

UNIVERSAL  
LIBRARY

**OU\_232247**

UNIVERSAL  
LIBRARY

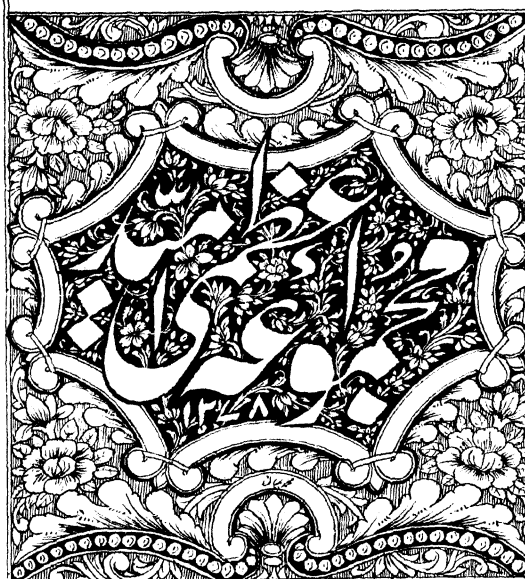






وَمَنْ يَتُوكْ لِي عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ

سرچشمه فصاحت و بلاغت زبور کوشش شید در چشم مردم دیدار کوشش



با تمام بنده بچرخان امید و مراحم از دستان محبت و البرز عین الله منته

و طبع رخما صبا و منطبع کز

بسم الله الرحمن الرحيم

بعد حمد خالق عالمین جل جلاله و نعت سید المرسلین صلوات الله علیه علی آله و اصحابه و سلم امیدوار  
درگاه لم یزلی محمد اعظم علی بوالاخذت فیض درخت بزرگان دین و صاحبان یقین عرض میکند  
که در عمر بیت و یکسالگی ایام طالب العلمی طبع خود را قدری موزون باقیه رساله عروض از بحر علوم  
معقول و منقول حضرت مولوی محمد صادق صاحب لکهنوی المتخلص بن زینب و چند رساله این فن  
بخندمت میرزا حسن علیخان بهادر حسن دهلوی خواندم و صلاح شعر نیز گرفتم چون سن یکپنجاه و دو  
سی هجری میرزا صاحب مدوح به اراده حج و زیارات اربعینا پین تشریف فرما شدند و در راه از بیجا  
و جامع اکثر متعلقات مردم قافله بدار بقا شتافتند من از استماع این خبر متبلا و غم و هم گردیده بودم و  
اشعار خود که بملاحظه استاد مرحوم در آورده بودم چاپک کردم و بعد از آن فکر شعر کردم و هرگاه که  
درس یکپنجاه و دو و صد سی و پنج هجری در فرخنده بنیاد حیدر آباد که حافظ حقیقی حافظ آن همیشه یاد  
وارد شده از خدمت نیابت تعلقات سرکار عالی سرفرازی باقیه چند سال را منتظام و آبادی  
ملک مشغول بودم و از باعث مجالست و مکالمت کرمی معظمی محمد زورآورد خان صاحب و  
کرنوبی و میرزا رمضان بیگ خان صاحب لکهنوی جمعی از ارباب سالار سرکار عالی که اکثر تذکره

شعر و سخن در میان می آمد گاهی مایه غزلی و رباعی تعلیم می آورد و در حسن کلمه را و دود صد و پنجاه و دو  
هجری که بر عهدۀ جلیلۀ تعلقه داری صد تعلقات بست و دو لک و چند هزار روپیۀ مامور شدۀ در آنجا  
رسیدنی حیدر آباد استقامت نمود و بدربار بهاراجه بهادر در المہام حاضر میشدم از آنجا  
اہل دربار خصوصاً مصاحبان شاعران در باریم شبی بہاراجہ بہادر ملاقات با شدہ و رسم آمدند  
غریب خانہ جاری گردیدہ چنانچہ حاجی زوایر را عباس صاحب و میر غایت علی صاحب غفر  
اغادولہ لکھنوی و میر عباس علی صاحب کافی و میرزا صاحب شیرازی و میرزا ہمد صاحب غفر  
بزاہ لطف و کرم بہ صبح جمعہ تشریف می آوردند و تا قریب دو پاس و از اشعار اساتذہ و تصانیف  
خود ہامیخواندند و بر من فرمایش غزلی و غیرہ میفرمودند و من آنرا و مجلس جمعہ دیگر التماس میکردم الحاصل تا  
چند سال ہمین طور بچوشتی و خوشی گذشت و بہاراجہ بہادر بنفسا کفایت این مجلس میفرمودند و سرور  
میشدند و قضین اکثر غزلیات خواجہ حافظ علیہ الرحمہ در ہمان ایام بوقوع آمدہ و بہاراجہ بہادر کہ شادان  
تخلص میکردند کلیات خود غنایت کردہ فرمودند کہ از ابتدا تا انتہا دیدہ شود من اشعار خود را کہ در اجرا  
می نویساندہ بودم درینو لاکہ کلمہ را و دود صد و ہفتاد و ہشت ہجری است از باعث شدن الظافریان  
ولی من بسیاری از شاعران و ماہران این فن متوجہ ترتیب اشعار خود شدم صاحبان موصوف مجلس کوہ  
کہ کلمہ ساکنان خلد برین نشین اند و یاد آمدہ اند و می آیند بی اختیار شعر میرزا مظہر جانجانیان قدس سرہ خواندم  
مینخوانم رحم کن ایغبان گلہ ستیش من میار آنکس یا دمی آید مرا اللہم اغفر لہم  
و از ہم انت خیر الراحمین میگویم از ملاحظہ اشعار من واضح خواہد گردید کہ ترتیب من و تہجی ترتیب  
و چہن آنکہ من یادہ نوشتن و دانہ می داشتم و خود را در زمرہ شعرا محسوب کردن نمیکردم و در آید تعلیم  
آوردم و اکثر مضامین آن از آید کریمہ و حدیث شریف و قول بزرگان و حکمت و حسب حال خود دیگران  
دارد و بعضی سخن صریحانہ و ظریفانہ نیز بہت بنا بران بمجموعہ عظمی امید موسوم کردم و صد جلد طبع گردانیدم



|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>خواهم که دهم زب زو صف تو رقم را<br/>و همی و خیالی که لزوم بشدی هست<br/>هرگاه که در نظم صفات تو شوم محو<br/>ای جز تو کسی نیست سزاوار کرم را<br/>از نام حبیب سر تو قیاس رقم شد<br/>افس و ملک و ارض و سما جلد و ث اند<br/>آنی که بیک چشم زدن کرده بر پا<br/>آنی که با نواع بشه فیض تو بخشید<br/>از تاج شهنشاهی دنیا است فراتر<br/>فرعون بد ریای محیط غضب تو<br/>گیری ز یکی میدی فیه الفور به دیگر<br/>دانیم بهر کس که دهی غرت و ذلت</p> | <p>زین بحر عطا کن در شهباز سلم را<br/>از خاطر من دور کن این رنگ ظلم را<br/>رای بدلی خود ندیم شادی و غم را<br/>یک شمه بود تو وجود هست عدم را <span style="border: 1px solid black; border-radius: 50%; padding: 2px;">مطلع</span><br/>مسجود نمودند چو بر لوح قلم را<br/>ذات تو که بالذات قدیم است قدم را<br/>بی میخ و ستون سن این هفت نیم را<br/>شاهی فرنگ و عرب و هند و عجم را<br/>قرآن مجید تو بر نیک شیم را<br/>پداشت مددکار خود شخیل و حشم را<br/>اموال و مالکین و مالیک و خدم را<br/>از باعث اعمال جزایست نهم را</p> |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

از صنعت انگشتری و آینه و جام  
 صد حیف ندیدند ز صنایع خاصیت  
 آن مفر آدم پنهانگی رسالت  
 چون غیرت یکتائی تو جوش بدل زد  
 پس سر و عالم که با فواج تو کل  
 مقصود تو بوده است ترکیب عناصر  
 این نعمت عظمی که عطا کرده مارا  
 شکرست نتوانیم کفر موده بهر  
 پیش از عمل نیکی منوی چو دهی جبر  
 از تهر تو منکر توان یافت معاذی  
 چون در ملل سابقه افتاد تحالف  
 که ز خنجر حکم تو سر جهل برین  
 مخصوص بدقت چو ایصال ارادت  
 هر چند که مرسل به نمودند هدایت  
 تقدیر نبوده است به تدبیر موافق  
 اگر مارکز دیا بد هزار سال  
 تاثیر باشی که تو خود میدهی ورنه  
 اگر خلقت انسان به تفاوت تو نمودی  
 اگر به صلاحی شده نقصانی به اجرا

مشهور نمودند در آفاق سه جم را  
 آرایش و زیبایش این چرخ بجم را  
 بر مرکز اتم القری بنهاد قدم را  
 از پایی در انداخته ارباب حرم را  
 در هر دو جهان راست بر افراخت علم را  
 ایجاد کند بهر بهر اخیر ارم را  
 که دوست و زبانه که سزد شکر اتم را  
 آسایش و آرامش ما خلق نعم را  
 پنداشته ام معنی هر بهیج سلم را  
 غیر دو جهان جای دگر نیست چو روم را  
 ما مورپی فصل نمودی چه حکم را  
 منسوخ بفرمودیم احکام مقم را  
 دخلی نه در آن هیچ اخصل و اعلم را  
 ام و ولد و زوج و آخ و اب و هم را  
 ورنه بهر آورد بل غیبار دلد <sup>خویشان</sup> را  
 تغییر کند قیبه رتو خاصیت سم را  
 کی این خس و خاشاک بر در رخ و الم را  
 تابع نشدے گردے بی جوع شکم را  
 یک قوت یگانه ای اسمی و هم را

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>بگاری که شیطان نکشد تیغ ستم را<br/> هر دم همه ذی روح سرایند نغم را<br/> پیدا است که حرفی بر زبان نیست بکم را<br/> باسج سعادت ده تبدیل غم را<br/> تا قافله سالار کنیم امر هم را<br/> ای هادی مطلق نباش راه آرام را<br/> آرام حضر رنج سفره رستم را<br/> کفار کافیه بود، سچو قسم را<br/> جائی بدل و دیده من، هیچ صنم را</p> | <p>پرداخت خود ساخته است اینک طایک<br/> در ارض سموات بتوصیف تو لاریک<br/> بی عقلی محض است که من وصف تو گویم<br/> از ظلمت عصیان است دلم غیرت دیجو<br/> در دشت نواهی و او انظر هم ده<br/> در بادیه معرفت گمشده گایم<br/> تا بر سر منزل برسیم و بشناسیم<br/> کردم دم توحید چنان سخت یمنی<br/> تو خوب بدانی که نبود هست و نی هست</p> |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

نشان و علم که بسیار باشد  
برای نمودن راه

۱۲

### قطعه

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>لارانشناسیم و ندانیم نعم را<br/> کوتاه بود دست سخا این درم را<br/> مغلوب ندیده است کسی اهل هم را<br/> نشاخه ام، هیچ زمان زاید و کم را<br/> بر عتبه حکم توفیر و آرام را<br/> تقویتی از لطف بده قوت شرم را<br/> یارب به نگاهی اثری چشم زرم را<br/> گو مسکن و ما و اکبت ساحل هم را<br/> در یاب بیک قطره نم تشنه بزم را</p> | <p>آنچه که ز امر تو بدل آمدیم دادیم<br/> گر جمله زروسیم جهان هم بدو بخشند<br/> و معرکه که رزم بود یا کرم و رزم<br/> بی منت و جان که دهی رزق مقدر<br/> زین بین مگردان بد را اهل حکومت<br/> بویم ز شمیم گل در یجان ریاضت<br/> اگر کم که نشود دور سیاهی غلبه<br/> بی مرضی تو جرعه آب نتوان یافت<br/> من سوخته جانم تو سیاه کرم و رجم</p> |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

|                          |                                   |
|--------------------------|-----------------------------------|
| نام تو اصفان شود انفس تن | حاشا که پریدن نه هم طایر دم را    |
| امید کس به بخا و کرم خود | من حضرت تو عرضه دهم عجب نزد من را |

نسخه

بالای جلد شرح این قصیده که مطبوع شد این چهار مصرع قلمی گردید

|                           |                            |
|---------------------------|----------------------------|
| سود میبویض هم از طالعین   | به سود و بیبویض در نیب این |
| نموده بدل کار چون با و ضو | طهارت ضرورت لای ناظرین     |

**قصیده حمدیه**

|                                   |                                      |
|-----------------------------------|--------------------------------------|
| منم ملازم آن خدای که هر دو جهان   | بدست قدرت او هست نیم دهره سال        |
| شبه منت و حید و فسرید و خلاقی     | رؤف و قاهر و رزاق و عادل و رحمان     |
| چنان شوی که به پیش گدای خاک درش   | سر نیاز بصد عجب غمی نهند شهبان       |
| به جاه و حشمت آمان نظر نمیدارند   | و عاکنند چه سلطان دل اندرویشان       |
| زهی قسید و روحی خهی کریم و نسیم   | رساند از کربش رزق آشکار و نهان       |
| دو فرقه اندز مخلوق در جهان لاریب  | یکی ذخیره نهند دیگر نه اندر آن       |
| بمقام از لیش نظر فیض عام          | همه دواب و طیور و بشر بود یکسان      |
| بحکم محکم خاصش تعلقی دارد         | حیات و موت چرند و پرند و انسل جان    |
| بمقتضای حسد او ندیش خبر دارد      | ز حال ظاهری و باطنی خرد و کلان       |
| نموده است ملک راتین ذی روح        | برای حفظ و امان از شرارت شیطان       |
| چه التفات قدیمی است خالق ما را    | که خود بلطف بهر کس قرین تر از رگ جان |
| ز بی نشان که نشانی طلب کنی از من  | بیا یک نمایم ترا نشانی نشان          |
| ببین چشم دل و سر که بیشک ولی شبهه | نشان اعظم او هست حضرت انسان          |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>که او ست موجد هر زبان حرف بیان<br/>         که بهر دفع مرض میکند خود او درمان<br/>         که حول و قوت او داردم مدام جوان<br/>         سبک نمودم را ز بار بارگران<br/>         که نیست هیچ گهی حاجت بیان عیان<br/>         زبان خامه شکسته خام خامه زبان<br/>         بودم دادگر دد یکے ز وصف بیان<br/>         مگر وجود لطیف تو قیام و سبک<br/>         و گرنه گنج غم و هم و کلبه احزان<br/>         بفضل خویش به ز جیب خود برسان<br/>         شوم ز حج و زیارات اکل الایمان<br/>         بزین ظل ظلیل لواء اشفع شان<br/>         قدیر کرد به جانم چها چها احسان<br/>         چه سال و ماه و شب و روز ساعت و بل</p> | <p>بوی عرض غرض حاجت ترجم نیست<br/>         تنم که بکش منت طیبان نیست<br/>         عجب ما ز نهوش و قوای من ای بر<br/>         ز طبع من به قناعت هوا و حرص ربود<br/>         چها خوشم که چها میس کنم نمیگویم<br/>         گمان مبر که به شرح اوصاف او<br/>         قلم شود اگر اشجار و هفت بار بحور<br/>         هستی توشده هستی همه موجود<br/>         دل مطیع امورت چو گنج و کلار است<br/>         فاده ام بره دور از کثافت جسم<br/>         که تا بهر دوسرا به چو زایرین حاج<br/>         رہم ز فکر دو عالم مدام خوش باشم<br/>         وجود من که بخیر الامم مشخص شد<br/>         همیشه شکر کنان باش ای امین دل</p> |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

### قصیده تعبیه

ای بایجاد خلائق تعبیه سببی که به کونین عنیزی و محمد لقبی

قطعه

|                                                                          |                                                                                    |
|--------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>خاتم جمله رسولی و عوالی نسبی<br/>         برده گوی تفاخر بصفت جسی</p> | <p>همه اجداد تو هستند بلا شبهه رسل<br/>         ز فقط اینک بذات تو بود فخر نسب</p> |
|--------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------|

در باب عرض سبب  
 مایه زبان من نقشه شد  
 علامه حکیم اکتفا

قطع

|                                   |                                  |
|-----------------------------------|----------------------------------|
| با چنین قرب حق و قدرت شه دین      | جو و ظلم و ستم در بخش روزی و شبی |
| بهر تنظیم تو بر خود که گوارا کردی | از زبان توند سر زد که حرف غضبی   |

قطع

|                                    |                                     |
|------------------------------------|-------------------------------------|
| رو رخسار که پریشان شده خوانند آمد  | فرقه فرقه پنهان بر هر خاص سبی       |
| انبار از زبان ورد همسین خواهد بود  | که شفیع امامت رسول عربی             |
| چونکه و صاف تو لاریب خدا و رسل اند | من و وصف تو فضولی است و برین العجبی |
| مقتضای بهتری لشکر صبرم شکست        | عرض حاجت بجناب تو بود بی ادبی       |
| جد کن کیت کجا نیست تو خود میدانی   | من نخواهم که شوم هندی و حبیبی طبعی  |
| ظاهر اگر چست دم بره دور و دراز     | پیش لطف تو بود فاصله یک و جبی       |
| دارد از حضرت امید امید اعظم        | که بزودی و شتابی بحضور طبعی         |

کرمی معظمی محب قدیمی میرحب علیخان بهادر امام نواز جنگ نجم الدوله این قصیده سماعت کرده  
نقل گرفته و بعد سالی کاغذی که بران قصیده موصوف بحروف نسخ نوشته و بریشانی آن عبارت  
هذه والله تعالى شأنه جزاكم الله في الدارين خيرا الجزاء اكلها واجلها اشملها  
وارواها اطيبها وانماها اجها واسناها اكرمها واصفاها اعظمها وانزكها  
فقد ورد منهم عليهم الصلوة والسلام ان كل بيت بيت تقبل الله عنكم  
وهو مقبول بكم محرر الجاني الراحي و در مهر عبده حسین المحمدي الموسوي است این عبارت  
محرره و مهر کلید بردار آنجا است فقط و عنه تعالى تقبل الله عنه عمله حرم خادم الشريعة  
المطهرة و در مهر میر حسین علی نقی طباطبائی است و این عبارت محرره و مهر قاضی انجاست

لطف فرمودند

و باین آن این عبارت فارسی مرقوم است این خبث شعر غم فراوان گدازد در روضه تبرکه که عزت درج  
 خاس آل عبا اعمی خباب سید الشهدا روحی در روح العلیین فدا خوانده شده و من باب تیمنا و تبرکا  
 بضمیر مطهر منور آن سرور میگردانیده شد تا آنکه باعث ضیاء دید با و صرقت قلبها و قوت بگردد  
 تحریر فی حادی عشر شهر شوال المکرم <sup>۱۲۸۴</sup> شهور <sup>۱۲۸۴</sup> من <sup>۱۲۸۴</sup> اطراف این قصیده موصوف قصیده نغصه که مصراع  
 اول آن که ای با بجا و خلائق تو یقینی سببی است موشح کرده در خانه آینه داشته آلم ناظرین  
 را معلوم شود که سبب تحریر قصیده احوال جد در حاشیه قصیده سرگذشت نبیه در متن کتبش بطریق است

### قصیده در قرینه امام حسین علیه السلام

|                                     |                                  |
|-------------------------------------|----------------------------------|
| ز هر بیت صفتش بشنوم مدام دلا        | بگو که گیت ملقب بسید الشهدا      |
| بگفت حیف ندانی و هم سلمانی          | قتل راه خدا شاه ملک صبر و رضا    |
| سرور سینه و نور و چشم و جان بول     | دل علی و جگر پاره رسول خدا       |
| زرم و نیزه و تیرو سنان تیغ دلم      | اگر چه داشت ز سر تا قدم جراحت با |
| به پشت اپ اقامت سجود بر خاک         | نمود بادل شان نماز ظهر ادا       |
| باب تیغ شده خلق خشک هر که تر        | چهار دیده غم خون گریست ارض و سما |
| منش بخاک تپان سر تنوک نیزه سوار     | دل و زبان او مصروف ذکر شکر و ثنا |
| براه حق بزور مال و جان و اهل و عیال | بوفی شرط شهادت نمود عهد و وفا    |
| پدر شهید و برادر شهید و یار شهید    | برین جماعت ز یکین مردم باد فدا   |
| رساند بعد بسی امتحان قضا و قدر      | و دعیت از لبش بروز عا شور را     |
| چه روز بهر رسل بود اندر ان جنین     | یکی معافی عصیان دویم قبول دعا    |
| شهادتیکه نصیب حسین شد امید          | کسی ولی و نبی را خدا نکرد عطا    |

## قصیده فی المناسبات

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>             هوای ملک دکن از خیال دور کنم<br/>             بصد نیاز زیارات کل قبور کنم<br/>             اگر زنجبت به مشهد رسم سرور کنم<br/>             روم به مکه مدینه طواف نور کنم<br/>             شده به بیت مقدس نظر بطور کنم<br/>             برای غفوج بر ایم بدل ندور کنم<br/>             که روز حشر پس صالحین ظهور کنم<br/>             که خوف حادثه زورق و بحر کنم<br/>             شوم بموقف و شکرانه حضور کنم<br/>             بجز نظاره تو گر نظر بحر کنم<br/>             که در ادای فرایض تصور کنم           </p> | <p>             اگر بخیر ز رودشن عبور کنم<br/>             بسیر نه مشرف شوم زمیض جود<br/>             ز کاظمین به بغداد و کربلا و نجف<br/>             هدایت ازلی گر شود دلیل راه<br/>             پس فراغ زنج و مطاف هر دو حرم<br/>             مقیم بیده طیب شوم بطیب قلب<br/>             بقع مدفن من کن بجای اهل تقصیع<br/>             براه بر بر مصطفی بر یار ب<br/>             مرا چه کار ز اعمال و جنبت و دوزخ<br/>             ز بندگانت نباشم ای خالق عالم<br/>             امید بجله مرادم فقط ز رحمت تست           </p> |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

## قصیده احوال مرشد مقدس

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>             برای سالت هدایت شفاعت نورش ز غیب<br/>             نویسم سفرنامه مرشد من بایجا زیسته تا انتها شد<br/>             که از دار فانی سوی جاودانی که ام محمد علی میر شد<br/>             ز اطراف اکناف سامی ممالک حبابه روان جاگیر شد<br/>             بعوض رسانید من کل وجه محمد شریف اندی نشا<br/>             با غر از اکرام حب مناصب خص نمود و باید شا           </p> | <p>             سزاوارده و ناخالن ماکه فرمود کن خلق از حق سزا<br/>             زمر کاظم روشنائی ز دیده کم نبیند قرطاس کشته<br/>             جو فتح علی شاه ایران نوشته بسلطان محمود طنبه<br/>             بهرامه تابوت نامد فن آن بفراتین افضل الصلوات<br/>             بتعمیل ایمان شاه والا نظر کرد سلطان بوجود<br/>             چو خست نگرشته آماده با هم رضایم ختام خیرم           </p> |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

پس دفن صندوق مرحومه خاتون تنگادیرینه در دل کوه  
 چو بر مرقدش فدا ده گلای کشیده روز درون هر دو  
 فزون شده رنج و افسوس هم غم ز تائید آیت غلویت  
 چو بالارس و العین استقامت همیت هر دو بر نیزیا  
 نوشته محمود سلطان عالم همه جسم مستند و توحان عالم  
 کز خجاستریست دریای مندی اگر مرشد در قصای مندی  
 خوشحال سلطان صافی زان از مضمون چنان گشته اند  
 وزیر گشت کور بنجل را نوشته که ملا محمد شریعت شود  
 بهر حال که شهر و قصبات و هر ده شود حکم مطلوب بهر خوبان  
 بتعظیم توقیر آن برگزیده بکشند آمان بخلق حمید  
 چو بر بحر بی سفینه رسیده گور ز رستاده کشتی و غیره  
 بهر جنگل کوه و دشت و میان شمسید مرارست میگردان  
 ز پونا سار و اوربان پور و زاورنگاب و ناکپورش  
 همین طور در حیدر آباد و قندهار و قندهار و غیره  
 برای ملاقات شیخی محمد بن تاریخ اولای شان  
 که چشم افتاده بر مهر روی فرشته و شری را نیکو  
 باد ایشانیان ایشان سرعز بر دم قبر بان ایشان  
 بهر سینه نام و هم از دوزخ و کسب علوم کمال فرام  
 بغروده هرگز دنیا بخورم بعین بصیرت و چشم نامل

اعنی باغ و تمکین شیخ قیام الدین

وکیل صدر عدالت

مدرس

۱۲

چه غم ز تیرا بصدق و صفایا بپایوس ابن علی نصرت  
 بدل فاتحه خواند و از جان سلاکی که از باغ مرقدش  
 ستاده بدیده چاشقار غنای کمالی که مغلوب و شکست  
 شرف یافت از باب علم و امامت مرخص در باغ خور  
 بکار که معهود گردیده بودم بتائید فایم خوبی دفاتر  
 کتم طوفان و آجای مندی گوئی مرا بر سر مندی  
 بارکان اعیان شارت نموده که خوش را دوزخ و غصه  
 برای طواف بر گان شمسید بپند و ستان نام صفا  
 مکان محافطه زروان و سالانچه منزل و راه کوه کجا  
 بدانند از روی قبض الوصلش شایخی از نشان او  
 عمل کرده بردن احکام شاهی بپند باید بر نهان  
 ز دبی و حمیر و لکهنو و غیر ملک و کن را بر همت  
 بصحر و معموره و صاحب و شاهی بر زیارات اهل شایه  
 فراغت ز طوفان گان نموده بپای خیر و دوزخ  
 هزار و دویست و پنج بدرجرت نعم که ناگفته می  
 چون میکن اندرون گان بتعظیم و تکریم آفتاب  
 نشستم به پهلوی مال الشان کمال و قوت آن مجتهد  
 که شیخ معز آمد و گفت عالم تصاف نموده مرا شفا  
 بهر ماهه را ترقی منزل بسی دیده ام من سبب انجاش

رسیدم شب بخار و در مکانی اگر لطف را بجای  
 دلم محرم کعبه خلق بوده که ایما برای حضور نمود  
 صباحی سعیدی که خود او ستادم محمد امیر مصلی  
 ز تائید فیض توجیه باطنی ارشاد هر نکته هر نیکو  
 که زیور آن در عالم کبریا بلکه وضرب شاه و وزیر  
 چونزل تو ساهل بود با که غربت کزیم برای نایاب  
 صباح رخسار فضیلت بآدم افان داد و نبوت لایع  
 زهی که شش کرنیکه سیرت بهر ای کشتن با حبیب  
 جوار الفین تکمیل تلقین موش بفرموده تا آفتاب  
 چهل سال گشته که مرشد من مایه سید و سلام پیای  
 ز جبریت هزار و دویست و هفتاد و شش سن و شصت و نه  
 چه آیت ارشاد آن نه مایه که شمول او را بعد صلوة  
 بحسن اداست خلوص عقیدت که گفت بنی فاطمه  
 بتوفیق زهد و صلاح و تصوف بنایه تعوی اعمال  
 نهی پارسا پسندیده حتی که بر طبق ارشاد صوفی  
 چه کوشش نموده با مکر بوده خوشی رسول در رضا  
 رسیده است انچه که در خاطر من بر کافیه خون  
 بغا و ثبات قیام و دود که مخصوص است غفور الرحیم

شوی همچو در مقیمی کربی ز فکر غریبی محض دعا شد  
 مر چاره یوم احرام ستم بلانغه طوفش بصبح شد  
 بر افضل اله هر بوده بگفتم قرآن مه و مهر خوش رو نهاد  
 زاک انظار آن هر نور مقرب قلبم چه چاه طلال  
 و رود و زولن هبند و ستانم برای من عالمی کمیشد  
 ز برکات لفظ خوش انجلاش بحال من ز افضل جدا شد  
 بفرموده در هر زمان مکانی نمجدها عالم خفیض نشد  
 مسافرت حید را با فتره رسیدم بجای که جایم بجای  
 مفوض با دمی مطلق نموده بیایگان که مطلق شد  
 دیرین عرصه ز دست فکر و دیوانه دین چه چاه شد  
 بوقت تلاوت درون دل من که این از سیرت نگاه داشت  
 بعین قرأت چو تصویر کشتن بخشم در آمد دل من جاش  
 که ملا محمد شریف فندی اسلام بولی ملک بقا  
 جد اگشته از مجلس شاه امجدی اوج و محفل مصطفی  
 باصل خود شرف آرام گرفت چو قطره در بحر فضا  
 که نزدیک شاه و گدایا عالم مقرب با دو حاجت روا شد  
 نه انم چه حال است اند عالم دلم با صوب است بخت  
 نظر بر فانی چها و چها که امید منول صبر رضا

قصیده محضی ضمنی از صفات خوبها به بیغایات جوهر تیغ شجاعت کو هر کس در دانات

ہوامانت ساعی امور غیر ممکن آغا محسن صاحب مغفور مبرور

|                           |                           |
|---------------------------|---------------------------|
| نقش مستی جو برق لمعائے    | برخی پیداو بسکہ پھانے     |
| زرد اہل یقین بہت مثل حجاب | زندگانی این جہان آنے      |
| اشجع رزم میرزا محسن       | کازرونے بحکم ربانے        |
| باوقار آمدہ درین بلدہ     | شد ملازم بغض مسلحانے      |
| چندگہ ماند باہمیپت رام    | کامران چون عزیز کفانے     |
| بعد سہ سال راجہ چند ولعل  | امر کرد از رقتہ ردانے     |
| بہرامہ اوراجہ ستیل داس    | بود کوناطم تنگنائے        |
| سالہا بعد فوت آن حاکم     | ملک را کہ درخود گہنائے    |
| درفضائی تنگ بافرت         | خیلی اسپش نمود جولائے     |
| درحروب تفنگہا یکسہ        | تاختہ با کشادہ پیشائے     |
| زخم خوردہ ولے بے بشراؤ    | یکسہ مونہ بد پریشانے      |
| مبلغ واجبہ سہی سرکاری     | برگرفتہ رکشت دہقانے       |
| باعث محنت و مشقت او       | مال سرکار را فراوانے      |
| زین سبب قوتہ زمیداران     | گشتہ بی شہد دشمن جانے     |
| بہر تالیف قلب کردندے      | با تکلف صلاے ہمائے        |
| یا تو واضع نمودے نانا کرد | بد یہ دل خیر خواہ نے نانے |
| الحذر میسنمود در ہر حال   | زار کتاب امور شیطانی      |
| ہر کہ بشنید نام نامے او   | از زمیدار و راجہ و رانے   |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p> ننگ روی سیاه او پیری<br/> روشنی بخش دیده اجاب<br/> جمله مشکور حسن خلق او<br/> قبل یک ہفتہ از وفات نمود<br/> تادم واپسین زراقسم نظم<br/> مجمع لطف و منہج اخلاق<br/> یافت ہشتاد و پنج سال ز عمر<br/> دہ و دو از ربیع اول صبح<br/> بہر تاریخ از سر طاعت<br/> تا کجا ای امید حرف زنی<br/> حیف و افسوس ز فغان چہ کنی<br/> بہر اموات خویش و بیگانہ<br/> رب اغفر ذنوبہ و ارحم<br/> در امور جہان ترا ہم است<br/> وقت جلوہ گرے شاہ حق<br/> چہ بری رونما کہ نزد تو<br/> ہاں مگر لا آتہ الا ہو </p> | <p> شد ہما ندم بہ شکل رقیانے<br/> بود چون سرمہ صفا ہانی<br/> چہ زایرانسان و تورانے<br/> مسکن از قدوم نورانے<br/> راہ و رسم قدیم از رانے<br/> اینقدر بس ز خوف طولانے<br/> با حواس برون و پہانے<br/> با وضو شد بملک روحانی<br/> ہاں نفم گفت رب ستم ثانی<br/> ہمچو طفلان براہ نادانی<br/> کین جہان است عالم فانی<br/> زین چہ بہتر کہ فاتحہ خوانی<br/> بارگاہ تو ہست غفرانے<br/> فکر جشن عظیم نگرانے<br/> بر سر رحیل رحمانے<br/> نیت نقدی بجز پشیمانی<br/> خاتم جوہر مسلمانے </p> |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

این قطعہ بر ننگ مرحوم کندہ شد

با وضو شد بملک روحانی

اشجع رزم میرزا محسن

|                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>بهر تاریخ از سه طاعت<br/>با نغم گفت برستم ثانی</p>                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                     |
| <p>قصیده من شکره احوال خیرالچادر و زمین بهاد</p>                                                                                                                                                      |                                                                                                                                                                                                     |
| <p>کین جهان است نقل نقش وجود<br/>حی و قیوم هست یک معبود<br/>این سرافیت جای خواب و غنود<br/>بهر عبرت دلائلند و شهود<br/>اعنی دین بهادر ذی جود<br/>مادرش بنت ذاکتر من بود<br/>در سن نهجده صدی مولود</p> | <p>بی تبات است ارض و چرخ کبود<br/>در مقام فناست شاه و گدا<br/>دفعاً میزنند در اسی رحیل<br/>جد و اباکه پیشتر رفتند<br/>اشرف و اکرم و حمیده خصال<br/>پدرش جنرل عظیم الشان<br/>گوهری بهای بحر شریف</p> |
|                                                                                                                                                                                                       | <p>قطع</p>                                                                                                                                                                                          |
| <p>حیدر اباد کرد جای ورود<br/>بود از علم و تجربه محمود<br/>بهر تنظیم ملک شد معهود<br/>سایه نظم و نسق همچو نمود<br/>باب جور و جفا شده مدد<br/>پیش ادنی ملازش مردود<br/>یکیک جنس زورش مفقود</p>         | <p>سی و شش سال شد که از زند<br/>زاکمه و الانب بند حسب<br/>از صلاح سران سرکارین<br/>مین گوداوری و کشتنارود<br/>که بهبه حکومتش یکسر<br/>منفد و بدنهاد و غیبت گو<br/>در همه سوبوق نظم او</p>           |
|                                                                                                                                                                                                       | <p>قطع</p>                                                                                                                                                                                          |
| <p>که نبوده نشان سنگ مدد</p>                                                                                                                                                                          | <p>در میان دو ملک سرکارین</p>                                                                                                                                                                       |

|                                                                                                                                                                                    |                                                                                                                                                                                                               |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| از دو جانب دبیر تا دبیر<br>تا بهفتاد سال فضل یافت<br>گشت چندین فساد و کشت و خون<br>آخر کار حسن تدبیرش                                                                              | بر قراطیس خام با فرسود<br>از تدبیر ابل بست و کشود<br>پے تا دیب شد حضور جنود<br>خوب فرموده انفصال حدود                                                                                                         |
| قطع                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                               |
| گرفتاری ز اختلاف دو رکن<br>بارها عقدہ ہائے لایحل<br>غم و لہائے خستہ و مظلوم                                                                                                        | در سر رشته امور عقود<br>ناخن فکر عالیشان بکشود<br>صیقل عدل ادبی بزدود                                                                                                                                         |
| قطع                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                               |
| حاصل زرع سعی موفورش<br>شد براے مزارع و تجارت<br>بہر ہرستند و مطلوبے<br>باعث ہمت بلند نشد<br>در فضاے دکن بچا لاکہ<br>در سرشتش نبود لوث حسد<br>شاہ عادل برین دعوی<br>علت غائے مشتہاش | بہر سرکار نیک نام و نفوذ<br>امن و آسایش امان بہود<br>در زیان خودش نموده سود<br>دست صافش کرد دراصل آلود<br>بارہا گوئے نیکوئی نربود<br>نزد حاد جیسا محسود<br>نیکوئی ہای دوست پس مشہود<br>خوبے این دیار بد مقصود |
| قطع                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                               |
| وعدہ کردن وفا نمودن جیہ                                                                                                                                                            | کار ہا ساختہ کردہ عہود                                                                                                                                                                                        |

|                                                                                                                  |                                                                                                            |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| خاص در حق مؤمنین از دل                                                                                           | لطف بر لطف بارها افزود                                                                                     |
| قطع                                                                                                              |                                                                                                            |
| حق تعالی که در کلام مجیب<br>اگر خود را نصاری میگویند<br>که در آن عالمان و دیریشانند<br>چونکه مدوح کرده است اینها | وصف نصرانیان چنین فرمود<br>با مسلمان قریب تر مودود<br>انی تکبر کنند مثل یهود<br>اغلب از خاندان آنان بود    |
| قطع                                                                                                              |                                                                                                            |
| چون پس دعه نیت تاخیری<br>صبجکه دویم دهمبر بود<br>در وطن پیش خویش و دین<br>در دل دوستان صادق خود                  | ز دواست حق رود موعود<br>چادر و خجابه و هر ده صد معدود<br>ای بجهان را نمود خوش پرورد<br>کاشته رفت تمهای دود |
| قطع                                                                                                              |                                                                                                            |
| ای که پرستی که طرف ملک بقا<br>از گز احسن نکو کار<br>قلب اجاب چون گردد سرد                                        | رخت هستی بخت و چون رود<br>راه صد سال عمر خود پیمود<br>آتش آرزو هست بس مبرود                                |
| قطع                                                                                                              |                                                                                                            |
| نی فقط عیسوی درین مایتم<br>وادر بیغ آه گفت از دله دل<br>خوش نصیب است آنکه خلق الله                               | هم ز اسلامیان و قوم هندود<br>خبر از تحال هر که شنود<br>در حیات و ممات او بستود                             |

|                                                                                |                                                                        |
|--------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------|
| نام او بر زبان بود موجود<br>اینقدر گوی که همه خوشنود                           | همچو نوشیروان دین عالم<br>بس ایستاده حصار و صافش                       |
| محسن خاص عام شد فرمود                                                          | سال رحلتش بروشنی باسراه                                                |
| تضمین غلیات خواجہ قطب علیہ الرحمہ                                              |                                                                        |
| مسدس                                                                           |                                                                        |
| بجدا شد که دیدم صورت روشنگر دلبا<br>نمی یابم چها جویم به بر و بحر و ساحلها     | بغیر شایسته نمی گشتم بچغلبا<br>دلش دادم ز خود رفتم بسا جستم بچغلبا     |
| الایا ایها الساقی ادرکک ساونا و لعلها<br>که غشیشان نمود اول ولی افتاد مشکلب    |                                                                        |
| که مهر روی تابانش میان شب نظیر<br>بوصف زلف بندیش غزال غش فزاید                 | اگر گویم که موسی دست لیل قد میثای<br>شیمیم کاکل او چون دم تا تارافزاید |
| به بوی نازده کاغذ صبا زان طر مکنشاید<br>ز تاب حیدر مکنش چو خون افتاد در دلبا   |                                                                        |
| مقام خلوت و جلال رضای خفت جز<br>بهر حال بوی واجب گل تسلیم را تو                | ز باد دست و روغنیش صوفی زلف تو<br>براه میکده شادان پی ساتی خود پوید    |
| بر می سجاده ز کین کن گرت پیر معان گوید<br>که ساکت بخیر بود ز راه و رسم منزهلبا |                                                                        |
| بهار زعفران بستم زردی دل شرم<br>که یکدم هم نیاسودم که گویند چها کردم           | چه پر حال دل از من بین شکل تن زردم<br>رسیده از سفر انجیر قمار عجب دردم |

|                                                                             |                                                                               |
|-----------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------|
| مراد منزل جهان چاره و عیش چون هر دم<br>جس فریاد میدارد که بر بندید محله ها  |                                                                               |
| سواد زلف بچان میکند و بجز راکال<br>عجب دایه شور آواز است بر غشای حل         | خطوط چمن پیشانی بواجی بامایل<br>شدم کی کشتی و بی نا خدا دل در بغل راصل        |
| شب تاریکیم موج دگر دالی چنین بایل<br>کجا داند حال سبکساران ساحلها           |                                                                               |
| بد استم که بی ایامی پر مرغ بود طاهر<br>چو از دست عذبت و بغل کشیدم هر        | دم انگور درستی کشیدم ساغری باهر<br>که بیجا کرده ام اکنون گدو در کشتی طاهر     |
| همه کام ز خود کامی به بدنامی کشیدم<br>نهان کی اندان ازی کروسانه محله ها     |                                                                               |
| فصیحت میکنم از دل ز کوشن جان شو حفظ<br>به پای سحر بجای لی فانی مد و حافظ    | به پیش اهل جا به و نمکت هرگز مر و حافظ<br>با امید دایه نزد مرغ کن دل گرو حافظ |
| حضور کی که بمنجوبی از دغایب مشو حافظ<br>متی فائق من تهوی دوع الدینا و اهلها |                                                                               |
| <b>پنجم</b>                                                                 |                                                                               |
| در بعدی که ششم دیدم تبی قضا را<br>جانم تار کردم بر صورت خود آرا             | میداد چشم مستش درس حیا حیا را<br>ول میرود در دستم صاحبان خدا                  |
| در داکه راز پنهان خواهد شد آشکارا                                           |                                                                               |
| سرشته ز ورق دل در بحر هجر ایکنز                                             | سر در هوای وصل چشم از شرک لبریز                                               |

|                                     |                                      |
|-------------------------------------|--------------------------------------|
| گرداب یاس هر دم دوزخ غرق بهمنه      | کشتی شکست گانیم ای باد شرط بر خیز    |
| باشد که با نبینیم آن بیهوشنارا      |                                      |
| در انتظار است ایجان چشم شده هست چرخ | در آرزوی وصلت دل کشته است محزون      |
| بنمای رخ که گرد حنست جوامه افزون    | ده روزه هر گردون افسانه ایست افزون   |
| نیک بجای یاران فرصت شمار یارا       |                                      |
| در موسم بهاران بکشاده زلفش          | وز سرق نواسه بر سر در که وصل         |
| در محفل سماعی چون شد صدای قفل       | در حلقه گل و دل خوش خواند و خوش بلبل |
| بات الصبح و نه یو آید ایها اسکارا   |                                      |
| هر چند بی لیاقت آماوه ملامت         | بی برگ از سعادت دگریم از بدت         |
| جانم فدای راهت چشم شرافت            | ای صاحب کرامت شکر از نسلت            |
| روزی تفقدی کن درویش بی نوارا        |                                      |
| از حکم روز اول اصلاح خبرندادند      | وز بهر غیب بینی با کل بصرندادند      |
| از راه راست و کج راهی چو درندادند   | در کوی نیکنامی مارا گند رندادند      |
| گر تو نمی پسندی تغییر کن قضا را     |                                      |
| ای جان جانان عقلت که ام طرفت        | گر نام نیکی ای فعلت نشان طرفت        |
| نشنیده باشی بشنویان نکته گرفت       | آسایش دو گیتی تفسیر این حرفت         |
| بادوستان مروت با دشمنان دارا        |                                      |
| هر غمت هفته با نوزمیده هست و شوتر   | دل می برد بآبی از غمهای اکثر         |
| اسلوب دار فانی گرفت بر تو اظهر      | آینه سکنه رجام هم هست بنگر           |

بضم ج و صا خسته

|                                    |                                      |
|------------------------------------|--------------------------------------|
| تا بر تو عرض دارداحوال ملک دارا    |                                      |
| چون نظم پر معانی دل را زجاها بماند | اعجاز خود سیما در شعر تر بداند       |
| صوفی به بزم زاهد گفتن همین تواند   | اگر مطرب خوش الحان این پارس بخواند   |
| در رقص و حالت آرد پیران پارس را    |                                      |
| هر چند دختر زرد شیشه نهان ماند     | زاهد زخبت باطن از پرده اشن بداند     |
| عابد پیش دیده و دست تهی برافشاند   | آن تلخ و خش که صوفی ام الخبایش خواند |
| اشهی لنا و اعلی من قبله العذارا    |                                      |
| چون شعله افشش داغ دلی فروزد        | پروانه سان بیاید چشم خودی بدزد       |
| گر دید هر که روشن باد حیا فروزد    | سرکش مشو که چون شمع از غیبت بسوزد    |
| دلبر که در کف او موم است سنگ خارا  |                                      |
| از راه حق پرستی سنگ خودی شکستی     | باب طمع پرستی از فکر رنج رستی        |
| عالی هم تو هستی از انکسار پرستی    | هنگام شکستگی در عیش گوش وستی         |
| اکنون کمیایی هستی فارون کند گدارا  |                                      |
| زاهد بجالستان چشم خودی چو بکشود    | وزطر شاعرانه بر لب سخن با فرود       |
| پیرره امیده خوش نکته بفرمود        | حافظ بخود پیوشید این خرقه می آلود    |
| ای شیخ پاکدامن معذ و در دارا       |                                      |
| مسلس                               |                                      |
| مقبول بختی نغز شده شعر خام ما      | منظور اهل فضل کشته کلام ما           |
| در جلوه گاه آمده ماه تمام ما       | انچه دلم بجواست بر آید مرام ما       |

بالفتح جمع عذرا بمعنی زن و شیرازه  
بکله فی الشرح

|                                                                 |                                         |  |
|-----------------------------------------------------------------|-----------------------------------------|--|
| ساقی نور باده برافروز جام ما<br>مطرب بگو که کار جهان شد بکام ما |                                         |  |
| در وادی تلاش چو شهباده ایم                                      | در سیکده بدقت و محنت رسیده ایم          |  |
| جام شراب صبح و مساکین شیده ایم                                  | وصف دهان دوست ز میثاق شیده ایم          |  |
| مادر پال عکس رخ یار دیده ایم                                    | ای خجیر لذت شرب دلام ما                 |  |
| روی بهار زرد و گلشن شود خزان                                    | خوبان شوند نقش چو تصویر بی رون          |  |
| کو کونان چو فاخته گردند دلبان                                   | جرت کند فلک تجر بود جهان                |  |
| چندان بود کرتبه و آرزوی ستان                                    | کاید بجلوه سر و صنوبر حرام ما           |  |
| جان دگر و راست که سازنده بهشت                                   | روح سبک بیافت که بازنده بهشت            |  |
| راه قدم شناخت که تازه شد بهشت                                   | نازد بخود نرس است که نازنده بهشت        |  |
| هرگز نبرد آنکه دشمن نه شد بهشت                                  | ثبت است بر جریده عالم دوام ما           |  |
| زاهد برده خویش و طعاش ز خلق رست                                 | کین نعمت لذت بایمن اور دست              |  |
| صوفی کشیده جام می از این دستان                                  | دشمن بدست ساقی و در سیکده سچ            |  |
| ترسم که صرف نبرد روز باز رست                                    | مان حلال شیخ ز آب حرام                  |  |
| نی بنده خوش نشکر آب هوا خوش است                                 | نی گل خوش و نه سبیل و بار و فضا خوش است |  |

|                                       |                                  |
|---------------------------------------|----------------------------------|
| گویم همین سخن دهم که سزا خوش است      | چشمی ز شمت بود عین ناخوش است     |
| من کی چشم شاه دلبند ناخوش است         |                                  |
| هر دم حضور باش تو باشان همسری         | چون سلسله به زلف بدار می سرودی   |
| ای باد که بگلشن اجاب بگذری            | گویم عجب زواری ندانی چو سرری     |
| ز بهار عرضه ده بر جانان پیام          | ز بهار است پر از شکوه اعرای      |
| گو زنگ سرخ ماست مبدل صغری             | گو چشم زار راست پر از شکوه اعرای |
| گو شاه جسم ما بر آید ز خود سری        | گو شکل خوار ما شناسی چو نگری     |
| گو نام ما ز یاد عجب دایمی بری         | خود آید آنکه یاد نیاری ز نام ما  |
| آدم چو کرد شوق مکان لا مکان برآید     | آورده از بهشت خلک بر زمین نشانند |
| در انتظار یار که صبر سے بدل نمایند    | نایب در فراق و بامید با بخوانند  |
| حافظ ز دیده دانه اشکی نمی نشانند      | باشد که مرغ وصل کند قصد دام ما   |
| <b>مسکس</b>                           |                                  |
| خوشا شوخی چو نماید دمی زلف چلیپا را   | هزاران رونق تازه بود دین سیحارا  |
| و گر از ناز بردارد نقاب روی زیبارا    | شه افلاک برگیرد حجاب روزشهبارا   |
| اگر آن ترک شیرازی جوبست آورد دل را را |                                  |

|                                           |                                          |                                        |
|-------------------------------------------|------------------------------------------|----------------------------------------|
| بخال بند و تین چشم سمرقند و نجب ارا       |                                          |                                        |
| یکی از گوش جامی دماغ بادشاهی یافت         | یکی از قفل میسنا صدای بگنای یافت         | یکی از نور صبا سے نجات از روبا پی یافت |
| یکی از جرحه بی غش طریق دین پناهی یافت     |                                          |                                        |
| بره ساقی می بانی که در جنت نخواهی یافت    |                                          |                                        |
| کنار آب رکنا باد و گلشت مصلی را           |                                          |                                        |
| شدم در مجلس انور که خوبی گفت از ان خوب    | به رقص سره رویان شد دلم چون یل و مرغ     | به شکل ساده پرکار بهر یک جانستان محبوب |
| گهی چون ماه تابان و گهی در پرده محبوب     |                                          |                                        |
| فغان کین لولیان شوخ و شیرین کار شهزاد     |                                          |                                        |
| چنان بر دند صبر ز دل جو برکان خوان بیغارا |                                          |                                        |
| معاد الله یقین دانی خیال خام و نادانی است | تو دانی شهزاد حش ز ذوق و شوق انسانی است  |                                        |
| مثال برق المعانی گهی پیدا و پنهانی است    | رخش مهر و جبین ماه و لب او لعل رمانی است |                                        |
| ز عشق ناتمام با جمال بایر استغنی است      |                                          |                                        |
| آب و سنگ و خال و خطا چه حاجت رو زیبا      |                                          |                                        |
| اگر از خوف بدنامی گهی طرفش نگرستم         | اگر چه من ز جانانه سخن گفتن توانستم      | دلم را بهر پا پوشش بده احکا که بفرستم  |
| نیامد باز نزد من به جبرش زار بگرستم       |                                          |                                        |
| من از ان حسن روزافزون که یوسف داشت دستم   |                                          |                                        |
| که عشق از پرده عصمت برون آرد ز غبار       |                                          |                                        |
| یکی مصنوع می فهمی کی دانه همه خود رو      | بگویم نکته بشنو ز عقل و نقل اے خوشخو     |                                        |
| تو فکر کردی دو عالم را ز لوح خاطر خود شو  | ز چشم دل بین آخر چه چیرانست این هر دو    |                                        |

|                                                                                         |                                                                                 |
|-----------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------|
| <p>حدیث از ضرب می گوید در از د کیمت رجو<br/>که کن کشود و کشاید بکیمت این معمار</p>      |                                                                                 |
| <p>وجود خود ز نادانی بجا ک لبی سپارند<br/>زهی احوال آفردم که بیکارند و باکارند</p>      | <p>بیای زندگی آمان که تخم عیش میکارند<br/>بعد حسرت بوقت مرگ اشک سرخ میبارند</p> |
| <p>نصیحت گویند جان که از جادو و سحر دارند<br/>جوانان معادتمند پند پیر دانارا</p>        |                                                                                 |
| <p>گناه بیکناهی را چرا ای تن گفتی<br/>تو ایک حرف هم گفتی که در تخم تو گفتی</p>          | <p>سوان بوسه ناکردم که عیب از تو گفتی<br/>رخ دیده شدی بر هم کلام گو گو گفتی</p> |
| <p>بدم گفتی و خورسندم عفاک الله گو گفتی<br/>جواب تلخی می زید لب لعل سگر خارا</p>        |                                                                                 |
| <p>زبانم بی زبان هست و دهانم بی زبان حافظ<br/>دل امید میخواهد که باشی اندر این حافظ</p> | <p>بوصف و مدح اشعارت که بتجاودان حافظ<br/>ز جام و باد گلگون هیاست مکان حافظ</p> |
| <p>غزل گفتی و در سغی با و خوش بخوان حافظ<br/>که ز نظم تو فشانده فلک عفت در ثار</p>      |                                                                                 |
| <p>مسدس</p>                                                                             |                                                                                 |
| <p>که بخت خفته شد بیدارم امشب<br/>سز دخیلم در شهوارم امشب</p>                           | <p>ز جام سگر خور شرارم امشب<br/>اگر گویم سر سردارم امشب</p>                     |
| <p>تعالی الله چه دولت دارم امشب<br/>که آمد ناگهان دلدارم امشب</p>                       |                                                                                 |

|                              |                                   |
|------------------------------|-----------------------------------|
| نویه وصل کرده دور دردم       | باط زرد هجران در نوردم            |
| به دیدارش فزوده شوق هر دم    | شوم تیر بان بجان گذشن گروم        |
|                              | چو دیدم روی خویش سجده کردم        |
|                              | بجده الله گوگرد ارم شب            |
| بخواندم از کرم پیش نشستم     | دل در زلف مشکینش بستم             |
| ز بند هر دو عالم خوش بستم    | بگفته خوش دلی گفتم خوش بستم       |
|                              | برات لیلة القدر بستم              |
|                              | رسید اطلع بید ارم شب              |
| هر آن کر خاک هستی سر بر آورد | هوای آتشی در سر در آورد           |
| ز بی آبی چه رنگ دیگر آورد    | که برگ و شاخ و غنچه کمر آورد      |
|                              | نهال عیشم از وصالش بر آورد        |
|                              | ز بخت خویش بر خود ارم شب          |
| بجانغیر او گردانست گردون     | نه کم گفته هست و نه از سابق افزون |
| جهان از منفی و ملاست مشغون   | چرا محزون و با فکر مترون          |
|                              | کشد نقش انا الحق بر زمین خون      |
|                              | چو منصور ارکشی بر دارم شب         |
| ز بهر انکشاف رفرش اکشر       | ز رمال و منجم خوانده دفتر         |
| شمرم سالها هر چند نخست       | چو راز اوست از ادراک برتر         |
|                              | بر آن غم که گر خود میسر و دسر     |

|                                   |                                  |
|-----------------------------------|----------------------------------|
| که سرپوش از طبق بر دارم هشب       |                                  |
| ببین امید چرخ از دور گردد         | زمین از زید و زشش خود نوردد      |
| نباشد جور آن هیچ برود             | نماند خوف هر خون خوار درود       |
| همی رسم که حافظ محو گردد          |                                  |
| ازین شوری که در سردارم هشب        |                                  |
| محمسن                             |                                  |
| نظر بجم و جوانی دلت چر اشادت      | بسطج آب دمی چون جاب آباد است     |
| به نیم چشم زدن هست نیت ایجاد است  | بیا که قصر اهل سخت ست بنیاد است  |
| بیار باد که غیب د عمر بر باد است  |                                  |
| کسی که کوی توکل ز دست حرم بود     | نجات یافت ز نفس مرد و مردود      |
| برابر است به نزدش وجود بود و نبود | علامت است آنم که زیر چرخ کی بود  |
| زهر چرخک تعلق پذیر از ادا است     |                                  |
| بدست جام شراب و دام چشم پر آب     | بسوزهای درونی دلیست رشک کباب     |
| اگر چه ظاهر ندان بود خلاف کتاب    | چه گویمت که بمنجانده شست و خراب  |
| سروش عالم غیب چه نزد ادا است      |                                  |
| که ای منور انوار رو سے جبر جبرین  | که ای نویده ساکنان خلد برین      |
| که ای های فلک پیشیان و عرش قرین   | که ای بلند نظر شاه باز سرده نشین |
| نشین نو نه این کنج نخت آباد است   |                                  |
| چه الفت ست ترا با کیفه بی بیر     | چه الفت است ترا از قبیح بد تصویر |

|                                    |                                   |
|------------------------------------|-----------------------------------|
| چه نسبت است ترا زین فریب گاه کثیر  | ترا ز لنگره عرش نیزند صفیه        |
| ندامت که درین دام که چه افتاد است  |                                   |
| اگر چه هست ترا علم و قوت گفتار     | که میدهی بتلا میزد درس لیل و نهار |
| ولی ز رزم درونی نداری استحضار      | نصیحتی گفت یا دیگر و در عمل آرد   |
| که این حدیث ز پیر طریقت است        |                                   |
| مخور فریب ز حسن و جمال مکر نژاد    | مشو و نفیست لعل لب که هست جواد    |
| مده دلت که قیامش ندید کس به دوداد  | مجو درستی عهد از جهان ست نهاد     |
| که این عجز و عروس هزار دام است     |                                   |
| کجاست دولت شاهان مابین چو قباد     | کجاست قصر معلای شان که بود آباد   |
| کجاست تاج و کجاست زمانه داد بیا    | غسم جهان مخور و پند من مبر از یاد |
| که این لطیفه عشقم ز ره روی یاد است |                                   |
| نهادده اند چو روزا زل صدق و صفا    | کشاد و بست همه کار با بدست قضا    |
| چرا کنی تو تدابیر بر خلاف رضا      | رضایده بقضا و بزجین گره بکشا      |
| که بر من و تو درخت سیاه کشاد است   |                                   |
| دل بهار بجاییت در تبسم گل          | ترجمی ز فانیست در تبسم گل         |
| علامتی ز بقایت در تبسم گل          | نشان عهد و وفایت در تبسم گل       |
| شان بلبل بیدل که جانے و یاد است    |                                   |
| کنند جان فدای بل بزم چسا فظ        | چه بزم بکله به میدان رزم چسا فظ   |
| منم امید بگو چسیت عزم چسا فظ       | حد چه میری ای ست نظم چسا فظ       |

|                                      |                                            |  |
|--------------------------------------|--------------------------------------------|--|
| قبول خاطر و لطف سخن خدا داد است      |                                            |  |
| مجنس                                 |                                            |  |
| خیال حسن بنان دولت خدا داد است       | ازین نگار بهاری همیشه دل شاد است           |  |
| ز فیض مغ که بسا پند با مرایا داد است | بر و بکار خودای و اعطایین چه فرایا داد است |  |
| مراقاد دل از دست ترا چه افتاد است    |                                            |  |
| چه دستهای نگارین نازک بستاند از میج  | چه چشمهای نگارین گشت مست از میج            |  |
| دهان او که نشانش سخن نخست از میج     | میان او که خدا آفریده است از میج           |  |
| دقیقه ایست که میج آفریده گشاد است    |                                            |  |
| فدای بوی توریکان ماه کفانی است       | نثار روی تو انوار مهر روحانی است           |  |
| رجل سوی توفای رخ ز بار جهانیا است    | گدای کوی تو از بهشت خلد ستغنی است          |  |
| اسیر بند تو از هر دو عالم آزاد است   |                                            |  |
| بشوق لعل لب شوخ گشت بی بدلی          | مدام جام بدست و صراحی در بغلی              |  |
| مرا نبود بجز می کشی دیگر شعلی        | اگر چه هستی عشقم خراب کرد و لی             |  |
| اساس هستی من زان خراب آباد است       |                                            |  |
| به نوجوانی چو کرده پشت خم حافظ       | به کلام آملیدی خوری قسم حافظ               |  |
| دیس زور تو کافی است چشمم خم حافظ     | بر فسانه مخوان و فسونم دم حافظ             |  |
| کزین فسانه و افسون مرا بی یاد است    |                                            |  |
| مجنس                                 |                                            |  |
| بکیمت شاید با معیدیل و مثل نه دوست   | بملک حسن شهباش خنده رو خوشنوت              |  |

|                                                                          |                                                                           |
|--------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------|
| سرارادت ماستان حضرت اوست                                                 | کلاه شاه دهم یا گد که جمله کو هست                                         |
|                                                                          | که هر چه بر سر ما میرود ارادت اوست                                        |
| منم چو آنخمس سیاره زیر سطح سپهر<br>نظیر دوست ندیدم اگر چه از همه دور     | زمن هر آینه بشنو تو فاش و صاف بچهر<br>بسایگشتم و دیدم هزار باخوش چهر      |
|                                                                          | نهادم آینه ها در مقابل رخ دوست                                            |
| بشوق لعل تو خون گشته کوه درین است<br>نثار روی تو هر برگ گل که در چمن است | برای وصف تو پیدای زبان بهر دین است<br>بعشق بوی تو مشک از خطانه در صحن است |
|                                                                          | فدای قد تو هر سر و بن که برب جو است                                       |
| که میچکس نخر دشتک و عطر و بجان را<br>اگر تو شانه زدی زلف عنبر افشان را   | صبح بودم حسین ورد بوز و شان را<br>کنده جان معطر چه قدر انسان را           |
|                                                                          | که باد غالیه ساگشت و خاک عنبر بو است                                      |
| کسی به پوشش جرم ردای غوغا نداشت<br>رخ تو در نظر آمد مراد خواهم یافت      | دلم که در پله زهاد خاله باشتافت<br>کنون ستاره بختم به اوج جاوید تافت      |
|                                                                          | چرا که حال نکودر قفای خان کو هست                                          |
| شنو ز عاشق تفت بگر برفه خرد<br>صبا ز حال دل تنگ ما چه شرح دهد            | اگر تو خواهی که مشکوف راز ما بشود<br>نسیم را خبری از درون کس نه بود       |
|                                                                          | که چون شکیخ ورقهای عنجه تو بر تو هست                                      |
| دلم باید وطن میطید نفس بنفس<br>نه من بسو کش این دیر رند سوزم و بس        | مرا ز روضه پری عم کشیده آه هوس<br>میان قافله فریاد میزنم چو جرس           |

|                                                      |                                    |  |
|------------------------------------------------------|------------------------------------|--|
| بسایری که درین تپانگ و بسوت                          |                                    |  |
| جی که در دو جهان بے نظیر و مثال است                  | رخش منور دلبا و محسّر اجلال است    |  |
| سواد بخش سوید آسیاهی خال است                         | زبان ناطقه در وصف حسن اولال است    |  |
| چه جای گلک بریده زبان بیده گوشت                      |                                    |  |
| فدای زکس ساقیت جان باده پرست                         | که کرد در گهی مست و سبت عهد است    |  |
| بداد ساغر آمید عشق خویش بدست                         | نه این زمان دل حافظ در آتش طلب است |  |
| که داغ دار ازل همچو لاله خود رو است                  |                                    |  |
| مس                                                   |                                    |  |
| جان پرشی لیل وحدت اوست                               | جامه تن بهار خلعت اوست             |  |
| عقل مفتاح باب قدرت اوست                              | مظهر حسن و عشق جلوت اوست           |  |
| دل سر پرده محبت اوست<br>دیدہ آیندہ اطلعت اوست        |                                    |  |
| عشق نبود یا ورم بد و کون                             | وہ چه یا ورم محب ورم بد و کون      |  |
| چه محب ورم دلا ورم بد و کون                          | چه دلا ورم که دا ورم بد و کون      |  |
| سکین سبر نیا ورم بد و کون<br>گر دلم زیر بار منت اوست |                                    |  |
| تو و محراب و ما و ابر و س یار                        | تو و تسبیح و ما و زلف و شکار       |  |
| تو و تقوی و ما و دل افکار                            | تو و انکار و ما و صد اقرار         |  |
| تو و طوبی و ما و قامت یار                            |                                    |  |

|                                                           |                            |
|-----------------------------------------------------------|----------------------------|
| فکر هر کس بقدر همت اوست                                   |                            |
| مجمع عفت و یگانه لقب                                      | وہ چه عالی لب بلند حسب     |
| چون شاید دہان طرب بطرب                                    | در حرمتی بود ادب بادب      |
| گر من آلودہ و امنم چه عجب<br>ہمہ عالم گواہ عصمت اوست      |                            |
| در خیال گشت حرف طلب                                       | کی رسد در دل و دہان و لب   |
| نکشیدم ز آزر رخ و تعب                                     | نشدیم ز ہیج لفظ غضب        |
| ملکت عاشقی و گنج طرب<br>ہر چه دارم بمن دولت اوست          |                            |
| بیجا شش مباد منظر چشم                                     | بیہلا شش مباد منظر چشم     |
| بی نہال شش مباد منظر چشم                                  | بی وصال شش مباد منظر چشم   |
| بی خیال شش مباد منظر چشم<br>ز آنکہ این گوشہ خاص خلوت اوست |                            |
| شد برین ز غمت سفی آرا                                     | کہ چسان گشت لعل از خارا    |
| چیت نقش قدم حدوث آسا                                      | ز آتش و آب و باد و گل مارا |
| ہر گل نو کہ شد چمن آرا<br>از رنگ و بوی صحبت اوست          |                            |
| بحکم کہ دم برگرفت فرصت است                                | چشم خفاک بست ہمت است       |
| جاہ دار ابرفت دولت است                                    | خو کہ بگشت حشمت است        |

|                                                                         |                                                                    |  |
|-------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------|--|
| دور بخون گذشت نوبت است<br>هر که پانچ روز نوبت اوست                      |                                                                    |  |
| بسر چشم دیده نمناک<br>راحت دایمی است نیست هلاک                          | اگر میر شود ز راهش خاک<br>هسچو پروانه باروی پاک                    |  |
| من دل گذاشدم چه پاک<br>غرض اندر میان سلامت اوست                         |                                                                    |  |
| بر در روضه عارس است قضا<br>خادم خاص حضرت است رضا                        | دست بسته ساده است بقا<br>کتر نیکوتر کت است جفا                     |  |
| من که بهش دران حرم که صبا<br>پرده دار حرم حرمت اوست                     |                                                                    |  |
| گو بنات ز زرق و برق قبا<br>رخ پاکش امیسدین که چها                       | بن بود پیر من ز صدق وصف<br>نور حق نازل است صبح و مسا               |  |
| فقر ظاهربین تو حافظ را<br>بینه گنجینه محبت اوست                         |                                                                    |  |
| <b>مخمس</b>                                                             |                                                                    |  |
| بگو بزا به خودین که خیر خواه من است<br>گواه صادق رندی که کج کلاه من است | چرا تماشایی بدکاری گناه من است<br>منم که گوشه میخانه خانقاه من است |  |
| دعای پیر معان در صبحگاه من است                                          |                                                                    |  |
| نی طالب زرو سیم نه ملک و جاده و پیه                                     | نی مفلسم نه غنی ام نه خوشدم نه تبه                                 |  |

|                                      |                                      |
|--------------------------------------|--------------------------------------|
| براه راست بجالی نگشته ام گمراه       | ز پادشاه و گد افار غم بحد الله       |
| گدای خاک در دست پادشاه من است        |                                      |
| نظر بظاہر من عیب گر کند بجا است      | که همچو اہل صفا پوشم نہ دلق و در دست |
| چو کار ہائے ریائی بمذہبم نہ رواست    | عرض ز مسجد و بیت خانہ ام وصال نہ است |
| جز این خیال ندارم خدا گواہ من است    |                                      |
| اگر ز غفلت کاشان دہد مرا بستر        | بجواب بی تو بود خواب و ز نیم شتر     |
| نظر بختش خاص تو ای گرم گستر          | مرا گدای تو بودن ز سلطنت خوشتر       |
| کہ ذل جور و جہای تو غر و جاہ من است  |                                      |
| ہزار بار دہد مدعی بن طعنہ            | شکایتم بر پیش قاضی و شجہ             |
| منم کہ خوف ندارم ز خجرو دشنہ         | گم رہ تیغ اجل خمیدہ بر کسم ورنہ      |
| رمیدن از در دولت نہ رسم و راہ من است |                                      |
| چہ حاجت است ز تخت و گینہ و افسر      | غلام بندہ من است از ازل قصیر         |
| بصد نیاز و گداز دل و بدین تر         | از ان زمان کہ برین آسان نہاوم        |
| فراز منہ خورشید تکیہ گاہ من است      |                                      |
| بہاد قدرت و عقل رسا ترا ح فط         | نداشت جملہ مہات بر ضاح فط            |
| ایمنیت درین قول نے فوج فط            | گناہ گر چہ نبود اختیاریا ح فط        |
| تو در طریق ادب گوش گو گناہ من است    |                                      |
| محمس                                 |                                      |
| فرستی ز ناز و عشوہ و بردی قرار است   | خواہم کہ گردم و دل ہم شمار است       |

|                                  |                                     |
|----------------------------------|-------------------------------------|
| در غیبت و حضور که خدمت گذار است  | ای غایب از نظر مخدای سپار است       |
| جانم بسوختی وز جان دوست دار است  |                                     |
| از خنجر خناب و ستم چرخ هولناک    | دل پاره پاره سازد و هم سینه چاک چاک |
| بر حبه جوی کینه از سر پلاک       | تا دامن کفن نگشتم زیر پای خاک       |
| باور کن که دست ز دامن بدار است   |                                     |
| تحرار ساری چه زنده دم ز قبا بلی  | چشم تو عین جادو به افسون که کا ملی  |
| لاکن نقش قادر همچون تو غافل      | اگر بایدم شدن سوی هاروت بابلی       |
| صد گونه ساحری بکنم تا بیار است   |                                     |
| شامی بدید و مسجد و روزی بدر گهی  | رقم بموز سینه و با چشم تر گهی       |
| در آه و ناله آه ندیدم اثر گهی    | محراب ابروان بنما تا سحر گهی        |
| دست دعا بر آرم و بر گردن آرم است |                                     |
| هزار و سیه فراق بگو اقصا کن      | شوقم ز صد گذشت طلب وقت خاص کن       |
| گشتم چو نفس خویش ای جانان قاص کن | خونم بر زو از غم بجرم خلاص کن       |
| منت زیر غمزه خنجر گذار است       |                                     |
| وز زاری فراق شده دیده آبدار      | از قطره های خون دلم دشت و کوهسار    |
| گردیده هست لعل صفت رشک لال زار   | سیگریم و مراد ازین چشم اشکبار       |
| تخم محبت است که در دل بکار است   |                                     |
| گاهی ندیدم بجهان چون تو دلبر     | جادو لکاهه عشوه گرے ناز پرور        |
| سببین بر شهنشاهی خورشید افسر     | گر دیده دلم کف آهنگ دیگر            |

انظراب کردن و در بچیدن مایه  
زخم خورده  
۱۲

|                                 |                                    |  |
|---------------------------------|------------------------------------|--|
|                                 | آتش زخم دران دل دیده برآرت         |  |
| از حدت هوا که فدا دم در آب گل   | گشتم خراب و خوار شدم مبتلای دل     |  |
| از بحر ریخ بر کشم و آذر بر خصل  | بارم ده از کرم بر خود تا بسوز دل   |  |
|                                 | در پات و میدم گهرا ز دیده بارت     |  |
| سرهای ناب در که شاه و گدازوست   | آید عفو جسم بدایم باز دوست         |  |
| قول لسان غیب که فتوای مابروست   | حافظ شراب و شاهد ورنه بی وضع دوست  |  |
|                                 | فی الحکمه میکنی و فرو میگذاری      |  |
|                                 | مشکت                               |  |
| بهر زجام باده و عمل نگار صیت    | خوشر ز عیش و صحبت و باغ و بهار صیت |  |
|                                 | ساقی کجاست که سبب انتظار صیت       |  |
| زاهد بگو ز کیش تو هم مطیع شوم   | معنی آب زندگی در وضو دارم          |  |
|                                 | جز طرف جویبار و می خوشگوار صیت     |  |
| در کار کردنی تو توقف روا مدار   | هر وقت خوش که دست ده منم شمار      |  |
|                                 | کس را توقف نیست که انجام کار صیت   |  |
| ای دل سرت ز حبیب تعلق دمی برآر  | پیوند عمر بسته مونسیت هوشدار       |  |
|                                 | غم خوار خویش باش غم روزگار صیت     |  |
| خوش گفت در جواب حکمی سروش دوش   | راز درون پرده چه داند فلک خموش     |  |
|                                 | ای مدعی نزاع تو بایر ده دار صیت    |  |
| از مفتیان پرس که فتوی چه میدهند | مستور مست هر دو چو از یک قبیل اند  |  |

|                                         |                                       |
|-----------------------------------------|---------------------------------------|
| ماول لعنوه که دیمیم                     | تسبیح است                             |
| ای محب گذر ز کناه و مرا گذار            | سهو و خطای بنده گشت نیست اعتبار       |
| معنی غفو و رحمت پروردگار است            |                                       |
| امید بردمان تو مهر رضا سزا است          | زاهد شراب کوثر و حافظ پیاله خواست     |
| تا در میان نه خواسته کردگار است         |                                       |
| مشکت                                    |                                       |
| ندگمونا صبح فی الحال چه تدبیر است       | در درمغان آید یارم قدحی در دست        |
| مست از می و میخوار از زگرش نیست         |                                       |
| بر عارض گلگونش خورشید بدل شد            | از نعل سمنه او شکل مه نو پیدا         |
| وز قد بلند او بالاس صورت است            |                                       |
| فی ظاهر و فی پنهان کین شیوه خرافسون است | آخر بچه گویم هست از خود بخرم چون نیست |
| وز بهر چه گویم نیست با او نظر مچون است  |                                       |
| بر حال من زارم ظالم نظری فرما           | چون شمع وجود من شب تاب سحر خود را     |
| می سوخت چو روانه نارد و ز پاشت          |                                       |
| شومر مکه تا خود را در دیده توانی دهم    | اگر غالیه خوشبو شد در گیسوی و چیمپه   |
| در همه مکان کشته در بر روی او پیوست     |                                       |
| در محفل جانانه یک شمه ز حال است         | شمع دل و سازان نیست چو او بر جاست     |
| افغان نظر از آن بر جاست چو او نیست      |                                       |
| شد و طلبت جان حسرت زده حافظ             | باز آنی که باز آید عمر شده حافظ       |

|                                       |                                     |
|---------------------------------------|-------------------------------------|
| هر چند که نایب یاز تیری که بشد ارادت  |                                     |
| مخمس                                  |                                     |
| من ندانم که دلم عاشق و دیوانه کیست    | مست و سرشار می مغیش بکلیت           |
| هر زمان و روز بانم شده فکایت          | یارب آن شمع شب افزود بکاشاکلیت      |
| جان با سوخت و رسید که جانان کیست      |                                     |
| آنکه ذکرش بخدا آبرو می دهد هست        | سرونازش با دار و نقی هر و چمن هست   |
| مهر و روشن بفضی جلوه گرا بچمن هست     | حالیا خانه بر انداز دل و دین نیست   |
| تا هم آغوش که می باشد و هم خانه کیست  |                                     |
| پر تو حسن دل فرود که مکتوم شد         | هسیچچنین نیست که با عشق او موموم شد |
| وزر مار سیه زلف که مسموم شد           | میدهد کهرش افسونی و معلوم شد        |
| که دل نازک او با بل فکایت کیست        |                                     |
| رواق تاج و نگین زینت او رنگ برین      | حاکم شاه فلک داورش بان زمین         |
| چشم عالم که ندید هست گهی بچو چین      | یارب آن ماه رخسور و شوی زهره چین    |
| در یک نای که و گوهر یکدانه کیست       |                                     |
| اتفاق بشدم امید چودی برب جو           | در نظر آمده آن سرور و روان خوش خو   |
| بر سینه به مشام ز گل الفت بو          | گفتم آه از دل دیوانه حافظ پے تو     |
| زیر لب خنده زمان گفت که دیوانه کیست   |                                     |
| مخمس                                  |                                     |
| از من زار بر پسی که چه بیم افتاده است | در بنا گوش تو تا در تسیم افتاده است |

|                                       |                                     |
|---------------------------------------|-------------------------------------|
| چشم از سلسله اشک سقیم افتاده است      | تا سر زلف تو در دست سیم افتاده است  |
| دل سودا زده اغصه دو نیم افتاده است    |                                     |
| روی افسونگر تو جان فواد سحر است       | سخن سار لعل تو جواد سحر است         |
| ای سحر ابایی فسون تو مواد سحر است     | چشم جادوی تو در عین سواد سحر است    |
| اینقدر هست که این نخه سقیم افتاده است |                                     |
| قلم صنع چون نخل تو کشید و بگریست      | که چنین دلبر نو خاسته چون خواهد رست |
| دست قدرت زده داغی مگر از غیبت بر      | در خم زلف تو آن خال سیه دانی صیبت   |
| نقطه دوده که در حلقه جیم افتاده است   |                                     |
| سر و سیمین تو صبح چنستان بهار         | بعد پرچین تو شام خوش رنگ و تاتار    |
| چشم خونین تو منیخانه مست و شباه       | زلف مشکین تو دگر گلشن فردوس عذار    |
| پرتاؤس که در باغ نعیم افتاده است      |                                     |
| کرد مسکن بشام چو شمیم چیمان           | بسکه گشتم بسر کو تو ام سرگردان      |
| جانمن آمده برب شده میاب و توان        | دل من در موس موسی تو ای مونس جان    |
| خاک راهبست که در پای نسیم افتاده است  |                                     |
| کو تو بکین و فایم دل سکین مراست       | پیش من بحر نی باشد و طوفان چه بلاست |
| فکر برداشتم صبح شنیدم به صباست        | همجوگرد این تن خاکی نتواند برخاست   |
| از سر کوی توزان رو که عظیم افتاده است |                                     |
| کرد در یک نظر از رنج دو عالم بغیم     | باد قربان سرت جان و دل خسته تنم     |
| راست گویم سخنی نیست درین پیچ و خم     | سایه سحر تو بر قالم ای عیبه دم      |

|                                     |                                      |
|-------------------------------------|--------------------------------------|
| عکس روحی هست که بر عظم زمین افتادست |                                      |
| رخ بد کوثر نکند هر که خورد جام میبت | کی بجای نهد پای چوبش ساخت ربهت       |
| آخر کار بود در هیچ کل خاک درت       | آنکه بر کعبه مقامش نه بد از یاد لبست |
| بر در میکده دیدم که مقیم افتادست    |                                      |
| گفتی نیست که گویم بدل اسرار عزیز    | پرده از من بکند تر کس بهای عزیز      |
| جان من هست بامید طلبکار عزیز        | حافظم گم شده را با غمت ای یار عزیز   |
| اتحادیت که در عهد قدیم افتادست      |                                      |
| خمیس                                |                                      |
| ای شفا بخش علیسان الغیاث            | ای مغیث مستغیان الغیاث               |
| چند باید کرد ز فیان الغیاث          | در دما را نیست درمان الغیاث          |
| همچو مار نیست پایان الغیاث          |                                      |
| بر گناه ناظران بهتان کنند           | در نقاب ناز رو پنهان کنند            |
| در فراق خود جگر بریان کنند          | دین و دل بردند قصد جان کنند          |
| الغیاث از جور خو بان الغیاث         |                                      |
| آینه گردست بر ما این غضب            | زود افت آتش اندر طلب                 |
| نار سیده حرفی از دل تا لب           | در بهای بوش جانے طلب                 |
| میکنند این دل ستان الغیاث           |                                      |
| بسکه از چاه نرخت افتاد فصل          | چون سکنه راه حیران گشت عقل           |
| نزد عادل میت خور از وصف عدل         | داد سکنان بده ای روز وصل             |

|                                   |                                      |  |
|-----------------------------------|--------------------------------------|--|
| از شب یلدا می عجب ران الغیث       |                                      |  |
| چشم گریان آه سوزان هر زمان        | حال باطن هم ز شکل ماعیان             |  |
| قصه ما هست بیرون از میان          | خون ما خوردند این کافر دلان          |  |
| ای مسلمان چه درمان الغیث          |                                      |  |
| در جگر صد شتر غم میخند            | اشک خون از دیده هر دم میچکد          |  |
| گر زدم هم نیش بے هم میزند         | هر زمانم درد دیگر می رسد             |  |
| زین حرفیان بر دل و جان الغیث      |                                      |  |
| بی تعلق زیر این چرخ کهن           | باتن تنها بدار پر محسن               |  |
| در فراق سه و یکتا می چمن          | همسجو حافظ روز و شب بی خوشین         |  |
| گشته ام سوزان و گریان الغیث       |                                      |  |
| مخمس                              |                                      |  |
| تو آفتابی و همراه رخ تو محتاج     | که از سر و رخ جالت طبعی بسراج        |  |
| کریم طینت و باذل ولی رحیم مزاج    | سزد که از هم سه دلیران ستانی باج     |  |
| از آنکه بر سر خوان عالمی چون تاج  |                                      |  |
| بهیچ دور ندید و شنید چرخ کهن      | که از گردنم آید و دنیسم ماه زمین     |  |
| بدل گذشته بب ما رسیده بود سخن     | دو چشم مست تو بر همزده خطا و خن      |  |
| بچین زلف تو ما چین و بند داد خراج |                                      |  |
| قد تو سر دچان را خرام آموز است    | لب تو در جگر لعل آتش افسرد است       |  |
| شعاع شعله رخسار تو دل سوز است     | بایض روی تو در دشمن تر از رخ روز است |  |

|                                     |                                  |  |
|-------------------------------------|----------------------------------|--|
| سواد زلف تو مار کیترا ظلمت داج      |                                  |  |
| رخ تو قبله و ابروی تست محرابم       | سر ارادت خود را چگونه بر تمام    |  |
| شراب وصل بده یا بکشن جو سیاهم       | ازین مرض حقیقت شفا کجایا بم      |  |
| که از تو در دل من نمیرسد بعلاج      |                                  |  |
| نمیرسد بجن خوش تو مهر و مهر         | که میکنی دو جهان را منور از گنج  |  |
| امید وار تو از در گهت زفت گه        | فدا ده در سر حافظ هوای چون تو    |  |
| کینه بنده خاک در تو بودی کاج        |                                  |  |
| محسن                                |                                  |  |
| به هیچ ملت و دین فتوی نشد اطراح     | بقول بے گنهی عابسی پراز انجراح   |  |
| چو پیش رای رزین نیست حاجت ایضا      | اگر بمذہب تو خون عاشق است مباح   |  |
| صلاح ما بمآنت کان تراست صلاح        |                                  |  |
| اد ادا ناز تو بود نظر مصنوعات       | دو چشم مست تو فرمود شرح مکنونات  |  |
| خیال لعل تو بخشود لذت جئات          | سواد زلف تو نمود جاعل الظلمات    |  |
| بیاض روی تو بخشود فائق الاصباح      |                                  |  |
| بگیر دست من ای دستگیر در کونین      | بسوخت شعله عصیان تنم بجز عینین   |  |
| که داشتند نظره سوی خاک این نعلین    | دو دیده ام صفت حال محسوس البحرین |  |
| دل چو آتشم اندر میان او ملّاح       |                                  |  |
| نه صرف نام تو در زبان است صبح و شام | که در سرشت روانم بجان توست قوام  |  |
| بیک پیاله که بر من زنند طعن عوام    | پیاله حبیب که بایاد تو کشیم مدام |  |

|                                     |                                    |  |
|-------------------------------------|------------------------------------|--|
| دخن نشرب شرابذکک الاقداح            |                                    |  |
| شراب تلخ کشان باشش تند خور اہد      | بہ پیش ساتی خود آرسرفرو زا ہد      |  |
| بجی اہل خرابات بدگو زا ہد           | صلاح توبہ و تقویٰ ز ما مجو زا ہد   |  |
| ز رند و عاشق و مجنون کسی نیافت صلاح |                                    |  |
| سعادت دو جهان روی خود کسی نبود      | کہ باب مطلع خورشید ہر سحر بکشد     |  |
| بیایے ساتی جادو نگہ خفا آلود        | بیار بادہ کہ روزش بنجر خواہد بود   |  |
| ہر آنکہ جام صوفی نشد چراغ صبح       |                                    |  |
| سرم ہنہادہ بجاک درت ای نیک نہا      | بر آن سرم کہ کتم عرض وزود گردم شاد |  |
| برار امید و بحسن قبول کن ارشاد      | دعای جان تو درد ز بان جافظ باد     |  |
| دام تا کہ بود متصل مسا و صبح        |                                    |  |
| محمس                                |                                    |  |
|                                     |                                    |  |
| نمود ماہ از ابرو سے فرخ             | شمیم شک از گیسوی سنخ               |  |
| مضطرب گل شدہ از بو سے فرخ           | دل من در ہوا سے روی فرخ            |  |
| شدہ آفتہ بچو سے فرخ                 |                                    |  |
| ترجہش آہ در عین جوانی               | زقیم گشت ضعف و ناتوانی             |  |
| نمی یابم مداوات روانی               | بدہ ساتی شراب ارغوانی              |  |
| بیاد زگر جادو سے فرخ                |                                    |  |
| ہف ساز دلم سر و چانی                | بودم، بچکہ فکرو گمانے              |  |
| نیم خالی ز شکر اوزمانے              | دو ماشہ قائم، بچو گمانے            |  |

تف  
بفتح اول و سکون ثانی  
روشنی و پرتو  
ب

|                                   |                                |
|-----------------------------------|--------------------------------|
| نغم پیوسته چون ابروی فرخ          |                                |
| دو هاش غنچه بار اخون بدل کرد      | تف رخسار گل را مضجع کرد        |
| خراش سه و هار پای بکل کرد         | نسیم مشک تاتاری خجل کرد        |
| نسیم زلف غیر لوی فرخ              |                                |
| کسی را خویش جانم که باشد          | به پیش حشمت و شانم که باشد     |
| زمن غطس نمیدانم که باشد           | غلام همیت آنم که باشد          |
| چو حافظ بنش بند وی فرخ            |                                |
| مشک                               |                                |
| صوفیان محو تاشای رخ جانانند       | در نظر بازای مایخیران جیرانند  |
| من چنینم که نمودم دگر ایشان داند  |                                |
| آنچه گفت شنیدیم و بگوئیم ملی      | عاقلان نقطه پرگار وجود اندلی   |
| عشق داند که درین دایره سرگردانند  |                                |
| رزمیکتایی یکتایی زاده اش پیرس     | وصف رخساره خورشید رخسار پیرس   |
| که درین آینه صاحب نظران جیرانند   |                                |
| سخن عشق خبر داری زبان             | گر شوند که از اندیش ما میجان   |
| بعد ازین خرقه صوفی بگردستانند     |                                |
| زاده اخنده مزین زهد ترازیانیت     | جلوه گاه رخ اودیده من نهانیت   |
| ماه و خورشید همین آینه میگردد اند |                                |
| میسرایند همین زمره مست و شاد      | مکر چشمت سیاه تو بیابان روزگار |

|                                    |                                     |
|------------------------------------|-------------------------------------|
| ورنه مستوری هستی همکس نتوانند      |                                     |
| من چه هستم که کنم وصف ای کاینهیا   | کر به زمی که ارواح بر دبو سے تو باد |
| عقل و جان کو هر هستی به نثار افشند |                                     |
| جای آنکه اے امید بود بر افلاک      | زاهد ار رندی حافظ کند فهم چه پاک    |
| دیو بگریزان قوم که قرآن خوانند     |                                     |

### مدرس

|                                  |                                   |
|----------------------------------|-----------------------------------|
| پساده ره شوق تو شهسوارانند       | فتاده سه کوی تو ذی وقار اند       |
| خدای چشم جای تو شر مسارانند      | شار غنچه دهان تو گلزار اند        |
| غلام زرگس مست تو تاجدار اند      |                                   |
| خراب باد لعل تو بهوشیار اند      |                                   |
| ز توست بامن مسکین عشوه غمزه و نا | بجان توست ز دل عجز و انکسار و نیا |
| بلبل لب که جیاهر ز ذکر دے باز    | شب فراق بآینه نگشته ام و ساز      |
| ترا صبا و مرا آب دیده شد غمت از  |                                   |
| وگر نه عاشق و معشوق را ز دار اند |                                   |
| ترا بحال قسیان عشه نیست نظر      | ترانه طرف شهیدان غمزه چشمتی تر    |
| ترا ز ناله شبگیر آگهی نه اثر     | ترا ز زاری دگلیر کس نداد خبر      |
| بیز زلف دو با چون نظر کنی بنگر   |                                   |
| که از یمن و یسارت چه بهیزار اند  |                                   |
| ز چشم و عارض زنگ تننت بدل غمگین  | بهار زرگس مست و گل سمنین برین     |

|                                  |                                     |
|----------------------------------|-------------------------------------|
| تو اسے دروغ نازل کن بجای حقیقت   | ترجمی بکینی گرفتہ نگاہ متین         |
| گزار کن چو صبا در مغیش زار و بین |                                     |
| که از لطاؤل زلفت چه سوگوار بند   |                                     |
| تو آن کلی کہ بشوق تو بلبلان بقیض | تو آن بی کہ بجوق تو انس و جان بهوس  |
| تو آن شہی کہ بغوق تو نیست حکم کس | تو آن تویی کہ بذوق تو بسته تار نفس  |
| ندمن بر آگاہی عارض غزل سدایم     |                                     |
| کہ عندلیب تو از ہر طرف ہزار اند  |                                     |
| بزہد شکست منازای ریا اساس برو    | بما ز آتش دوزخ مدہ ہراس برو         |
| بس است آیہ رحمت ای ناسپاس برو    | برو بزہد بچشم بجال یاس برو          |
| نصیب ماست بہشت اخلاقی شناس برو   |                                     |
| کہ مستحق کرامت گناہکار اند       |                                     |
| مرید پر مغنی منکر نوجوانے کن     | خیال جامے شوق تا توانے کن           |
| تو ذکر عشق ز بانی کن روانے کن    | بویش کج کلہ و کاخ سرد وانی کن       |
| در آب میکدہ و چھپرہ ارغوانی کن   |                                     |
| مرو بصومعہ کا نجاسیہ کار اند     |                                     |
| بفکر آب حیاتم بر آئین ز وطن      | خیال کردم و دیدم ز راہ حسن وطن      |
| ہزار ہا تمنا سی آن زہمند و کن    | بہ اسپ و فیل و شتر می روند بہتہ دین |
| تو دستگیر شوای خضر علی محمد کن   |                                     |
| پیادہ میروم و ہر سربان سوار اند  |                                     |

|                                        |                                      |
|----------------------------------------|--------------------------------------|
| بہ بلبلان قفسِ فردو بہارِ مباد         | سر نیازِ بفرق کسی نہ تارِ مباد       |
| بہ بیکارے من لذت قرارِ مباد            | دلِ امیدِ بدامِ دگر شکارِ مباد       |
| خلاصِ حافظِ از آن زلفِ تابدارِ مباد    | کہ بستگانِ کند تو رستگارِ ہند        |
| <b>محس</b>                             |                                      |
| مطربانِ ساز کہ در حضرتِ جانانہ زدند    | لہ الحمد چہ خوش ربطِ مستانہ زدند     |
| نہ فقط روزِ ازل بادہٴ شکرانہ زدند      | دوش دیدم کہ ملائک در میخانہ زدند     |
| گلِ آدمِ بپرشتند و بہ چمانہ زدند       |                                      |
| شدہ حیرت زده عابدِ زکلامِ ناسوت        | زادہ از خلوتِ خود جست نامِ جبروت     |
| حالِ اوصافِ بگویم بمقبامِ لاہوت        | ساکنانِ حرمِ سرِ عرفانِ ملکوت        |
| بامن راہِ نشینِ بادہٴ مستانہ زدند      |                                      |
| دلِ من مایلِ معشوقہٴ بیِ رحمِ مباد     | کہ دہد در نگہِ الفتِ سالانہ بباد     |
| گرہِ زلفِ کہ از ناخنِ تقدیر کشاد       | شکرا ز کہ میانِ مرغِ وصلِ افتاد      |
| حورِ بانِ رقصِ کنانِ ساغرِ شکرانہ زدند |                                      |
| گر زائینِ کنشند از تو سوا کے کہ ہو     | صاف و سنجیدہ و پاکیزہ جوابش تو بدہ   |
| در نہ اہبِ نبود، میچِ وصلِ کل بہ       | جگہٴ ہفتاد و دولتِ ہم را عذر نہ      |
| چون ندیدند حقیقتِ رہِ نہ زدند          |                                      |
| دوش در گوشِ دلمِ مردہ ز ہاتفِ برسید    | کیست در دلِ شہگانِ مجھ تو آنفتہ رشید |
| اکہ دلش ز طپشِ عشقِ گریبانِ ندید       | آسمانِ بارِ امانتِ نتوانست کشید      |

|                                     |                                    |
|-------------------------------------|------------------------------------|
| تو بخت فال بسام من دیوانه زدند      |                                    |
| تو پسند که تنه است تن عاشق زرد      | روی معشوق بود هم زخم آلوده بگرد    |
| به این نکت به یاریم دلیل پردرد      | نقطه عشق دل گوشه نشینان خون گرد    |
| همچو آن خال که بر عارض جانانه زدند  |                                    |
| دو طریق می که دلاراه زنی می شنویم   | بهر آنست پله قافله سالار شویم      |
| گر از آن قافله گردیده پس و پیش دویم | ما بصد خرمن پنه از زر چون زیویم    |
| چون ره آدم خالی بی کسی دانه زدند    |                                    |
| هر زمان نام خدا بر لب و باجک و رباب | ما بر قصیم رشادی و بنوشیم شراب     |
| ناش گفتیم به امید و همین صواب       | کس چو حافظ کشیده از رخ اندیشه نقاب |
| تا سر زلف عروسان بخن شانه زدند      |                                    |
| <b>محمسن</b>                        |                                    |
| شده از خوف قریب بان لاله می چند     | که مبادا بقدر طشت من از بامی چند   |
| چکنم دست گهی نیست بار قامی چند      | حسبک ننوشته شده ایامی چند          |
| محر می گو که ز ستم تو پیغمبری چند   |                                    |
| کیست بی مرشد کمان مقام توحید        | از زرع عقل و کمالات و هنر گشت رشید |
| بان مگردست ادب بسته پیش سر که دیو   | مبادا مقصد عالی نتوانیم رسید       |
| هم مگر لطف شما پیش نه گامی چند      |                                    |
| عکس سیاه می تو سیاه بزجاج دل است    | پر تو لعل لببت نوز سراج دل است     |
| بی رخ مهر تو بس سرد فراج دل است     | قند آینه خست با گل نه علاج دل است  |

|                                                                      |                                                                       |
|----------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------|
| بود چند بر آینه بد شناختی چند                                        |                                                                       |
| جرعه می کشیدی چه کنی روز حساب<br>چون می از خم لبورفت و گل افکند نقاب | ناصحی طلعت ساقی که ندیدی کتاب<br>یاد داری تو گویم سخن بر ثواب         |
| فرست عیش نگهدار و وزن جامی چند                                       |                                                                       |
| از همه پیر و جوان خود بتصور بر تر<br>زاهد از کوچه رندان سلامت بگذر   | سجده و دستار و مصلّا اخضر<br>میروی از نظر دل شدگان استبر              |
| تا خرابت کند صحبت بد نامی چند                                        |                                                                       |
| معنی این سخنم درد دل ساغر پر جو<br>عیب می جلد گفتی هر شش نیز بگو     | بادۀ عشق چنانست که کوز جز ز او<br>چون بخوشنودی ز باد جهان ای خوشخو    |
| نفی حکمت کن از بهر دل غامی چند                                       |                                                                       |
| میدد اندک و بسیار بهر کس که عطاست<br>ای که ایان خرابات خدا یار شماست | آچه تقسیم از دل هست به بخوبی قضا است<br>هر توقع دل از حضرت قیاض نراست |
| چشم افام مارید ز افامی چند                                           |                                                                       |
| هسچو گزدم بزندانیش بد لهای ریش<br>پیر بنیاد چه خوش گفت بجرعه کش خویش | دارد انگس که سیه باطن و ظاهر درویش<br>سخن نیست جوان لبش نوی دور اندیش |
| که گو حال دل موخته با خاست چند                                       |                                                                       |
| دیده از بی بصری گنج گناهان اندوخت<br>حافظ از شوق رخ هر فروز تو بسوخت | سوزن حرص که چشم دل امید بدوخت<br>جنس عصیان که باز آریا بد فروخت       |
| کامگار نظری کن سوی ناکاست چند                                        |                                                                       |

|                                         |                                       |
|-----------------------------------------|---------------------------------------|
| تا که در دور زمان عشق بستان خواهد بود   | تا که در دور کسان آه و فغان خواهد بود |
| تا ز ساغر بر زبان ذکر و بیان خواهد بود  | تا ز میخانه دمی نام و نشان خواهد بود  |
| سرمه خاک ره پیغمبران خواهد بود          |                                       |
| و اعطای پند چه کوی که مرا هم هوش است    | چون می لعل زو غلط تو دلم در جوش است   |
| بگذر از من ای جوان شمع دلت خاموش است    | حلقه پیر میغانم ز ازل در گوش است      |
| بر جانیم که بودیم بهمان خواهد بود       |                                       |
| خدمت میکند کردیم چه بر شام و بگاه       | ساتی کج کله شوخ بسا کرد نگاه          |
| آنچه گوئیم بران دختر ز بهت گواه         | بر سر تربت با چون گذری بهت خواه       |
| که زیارت کند زندان جهان خواهد بود       |                                       |
| در گریبان تکرار که سر برده فرو          | آنچه از چشم سرت دیدی مرا صاف بگو      |
| پیر من گفت سری دار و بچشم دل جو         | بر دای زاهد خود بین که چشم من و تو    |
| را ز این پرده نهان است و نهان خواهد بود |                                       |
| روی ساتی که بیدار بندد سرخ نشاط         | سلطان و ده گرفتندش و دادند رهاط       |
| دوش بردوشی پراز هوش روان سوی صراط       | عیبستان کن اینجو اجه کرین بکنه رباط   |
| کس زلفت که رحلت بچسان خواهد بود         |                                       |
| فوق دیدار تو آور و مرا تا مشهد          | پس تمنا برساند از ان تمار صمد         |
| آرزو برد بمبید چون دیدم مقصد            | چشم آندم که ز شوق تو بندد زلفد        |
| تا دم صبح قیامت گران خواهد بود          |                                       |

|                                                                          |                                                                       |
|--------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------|
| چرخ ناز تو صبر از دل با کان برود<br>بر زمینی که نشان کف پای تو بود       | جلوه حسن تو در کون و مکان نور دهد<br>عاشقان چشم بره اند که دیدار شود  |
| سالماسجده صاحب نظران خواهد بود                                           |                                                                       |
| دین و ایمان خسر و صبر ندای تو بود<br>بر زمینی که نشان کف پای تو بود      | دیده و جان و دل و سر همه جای تو بود<br>جان عالم به تنهای لقاے تو بود  |
| سالماسجده صاحب نظران خواهد بود                                           |                                                                       |
| دست ماسوی فلک به عطای تو بود<br>بر زمینی که نشان کف پای تو بود           | نیست در هر دو جهان هیچ خدای تو بود<br>چشم ما منتظر نور لقاے تو بود    |
| سالماسجده صاحب نظران خواهد بود                                           |                                                                       |
| جان جهان از چه سبب توفند می طلب ما<br>ایکه وقتی نکشیده هست دلت جانب ما   | شده در روز ازل بهر تو این قالب ما<br>مگر نیست گمان هوس غالب ما        |
| تا قیامت دل آبی تو نشان خواهد بود                                        |                                                                       |
| چشم پریشک و دل افسرده بلب آبی سرد<br>بخت حافظ اگر این گونه مدد خواهد کرد | گفتم امید چه حال است چرا زنگت زرد<br>آه جانسوز نشان این سخنم گفت بدرد |
| زلف معشوق بدست و گران خواهد بود                                          |                                                                       |
| مس                                                                       |                                                                       |
| بی می الفت دلاکت که متا نشد<br>عابد معبد گرین دے ره بیگانه نشد           | بیعت مخ هر که کرد و اصل جانانه نشد<br>واعظ افست گویند کرافتانه نشد    |
| زاهد خلوت نشین دوش بمیخانه نشد                                           |                                                                       |

|                                     |                                   |  |
|-------------------------------------|-----------------------------------|--|
| از سر جهان گذشت بر سر پایش          |                                   |  |
| گرچه سرشت بشر هست ز غش و تراب       | راه دگر می برد صحبت این شیخ و شاب |  |
| چون بجوانی بشدایل حسن و شراب        | بر رخ چشم و دلش زنده کند نقاب     |  |
| شاهد عهد شباب آمده بود ز خواب       |                                   |  |
| باز به پیرانه سر عاشق دیوانه        |                                   |  |
| خنده به رندان زده شیخ که شد حق پرست | جلوه دخت عجب دیده که دیده بخت     |  |
| ساقی ز شکست پری دیده بری گشت مت     | لب لب ساغر دگر دن مینا بدست       |  |
| صوفی مجلس که دی جام و قمع میسخت     |                                   |  |
| دوشن یک جرعی عاقل دوزانیش           |                                   |  |
| دوده زلف رسامو بموسنبل سوخت         | شعله مهر خش سینۀ هر گل سوخت       |  |
| برق بسم یافت روشنی چون گل سوخت      | لمعۀ او طور طور مشعل با گل سوخت   |  |
| آتش خسار گل خرم لب بل سوخت          |                                   |  |
| چهره خندان شمع آفت پروانیش          |                                   |  |
| راز درونی مظاهر و شایع نش           | داغ فراقش بل سوخت و لایع نش       |  |
| اختر و صلتش ز بخت جیف که طالع نش    | لخت جگر شد برون چشم که مانع نش    |  |
| گر زیه شام و محبت سر که ضایع نش     |                                   |  |
| قطره باران ماگوهر یکدانه نش         |                                   |  |
| سوره یوسف بدی حسن او چون سرری       | غزۀ چشمش بگرد دعوی مغیبری         |  |
| بمچو زلیخا بخواست شوق به پرده دری   | صبح و ساد در دما بود که آید پری   |  |

بالفعل و انش  
۱۲

|                                                                          |                                                                         |
|--------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------|
| زگرس ساقی بخواند آیت افسونگری<br>حلقه او را و اما مجلس فسانه شد          |                                                                         |
| نیت امید بقا جمله اینجا فنا هست<br>هان بود یکدات حق منظر او مصطفی هست    | قصر سمانش از نذر دست نصفا<br>آنکه بود و ایما قایم و دایم کجاست          |
|                                                                          | منزل حافظ کنون بار که کبریاست<br>دل بر دلدار رفت جان بجایانیش           |
|                                                                          | محمس                                                                    |
| گو ذهن نزاکت بین چالاک و متین باشد<br>کی شعر زانگیز و خاطر که حسنین باشد | گو باغ بود ممکن گلزار فسرین باشد<br>گو طبع رسای جان بر عرش برین باشد    |
|                                                                          | یک نکته ازین دفتر گفتم و همین باشد                                      |
| بی دقت و بی محنت اجر هست بلا کبار<br>از نعل تو گر بایم انگشتی ز نهار     | کرد آنچه نصیب من در روز ازل مختار<br>نی دولت کس خواهم فی تاج شهی در کار |
|                                                                          | صد ملک سلیمانم در زیر نگین باشد                                         |
| گرا زره نا املی گوید سنجی طایل<br>غناک نباید بود از طعن جودای دل         | بد باطن و بد طینت بدکار کے جاہل<br>از خبث درون او عقلش بشود زایل        |
|                                                                          | شاید که چو و ابینی خیر تو درین باشد                                     |
| تعلیق ز تصویر سیلیست از ان تجویز<br>هر کو کند فہمی زین کلک خیال انگیز    | آنچیکہ رسم کردم من از قلم شبید ز<br>گر حال ابرجونی ہم بست بین برخیز     |
|                                                                          | نقش مخرم از خود صورت گر چین باشد                                        |

|                                     |                                     |
|-------------------------------------|-------------------------------------|
| مقصود یک عهد است گو پیش و پس دادند  | قصری بطلک هم سر کلبه ز خسی دادند    |
| جانی بدل جان و از ملک بسی دادند     | جام می و خون دل هر یک یکمی دادند    |
| در دایره قسمت اوضاع چنین باشد       |                                     |
| از آتش خسرت دل چونی تو عرق آلود     | از فکر و تردد دانی رنجش و بی بهبود  |
| از غرت و ذلت بین را بهی بهم نمود    | در کار کلاب و گل حکم از لی این بود  |
| کین شاید بازاری و آن برده نشین باشد |                                     |
| عشقی که دلم دارد زان زلف سیکاز      | چون الفت تن با جان ماند بدم آس      |
| امید نخواهد شد از خدمت مرغ قاصد     | آن نیست که حافظ را رندی بشد از خاطر |
| کلان رابط پیشین بار و ز پسین باشد   |                                     |
|                                     | مخمس                                |
| چون دوشم ابر در ترسا گداز افتاد     | در سینه خدمت گهی کارگر افتاد        |
| کز چشم من زار گهر بر گه افتاد       | پیرانه سرم عشق جوانی بر افتاد       |
| آن راز که در دل نهفته بد افتاد      |                                     |
| نقاش ازل ساخته هر گونه تصاویر       | صدیج و خشم زلف نهاد و پی بخشیر      |
| افشاند و دران دانه مقصود تعذیر      | از راه نظر مرغ و گشت هوا گیر        |
| ای دیده که کن که بدام که افتاد      |                                     |
| هر چند ملائیک همه مخلوق او بودند    | هر صبح و مساجید طاعات بسود          |
| کوی شرف از جوهر جوکان نر بودند      | با غم او عرض بهر کس که نمود         |
| عاجز شد و این قرع بنام بش افتاد     |                                     |

|                                      |                                    |
|--------------------------------------|------------------------------------|
| ای روی تو در زلف دو تابدر دُجا بود   | وی ابروی تو قبله ارباب صفا بود     |
| از بوی تو تشبیه سیه مشک خطا بود      | از ره گداز خاک سر کوی شبا بود      |
| هر ناف که در دست نسیم سحر افتاد      |                                    |
| نام خودش آنکس که در عشاق تو بشنود    | وارسته شد دجان به اداهای تو بپسود  |
| کس نیست که در عشق تو از دست قضا در   | مژگان تو تا تیغ جهانگیر بر آورد    |
| بس کشته و دل زنده که بر یک دگر افتاد |                                    |
| دنی بچکان جام کف از ره طاعات         | در دین نودند باین طرز مناجات       |
| انی شه ده میکه ارض و سماوت           | این باد که پرورد که خار خرابات     |
| از بوی بهشتیش چنین نجبر افتاد        |                                    |
| جانا بگذر از مرستان خرابات           | کین فرقه دهنوشن بود و ز شهوات      |
| در ندب شان شادی و غم هست مثلاً       | بس تجربه کردیم درین دیر مکافات     |
| با در کشان هر که در افتاد بر افتاد   |                                    |
| حاشا که رخ غیر ز من دیدم و چشم       | با آنکه نه من مجرم و نی کرد که چشم |
| عمریت من آواره کهسار و تب چشم        | در داکه ازان آهوی مشکین سیه چشم    |
| چون نافه بسی خون دلم در جگر افتاد    |                                    |
| هر کس بجایی ره این بادیه بپیود       | حیران شده و مانند بر منزل مقصود    |
| امید نقاب رخ دلدار که بکشد           | حافظ که سر زلف بتان در کشش بود     |
| بس طرزه حریف است کشت کنون بر افتاد   |                                    |
| محمسن                                |                                    |

|                                        |                                    |
|----------------------------------------|------------------------------------|
| نه هر که بت بر آشفید آذر س داند        | نه هر که رو س نگار و مصوری داند    |
| نه هر که ز رکب آرد تو نگار س داند      | نه هر که چهره بر افروخت دلبری داند |
| نه هر که آینه سازد مسکندری داند        |                                    |
| نه هر که تنگ قباد بر و بر و بر و تنگست | نه هر که تیغ بدست و میانش چیت بدست |
| نه هر که راحت جان جیت و سیم و زر پیرت  | نه هر که طرف کلک کج نهاد و تنگ نشت |
| کلاه داری و آئین سروری داند            |                                    |
| نبی لباس فقیر و بدلق و تاج کد است      | نه جبه پوش مصلی و زاهدی برد است    |
| رموز عشق بداند ولی که آینه سناست       | هزار نکته بار یک ترزن و انجاست     |
| که هر که سر تراشد قسندری داند          |                                    |
| ز عرض و طول و عمق بحسب عشق است برون    | در ان بشکل جایی است زورق گردون     |
| بعین لجه الطاف حسانق بیچون             | بقدر مردم چشم منست و رطه خون       |
| درین محیط نه هر کس شناوری داند         |                                    |
| بزیقب ز زرین فلک شب و روزم             | ز عهد و ماه ز رو سیم محفل افسوزم   |
| اگر چه شاه صفت در امو سیر و زم         | غلام مہبت آن رند عافیت سوزم        |
| که در گدا صفت کمبیا گری داند           |                                    |
| بیاض چهره بمیشلت نور سنا               | بیافت از نگه مهر تو ضیا بی سنا     |
| بمشکلات خرد زلف تست کتشد               | سواد نقطه بنیش ز خال تست مرا       |
| که قدر گوهر کدیا بنجو سهری داند        |                                    |
| رسید چون سرفلف نگار در دستم            | بجان من گره التفات بر بستم         |

|                                                            |                                     |
|------------------------------------------------------------|-------------------------------------|
| بشوق باد و وصلش گشته مرستم                                 | بباختم دل دیوانه و ندانستم          |
| که آدمی بچپه شیوه پری داند                                 |                                     |
| نه آنکه تابده حسن نازمیان شد                               | سحر که از روشی در چمن خرامان شد     |
| فنا ده سرو زار برگ گل پریشان شد                            | بعد و چهره هر آنکس که شاه خوابان شد |
| جهان بگیرد اگر داد گسری داند                               |                                     |
| تو چند ز آتش جبران خود دلم سوزی                            | بگو ز شمع رخت محلم کے افزوی         |
| کسی بوعده خلائی نیافت فیروزی                               | و فاد و عهد نگویش اربیا موزی        |
| و گر نه هر که تو بینی شکری داند                            |                                     |
| کلام قدس دلائمت مثل شعرو سخن                               | نصیحتت که هر دم زند بدل ناخن        |
| به یاد گیر خوش این بخت ز علم لدن                           | تو بندگی چو گدایان بشر طرد کن       |
| که خوابه خود روش بنده وری داند                             |                                     |
| مقیم صومعه بودی تو گشته گمراه                              | شنیده شعر بزرگان چمپس کنی ده واه    |
| تو هم بکن بعد آسب و رد شام و بگاه                          | ز نظم دلکش حافظ کس شود آگاه         |
| که لطف نکته تو به سخن وری داند                             |                                     |
| <div style="font-size: 2em; font-weight: bold;">پنجم</div> |                                     |
|                                                            |                                     |
| شب ما میکہ در آن مهر تو نور آفا بود                        | محفل عیش و طرب روشنی دلہا بود       |
| مطرب و ساقی دمی رقص تان ہر جا بود                          | یاد باد آنکہ نہانت نظری بر ما بود   |
| رقم ہر تو بر چہرہ ما پیدا بود                              |                                     |
| در غمت ہجو غزالان بشدم دشت پست                             | برسیدم بدرت آب چو از سر گدشت        |

|                                   |                                    |
|-----------------------------------|------------------------------------|
| شدی بر هم که مباد افتد از باطنی   | یاد باد آنکه چو چشت بختام گشت      |
| معجز عیسویت در لب شکر خا بود      |                                    |
| بهر صید دل عاشق که کمر ربستی      | بر سمنند سیه را نوی دلبستی         |
| من بدانم تو همان شاه سواری هستی   | یاد باد آنکه مه من چو کله بشکستی   |
| در رکابت مه نو پیک جهان بیا بود   |                                    |
| چونکه خیاط ازل بر قعه هستی بردوست | پرده داری که هنر بود بغا نوی دوست  |
| و ز صفا جنس که درت به تجلی نفوذت  | یاد باد آنکه رخت شمع طرب می افروخت |
| این دل سوخته پروانه ناپروا بود    |                                    |
| خون من ریخت فراقت ز ره بغض و بدی  | یافتم از مدد عشق حیات ابدی         |
| بر سرم آمده مشغول تماشا تو شدی    | یاد باد آنکه چو یاقوت قدح خنده زدی |
| در میان من و لعل تو حکایتها بود   |                                    |
| گرچه بودند ز خصایب هم مشرب        | از ظرفیان و حسریان ندیمان طرب      |
| جام درد دست پر از باده تبسم برب   | یاد باد آنکه دران بزرگه خلق و ادب  |
| آنکه او خنده مستانه زدی صهبا بود  |                                    |
| مطلع ملک سخن چون ز کلامت بالاست   | مقطع کشور معنی ز نظامت برجاست      |
| خوش گوشت تو امید قبول لهاست       | یاد باد آنکه با صلاح شما میشد راست |
| نظم هر گوهر زانفت که حافظ را بود  |                                    |
| چون سرفراز تو بر عارض کلام افتاد  | دست صیاد بلر زید و زلف و افتاد     |

|                                         |                                       |
|-----------------------------------------|---------------------------------------|
| طرز تعلیم که در مصلحت عام افتاد         | عکس روی تو چو در آینه جام افتاد       |
| عارف از خنده می در طبع خام افتاد        |                                       |
| چون بر اهل خرد عالم کون است سرزاد       | بی سرو پا و فضل است نخبهای شراب       |
| صوفی صاف بفرمود که نیست جواب            | جلوه کرد خورش روز ازل زیر نقاب        |
| این بر نقش در آینه او بام افتاد         |                                       |
| بی خبر اچو خبر از خبر بود و نبود        | نه صنم خانه نه میخانه نه مسجد نه سجود |
| نه فسانه نه ترانه نه چمن نه سرود        | اینهمه عکس می نقش مخالف که نمود       |
| ایک فروغ رخ ساقی است که در جام افتاد    |                                       |
| دوش پروانه ز شمع سحری می پرسید          | کین چه زمیست که در گوش من تو برید     |
| عاشقان چون بر جانانیکشند رشید           | غیرت عشق زبان همه خاصان ببرید         |
| از کجا غمش در دهن عاقبت افتاد           |                                       |
| زاهد اعیب گیرید که من آزادم             | چشم بر جلوه ساقی خود کم بشادم         |
| یک قدم هم که ز حد پای برون نه نام       | من ز مسجد بنجر اباست نه خود اقام      |
| اینم از عهد ازل حاصل فرجام افتاد        |                                       |
| آنکه چون نقطه بود قایم و سر بر دیار     | هر زمان باشدش از نشادی و غم صد انکار  |
| حق گفتمی و بگویم خدا ای غمخوار          | چکند کز پی دوران زود چون پرگار        |
| هر که در دایره گردش ایام افتاد          |                                       |
| به نظر آه آن خوب جوان باید رفت          | لیک در هر هی پیغمبران باید رفت        |
| بقیعتی و می بر کف و با سازگران باید رفت | ز شمشیر غمش رقص کنان باید رفت         |

|                                     |                                      |
|-------------------------------------|--------------------------------------|
| کمانک شد کشته او نیک سرانجام افتاد  |                                      |
| لاله روشید گلوماده لب و غنچه دهن    | سیم تن رشک سمن سروچان زیب چمن        |
| آبش از گس چشم و بجزا عهد شکن        | در خم زلف تو آویخت دل از چاه ذفن     |
| آه که خواجه برون آمد و در دام افتاد |                                      |
| گفته بودم که تو در صوم و فزارم بینی | معتکف در حرم راز و نیازم بینی        |
| آمارک از میکده و عشق مجازم بینی     | آن شد ای خواجه که در صومعه بازم بینی |
| کار را بارخ ساقی و لب جام افتاد     |                                      |
| گاه از فیض ازل چشم ترم پر گهر است   | که ز یاقوت دل و که ز عقیق جگر است    |
| چون مرا شام و سحر بر کرم او نظر است | هر دمش با من دل سوخته لطف و گر است   |
| این گدایین که چه شایسته انعام افتاد |                                      |
| زاهد چون تو ندیدیم کس تنگ دلی       | ابهلی بے خردی بخیر بی بد عسلی        |
| چون سوال تو بامیسد جواب است بلی     | صوفیان جلد عریف اند و نظر بانو لی    |
| زین میان محافظ دل سوخته بدنام افتاد |                                      |
| مختص                                |                                      |
| ترک چشمت نه فقط قافله صبرم زد       | زلف هم حلقه در گردن من محکم زد       |
| جلوه ات برق نه اکنون بل اعظم زد     | در ازل پر تو هست ز بجلی دم زد        |
| عشق پیداشت و آتشش بنده عالم زد      |                                      |
| راغم قدر قلم را که با گشت گماشت     | علت عالی مخلوق که بر لوح نگاشت       |
| سرو و لشکر هستی چو علم برافراشت     | جلوه کرد درخت دید ملک عشق نه داشت    |

|                                    |                                       |
|------------------------------------|---------------------------------------|
| عین آتش شد ازین غیرت و بزم زد      |                                       |
| پدر ما که زهر را شده سرازاز        | عشق خالق بدل و کرد بصدع بنماز         |
| پیش او خوش بنهادند ملک رو نیاز     | مدعی خواست که آید تماشاگر راز         |
| دست غیب آمده بر سینه ما محرم زد    |                                       |
| آتش عشق چنین نیست که گبر اندوزد    | یا با تشکده افروختنش آموزد            |
| آتش محرقة اینست که خس بر سوزد      | عقل منجواست که از آن شعله چراغ افروزد |
| برق غیرت بد خشنید و جهان بر نم زد  |                                       |
| آب گوهر که بدل خواهمش ندان تو داشت | شانه صد عشق ز گیسوی پریشان تو داشت    |
| هر و مه چشم ز رخسار درخشان تو داشت | جان علوی بوسه چاه ز بخدان تو داشت     |
| دست در حلقه آن زلف خم اندر نم زد   |                                       |
| حالت دل شدگان دیده ای همیار نمزد   | واقف راز شو تا ز سر ریخ و گزند        |
| در ازل چون طرب و درد بگردید پسند   | دیگران قرعه قسمت هم بر عیش زدند       |
| دل غمیده ما بود که همسر بر غم زد   |                                       |
| در جهان نیست نصیحت مو خوب و شوب    | خوف دوزخ بخمال است نه آمیخت           |
| ببین الفت خاصیت که شده جزو شوب     | حافظ آن روز طرب نامه عشق تو نوشت      |
| که قلم بر سر سباب دل خرم زد        |                                       |
| مخمس                               |                                       |
|                                    |                                       |
| مدعی دهم و گمان تو خیانت که بود    | جلوه کرد چمن آن سرور و زنت که بود     |
| همی آزاد را سبب خزانست که بود      | گوهر مخزن اسرار همانست که بود         |

|                                      |                                      |  |
|--------------------------------------|--------------------------------------|--|
| حقه مهر بدان مهر و نشانت که بود      |                                      |  |
| بشنو این نکته زمن خون تو ناحق جوشید  | گونه پرتو لعلش که چو در می رخسید     |  |
| شمس را هم ارشش نشه الوان بخشید       | طلب لعل و گهر نیت و گرنه خورشید      |  |
| همچنان در لعل معدن کانت که بود       |                                      |  |
| حسن بمیل و عدلیه که ای جان میدار     | شورش در سر هر پیر و جوان میدار       |  |
| عجب انیت با خفاش گمان میدار          | زنگ خون دل بار که نهان میدار         |  |
| همچنان در لب لعل تو عیانست که بود    |                                      |  |
| چونکه کشف سراز اهل خیانت باشند       | بی گمان مستحق لعن و اهانت باشند      |  |
| رازداران همه اصحاب داینت باشند       | عاشقان زمره ارباب امانت باشند        |  |
| لاجرم چشم گهر بار هانت که بود        |                                      |  |
| رحم فرما صفا بهر خدا چندان عتاب      | بسکه از همه تو بگسست و شد خانه در آت |  |
| همچو خورشید ناپ چهره و بردار نقاب    | کشته غمزه خود را بر زیارت در یاب     |  |
| ز آنکه بیچاره همان دل نگرانست که بود |                                      |  |
| ترک چشمست اگر آن فوج سیده زنند       | تیغ ابرو و خنک ثمره هر که زنند       |  |
| غلبه کفر بر اسلام چه قیمت زنند       | زلف بوند وی تو گفتم که دگر زنند      |  |
| سلاهارفت و بدان سیرت نشناخت که بود   |                                      |  |
| تاج ترصیع و قبای زر می تحت یشم       | بار کاه بنجد همه جاه و چشم           |  |
| جای امید بصد عجز و بکاوی خشم         | حافظا باز ناقصه خوانا چشم            |  |
| که درین چشمه ز آن آب رویت که بود     |                                      |  |

|                                     |                                  |  |
|-------------------------------------|----------------------------------|--|
| محمّد                               |                                  |  |
| در سه کوی تو ام فرصت تقریر نبود     | که مرا کار مجبّر گفتن کمبیر نبود |  |
| تیغ و سر بود بهم موجب تاخیر نبود    | قل این خسته بشمشیر تو تقدیر نبود |  |
| ورنه هیچ از دل جرم تو تقصیر نبود    |                                  |  |
| زاریم در شب حیدر ان دل خار خار داد  | گریه ام در جگر صاعقه آتش بار داد |  |
| ناله ام شور بد ریازده طوفان آرد     | یارب آن نیست نه حسن چه جور دارد  |  |
| که در و آه مرا قوت تاثیر نبود       |                                  |  |
| ای قبر بان سرت جان و دلم باد        | وی فدای قدمت چشم و سر این است    |  |
| سروش و دکل و عشوه گران جگر است      | نازنین تر ز قدرت در چمن باز زرت  |  |
| خوش تر از نقش تو در عالم تصویر نبود |                                  |  |
| منکه آن گفتم دل گرد جهان میگردد     | در نهانخانه بصده ناز و پاپرور دم |  |
| در شب تار جنون از طپش او هر دم      | من دیوانه چو زلف تو رسم گهر دم   |  |
| ایچ لایق ترم از حلقه زنجیر نبود     |                                  |  |
| میخورم بر سر سنا و می و جام سم      | من نه آنم که ز ترسائے ترسایسم    |  |
| سبب دوریم از چشم سیاهت پریم         | تا مگر همچو صبا باز بکوی تو رسم  |  |
| حاصلم دوشن بجز ناله شکیبگر نبود     |                                  |  |
| بس جهان دیدم و اهل جهان هم دیدم     | و صفهایت ز بد و نیک با شنیدم     |  |
| در نهنها سے دو عالم سخنی سخنیدم     | سر زحیرت بدر می که با گردیدم     |  |
| چون شناسای تو در صومعه یک پیر نبود  |                                  |  |

|                                      |                                       |
|--------------------------------------|---------------------------------------|
| در فراق توسته چشمه با جاری چون جو    | بجز درت طلب ای سرور و آن خوش          |
| بهر تسکین سخن لایق آئینه بگو         | بسکه ز نسیان عذاب آمده خط بمتو        |
| که بر هیچکس حاجت تقریر نبرد          |                                       |
| مس                                   |                                       |
| خوش شب وصل صنم بجز همکار چه کرد      | مجمع عیش و طرب وقت بدکار چه کرد       |
| پنبه داغ جگر آتش افکار چه کرد        | مردم دیده تر حسرت دیدار چه کرد        |
| دید ای ایدل که در باغ غم با چه کرد   |                                       |
| چون بشد دلبر و بایار و فادار چه کرد  |                                       |
| وه ازان زلف گره گیر که دلبر آویخت    | وه ازان ابروی پر خم چو گمان درمیخت    |
| وه ازان عارض گلگون شفق زنگ میخت      | وه ازان باده که در جام جهان ساقی میخت |
| وه ازان زگرش جادو که چه بازی نمیخت   |                                       |
| وه ازان مست که با مردم همشایر چه کرد |                                       |
| سکوه از نخب بر ارم نه که از اغیار    | برخ رونق گلزار ارم رشک بهار           |
| چشم من کوهر شهوار چنان کرد شار       | که ازان بجز گمراه یافت و گلشن انهار   |
| اشک من زنگ شفق یافت ز بهر پای        |                                       |
| طالع بی شفقت بین که درین کار چه کرد  |                                       |
| افت جان حنین بار اگر کرد نظر         | ناوک غمزه دلبر خلقت جگر               |
| عشوه و ناز بود پرده در صبر و هنر     | آتش عشق بلا نیست به بینیدار           |
| برق از منزل لیلی بد رخسیر            |                                       |

|                                                                      |                                                                       |
|----------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------|
| وده که بر خرمن مخبون دل انگار چه کرد                                 |                                                                       |
| هر که خود را نشناسد بدش باشد عیب<br>دو منغ راه نماید و خوش گیرد سبب  | اشرف خلق که انسان شده بیک لارپ<br>چه محالست ز سرگر بر دسر سوجی        |
| ساقی جام میمده که نگارنده غیب<br>نیست معلوم که در پرده اسرار چه کرد  | در جمع سراول حرکت دهی بیخ ۱۲                                          |
| قایل بجزدی گشت ز دل دانا می<br>چون شود مشکشف اسرار خفی اعلای         | پرده عجب زراکتند برخ بینائی<br>بی زبان است زبان در دهن گویائی         |
| اکند بر نقش زواین دایره میسنائی<br>کس ندانست که در گردش پرکار چه کرد |                                                                       |
| مجر سینه سوزان برگری بفردخت<br>بجز جانسوز به تن آه چه شعله افروخت    | طمع وصل صم دیده امید چو دوخت<br>پنبه صبر جگر بس که بخت اندوخت         |
| برق عشق آتش غم در دل حافظ زدوخت<br>یار دیرینه به بنید که یار چه کرد  |                                                                       |
| <b>مخمس</b>                                                          |                                                                       |
| وز سر سیر گلشن دوست گام اندازد<br>ساقی ارباده ازین دست بجام اندازد   | برقع از چهره اگر ماه تمام اندازد<br>ساکنان را بخیرامی ز خرام اندازد   |
| عارفان را همه در مشرب مدام اندازد                                    |                                                                       |
| چشمه آب بقا چشمش و ابرو چو هلال<br>در چنین زیر خشم زلف نهد دانه خال  | خوش قدش تازه نهال چمن عز وجلال<br>عارض و خط چو گل و سبزه دهن غنچه شال |

|                                    |                                     |
|------------------------------------|-------------------------------------|
| ای بس مرغ خرد را که بدام اندازد    |                                     |
| کذب محض است دلاهر سخن قول و قیب    | دوست صادق با کردگ جان هست قریب      |
| با عیبیم ز اعمال از وای نصیب       | ای خوشا حالت آن است که در پستی      |
| سر دوستار ندانند که سر اندامند     |                                     |
| ای چسراغ خرد از شمع هدایت بفرود    | کسوت ما و منی ز آتش ترسای بسوز      |
| عمر بگذشت ز خجسته و ندانی تو هنوز  | روز در کسب هنر گوشت که می خوردن روز |
| دل چو آتشیست در زنگت ظلام اندازد   |                                     |
| ساقی سیم بری عشوه گری سحرگاه       | مطرب خوش نفس از پیش تو باشد به بچاه |
| باد لعل شفق ساغر خورشید محو        | آن زمان وقت می هر روز است که ما     |
| گرد زمرگاه افق برده شام اندازد     |                                     |
| عشق چون سوره اخلاص شکر بخواند      | صوفی در دیده دل صورت دلدار نشاند    |
| عابد از حسن عمل بی بریار رساند     | زاهد خام طمع در سر آشکار بماند      |
| پخته گردد چو نظیر بری خام اندازد   |                                     |
| بر سر شیشه دل از قلم زر بهنگار     | بهر منجگان چند من تجر به بکار       |
| اگر نباشد بجهان پیر تو کس ای هشیار | باده با محبت شهر نموشی ز بهار       |
| بخورد با تو می و سنگ بجام اندازد   |                                     |
| چون ترا هست امید از در شاه ابرار   | گویمت این سخن از راه نقول صد بار    |
| آیت جام جسم و تحت سلیمان بنگار     | حافظ سر بگل گوشه خورشید برآر        |
| بخت افسری بران ماه تمام اندازد     |                                     |

## محمسن

|                                   |                               |
|-----------------------------------|-------------------------------|
| از اشک گرفت امار کا غنہ           | شد غیرت نوبہار کا غنہ         |
| چون بہت مدار کار کا غنہ           | بنویس دلابیار کا غنہ          |
|                                   | بفرست بآن نگار کا غنہ         |
| نی آہ کند اثر بآن شوخ             | نی نالہ دہ خبر بآن شوخ        |
| نی عرضہ بردگر بآن شوخ             | ای باد صبا ببر بآن شوخ        |
|                                   | از عاشق معیت رار کا غنہ       |
| بر بود سراق و ہجر خواہم           | چون مردم دیدہ غرق آہم         |
| خود گیسو را جوئے بکتاہم           | ہرگز ننویسد او جواہم          |
|                                   | بنویسم اگر سوز کار کا غنہ     |
| ہر کس کہ صحیفہ خرد خواند          | اوراق زمانہ چند گرداند        |
| بر سطح زبان سخن ہمیں راند         | تا نام تو نقش شد بروماند      |
|                                   | بر صفحہ روزگار کا غنہ         |
| از تہ امتیہ جاودانی               | تا چند خیال بد گمانی          |
| آخر تو شہنشاہ زمانے               | بنویس ز روی مہربانی           |
|                                   | بر حافظ دل نگار کا غنہ        |
|                                   | محمسن                         |
| چنان ز علم و ہنر گشتہ تو ذی تدبیر | بصد گاہ تو غقات کمتر بخیر     |
| بزیں سایہ زردان شوای صغیر کبیر    | نصیحتی کمنت بشنو و بہانہ کبیر |

|                                      |                                   |  |
|--------------------------------------|-----------------------------------|--|
| هر آنچه ناصح شفق بگویدت بپذیر        |                                   |  |
| چه خوش گفت مراد طریق راه روی         | که منزل همه انس است تنگ و تار گوی |  |
| ز عشق مایه کهن سرتاب سوی بوی         | نعیم هر دو جهان پیش عاشقان بجوی   |  |
| که آن تناع قلیل است و این بهای کثیر  |                                   |  |
| بگیر گشتن هستی که آمدی ساریار        | دلی چو آئینه صاف و دیده تودار     |  |
| ز خواب غفلت دنیا می دن بشویدار       | ز روی خوب جوانان تبت می بردار     |  |
| که در کین که عمر است مکر عالم پیر    |                                   |  |
| اگر چه دیده گریان و دل شده با هم     | شریک حال غمونه بس جگر را هم       |  |
| آسمان که ز دوری نمیرسد آهم           | معاشری خوش و رودی بس از میخوهم    |  |
| که درد خویش بگویم بساله بزم وزیر     |                                   |  |
| اگر بای ناصح شهرد جواب هر سختم       | که برده است به دیر و کلبه و چنم   |  |
| که جام عشق بریز و دمام در دهنم       | بران سرم که نوشتم می گنه نه کنم   |  |
| اگر موافق تدبیر میشود نقدیر          |                                   |  |
| شنیده ام که پرسند آن چرا کردند       | خلاف دفتر و فستی کند که اگر کردند |  |
| سزا دهند و بگویند سزا را کردند       | چو قسمت از لی لی حضور ما کردند    |  |
| گر اندکی نه بوفیق رضاست خردم بگیر    |                                   |  |
| به پیش ابله دلان حال خود کنستم اظهار | بجان مغیگان باده خورده ام بسیار   |  |
| چو حقیقت آن کرده اگرم خستار          | بغرم تو به نهام قدح ز کف صمدار    |  |
| ولی گر شمساقی نمیکند تقصیر           |                                   |  |

|                                   |                                     |
|-----------------------------------|-------------------------------------|
| به بر شیم چو در آید کسوف باد خواب | ز آب غنیر سارا و مشک در خوش آب      |
| همیشه دیده بشستم فزون ز حد حساب   | چو لاله در قدم ریز ساقیانی باب      |
|                                   | که نقش خال نگارم نیرود ز ضمیر       |
| همیشه باد فوج بخش ز گس و لاله     | ببرخشان شراب وصال دلاله             |
| نه حارص و نه جهانم که سر کنم ناله | می دو ساله و محبوب چارده ساله       |
|                                   | همین بر است مرا صحبت صغیر و کبیر    |
| چاه و ناله کنی و مبدم بهر منزل    | چو اوقاده در دام کیسوی طایل         |
| خوش باش و مزین دم چو طایر بسیل    | که گفتی که خدر کن ز زلف اوایل       |
|                                   | که می کشند درین حلقه باد در زنجیر   |
| مشو گفته امیب غیب جو حافظ         | صحنه صفت جام و مشو حافظ             |
| ز راه معجزه ادب از سر و ذوق       | حدیث توبه درین بزرگه گو حافظ        |
|                                   | که ساقیان گمان ابروان زنند به تیر   |
|                                   | مخمس                                |
| شاه خوان جهان بر لب بام است امروز | دور دخت غیب و شیشه و جام است امروز  |
| محب رفص کنان مست استام امروز      | رویش و طرب و عید صیام است امروز     |
|                                   | کام دل حاصل و ایام بکام است امروز   |
| جلوه رشک پری نور جهانم بی فرق     | چشم بد دور که چون برق بعد زرق و برق |
| میکنند در نظری حسن تیان غرق و فرق | گو عروس فلکی مرغ منب از بر شرف      |
|                                   | که مرادین آن ماه تمام است امروز     |

|                                                                       |                                                                        |
|-----------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------|
| خار غم در جگر بی رخ گلفام خلید<br>حال دل را بگویم که صبا هم نشنید     | گر نه شام و سحر چشم مرا کرد سفید<br>صبح دم بلیل مست از چه سبب می ناید  |
| کار او چون ز بهاران نظام است امروز                                    |                                                                        |
| وقت تا نیرنگانه است شده فصل خریف<br>باد لعل بده تا شود نفس ظریف       | ساقی ارحم کن سیرینای شریف<br>محبت بیهوده گوید که ده می بحر خریف        |
| اگر باشد و غیبت که ام است امروز                                       |                                                                        |
| جامی از می زند یا بکشد میسنائی<br>کس ندید است که از سیکه شد شنائی     | سرخوش باده همان به که مغزو پائے<br>زاهدی را که بنودے چو صوامع جائی     |
| مین که در کج خرابات مقام است امروز                                    |                                                                        |
| بود از شرط چای دیده کنون حافظ را<br>بین امید که کرده است فسون حافظ را | چون شده حال زبون خسته درون حافظ را<br>که به بند خلیاتی که کنون حافظ را |
| چشم بر روی نگار و لب بام است امروز                                    |                                                                        |
| محمس                                                                  |                                                                        |
| حرف های شنیده ام که میرس<br>دشت های دویده ام که میرس                  | جامه های دریده ام که میرس<br>در عشقی کشیده ام که میرس                  |
| زهر عجزی چشیده ام که میرس                                             |                                                                        |
| سرد و قد لعل لب شکر گفتار<br>سالمه دل نگار لبس و نهار                 | دیده ام صد هزار خوش رفتار<br>گشته ام در جهان و آخر کار                 |
| دلبری برگزیده ام که میرس                                              |                                                                        |

|                                |                                     |
|--------------------------------|-------------------------------------|
| چون درخسید لعل گهرش            | در رگ جانمن شده اثرش                |
| بهر ایصال دل چو خس برش         | آنچنان در هوای خاک درش              |
| میر و آب دیده ام که میر        |                                     |
| آه وزاری و مال دل ریش          | گر یه طفل چشم پی اندیش              |
| همدشب در جگر زده سریش          | بی تو در کلبه گدائی خویش            |
| برنجهای کشیده ام که میر        |                                     |
| خوش گفت است عاقلی بخوش         | راستی در شراب هست نبوش              |
| چونکه در بزم بود نوش نوش       | من بگوش خود از دانهش دوش            |
| سخنای شنیده ام که میر          |                                     |
| گفتی بود آنچه گفתי تو          | یا قسم مدعا می خویش درو             |
| لک لطف تو می کنم خوشخو         | سوی من لب چه میگری که گو            |
| لب لعلی گزیده ام که میر        |                                     |
| برد دل را چو شهره شه عشق       | سا له باشد برویت مد عشق             |
| با صد میه نزد درگه عشق         | همچو حافظ غریب در ره عشق            |
| بقای رسیده ام که میر           |                                     |
|                                | محمس                                |
| خسته حالی من خسته پرسی درویش   | چه دهم شرح که دارم قصص میث ادیش     |
| نخسته با تو بگویم ز عالم اندیش | من خیر ابرم ز غم یا در خراباتی خویش |
| میزد غزه او ناوک غم در دل ریش  |                                     |

|                                     |                                     |
|-------------------------------------|-------------------------------------|
| در چمن خوش قد ز ساجچہ سے آید        | بکذا دشمن دین و بیہ پرستش شاید      |
| بلبل باغ جهان و صفتش فرماید         | اگر چلیا پی سرف زلف زہم بکشد        |
| بس سلمان بشود کشتن کافر کیش         |                                     |
| درد تنہایم اکلند بہ بحر مشکل        | چشم دارم کہ کشد دست تو ام بر ساحل   |
| وزرہ جسم بخوانی تو مراد محفل        | باتو پیوستم و از غیر تو بیریدم دل   |
| آشنای تو ندارد سر بیگانه و خویش     |                                     |
| شد زہد نہجت گوہر کیا خارا           | گل باخار فیضت شد گلشن آرا           |
| من چہ بہشتم کہ کنم شمع و صفت یارا   | بعنایت نظرے کن کہ من دل شدہ را      |
| زود ہمید و لطف تو کاری از پیش       |                                     |
| گوئن سید تو از تیر تو مجروح بود     | خند دو گردید و در خون طبع و ہم بدود |
| صرم خاص تو بگذاشتہ جانی زود         | آخرای پادش ملک ملاحظہ چہ شود        |
| کہ لب لعل تو ریزد نمکی بر دل ریش    |                                     |
| ای شہ حسن کن انصاف کہ میخواہم داد   | شدہ بر من ستم و ظلم بطرز ایجاب      |
| نامش دل کینم یا کہ ز چشمت فرماید    | خرمن صبر من خستہ دل داد بباد        |
| چہ تہمت تو کہ بکشد کمین از پس و پیش |                                     |
| تو کھو از تو کسی رنج کلامی کے یافت  | بدرت دل شدہ امید قیامی کی یافت      |
| باری پی سزائشش بار سلامی کی یافت    | حافظ از نوشت لب لعل تو کامی کی یافت |
| کہ زرد بر دل ریش و ہزاران سزائش     |                                     |
|                                     | مخمس                                |

القاص  
تشنه دید و قهر خوان  
م

|                                       |                                    |
|---------------------------------------|------------------------------------|
| عرض حال کنم بصد اخلاص                 | سایه خواستم که وقت خاص             |
| از رقیبت دلم نیافت خلاص               | کرد تو کردم و شوم رفتم             |
| مثل القاص لایکب القاص                 |                                    |
| چون بزمی طعن و سنگ بدش                | واعظ شهر با چنین پرش               |
| مختب خم شکست و بنده مرش               | خاک انداختم بچشم ترش               |
| سن بالسن والجروح قصاص                 |                                    |
| قوت روح است و قوت جسم                 | آنکه مطبوع طبع خاص و عام           |
| دم عینی است جام می که دام             | میشنیدیم از ذوالاکرام              |
| مرده رازنده میکند بخا ص               |                                    |
| از بلایش خبر نمیدارد                  | گردلت وصل بهل انکار د              |
| گوهر از جگر که بدون آرد               | بهر جان سوز بر قفا بارد            |
| ترک ستر نمیکند خواص                   |                                    |
| اینقدر بس بوصف آن خوشنوت              | چون ز ستر تا پاهم نیکوست           |
| حافظ دلد مصحف رخ دوست                 | که بعالم رایج حسن دوست             |
| خواند الحمد و سوخ خلاص                |                                    |
| مخمض                                  |                                    |
| فاصله ازل بد پیش قدامت تو برض         | از من زار چون شود وصف یاقوت تو     |
| حسن و جمال تو جهان جگر گرفت طول و عرض | و سعت شش جهت بی یکت که اندک تو غرض |
| شمس فلک نخل شد از عارض خوبه ارض       |                                    |

|                                         |                                        |
|-----------------------------------------|----------------------------------------|
| ناوک غمزه تو چون در دل دو جهان نشست     | هر که صفات تو شنید چست میان جان بست    |
| بر سر راه راست شد از سرگم بان بست       | دیدن حسن و خوبیت بر همه خلق واجبست     |
| بلکه بکجه ملک رویت روی توست فرض         |                                        |
| چون شود ازین زبان فیض عیم تو بیان       | شده از کار مرت عرض دهم باین نشان       |
| کز در و لعل لی بهات پر کهراند بحر و کان | از رخ تست مقبس خور ز چهارم آسمان       |
| همچو زمین مفتین مانده زیر بارش فرض      |                                        |
| ای ز وجود پاک تو جسم حدوث کایست         | شرح کمال و فضل تو ایچ کندی شیخ و شایست |
| حرفش اگر کنم قسم کم نشود ز صد کتاب      | بارخ تو بر ابری کرده نخل شد آفتاب      |
| کز خط عارض تو شد زینت آسمان ارض         |                                        |
| گردش طالع بد و شومی بخت ناراست          | گشت موافق فراق داد بباد و وصل را       |
| شکل امیده اینچنین فکر دگر شد حالیا      | بوسه بنجاک پای او دست کجا و دهر را     |
| قصه شوق حافظا تا که رساندش بعرض         |                                        |
| مثلث                                    |                                        |
| هزار رشک عارضش کات و پتانی فقط          | گر و غدار یار من تا بنوشت دور خط       |
| ماه ز حسن روی او راست فتاد و غلط        |                                        |
| بسکه فراق شد محیط وصل کجا میرست         | در هموس لبش که آن را بجایات خوشترست    |
| گشته روان ز دیده ام چشمه آب همچو شط     |                                        |
| خوش برسان صبا ز من در حرم این بکدو      | گر بغلامی خود شاه قبول میکند           |
| تا بمبار کی دهد بنده به بندگیش خط       |                                        |

|                                    |                                     |
|------------------------------------|-------------------------------------|
| دست قضا که کرده هست حبس شش انگشت   | گله بهوش میبهم گروشال جان و دل      |
| گاک بآب سیکشتم آتش عشق بسجوط       |                                     |
| ز روی چهره ام شود سرخ اگر نظر کنی  | موی کشاده کرده خوی چون بچمن در آمدی |
| شدرج گل خونه غفران مشک و گلایه شمع |                                     |
| فد ذکر است این باز امید خوشش بگو   | آب حیات حافظا گشته نخل ز نظم تو     |
| کس بهوای عشق او شعر نگفت این نظم   |                                     |
| <b>مجموعه</b>                      |                                     |
| دو مازلف که هستند ظاهرا حافظ       | بسند عقل نباشد بود بلا حافظ         |
| بصدق دل بد بد خوش همین حافظ        | ز چشم بد رخ خوب ترا خدا حافظ        |
| که کرد جسم کنونی بجای حافظ         |                                     |
| فراق چیست که از من ترا نمود جدا    | رقیب کیت که بر تو کشید تیغ جفا      |
| که داشت آنچه قسم کرده بود در قضا   | بیا که نوبت صحت و دوستی و وفا       |
| که با تو هست مرا جنگ و ماجر حافظ   |                                     |
| چو زرد قاضی شهرت بی گوا و نشان     | مقدمات خیالات داخل بیتان            |
| نوشته است بین در کتاب غش عیان      | اگر چه خون دلت خورد و لعل او پنهان  |
| بکلام دلستان بوسه خون بها حافظ     |                                     |
| اسیر دام و گرفتار دانه هست بشر     | بهر حریف نداری ازین لطیفه خبر       |
| خلاف طیف است کسی ازان تو خد        | بر لطف و خال بتان دل میبند با ذکر   |
| اگر جستی ازان بنده و زین بلا حافظ  |                                     |

|                                                                             |                                                                            |
|-----------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------|
| اگر چه ابر بهارست و لاله و نسرين<br>بهیچ سیر و قفس نچ نشود تسکین            | ز چرخش دل نوید انچنان نکلین<br>بیا بجان غزل خوب و تازه و شیرین             |
| که شونت فرج بخش و غمزداحفظ                                                  |                                                                            |
| محمس                                                                        |                                                                            |
| اگر چه درناوستن محصور و پنهانم چو شمع<br>از صفای باطنی منظور و درانم چو شمع | در حریم خا صکان نور شبستانم چو شمع<br>در وفای عشق تو مشهور و جوانم چو شمع  |
| شب نشین کوی سربازان و زندانم چو شمع                                         |                                                                            |
| قامتم همچو کمان شد نیرهم در دل نشست<br>کوشش گیرم کرد ضعف و ناتوانی بسته دست | بای سعی و کوشش در جدائیها هست<br>روز و شب خوابم نمی آید بچشم غم پرست       |
| بسکه در بیماری بجز تو گریانم چو شمع                                         |                                                                            |
| انچه حرف شوق و صلت در دهان و بر لب<br>رحم فرما و غما بر جان بلائے اصعبت     | فی الحقیقت از دل است حایا شاه پرست<br>بیحال عالم آراست تو روز من شب پرست   |
| با کمال عشق تو در نقیصانم چو شمع                                            |                                                                            |
| تندماحق میشوی اول زمن قصه شنو<br>ظلم بجزت ورنه نیست جرم نیم جو              | بعد از ان بایل طرف نصف و عدل داد شنو<br>گر گیت شکست گلگونم نبود گریه گرم و |
| کی شدی روشن گیتی را از پنهانم چو شمع                                        |                                                                            |
| شعله حسن تان دامن هر که در گرفت<br>از امید اینکه دست ما اگر گرفت            | بهر اطفایش دوا از اشک چشم تر گرفت<br>آتش عشق را حافظ عجب در گرفت           |
| آتش دل کی باب دیده نشانم چو شمع                                             |                                                                            |

## مخمس

|                                                                      |                                   |                                                                       |
|----------------------------------------------------------------------|-----------------------------------|-----------------------------------------------------------------------|
|                                                                      |                                   |                                                                       |
| کسی نیافت ز صدف، هیچگونه فراغ<br>سحر جوی گلستان چنین شدم در باغ      |                                   | چو از ازل شده دنیا و آخرت انباغ<br>چنان نمود پریشان تصور اصباغ        |
|                                                                      | که تا چو بلبل سدل کنم علاج دماغ   |                                                                       |
| بسا ز دشت تنهائیها باز روم<br>بچهره گل سوره نگاه میکردم              |                                   | در آن چمن که بنوده کس ز همدم<br>خوشا بحال که با عنذ لب بر خوردم       |
|                                                                      | که بود در شب تاری بروشنی چو چراغ  |                                                                       |
| که رشک بر دربان لعل طره نفقور<br>چنان بحسن و جوانی خویش تن مغرور     |                                   | چه رو نیست فیما بین چشم و زخم<br>بباد حادث ز گرد و پیش دور            |
|                                                                      | که داشت از دل بلبل هزار گونه فراغ |                                                                       |
| گهی چو قیصر روی کلاه گوشه سنگت<br>گهی چو بادیه پرستان صراحی اندر دست |                                   | گهی چو شاه جهان بر سر یار زشت<br>گهی چو زند خرابات سرخوش و مست        |
|                                                                      | گهی چو ساقی مستان کیف گرفته الماغ |                                                                       |
| فشانده گل زیبا چو خون ناب از چشم<br>کشاده ز گس رعنا ز غیرت آب از چشم |                                   | ز جبرتش گل کینا شده خراب از چشم<br>ز شوخیش همه گل را برفت خواب از چشم |
|                                                                      | نهاده لاله حمری بجان و دل صد دماغ |                                                                       |
| ندید گل خورشید در جهان چمن<br>زبان کشیده چو تیغی بر زرش سوسن         |                                   | عجب بود که چنین گل بوستان ختن<br>باین صفت که دلش هست سخت تر از من     |
|                                                                      | دلمان کشاده تخلیق چو مردم نفساغ   |                                                                       |

|                                       |                                       |
|---------------------------------------|---------------------------------------|
| اگر چه هست یقینی پس از بہار خزان      | بسی چو غنچہ برفتند ناکشادہ دہان       |
| امید و بیم چنین بود و ہست بر تو عیان  | نشاط و عیش و جوانی دمی غنیمت دہان     |
| کہ حافظا بنود بر رسول غیر بلاغ        |                                       |
| متمم                                  |                                       |
| جلو نمود شاہ حسن گرد سپاہ ہر صف       | طرف کلاہ کج زدہ کردہ بقتل ماحلف       |
| فوج گر شمشیر دادا ہموثر ہر بستہ صف    | سینہ صاف عاشقان ناوک غمزہ راہ         |
| لشکر روم و زنگ تیغ گر چہ کشیدہ ہر خطر | کشت چنان بیان کہ گشت عسکر صبر را      |
| طالع اگر بد کند دامنش آورم بکف        |                                       |
| گر بکشد زہی طرب و بکشد زہی تیرب       |                                       |
| در ہمہ بان خوش قدان سرو چان و حید من  | در ہمہ گلخ جہان خندہ دہان رشید من     |
| ہر سچو مہ چہار دہ آمدہ کہ بدید من     | صرف دہان او بود مرثوہ من نوید من      |
| از شجر قدیم ہست این شجر جدید من       | چونکہ سپردہ شد با وجہ سہ سفید من      |
| طرف کرم ز کنست بست این دل پرامید      |                                       |
| گر چہ سخن ہمین برد قصہ من بہر طرف     |                                       |
| بر من گوشہ گیر کرد ظلم و ستم کی جلیف  | غیبت من نمود و گفت کج سخنی چہ عہد غیف |
| بر لب زہ چو رستان خوشن نشستہ صفحہ     | نام نشان من شدہ ورد ز بان ہر طرف      |
| نیست بجز حمایت ہر سچ رفیع و رؤف       | بی کجا برم بداد عدل تو ام بود ضعیف    |
| آبروی دوست کی شود دست کش من ضعیف      |                                       |
| کس زدہ ازین کان تیر مراد بر ہدف       |                                       |

|                                         |                                     |
|-----------------------------------------|-------------------------------------|
| باز دلم بزللف شده چسان طلب کنم          | دم بر فاقتم بزدا این چه شده عجب کنم |
| عرضه ده ای صبا من صبر که روز و شب کنم   | صرف بپاس دل را باغجو رم و ادب کنم   |
| آنچه فراق او کند شمه اش را بلب کنم      | زلف هزار دلستان بر هم و مضطرب کنم   |
| من بکدام خوشدلی می خورم و طرب کنم       |                                     |
| کز این پیش خاطر مگر غم کشیده صف         |                                     |
| و چه طریق راستی است شاه و گدا بران بصدق | بی سرخوف رهبران نقد کف روان بصدق    |
| منزل شان بعد امید مضجع خاکان بصدق       | مقصد خاص رهبران با همه لامکان بصدق  |
| سالک من چه خوش گفت باعث آن بصدق         | حامی و پاسبان شرع شاه شهبان بصدق    |
| حافظ اگر قدم نهی در ره خاندان بصدق      |                                     |
| بدرقه رهت شود همت شخت و بخت بصدق        |                                     |
|                                         | مخمس                                |
| مدام صاعقه افتد بجان جان فراق           | ازان زمان که نمودارش زمان فراق      |
| زمن کناره نمودند دوستان فراق            | زبان خامه ندارد سر بیان فراق        |
| و گر نه شرح دهم با تو داستان فراق       |                                     |
| چونیت پیشین قدرت تو بی محال             | بد و بلطف و عنایات خود بلا اجمال    |
| شراب وصل نگار دشبایم ای فضا             | در بیعت عسرم که بر امید وصال        |
| بسر رسید و نیاید بسر زمان فراق          |                                     |
| ستون عقل که طوفان هم و غم شکند          | نشان و پرده ناموس را الم بدرد       |
| کجمن تو جسم خدا را که نا خدا برسد       | بسی نماید که گشتی عمر عشق شود       |

|                                     |                                     |  |
|-------------------------------------|-------------------------------------|--|
| زهیج شوق تو در مجرب سیران فراق      |                                     |  |
| بسوخت آتش هجران دلم چنان یارب       | که باب زن شده گریان و خون چکان یارب |  |
| چو شبنم است بلب جان ناتوان یارب     | فراق و هجر که آورد در جهان یارب     |  |
| که روی مجرب سید باد و خانان فراق    |                                     |  |
| وصال دوست اگر سهل تر شدی حافظ       | بصرف گوهر و دم جان و ز رشدی حافظ    |  |
| امید و چیم چرادر بد رشدی حافظ       | بپای شوق گریان ره بر رشدی حافظ      |  |
| بست هجر نادیده کسی غمان فراق        |                                     |  |
| محمسن                               |                                     |  |
| بفض خویش ترا بس که خالق افلاک       | عطا نمود ز رواج و علم باادراک       |  |
| جواز نیست مگر در بال شکر امساک      | اگر شراب خوری جرعه نشان رخاک        |  |
| از ان گناه که نفعی رسد بغیر چه پاک  |                                     |  |
| چو ظاهرت که پس مانند کان نیک شعار   | که بعد مرگ نماند بر دستار و مدار    |  |
| نوشته است خوش اینک است ام بلوغ فرار | برو بهر چه تو داری بخور و دریغ مدار |  |
| که بید ریغ زنده روزگار تیغ هلاک     |                                     |  |
| مباد شهره آفاق کس زیر فلک           | که از برای نخوردن ببت تحت حنک       |  |
| زیاده تر نبود در جهان بخشش مکت      | چه دوزخی چه بهشتی چه آدمی چه ملک    |  |
| بند مذهب همه کفر طریقت است امساک    |                                     |  |
| دلا که تراویذ خیر است منفعتی        | تو نقطه دار در آن گیر جای آهستی     |  |
| مگر دایره نشان کرد کار مشورتی       | بهندس فکلی راه دیرشنجستی            |  |

|                                    |                                    |
|------------------------------------|------------------------------------|
| <b>مخمس</b>                        |                                    |
| گل کرده نو بهار با نسزد و دشتان گل | بیل شده است بو صفه بان گل          |
| از دل نهیم دعا با بجان گل          | ساقی بیار باده که آمد زمان گل      |
| تا بشکنیم توبه در در میان گل       |                                    |
| کر خروجه بحر رسد باران سیریم       | با ساز و برگ باده و مطرب روان شویم |
| اشعار تازه تر بر سر و چنان بریم    | قری مثال نغمه زنان در چنین دم      |
| چون بلبلان زول کنیم آشیان گل       |                                    |
| و در از دست نصیحت آن خود فروش کن   | آنچه میسختن بسر عقل و هوش کن       |
| در کار میکشنی سخن رند گو شش کن     | در صحن بوستان قدح باده نوش کن      |
| کایام خوشدلی همه آتش ان گل         |                                    |
| پندی دهیم که معنی آفت پر عیان      | شاید اگر گمی خشم را تو هر زبان     |
| چون مهر کمال زوال است در نهان      | گل در چین رسید مشو ایمن از خندان   |
| یار و شراب خواه و سر بوستان گل     |                                    |
| تحصیل حاصل است چو گردیدن جهان      | اگر محال را چه گفت فکر این و آن    |
| آید نیست و اشود این عقده از شهان   | حافظ وصال گل طلبی، سچو بلبلان      |
| جان کن فدای خاک ره باغبان گل       |                                    |
| <b>مخمس</b>                        |                                    |
| بر رخ هر دوشان رنگ دگری بینم       | چشم جادو همچنان تیره و تری بینم    |
| دلبران افغان شام و سحر می بینم     | این چه شورست که درد دور قمری بینم  |

|                                        |                                   |
|----------------------------------------|-----------------------------------|
| همه آفاق برافزیند و شری میبزم          |                                   |
| نیست چون کار جهان امر و کار نمی دوام   | عاقل آنست که باشد نظرش بر انجم    |
| دست در گردن مینا و کف جام مدام         | هر کسی روز بهی میطلبد از ایام     |
| مشکل آنست که هر روز بتری میبزم         |                                   |
| چون در عقل و هنر پیش عزیزان نیست       | بدترین همه اعمال شنیعند است       |
| دل اجلاف و اراذل بجهان خرسند است       | الطمان را همه شدت رنگلاب قند است  |
| توت و انما هم از خون جگر می میبزم      |                                   |
| تیزی فهم بمضمار فرست چیران             | توسن طبع بستاند بجای جولان        |
| فارس عقل چگونه نشود سرگردان            | اسب تازی شده مجروح بر پیران       |
| طوق زین هم در گردن غری میبزم           |                                   |
| ای خوش آمان که درین دور نشناخته        | که نکردند بد ریاست طمع دامن تر    |
| در جهان بهر زرد مال و مالک اکثر        | دختران را همه جنگ رت و جدل با باد |
| پیران را همه بدخواه پدر می میبزم       |                                   |
| اینقدر گشت رواج ستم و ضد و کد          | که نماد است در آفاق بجز نفع و جد  |
| حال دل بسد بگویم بدگر چه رسد           | هیچ مهری نه برادر به برادر دارد   |
| بیچ شفقت نه پدر را پدر می میبزم        |                                   |
| رفته بودم چو سحرگاه بطرف گلبن          | خوش نفس بلبل آمید همین گفت سخن    |
| گرچه کج خلقی اعیان بدست ز دناخن        | پند حافظ شنوای خواجہ بر و نیکی کن |
| که من این پند به از دور و گهر می میبزم |                                   |

# مخمس

|                                                                                      |  |                                                                                            |
|--------------------------------------------------------------------------------------|--|--------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                                                                      |  |                                                                                            |
| <p>برگشت عاشقان رقصیم و از سر اندازیم<br/>بیا تکل برافشانیم و می در ساغر اندازیم</p> |  | <p>چه خوش وقت بهار است این گلشن سر اندازیم<br/>نهال رنج دوران را ز بخت و بن بر اندازیم</p> |
|                                                                                      |  | <p>بساط کهنه چینی و طرح نو در اندازیم</p>                                                  |
| <p>پری از نام من لرزیده پی پرسد و ریزد<br/>اگر غم لشکر انگیزد که خون عاشقان ریزد</p> |  | <p>ز اسم اعظم هر دم چو جنس دیو بگریزد<br/>بجگم شاه خوبانم ز خاور و مهر بر خیزد</p>         |
|                                                                                      |  | <p>من ساقی بهم سازیم و بنیادش بر اندازیم</p>                                               |
| <p>پری رویان مطرب را بساز خوش را انگیزیم<br/>شراب ارغوانی را کلاب اندر قیج ریزیم</p> |  | <p>خارا لوده با ساقی سحر از خواب گریزیم<br/>جمال یار را بپسینیم و با مستان در آیمیزیم</p>  |
|                                                                                      |  | <p>نسیم عطر گردان را شکر در محبس اندازیم</p>                                               |
| <p>از عکس لعل تو گردید لعل بی بها خارا<br/>بیا جانان منور کن ز رویت مجلس مارا</p>    |  | <p>فدای بوی گیسوی تو مشک و عنبر سارا<br/>بگشته ذره از هر تو خورشید جهان آرا</p>            |
|                                                                                      |  | <p>که در شب غزل خوانیم و در پایت سر اندازیم</p>                                            |
| <p>مذار طایر روح می هم طاقت پرواز<br/>صبا خاک وجود ما بدان عالجباب انداز</p>         |  | <p>بخاهیم و حضور او نمایم حال زارم باز<br/>خدا را عرض من بپذیر خضر تو نیستم دمساز</p>      |
|                                                                                      |  | <p>بود کانشه خوبان را نظر بر منظر اندازیم</p>                                              |
| <p>بستار ارادت با گل تسلیم میاید<br/>یکی از عقل می لافد سیکه طلمات می بافد</p>       |  | <p>سخن را رنگ و بوی از هوای عشق می باید<br/>دل ازین بخت گوناگون دلم را رنج می آید</p>      |
|                                                                                      |  | <p>بیا کین داور به پیش داور اندازیم</p>                                                    |

|                                         |                                          |
|-----------------------------------------|------------------------------------------|
| رسیده از وطن اینجا شده باشا عوان مساز   | بامید غزل خوانی دبان در نظم کرده باز     |
| نمودم در فنون شعر چون موسی بسا اعجاز    | سخن دانی و خوش خوانی نبی و رزند در شیراز |
| بیا حافظ که ما خود را بملک دیگر اندازیم |                                          |
| <b>مجنس</b>                             |                                          |
| نشه دایمی از باذه لعلش دارم             | نقطه مردم که چشم ز خالش دارم             |
| نه پری خواهم و نی خواهمش مهوش دارم      | در نهان خانه عشرت صنی خوش دارم           |
| گر نزل زلف و رخسار فعل در آتش دارم      |                                          |
| بر من زار بخت نه همه شوخ و لوند         | ساکن کعبه و تجنه بد اندم پند             |
| دفع من در حرم و دیگر کرد پسند           | عاشق و رندم و میخوان با و از بلند        |
| این همه منصب از ان جور بر می ش دارم     |                                          |
| شان تو باد فروز کین پس و پیش تورود      | جگر و جان و دل مردم چشمان و خرد          |
| ساز و سامان که هیاست همه با تور         | گر بکاشا نه رندان قدمی خواهی زد          |
| نقل شعر شکرین و می بخش دارم             |                                          |
| عقد از کار کشا ناخن احسان داری          | خاطر خسته من چند پریشان داری             |
| گذر از جاده انصاف که ایمان داری         | گر تو زین دست مرا میر و سامان داری       |
| من به آه سحر زلف مشوش دارم              |                                          |
| پیش یک چین چویش بزین ماه فروست          | مطلع شاه جهان تاب پر انوار از دست        |
| طلعت ساده دلدار ز بهر هفت کجاست         | در چنین چهره کشیده خط انکاری دست         |
| من رخ نرود بخوابه منقش دارم             |                                          |

|                                       |                                       |
|---------------------------------------|---------------------------------------|
| من نگفتم که خود شش را به بلاد فکس     | من نگفتم که بنه پاسه بدامی بر من      |
| من نگفتم که بکشن جور و جفا های زمن    | ناوک غمزه باید در زره زلف که من       |
| جنگها با دل محب و روح بلا کش دارم     |                                       |
| پایه حسن بلند است که هم با او است     | دو ستم غمزه و انداز که اکثر با او است |
| همه تم لایق تحسین که سر بر با او است  | یکسر موی بدست من و یکسر با او است     |
| سایه بر سر آن موی کش دارم             |                                       |
| بیم و امید و جفا من و امان در گذر است | کز کس دلاله و گل سر و چان در گذر است  |
| ماه و خورشید و فلک دور بیان گذر است   | حافظا چون غم و شادی جهان در گذر است   |
| بهر آنست که من خاطر خود نخش دارم      |                                       |
| مسکس                                  |                                       |
| ز اهدا خواهی بخار عشق از سر بر کنم    | جمع ساقی و میسنا و طرب ابر کنم        |
| از جدایه های خوابان آه و ناله سر کنم  | در فراق لاله رویان چشم را احمر کنم    |
| من ندانم که ترک شاهد و ساغر کنم       |                                       |
| محبوب داند که من این کارها کمتر کنم   |                                       |
| از نم باران رحمت سبز شد کبکسار        | فیض جود و ماه کرده پر ز گل کله سزار   |
| ساقی آمد در چین با باد و فرما را      | حیف باشد ناصحان زین کارها انکار       |
| من که عیب توبه کاران کرده باشم بار    |                                       |
| توبه از می وقت گل دیوانه باشم گر کنم  |                                       |
| از قدوم نوبهاران خنده زد گل محسلی     | لاله دریا و حرفیان جام در کف از لطف   |

|                                      |                                      |
|--------------------------------------|--------------------------------------|
| نرگسستانه بیند و چشم حولی            | موکشاده مثل غنچه یار رویان سنبله     |
| وقت گل گفتی که زاهد شو چشم و سرولی   | میروم تا مشورت باشد به دلبر کنم      |
| بر پلاس و بور یا سنگ و غیره سر زده   | در تلاش گوهر مقصود از جبان آمده      |
| کرده رجمی بر من اکنون خضر دل به رشده | بس گهرهای سرشکم شد عطف بی فایده      |
| عشق در دانه است و من غواص و دایمیکده | سر فرو بردم در نیجاتا کجا سر بر کنم  |
| در جواب هر کلام شوخی گوید سبله       | ساده لوحی بی شعوری احمقی دارم و له   |
| داده کلردنی بدستم از فریبی خنطله     | در گلستان لطافت دی که میچیدم گلله    |
| دوش میگفتند لعش قند میخشد و له       | تا بنه بنیم در دمان خود کجا باور کنم |
| از مدارات دوروزه شد لقب غلکار        | از فریب و فکر کرد پشت خم با انکار    |
| ظالم مظلوم رونے لایق دار و مدار      | بر ضمیر صاف طینت بود و هست آینه شکار |
| عهد و پیمان فلک را نیست چندین اعتبار | عهد با چایانه سازم شرط با ساغر کنم   |
| ساقی گلگون رخی دادم چه جام او له     | دی بدور باد و الفت شدم در محفل       |
| سیلی خوبی زده کشتم هزار مهله         | شد گلگویر جوانی تنه خوئی اجهلی       |
| شیوه زندگی نه لایق بود بر وضعم له    | چون در افتادم چرا اندیشه کیس کنم     |

|                                       |                                         |
|---------------------------------------|-----------------------------------------|
| در فراق خود بمن دادست یارم گنجبها     | همچو نسیان وایا چشمم یارم گنجبها        |
| من که بر یک غزه یارم شایرم گنجبها     | بارها بخشیده ام گو خاکم یارم گنجبها     |
|                                       | من که از یاقوت و لعل اشک دارم گنجبها    |
|                                       | کلی طمع خورشید بلند اختر کنم            |
| میدهد باد صبا جان مرا بیغلام عشق      | گفته ام مهربونش از شوق شراب جام عشق     |
| اینکه آغاز است باید دید خوش انجام عشق | عارضه زلف پری رویانست صبح و شام عشق     |
|                                       | لاله ساغر گیر و زگر گشت و بر من نام عشق |
|                                       | داوری دارم بسی یارب که ز داد و در کنم   |
| بر کشیده آه از جسمم حقایق کوی پوست    | حق دنا حق را نه پرسیده که جلد خلق روست  |
| میکند نظاره هراوج و پستی خوی است      | جنت و دوزخ بود درم و غضب یک گوشت        |
|                                       | عاشقا ز اگر در آتش می پسندد لطف دوست    |
|                                       | بخت چشتم گز نظردر چشمه کوثر کنم         |
| هست استغاثی طعم بی هیا دلم            | دست کوتاهم بود و گنجینه های ز دلم       |
| پادرازی ام سر با افتخار و حشمت        | از فیوض بسبب ایاض نام و غم              |
|                                       | گر چه گرد آلود فسم شرم باد از همتم      |
|                                       | گر آباب چشمه خورشید دامن ترک کنم        |
| ز در قم در قسمتم انجیب که در عهد است  | جام صبرم در کشیده گشته ام هر حال است    |
| گوهر شاهوار اشکم لب بهادر دامن است    | لحنت یاقوت جگر در پیش و من جوهر است     |
|                                       | من که دارم در گدائی گنج سلطانی بدست     |

|                                        |                                      |
|----------------------------------------|--------------------------------------|
| اکی طمع در گردش گردون پرو کنیم         |                                      |
| من بخا هم، بیچکه فیل و شان و تاج و تخت | و ز سمور و قاقم و دیبا و اطلس ز رخت  |
| انی گلستان خواهم و نی نهر خوش زیر خشت  | خواهش چریس ندارم من خبر این امیخت    |
| گوشه محراب ابروی تو میخوایم ز تخت      |                                      |
| تا دور اینجا میجو حافظ درس عشق از برکت |                                      |
| مخمس                                   |                                      |
| رفت ایام همایون و نسیم دگلیم           | دا و حسنا گران قد بر من تقدیرم       |
| میکنند هم همه دین دار بدل تو قیرم      | رو ز عید هست و من امروز دران تدبیرم  |
| که دهم حاصل سے روز سه ماغ گیرم         |                                      |
| کار من خدمت میخانه و مغ بود بدارم      | کی جواز هست که بر من بشود باد و حرام |
| لیک از فتوی جمعی بنی خود بخون کام      | دو سه ماه هست که دورم رخ ساقی و جام  |
| بس خجالت که برو آند از تقصیرم          |                                      |
| سجده خاک در میکده از روز ازل           | طاعتم بود بس افتاد در انقص و خلل     |
| کرده ام عهد و کنم فاشن با و از طبل     | من خلوت نه نشینم بس از دین به مثل    |
| تراهد صومعه بر پاس هند زنجیرم          |                                      |
| دارم از فیض منعم عشق جوان در باطن      | بگذرم من نمی و میسکه غیر ممکن        |
| شارح و پیر و آنم که نوشته ماتن         | پند پیرانه دهد و اعطی شهرم لیکن      |
| من نه آنم که در گریه کسی میپذیرم       |                                      |
| می و میخانه دلا الفت و معبد به صفات    | هست نیست کونین تعلق به قصات          |

|                                   |  |                                   |  |
|-----------------------------------|--|-----------------------------------|--|
| معنی عشق دلم گفت که تسلیم و رخصت  |  | آنکه برخاک در سیکده جان داد کجاست |  |
| تا نهم بر قدمش این سر پیش بریم    |  |                                   |  |
| در حضور می و ساقی بدلم گفتم دوشش  |  | هوش داری سخن صدق و صفایم به نوشش  |  |
| زود بگذار ره و رسم به زنده فروشش  |  | زیر خرده می و سجاده تقوی بردوشش   |  |
| آه گر خلق شود که ازین تن دیرم     |  |                                   |  |
| دوش دیدند که ساقی و خودم دوش بدوش |  | در خرابات بگشتم چوستان به هوشش    |  |
| از امید اثر پند بصد جوش و خروشش   |  | خلق گویند که حافظ سخن پر نیوشش    |  |
| سال خورده می امروز به از صد پیرم  |  |                                   |  |
| مشقت                              |  |                                   |  |
| کار مردم کار خود انگاشتم          |  | ما زیاران چشم یاری داشتیم         |  |
| خود غلط بود آنچه ما پنداشتیم      |  |                                   |  |
| نمره ما خالق اکبر دهد             |  | این درخت دوستی که بردهد           |  |
| حالا بفرستیم و نخی کاشتیم         |  |                                   |  |
| چشم منت دل ز دست ما برد           |  | گفت گو این درویشی نبود            |  |
| ورنه با تو ما جسد اباد داشتیم     |  |                                   |  |
| شکر حق در محفل و جای نبرد         |  | بکها رفت و حکایت کن نکرد          |  |
| جانب حرمت فرو گذاشتیم             |  |                                   |  |
| هست آب دید با جاری هنوز           |  | گلبن حنث نخود شد دل فروز          |  |
| مادم بهت بران بگاشتم              |  |                                   |  |

|                                     |                                   |
|-------------------------------------|-----------------------------------|
| تبع ابرویت زو سہ رنگ داشت           | شیوہ چہت فریب جنگ داشت            |
| ماند استیم و صلح انکاشتم            |                                   |
| گفتم امیدم برآمد مرجب               | گفت خود دادی بادل حافظا           |
| ما محصل برکے انکاشتم                |                                   |
| محش                                 |                                   |
| مثل عابد نہ بمعبد عبادت کوشم        | شکل زاہد نہ بجلوت نہ ردابر دوشم   |
| ہیچو صوفی نہ منم سا غریب شوم        | گرچہ آرائش دل چون خم می درجوشم    |
| مہر بلب زدہ خون منجورم و خاشوم      |                                   |
| ای کہ گفتمی ہوس الفت خوابان کردن    | دادن دل بود و پای برندان کردن     |
| بہ نباشد طلب سبب ز نخوان کردن       | قصہ جان بہت طمع در لب جان کردن    |
| تو مرا بین کہ درین کار بجان می کوشم |                                   |
| واعظا خواہی ز تخبانہ مسجد کردم      | شربت و عطا تو نوشم بعلاج دردم     |
| تشنہ داغ غلامی چہیسم گروم           | من کے آزاد شوم ارغشم دل چون دم    |
| ہندوی زلف بتی حلقہ کند در گوشم      |                                   |
| نفس شوم نفسی بی سہرہ کار نمیست      | دل سنگین مرا آہ سبک بار نمیست     |
| سیرین نیست کہ مکشوف در بار نمیست    | خرقہ پوشی من از غایت دیندار نمیست |
| پردہ بر سر صعب نہان می پوشم         |                                   |
| از عبادات چہ پرسی ز من ای خیر اندیش | پیر من گفت کہ بہشد ز صفات درویش   |
| بودن سہ خوش و از غمزدہ ساقی دل نش   | حاش نہ کہ نیم معتقد طاعت خویش     |

|                                      |                                    |  |
|--------------------------------------|------------------------------------|--|
| اینقدر هست که که که قدح می نوشم      |                                    |  |
| تو میبندار که میوشم بند و عقلم گم    | من نه آنم که بترسم ز کیان و رستم   |  |
| چون کشم در دگر گویم بتو بار دوم      | من که خواهم که نوشم بخوار از دغم   |  |
| چکنم گر سخن پر مغفان نه میوشم        |                                    |  |
| ز رع طاعات من از صاعقه جرم برفت      | دل من حرم من خاکستر حسرت انداخت    |  |
| شمعه بیع و شرا چون ز ازل شد آفت      | پدرم روضه رضوان بدو گندم بفروخت    |  |
| تا خلف بهشتم اگر من بجوی نفوشم       |                                    |  |
| چون ز من فعل جسام نشد از سهو خطا     | که برم عذر و نیم سر سوی درگاه علما |  |
| نیست اعمال منم لایق بخشش الا         | بست امید علی الرحمن غد و روز جزا   |  |
| دست عفو نشنیده بارگنه بردوشم         |                                    |  |
| جلوه اسر و ز شود ارباب با می شمش عشق | دارم امید که با هم شرف در گه عشق   |  |
| زهره رویان چو سر آیند پیش من عشق     | اگر ازین پرده زند مطرب مجلس عشق    |  |
| شعر حافظ بر وقت سماع از بهوشم        |                                    |  |
| محمس                                 |                                    |  |
|                                      |                                    |  |
| شب فراق اگر بر رقیب طغنه زخم         | بند اهل طایفم بیک بود بخونم        |  |
| که در مجاز و حقیقت رقیب من که منم    | حجاب چهره جان میشود بخار منم       |  |
| خوشا دمی که ازین چهره پرده بکنم      |                                    |  |
| قنار و شورش بیل که در گلستان است     | نظر نخبه گل آنکه طرف همان است      |  |
| درین چین که خزان و بهار یکسان است    | چنین قفس سندی من خوش الحان است     |  |

|                                                                  |                                     |                                                                            |
|------------------------------------------------------------------|-------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------|
|                                                                  | روم گلشن رضوان که مرغ آن چمنم       |                                                                            |
| کشید الفت پیشین آدم و حوا<br>مرا که منظر خلعت مسکن و ماوا        |                                     | چکار بودم ازین جایی گفتم و دعوا<br>ز باغ و قصر و درون که نیستم پروا        |
|                                                                  | چرا بکوی خوابتایان بود و طنم        |                                                                            |
| دمی ز خواہش تن در سرای آسودم<br>عیان شد که چرا آمد کج بودم       |                                     | منم چرا عیدم تا وجود پیو دم<br>ز خواب غفلت هستی که چشم بکشودم              |
|                                                                  | در بزم و در دو که غافل ز کار خویشتم |                                                                            |
| سیم بوی گل و مشک و عنبر افراید<br>اگر ز خون دلم بوی عشق می آید   |                                     | سحر گرہ زلف یار بکشد<br>ز چین باغبینش دل نه آساید                          |
|                                                                  | عجب مدار که ہمدرد ناخود ہستم        |                                                                            |
| روم مجلبس ندان ز شوق رقص و سمع<br>طراز پیرہن ز رکشم مبین چون شمع |                                     | مرا ز نایر وفا دار ہست خاطر جمع<br>اگر تراست سر من بر آرز دل طمع           |
|                                                                  | کہ سوز ہاست نہانی در دہن پریم       |                                                                            |
| مرا ز لفظ انانیت ہست صد انکار<br>بیا و پرده حافظ ز پیش رو بردار  |                                     | نہ من چو شیخ ز ما و منی شوم بردار<br>من از تو ہستم و جان من بہت بر تو شمار |
|                                                                  | کہ با وجود تو کنش نو در من کہ منم   |                                                                            |
|                                                                  | مثلاً                               |                                                                            |
| شراب لعن کش و روی مدجیان بین                                     |                                     | ولانہ مسلک زہد کلمتہ چینان بین                                             |
|                                                                  | خلاف مذہب آمان جال انیان بین        |                                                                            |

|                              |                       |                                     |
|------------------------------|-----------------------|-------------------------------------|
| هزار بار تعظیم               | سرفرو آرند            | بزیر دلق گمندی دارند                |
| در از دستی این کوه           | استینان بین           |                                     |
| ز رو عجب بند نهادم           | جبین بیا صد بار       | گره زابروی مشکین نمی کشاید بار      |
| نیاز اهل دل                  | و ناز نازینسان بین    |                                     |
| ز راه و رسم                  | جفا پیشگان چه حرف زخم | حدیث اهل محبت از کس نمیشنوم         |
| و فای صحبت                   | یاران و همشینان بین   |                                     |
| نرگشت دیده و دل دانه دانه    | بر دارند              | بخرمن و جهان سرفرو نمی آرند         |
| دماغ کبر گدایان              | خوشه چیان بین         |                                     |
| اصیغتم چه کنی                | رنجها بقید تن است     | اسیر عشق شدن چاره خلاص من است       |
| ضمیر عاقبت اندیش             | میشینان بین           |                                     |
| چرا بچین و حلب               | میروی امید نیست       | غبار خاطر حافظ بر و صیقل عشق        |
| صفای آینه پاک پاک            | بینان بین             |                                     |
| مجموع                        |                       |                                     |
| نشئه صهبای هستی              | از سر انشای تو        | نقش ختم المرسلین کجوف اطفراے تو     |
| نظم و نسق ملک ایمان          | ما یع ایامی تو        | ای قبا ی بادشاهی راست بر بالای تو   |
| تاج شاهی را فروغ             | از گوهر ولای تو       |                                     |
| چون برای جلوه جنت            | ظهور آدم است          | ذره مهر رخت موسی و ابن مریم است     |
| پشت نه افلاک هم از بار احسان | ست                    | گرچه خورشید فلک چشم و چراغ عالم است |
| روشنایی بخش چشم              | اوست خالک پای تو      |                                     |

|                                       |                                      |
|---------------------------------------|--------------------------------------|
| معنی احکام حق در عهد پیشین صاف صاف    | با چنین شرح و ضبط و ربط کی شد انکشاف |
| رتبه تحسین ندادم زین سبب خواهم معاف   | در رسوم شرع و حکمت با هزاران اختلاف  |
| انگنه هرگز نشد فوت از دل و انامی تو   |                                      |
| ای نهاده در لب لعلت و ودیعت کرد کار   | با ده صاف شفاعت بهر بند بشر مسار     |
| چشمه کوثر لصد جان بزرخدا نشا ر        | انچه اسکند طلب کرد و نداش روزگار     |
| جرعه بود از زلال جام روح افزای تو     |                                      |
| بر سطح ارض قطارت صباحت میزند          | از بن ریحان الفاظت فصاحت میدد        |
| هر گل از بوی معانیت اشارت میدد        | آب حیوانش ز منقار بلاغت میچکد        |
| طوطی خوش لبی یعنی گلک شکر خائے تو     |                                      |
| در دلم دردیکه دارم بمیوه استعلاج نیست | از ازل دانی مزاجم کار استعلاج نیست   |
| پیش دیگر سر من شایان استعلاج نیست     | عرض حاجت در جرم حضرت تمحاج نیست      |
| را از کس مخفی نماید بر سر و غ راے تو  |                                      |
| در سخن امید کو س خوش کلامی میزند      | حرف عشق جرعه نوشان مدا می میزند      |
| جام می هر دم بد و چون تو حامی میسنند  | حافظ اندر حضرت لاف غلامی میزند       |
| بر امید غوغا جان بخش جهان بخشائے تو   |                                      |
|                                       | مخمس                                 |
| ابر بهار آمد دست کرم کشاده            | بر نخته زمر در در و گهر فقا ده       |
| زنگین غزل سر ایند خوش مطربان ساو      | عید است و موسم گل ساقی ببار باد      |
| هنگام گل که دیده بی مے قدح نهاده      |                                      |

|                                   |                                   |
|-----------------------------------|-----------------------------------|
| از نام نغمه و گل گرد و همیشه بدطن | از خوف طعن و تشنجه دارم زبان لکن  |
| از حرف زان خشک آتش فدا دین        | زین زہد و پارسائی گرفت خاطر من    |
| ساقی بده شرابی تا دل شود کاش و    |                                   |
| کذاب میثمدند و صاف شاہدان را      | بدکار میسنمودند و مراح می کشان را |
| نی صرف بود از دل انکار ز اہدان را | و اعطاکہ دی نصیحت میکرد عاشقان را |
| اگر وز دید مشیت تقوی زد دست داؤ   |                                   |
| ہر گاہ صبح صادق آتار شب کشاید     | شاہ فلک ز خلوت بر تخت زر بر آید   |
| عشاق وار زہرہ در پردہ میباید      | در مجلس صبوحی دانی چه خوش نماید   |
| عکس غدار ساقی در جام مے فدا دہ    |                                   |
| ہر کو بچک و زرنگ اہل عساق دانند   | آہنگ اصفہانی کہ بی نوا توانند     |
| امید راست گویم راہ حجاز ماند      | مطرب کہ پردہ سازد شاید اگر بخواند |
| از طرہ حقیر حافظ در بزم شاہ ہزادہ |                                   |
| محمس                              |                                   |
| چون عاشقان بجائی تدارے نمیکنی     | فرقی میان لیل و نہار نمیکنی       |
| خجراہ و مال میں بہار نمیکنی       | ای دل بکوی عشق گذارے نمیکنی       |
| اسباب جمع داری و کاری نمیکنی      |                                   |
| در یاد لے و ابرغی گریہ تا کج      | گیرم باب دیدہ بری کوہ راجب        |
| ناید صنم بدست تو نہ ہا و دار تا   | این خون کہ موج مینداند جگر ترا    |
| در کار رنگ و بو نگار نمیکنی       |                                   |

|                                    |                                       |
|------------------------------------|---------------------------------------|
| فی غنایب از بخان تو هستن           | فی طبع آهوان ز نسیم تو مستن           |
| کز نکبت مزاج جهان کشته میبج        | در آستین جان تو صد نافه مندرج         |
| آز افسه طره یاری نمیکنی            |                                       |
| موم است پیش بچبه تو گر ز آهمنی     | در معرکه چه خصم بود شیر افکنی         |
| با وصف اقتدار ز راه فرو تنی        | چو کان کام در کف و کوه نمیزی          |
| باز می طغریست و شکاری نمیکنی       |                                       |
| جام ملاهل است درین بزم جایی مل     | از نخت های خون جگر نقیص هر گل         |
| در صرف نقد جان نبود هیچکس بخل      | رسم ازین چمن زبری آستین گل            |
| کز گلشن تخیل خار نمیکنی            |                                       |
| خون در دل سگوفه و گل سینه چاک چاک  | در جبر است نیش و در بیج و تاب ناک     |
| منفوم اهل محفل و ساقی است درد ناک  | ساغر لطیف و دلکش و می افکنی نجاک      |
| اندیشه از بلا می خوار نمیکنی       |                                       |
| بس ناظران بچشم گریان دریده اند     | بس شایقان بهمت تمام تجیر گزیده اند    |
| بس واقفان زبان بیان در کشیده اند   | گر عاشقان بجان عنسم جانان خریده اند   |
| حافظ تو این معامله بار نمیکنی      |                                       |
| مخمس                               |                                       |
| امی شیخ بکیش تو هر کار حجاب اولی   | فعلیکه دلت خواهد از روی کتاب اولی     |
| در مذہب ما رندان چون هست خراب اولی | این خرده که من دارم در رهین شراب اولی |
| وین فقری معنی غرق می تاب اولی      |                                       |

یمنی یا سید چون لفظ است  
تلفظ است و بابا در اینجا  
نمیکنی لفظ چشم  
نوشته شده

|                                       |                                    |
|---------------------------------------|------------------------------------|
| ہر چند تن زردم بانا ز سپر و دردم      | چون بوی خوش و دردم فی الجہاں کردم  |
| این نکته شنو ہر دم گوید دل پرددم      | چون عسرتہ کردم چہ اکنہ نگہ کردم    |
| در کج خسہ باقی افتادہ خراب اولی       |                                    |
| در تیرہ شب ہجران موکان در شکم سفت     | وز نالہ و فریادم نے بیل و مردم خفت |
| وز آہ جگر موزم خورشید و فلک نہفت      | من حال دل شیدہ با خلق نخواستہم گفت |
| این قصہ اگر گویم با چنگ در باب اولی   |                                    |
| دل سنگ چرا هستی تنو ز من ای نادان     | در روز مصیبت ہما ز دیدہ گہر مغان   |
| چون غنچہ مشو بستہ خوش باش چو گل خندان | آبانی سر و پا باشد اوضاع فلک نیکان |
| در سر موسیقی در دست شراب اولی         |                                    |
| در شبوہ دل ریشی اظہار کم و بیشی       | کفرست با ندیشی گریار دل خویشی      |
| ہر کہ کہ تو ہم کیشی در منع کنم مثنی   | چون مصلحت اندیشی دورست ز درویشی    |
| ہم سینہ براقش ہم دیدہ پر آب اولی      |                                    |
| لی خوف سیہ ماری نے ترس ز خونخواری     | لی گوشن گفتاری نے دیدہ بیداری      |
| چون نقطہ پرکاری و در گردش داری        | از ہجو تو دل دارے دل برکنم آری     |
| گر تاب کشم با زان زلف دو با اولی      |                                    |
| جای دہد از کوثر کو را کہ بود پیسرو    | در حال دگر گردد راضی ز تو کے خسرو  |
| امید کرم داری از دل سختم بشنو         | چون پریشی حافظ از میکہ بیرون شو    |
| رندی و ہوسن کی در عہد شباب اولی       |                                    |
| محسن                                  |                                    |

|                                      |                                      |
|--------------------------------------|--------------------------------------|
| شدلم شیفته خوش پسک تر سائی           | شادی عشوه گرسه خود منزلی پروائی      |
| حال خود فاش گویم بسد مینائی          | در همه دیر معان نیت چو من شیدائی     |
| خرقه جانی گرو باد و دفتر جانی        |                                      |
| مجمع گلشن هستی که بهارے دارد         | چون رخ وزلف بتان لیل و بهار دارد     |
| هر کسی بهر گلی منت خارے دارد         | دل که آینه شامیرت غبارے دارد         |
| از خدا می طلبم صحبت روشن برائی       |                                      |
| اتفاقا بد میسکه رفته دوش             | جام مل بیو کشیده شد میگیرم هوش       |
| عذر خواهم بچشوت که تویی عذریوش       | کرده ام توبه بدست صنم باده فردش      |
| که دگر می نخورم بی رخ بزم آرائے      |                                      |
| آنکه چون برق شد غایب و دل در پی اوست | ماه پیشانی و دندان درو مو عین بوست   |
| خبرم آمده آن سرور روان بلب بوست      | کشتی باده بیاور که مرا بی رخ دوست    |
| گشته هر گوشه چشم از غم دل دریائے     |                                      |
| واعظا صاف بگو از رقم عهد است         | عهد با عشق چه شد شرط ز پیمان چه بوست |
| ساغری پر ز می عشق مرا بوست بدست      | نخن غیر مگو با من معشوقه پرست        |
| کز وی جام می نیست بکس وائے           |                                      |
| نیست چون جز تو کسی در خسته جگر       | گویت حال خود صاف دلا بار دگر         |
| قطره آب نماده است بحشم بنگر          | چو بهیاسته ام از دیده به امان که مگر |
| بر کنارم نیش انده سی بالائے          |                                      |
| شد ز فیض نخبه ز زنجیل و گلشن گنج     | بر تو قربان بهار چمنستان سپنج        |

|                                                                                     |                                           |
|-------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------|
| گل خورشید ز روی تو گرد همسج                                                         | نرگس ار لاف زوار شیبہ چشم تو مرخ          |
| نزد اہل نظر از پے نابیناے                                                           |                                           |
| گفتم ای دل چسب عشق جگر سوز نہان                                                     | دراز لہجہ خواص شدہ جزو ابدان              |
| زده انگشت تحیر لب و گفت کہ ہان                                                      | سراپن بکبتہ گر شمع بر آرد بزبان           |
| ورندہ پروانہ نزار دہ سخن پروائے                                                     |                                           |
| مخمل آرای ملک سبکریان منجیت                                                         | قطہ اختر روی زمین گوہر خیم ہی سفت         |
| ز اہدم خاک رہ یارب مژگان میرفت                                                      | این حدیثم جو خوش آمد کہ سحر کہ میگفت      |
| بر در میکدہ باد ف و فی ترسائے                                                       |                                           |
| خواہد این دل کہ در صومعہ را بگذارد                                                  | بر و دہ پیش کے صوفی و ایمان آرد           |
| من گویم بچہ امید جگر یمنی رد                                                        | گر مسلمانی ہمین است کہ حافظہ دارد         |
| دای اگر از پے امر و ز بود فردائے                                                    |                                           |
| <p>تضمین غزلیات وغیرہ رزگان</p> <p>محمّد غزل حضرت خواجہ معین الدین چشتی قدس سرہ</p> |                                           |
| شہید عشقہ ناز و اداسے دلبر بہارا                                                    | خیل دل نگار غزالی چشم شہدارا              |
| اسیر حلقہ زلف سیاہ رشک شہارا                                                        | حجاب از پیش خود بردار و بنجار و نی یابارا |
| وزان روست گردان غافل ہست شہارا                                                      |                                           |
| چوشت خاک و باد و آب آتش خط باہم                                                     | ز نورت لمعہ در تابہ جان جان آدم شد        |
| بلطف بی نہایت ہارسہ خاص محرم                                                        | ز رویت شمع گویا قرین ابن مریم شد          |
| و گر نہ قدرت احیا کجا بود می سجارا                                                  |                                           |

|                                          |                                          |
|------------------------------------------|------------------------------------------|
| کهی در زنگ و بوتام کهی در جان نهان آمد   | کهی معشوق رو آمد کهی عاشق طبعان آمد      |
| کهی ستانه و شن آمد کهی فرزانه سان آمد    | چه جای پاک از گویش طاعت می توان آمد      |
| مگر مستش چنان کردی که شناسی سپار         |                                          |
| تو خواهی در گشتان حقیقت زنگ گل چینی      | بکش سرمه ز خاک که هست این خاصه طینی      |
| و گرداری سر عرفان شور مغزی من دینی       | تو چشم سرمه بخود بکش که تا دیدار او بینی |
| که چشم سرمه بینی بغیر طور موسی را        |                                          |
| تو دانی جنس طایر را به بال خویش پرداز    | تو فهمی نوع انسان را با میکده زخو و تار  |
| تو بینی ماسو الله را که هست و نیست میاند | معین چشم حقیقت بین نظر بر هر چه اندازد   |
| بذات حق فابین وجود جلا اشیار را          |                                          |
| مشمین شعر مکیه در تاریخ حزین دیده        |                                          |
| از چشم منت نشه هر ساقی و منانه           | وز لعل میگوشت ملی هر عاشق و دیوانه را    |
| بهر تو منم ایستم در دیده خلوت خانه       | گسترده خوشی از نظر پرستم دیرانه را       |
| دارم با یار سرت از اشک صد دردانه         | روزی نکردی از کرم روشن برج کاشانه را     |
| امشب بیاتاد چمن سازیم پر چایانه را       |                                          |
| تو شمع دگل را داغ کن بلبل در روانه را    |                                          |
| مسدس غزل عزت                             |                                          |
| آفت روز قیامت و قیام تو کسیت             | مسکن فتنه دوار و مقام تو کسیت            |
| ایتم نسکین ده دل داده و نام تو کسیت      | جلوه چهره هر دمه نام تو کسیت             |
| کلهت روضه رضوان و پیام تو کسیت           |                                          |

دم جان بخش مسیحا و کلام تو کمیت

چشم زارم رخ تو دیده بخود می باز  
غزه ترک سیه چشم تو بر جان باز  
عشوه های تو خسته جگر می باز  
سروی قد تو مرا آه ز پا اندازد

ما ز رفتار تو نزدیک برگم سازد

رفتن عمر من طرز خرام تو کمیت

مجمع دل شده گان برد تو بهشت نام  
لیله القدر بود گر بدی از غم  
رشتک گلزار ام قد و خست آنجی کام  
جلوه افز و شوائ نور بصیرت انجام

رو نور و ز شود شب چو بر آئی برام

مطلع صبح بهار دلب با تم تو کمیت

چشم من تیرگه خورده دل انگار تو  
جان من حسن خوشی دید طلبگار تو  
تا دم بسته زلفت شده غمخوار تو شد  
جو زماز تو چو برداشت وفا دار تو شد

هر که احوال مرا دید گرفتار تو شد

سینه چاک من و حلقه دایم تو کمیت

من چه دانم که مکانت بخواب باو است  
تبع اروی تو خون ریز جفا نیاوست  
بر درت خسته جگر دل شده جان بر باد  
سنگ برشته صبرم زدی دل فریاد

چشم مخمور تو لبر ز می بیدار است

کار و در فلک و گردش جام تو کمیت

دارد از روز ز ازل جان بجانت الفت  
دل صد پاره ز آئینه رخت در حیرت  
یافت حسرت ز زراکت بزرگت شهادت  
کیست امید که مینگهت از جرات

|                                                              |                                                      |
|--------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------|
| کی ز دست تو برد جان بسلامت عزت<br>دست بردن ببرتغ و سلام گویت |                                                      |
| مخمس عزل طابعه الرحمن جامی علیه الرحمه                       |                                                      |
| ساقی پنجده و نیمم آرزوست<br>نغمه معجزه سختم آرزوست           | مطرب گل پیر بهنم آرزوست<br>باز هواے چشمنم آرزوست     |
| جلوه سرو سمنم آرزوست                                         |                                                      |
| زنگ چمن سے رخ یار صمیم<br>آه ازین درد شده دل دو نیم          | در نظرم کشته چونا رحیم<br>بکھت گل را چه کنم ای نسیم  |
| بولی ازان پیر بهنم آرزوست                                    |                                                      |
| در دوسرا بنیم و خوانم ترا<br>عشوہ کنان خنوع زنان لب کشا      | از من دل داده خموشی چسرا<br>پیش اگر نیت بگو نا سزا   |
| کر دہنت یک سختم آرزوست                                       |                                                      |
| چون تو بدانی کہ نیم بد نہاد<br>جز بخت چشم نخواہم کشاد        | عهد نمودم کہ بکون فساد<br>زیستنم با تو میسر مباد     |
| بیتو اگر زیستنم آرزوست                                       |                                                      |
| نور ازل روی تو اے نور نور<br>خدمتیاںد ترا رشک حور            | واقفم از قصہ موسی و طوب<br>من کیم و بزم تولیسکن زدور |
| دیدن آن پنجسم آرزوست                                         |                                                      |
| واعظ شہرم تو گو بار بار<br>کر بخت دور شدم از نگار            |                                                      |

|                                  |                                  |
|----------------------------------|----------------------------------|
| جام و صراحی به نهاده ز کار       | توبه ز می کردم و آمد بهار        |
| ساقی توبه بشکم آرزوست            |                                  |
| خوب بفرمودی غزل ممتحن            | در صفت مدح است یا کبر حسن        |
| از تو امید است که تو بهم چون     | بیش گوی جامی ازین لب سخن         |
| کین سخنان زان دهنم آرزوست        |                                  |
| مربع                             |                                  |
| خواهی که بهنجس شوی افضل و فایز   | این نکته بود بهر عسل اکمل و لایق |
| ای نقد خشم بی تو خلاص            | ابناشتنی کاشتنی داشتنی نیت       |
| مشمین شعر نظام الدین صانع بگرایی |                                  |
| چهار اوصاف بار و بر شنفته        | بدل خوبی برگ و گل گفت            |
| نهالی را که حصار اولی سفته       | غبار و کرد از مرغان بر فته       |
| نشاندم راست چون بر شنفته         | ز انک آب و پاش دل نخت            |
| بوقت گل گل دیگر شگفته            |                                  |
| بوقت بار بار با خط آورد          |                                  |
| مشمین شعر شاعر                   |                                  |
| پسر گر شود از پدر بی خبر         | پسر گر بود بر پدر بد نظر         |
| پسر گر کند بر پدر شور و شر       | پسر گر سازد پدر را ضرر           |
| پسر گر ز حکم پدر شد بدر          | پسر گر براند پدر را زدر          |
| پسر گر نذر دستان پدر             |                                  |

تو بیکانه خوانش بخوانش پسر

حمسه شعر مولانا السبکی

چنانکه روز ازل راستی شدم تقدیر  
زهی شد که گشتم گهی پتی بدیر  
مرا معاف بدارید ای صغیر و کبیر  
نمی برم به پروبال عاریت چون تر

نشسته ام چون چکان وز دوشب بخانه خویش

ترجیع بند

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| ای روی تو بهار گلستان خوشتر است<br>نسرین و نترن همه خوش رو بود و<br>وصاف و عاشق از لی تو غنایب<br>چون جای تست بر سر شایان سرفراز<br>با وصف این همه شرف و حسن رنگ و بو<br>در موسم بهار عروسی در خزان<br>عشاق تو ز فکر و خموشیت جان لب<br>من هم ز عاشقان تو ام کن اشارتی<br>تا آرمش بلطف و زرد مال و زور دست<br>هر برگ تو زبان و سر پای تو دهان<br>تا چار و نا علاج پنهان کشف راز<br>آن نسج عجیب که موسوم دگشت است<br>ای هم صغیر بمنفس هم در دو هم نوا | وی بوی تو معطر بستان و کبر<br>در جلد مه رخان رخ تو مهر لوریت<br>مقبول هر چمن زنوا و سنجوریت<br>بالای پادشاهی گلشن شهنشاهیست<br>خونین جگر ز غنچه اشغلی ز حصیت<br>بی برگی بیوانی و حالت به است<br>ای گل بو تعش و دل تنگی ز کسیت<br>معشوق تو زجن و ملک انس پربت<br>یا از جلال خاص که در اعظمیت<br>حرنی نمیزی و سکوت تو انجمن است<br>خوش حکمتی کنم که معین تکلیفیت<br>کشف حال باطنی بابی تکلیفیت<br>عرضه دهم به خادم رضوان نیست |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

|                                          |                                         |
|------------------------------------------|-----------------------------------------|
| می ریز باغبان به بن گل زمان گل           | تا بشنوم قصه گل از زبان گل              |
| حمسه شعرا بن مبین                        |                                         |
| بفضل رازق مطلق گهی نشد پاسبان            | تجارت یافت ز خوش آمدی ندو               |
| کسی که ملک قناعت بجان دل                 | هزار بازگو تر نبرد دانستم               |
| ز فطرت کی قفا دکنخسرو                    |                                         |
| مشق شعر صبا                              |                                         |
| ای که از پرده برون بامی باز آمد          | دلر بایاند دگر بر سر نماز آمد           |
| از دل ما چه بجا مانده که باز آمد         |                                         |
| محمسنعل شیخ علی حنین علیه الرحمه         |                                         |
| سرت کردم اگر بایم می پای تو ای ساقی      | ندارم تاب و عذرا فردای تو ای ساقی       |
| بده می جان لب لب آمد به شیدای تو ای ساقی | بود میخانه باور چشم شهلائی تو ای ساقی   |
| هلال جام میگردد بایم ای تو ای ساقی       |                                         |
| رخسنت در جهان غلغل ز رویت نور جزو        | ز قدرت شورش صلصل زیادت سرو پا در        |
| در عشقت بانو ابلزل ز لغت خوش ادب نبل     | ز رنگ آتشین شد گل ز لغت ارغوانی         |
| نگه را می کشد در خون تماشای تو ای ساقی   |                                         |
| ز رویت نور مخفله از بویت فرحت دلها       | چه باشد غم اگر صهبا نباشد در خشم و مینا |
| بیای ای راحت جانه قبول این عرض ما فرما   | شکر یقین قرح بشن شیرین خنده لب کجا      |
| می و نقل است بالعل شکر خای تو ای ساقی    |                                         |
| بود روی نیاز ما ز میان جهان سویت         | نیاید مهر آردا و برون بی رویت رویت      |

بالحکم کردن نه در چکر گوگرد چیسیر اعلی

فوق در دست پای گردن می نه اول لاله

بیرالاشیا غلغل ز میان دکان کج

زینتی الارب بر قفا کور

|                                                                                                                                             |                                                                               |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------|
| نسیم پر چین چسپیرین می بالدار بوی                                                                                                           | صبارا دیده میانش از خاک در کویت                                               |
| قبای نازی زید بالای توای شے                                                                                                                 |                                                                               |
| منم چون کشتی نوح که طوفانم بجنبانند<br>تو چون در جلوه آئی لشکر تمکین بیامانند                                                               | منم چون کوه سنگینم که گردونم مگرداند<br>مگرد و حیرتم جانا تو دانه یا خدا داند |
| دل مرا می برد از جامشای تو ای ساقی                                                                                                          |                                                                               |
| نماید قطره دریا گر کشتی دیده دل را<br>بود این عشقت بخود هب کوه گردیها                                                                       | بچشم ظاهری نماید قطره چون دریا<br>بدید عین شناسائی در راه سوی خود بنما        |
| خرد را سر بصر او داده سودا می ساقی                                                                                                          |                                                                               |
| چه محمور و چه مستانه هم هستند شیدایت<br>حزین را گر کف نامد ز بخت نارسانا لغت                                                                | چه شیار و چه فزانه ز شوق با ده لعلت<br>ز فتنه چون کسی نو مید از امید دارنت    |
| نداد از دست و امان تنهای تو ای ساقی                                                                                                         |                                                                               |
| <p>مسدس غزال ستاد حضرت میرزا حسن علیخان بهادر المخلص بکسر دیو<br/>خلف میرزا فتحعلی خان بهادر مروی رساله از مغر و مشرق اولی رحمتها تعالی</p> |                                                                               |
| در دین انتظار خوانی<br>جانم بلب است چون بلبانی                                                                                              | نی در دل عجز مانده تابه<br>من نشنیده وصل تو سربابه                            |
| بنمای رخ چو آفتابی<br>چون ذره مراست اضطرابی                                                                                                 |                                                                               |
| دیدم بعلاج دل سباب<br>نافع بود مشرب عذاب                                                                                                    | گفته است طبیب عشق در خواب<br>از طب علی و شرح اسباب                            |

ای شربت روح بخش در یاب

بیار فراق را با بے

در حجب تو عنایب زارم

روی تو گل است دمن چو خارم

رشت است به لاله از بهارم

از داغ فراق لاله زارم

چون لطف تو بیچ و تاب دارم

بیهات چه سخت بیچ و تابلی

رو شام و سحر زانک شویم

در یاد قدرت کسار جویم

در هر دو جهان ترا بجویم

از شوق تو هر گله بجویم

احوال دل خود از که گویم

مشکل امر سے و پرغذابے

افتاده دام این مفکرم

آلوده خاک جرم خاکم

از پرشش حشر هولناکم

مالوف بجایم و ذلت تا کم

چون صبح سفید سین چاکم

چون شام سیاه دل کبابی

نادیده جمال جان بفروست

رفتی تو چو برق و دل بحسرت

شاید که کنی تو باز رجعت

و گلشن آرزوست شهرت

باز است و چشم من ز حیرت

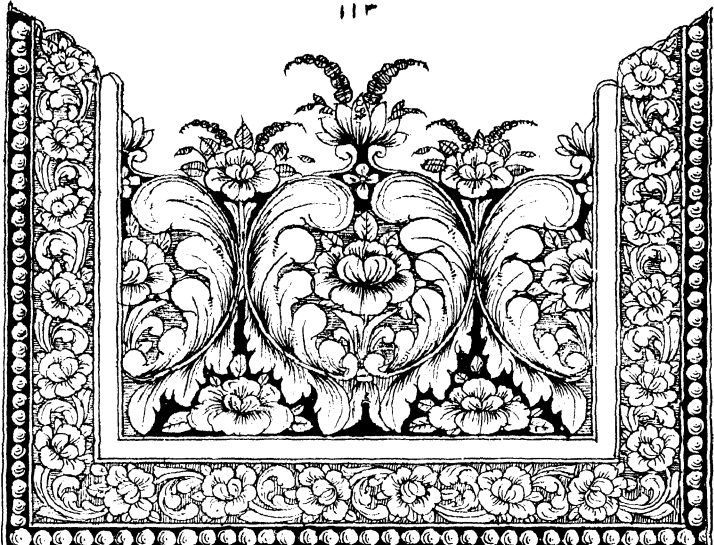
چون زگرست نیم خوابے

شد سینہ ز سوز حشر بمحرم

چو شنیده جگر بخون در بر

|                          |                          |
|--------------------------|--------------------------|
| کامیدہ تم چو خط مسطر     | سیاب صفت بجال مضطر       |
| درخمن جان بوزیکہ         | ای آتش دل بکن شتابی      |
| تبع گنہت بقتل مشغول      | مستم ز نیم زلف مرغول     |
| دل دادم و جان نکرد مقبول | از غمزه و عشوہ نیم مقتول |
| کس محرم ز آرمیت سنول     | تا عرض کنم برو جانے      |
| ای جعد سیاه جلوتے کن     | ای موی سفید خلوتے کن     |
| ای نفس نفیس قوتے کن      | ای طبع لطیف جودتے کن     |
| ای عمر گذشتہ رجعتی کن    | تا حاصل خود کنم شبیلی    |
| از آہ حجبہ اگہی شد       | چون از نظرم قد ہی شد     |
| دل ہم بفسراق ہم ہی شد    | اشکم پئے جستجو رہی شد    |
| ایام وصال منہتی شد       | این بود خیال بایکہ خوابی |
| مستی عشق باز خمرے        | گلگون رخ ماہ پارہ گبرے   |
| در پردہ نمودہ طہر فہرے   | نمکداشت بدل شہار و صبرے  |
| بر چہرہ کشادہ موجواری    | در سایہ نیفتہ آفتابے     |

|                       |                          |
|-----------------------|--------------------------|
| از باده دور سبز نیستی | در جام بدم روح فرست      |
| از جور شکر خود آراست  | گشت هست امید زار را می آ |
|                       | ای بار کریم لطف فرماست   |
|                       | دارم جو حسن دل خراب است  |
|                       | مردس شعر وحشی            |
| در حق من عنایب تنها   | در کوچه و برزن و چمنها   |
| واگرد بگفت گو دهنها   | گویند چها بحسب نطنها     |
|                       | بهر تو شنیده ام نطنها    |
|                       | شاید که تو هم شنیده باشی |



بسم الله الرحمن الرحيم

غزلیات

غزل

تا بهم ازین و آن زود رسم کام را  
 باده بده ساقیبا تیرنیم گام را  
 رشته جان بسببم آن بت گلغام را  
 یاف بفسد مانی گر عاشق بدنام را  
 پنجه دماغ ارکنی، سپچو من خام را  
 جلوه دیگر بود حسن مه تمام را  
 شام کند صبح را صبح کند شام را

ساقی بیا شکن لطف بکن جام را  
 منزل مقصود دور آبله در پافتاد  
 چون ز خودی رفت ام از بهر و ایتام  
 حسن تو افزون بود منظر عالم شوی  
 دادۀ تاج شهبی کرده یکتای دهر  
 گر چه بسا دیده ام نازنی و مهورشان  
 زلف و رخت دبر ایل و نههار امید

غزل

تشریح داستان دیگر و توضیح فغان دیگر

شان سلیمان دیگر و ختم رسولان دیگر است

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>از نرگس گل نسبتی با چشم عارض چون بود<br/> تکین عارض اشک را در زلف دل آسختنی<br/> بر سر بود کرافس از محفل و دیباچه شد<br/> نگی مبر انداختن رجمی بجای ساضن<br/> امداد خاکی بے بقا تا غیبی عکس آن<br/> دل در درازی بتلاسر گشته در یاد خدا<br/> از چشم دل بینی دلائی و کوئی بر ملا<br/> تغییم مردم خوش کن دل جای است و بس</p> | <p>کلهای بستان دیگر و گلزار خوبان دیگر است<br/> صبح تیمان دیگر و شام غریبان دیگر است<br/> تاج خروسان دیگر و اکلیل شاهان دیگر است<br/> اعمال شیطان دیگر و اطوار حاکمان دیگر است<br/> اشفاق انسان دیگر و افضال بزرگان دیگر است<br/> زهد نمایان دیگر و آثار ایمان دیگر است<br/> اشعار طوفان دیگر و افکار شادان دیگر است<br/> اکرم ذیشان دیگر و توقیر مہمان دیگر است</p> |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

### غزل

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>روی رخشان دیگر و انوار تابان دیگر است<br/> هر که را چشم حقیقت بین بود و انداین مز<br/> نسبتی باروی انور شعله رخ را نامرست<br/> روشنی نبل ز گل شد زلف زیب گلرخان<br/> تازه گلبرگ است لب تشبیه رخسار آمد<br/> ابر سر بر چون شود با چشم زار عاشقان<br/> روشنی برق آبی شمس تابان ایما<br/> وای بر اینها که این حسرتی زنا فہمی زنند<br/> من نخواهم داد دل را محو کن از دل امید</p> | <p>ماہ کنگان دیگر و خورشید دہان دیگر است<br/> طرز حرمان دیگر و انداز شادان دیگر است<br/> مہر رخشان دیگر و شمع شبستان دیگر است<br/> سنبستان دیگر و این موی چپان دیگر است<br/> لعل خوبان دیگر و سنگ بختان دیگر است<br/> اشک سوزان دیگر و سر داب باران دیگر است<br/> خلق بطلان دیگر و شان کرمان دیگر است<br/> شیخ جیلان دیگر و شاه خراسان دیگر است<br/> جنس انسان دیگر و دل را که خوابان دیگر است</p> |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

### غزل

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| صبا حقیقت صبا حبت ندیده است از هیچ<br>ترا کثرت تراکت ندیده است از هیچ<br>لطف حقیقت لطافت ندیده است از هیچ<br>رفا حقیقت رفاقت ندیده است از هیچ<br>سیاست سیاست ندیده است از هیچ<br>فراستیت فراست ندیده است از هیچ<br>شهادت شهادت ندیده است از هیچ<br>شرافت شرافت ندیده است از هیچ<br>نجاکت نجاکت ندیده است از هیچ | طاعت حقیقت طاعت ندیده است از هیچ<br>بیدار آید گزگز گشتن شود بیمار<br>نمود غل جوشنید نام خط غبار<br>چو رفت عشوه گری از بغل پیش دل شد<br>گشت عاشق زاری بچشم یک نظری<br>نکرده پرشش کفی ز حال کل آگه<br>بعشق جام محبت کشیده باد لعل<br>مگر بجز قریب بان کرده عاشق زار<br>کنند جسم و گننه پرده بروی امید |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

### غزل

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| بر باد ده ایمان غارت گردین باشد<br>لرزد دل نقش چین گر چین بچین باشد<br>فخر و شرف ایوان از ذوات مکن باشد<br>چون صبح فرح آگین چون شام غمین باشد<br>خلوت بسیار است و جلوت بی یمن باشد<br>گر مهر رخت تا به باز از چه حزن باشد<br>کین بر سرش بان آن فرش زمین باشد<br>گو خاک نشین باشد گو تخت نشین باشد<br>امید ز لطف تو در سلسله برین باشد | چشم سیه دلبر هر چند مستین باشد<br>طفلان چمن خند دیند چو بلب خنده<br>ماند دل بے الفت چون شیشه ز محالی<br>دل از رخ و زلف تو هر لیل و نهار ای جان<br>ای پرده نشین فرما بهرت ز جگر هم دل<br>دل در شب هجر تو افسرده بر میهری<br>باب صدف و گوهر منظور چسبیده<br>فرقی نبود کس را در زیر زمین هرگز<br>گرچه گنهم از حد گذشت عجب بنود |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

## غزل

|                                 |                                  |
|---------------------------------|----------------------------------|
| صوفی ز خودی بگذرد از راز در آید | در رقص اگر عشوه گرم باز در آید   |
| جان همه ز هادیه پرواز در آید    | آن ز شک پری گزند راز در آید      |
| کو دل شده از غمزه غم از در آید  | و چشم زدن دیده مردم شده پر خون   |
| عینی ز سر عجز با عس از در آید   | پیش شه خوبان که جالش کند احیا    |
| در انجمن از آن بت طنز در آید    | چون انجسم و خورشید بگذرد صف خویا |
| کو در سخن جاف شیره از در آید    | محبوب معانیت پس برده عینی        |
| هر کو با مبد سرفراز در آید      | در بار که عشق نه بیند رخ مقصد    |

و در مینه بگوشه نواب علی القاسمی العالی شاه با در سالار حبیب شجاع الدوله مختار الملک دافلم  
و اقبال چون قل ازین مجنبن حادثه دختر موقوف آمده بود داغ بالای داغ افزود و این چند بیت برآ  
یادگار در مجموعه اعظمی امیر قیوم دوم

## غزل

|                                   |                                 |
|-----------------------------------|---------------------------------|
| این حادثه تاریخ ثبت و نه شهر شوال | ۱۲۹۰ هجری در خجسته بوی توغ آید  |
| هرگاه نور عین علی در تراب شد      | بگریست بر زار که چشمش را آب شد  |
| طوفان باد و آب که سر ز در و زدن   | در شش جهت چه سرخ خباری حجاب شد  |
| واحه تا که در جگر ما در و پدر     | کین داغ بی زوال لعین شباب شد    |
| جشن بحسب فتن بمعراج و این ز روح   | نه مانده نبود محبت شتاب شد      |
| از رونق مکان چه پرسی ز رفتش       | بس خانه های ظاهرو باطن خراب شد  |
| بر سوزش قلوب چه بگریست باب زن     | آتش بخود بسوخت که دلهای کباب شد |
| اجرای سوز سابق و دیوان در و حال   | در جلد دل امیده مطول کتاب شد    |

## فرد

|                                   |                               |
|-----------------------------------|-------------------------------|
| انچه که داد و رازق باهر ما بس است | رحمت بران کسی که قناعت نمیکند |
|-----------------------------------|-------------------------------|

چون دنیا عالم اسباب است امدوح که بر خدمت جلیده کورما ستر خیرل در اس نامور بودند نظر بدوستی قدیمی خود و  
 فیما بین بلویون صاحب بها در رکن کلان کونسل سرکار در اس خال خودش حضرت می شجاعت علیخان بها  
 قبله و کعبه جدا کردند و مفقود شدند در جنگا در انجام راه جاس و الا مناقب یکپن نامش مال صاحب بها در جنرال  
 پیریکر سکن آباد مع سفارش نامه با بخدمت جلاله ایشان فیج المکان چارلس مکلف جبا بها در سیدت سرکار علی  
 فرخنده نیا حید آباد و فرموده بفضله و در جلاله و عمواله انچه که سود بود و میشد است انوب امدوح است اگر این  
 احسانها امدوح بر نگارم کتابی خواهد این غزل در تهنیت عید حضور ۱۲۸۱ عیدی از مقام لشکر آباد و بدر فرستاده

## غزل

|                                                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                                                                                                                                        |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| صاحب تاج و تخت جسم اقبال<br>بحر خود و سخا و کان کرم<br>خاک درگاه فیض آثارش<br>هر که آمد بزیاری او<br>از هما چون دهم بطل تشبیه<br>از ضمیمه منیر میسیا به<br>یادم آمد چه قطعه استاد<br>نقطه های سیاه بر بدنش<br>همچو کافور هند پے فلفل<br>یعنی کرنل پرچم و بیر آتو | مهر خشان چرخ عسکر و جلال<br>معدن لطف و مخزن انفضال<br>میسر و خلق از پے اکمال<br>گشته در خلق بے عدل و مثال<br>فیض این کثرت و آن اقبال<br>حاجت ستمند پیش سوال<br>هست در وصف پیک بی قال<br>گر نبودی بوقت استعجال<br>می پریدی بر آسمان فی الحال<br>اشرف و افضل و جمیده فصل |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| طول اوراق منکر کوتا هست<br>برد عاقتم میسکنم امید<br>یا آهی با و مبارک باد                                                                                                                                                                                                                                   | رقم وصفش ارشود اجمال<br>حصر توصیف اوست همچو محال<br>عید ماضی حال و استقبال                                                                                                                                                                                                                               |
| <b>غزل</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
| بلا کشیده ز لغم زمار میترسم<br>منم که شیشه صبا کشیده ام بسیار<br>دلم جفاکش و دگان و ابروی یارست<br>بود هر انیز ز گم و بهار در آغوش<br>بقیه پنج اگر چه رضای بوسه                                                                                                                                             | شهید غمزه شوخم ز خار میترسم<br>ز جرعه می می بند و خار میترسم<br>من از گناکش تیغ و گداز میترسم<br>بدل همیشه ز انجام کار میترسم<br>بعد امید ز شرط شمار میترسم                                                                                                                                              |
| ۳۰<br>فراتین صاحبی با صلاحیت و کیا عرفی و شرعی مذہب عیسوی                                                                                                                                                                                                                                                   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
| بهار گلزار حسن و خوبی راج بر جان من گنگم<br>سیاه گیسو چو مار چنان لباس خوش قطعه از غوغا<br>ز آب لولو و رنگ لعش تا نابینایم نصارت<br>ز فرق تا پا چو مہر با هر نکاح حنلاق را منظار<br>نہال سبزه باغ هستی گل ریاض غرور و رستی<br>قدست شمشاد و زلف منگل نیست ز خیر و کس<br>امید دارم فضل چون که حسب نخواه و بخت | گل همیشه بهار طوبی رون و خوبان من گنگم<br>میان شام و شفق نمایان چو مہر تابان من گنگم<br>ز جام زکشا ب بغش و به باکان من گنگم<br>اگر چه چنڈا شده بطا هر نوع انسان من گنگم<br>ہیستان خود پرستی بهار امکان من گنگم<br>لبست گلن رگ جان بلبل ز می گلستان من گنگم<br>بحسن و اخلاق روز افزون منبت شادمان من گنگم |
| <b>غزل</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
| از سزا های طاعین تو انکار کنم                                                                                                                                                                                                                                                                               | ای نفرمان تو دوه ده من اینجا کنم                                                                                                                                                                                                                                                                         |

۳۰  
 لہندی در کج و دو بعث و غزلیات  
 ہندی قوم بہت ۱۲

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>همکنان را بقضائت کشم انشا الله<br/>         لمحدان خاک بسرگرمج خاک شوند<br/>         مشرکان را که بپاداش عمل آویزند<br/>         برسوالی و جوابی که کنون در پیش است<br/>         پیش احکام قضا بربنهم شکرکنان<br/>         حسب تشخیص طبیب ازلی میجوهم<br/>         قاضی شهر و دارا دل اعدا بایه<br/>         حاکم وقت بده فصل که نامن باری<br/>         قاضیا بر قضا نیست قضا هست قضا<br/>         چون درین حادثه یک گیت به منمید</p> | <p>تو میسندار که من جسر بدو چار کنم<br/>         پشت پا بر زده بردارم بردار کنم<br/>         رسن گردن شان رشته زنا کنم<br/>         روز ر و شنبین نمایم نه شب تا کنم<br/>         من نه آنم که بوضع دگران کار کنم<br/>         از دم قلب علاج دل عیار کنم<br/>         زین سبب بهر قادی تو اصرار کنم<br/>         خاطر م را زگران رنج سبکبار کنم<br/>         میرو د کار تو از دست تو بشمار کنم<br/>         وصف اینا کنم شکوه اغیار کنم</p> |
| <p>اگر نظاره ابروی ماه پاره کنم<br/>         هوا خوش است ولی می نیدد ستاره<br/>         چو شا حسن کند جلوه من که بهر گند<br/>         تو آنچه گفته ناحق دگر گو نا صحیح<br/>         چه خوش زیر میخان کرده در ازل است<br/>         همین زنجبجان بر خورم به میخانه<br/>         اگر دست من افتد بمیکه زاهد<br/>         زبان و گوش گفت و شنود شد ناپاک</p>                                                                                 | <p>ز ماه صوم نترسم به می اشاره کنم<br/>         بهار میرو د از دست من چه چا کنم<br/>         بر شمس مجروح پسند از ستاره کنم<br/>         بر غم زاهد مکار آشکاره کنم<br/>         ز ساکنان خرابات من کناره کنم<br/>         قمار بازم نمخانه با جباره کنم<br/>         اگر بایان چاک زده خرقه پاره پاره کنم<br/>         ز آب پاک عجب من وضو دوباره کنم</p>                                                                                   |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| بمخفل تو بیایم مگر دارا میب                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | زنند حرف قیسبان و گویا که کنم                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | غزل                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
| <p>غنچه دامن سرو چنان سیم تن<br/>خانه آینه ترا بس بود<br/>صبر و قرارم که ز حد درگذشت<br/>کاخ دل از داغ جگر روشن است<br/>الفت میخانه و منع ناصحا<br/>نفس زبون هر نفس از بدی<br/>دل با مبدیکه ترا داد دام</p>                                                                                                                                                      | <p>زیب چمن جان جهان گلبدن<br/>ریخته نغمه را تو قدم در چمن<br/>پردۀ هجران میان بر فکن<br/>جلوه نغمه را تو درین انجمن<br/>جانمن و دین من ایمان من<br/>می برد از راه سوئے اهرمن<br/>خوب بدانی که توئی مؤمن</p>                                                                                                                                                                    |
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | غزل                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
| <p>از سحر که شغل درس و بحث و تقریر است و من<br/>گرچه عصیانم حسد حصار افزون شد ولی<br/>غور و تدبیر معاشم دیگران کردند و بس<br/>در بخارستان صوری هر کسی گفت و گوشت<br/>شادی با شتم نیم از سهم گزافان بهمناک<br/>مردمان دهر را چون نیت پاس عهد خود<br/>از گم گمبوش و در آب قادم خواب<br/>چون سحر جل متین زلف در دستم قاف<br/>خوش خیالم از امید اینکه روز رستخیز</p> | <p>ما بوقت خواب غفلت فقه و تفسیر است و من<br/>در فضای محبت تسبیح و کبیر است و من<br/>بهره گنج قناعت حسب تقدیر است و من<br/>بی غرض از قیل و قال محض تصویر است و من<br/>واقف حال دل من راست رویت است و من<br/>اکثر فرق او جهت نیست و تذکیر است و من<br/>فوحش جان بخش این بالعکس تعبیر است و من<br/>نیست خوف چاه هدی همچو زنجیر است و من<br/>خاک پاک زیر کفش حدش شیر است و من</p> |

## غزل

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>با هم رفیق و همغان زمین رفته زنجیر است و من<br/>         بی شبه و شک چون تو امان پیوسته تصویر است و من<br/>         خودم هم اعظم هر زمان در فکر تیر است و من<br/>         مشهور شهر رستان در رستی تیر است و من<br/>         از یاد خوش خم ابروان در رزم شمشیر است و من<br/>         ورنه بمیدان جاودانیک تیر و تیر است و من<br/>         امید وصل دستان در سعی و تدبیر است و من</p> | <p>و البته حسن تبار زلف گره گیر است و من<br/>         در هجرت جان جهان از بهر تسکین روان<br/>         کی از فسون این و آن همدست گرد و جان جان<br/>         حسب گمان کج و آن خم نیست مثل گمان<br/>         دیگر گوی امتحان ترسم ز سیف اصفهان<br/>         حیدر شکار ناتوان معیوب شد ز دیوان<br/>         هرگز نشد بر عاشقان مضمون تقدیری عیان</p> |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

## غزل

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>لیک در بزم ادب مجبور تیر است و من<br/>         نزد خوابان جهان منظور تصویر است و من<br/>         با هزاران خوشدلی مشکورتی است و من<br/>         بهر تیار دل مجرب و بس تیر است و من<br/>         بسته نترک آن مجبور تیر است و من<br/>         با وجود همت و مقدور تیر است و من<br/>         عشق خود داند در آن ستور تیر است و من</p> | <p>گرچه سرتاپا زبان شهر شمشیر است و من<br/>         در تصور چون نماده شبه حرف و حاجتی<br/>         بعد سعی ساهل تقدیر شد وفق مراد<br/>         چون گمان ابر و در هم غمزه گشت و بار گشت<br/>         بی تفنگ و بی خدنگ و بی سنان و خنجر<br/>         میستوانم زو بدیر بر جهل رقیب<br/>         در امید و بیم شد نعل کار و دیگران</p> |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

## غزل

|                                                                                  |                                                                            |
|----------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------|
| <p>گویاست زبان بهر همین در دهن من<br/>         بی ساخته کرد چه چمن در چمن من</p> | <p>چون بایل و صفش نبود هر سخن من<br/>         آید بر سیر اگر کلبه ن من</p> |
|----------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------|

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>هرگز نه وفا کرد مواعید شب و روز<br/>         انخسَم زنجیدم و از لطف نه خرسند<br/>         هرگاه که در هجر وصال است تماشا<br/>         در روز انزل داغ محبت که بدل زد<br/>         چون نیست تعلق ز بهار و فخرانی<br/>         من تخم وفا کس تم و تو میدهی دشنام<br/>         گوهر دست تعارت بچینم نه نوشتند است<br/>         امید قوی هست ای فرمان خوبان<br/>         تا پیش سریر تو بپای ادب و عجز</p> | <p>فردا است دگر و عده پیمان میکنم<br/>         هر چند باز نمود مرا معتمد من<br/>         خزن است مرا شادی و شادی خزن من<br/>         سیند شده گلزار نقش کهن من<br/>         بر پاست بیک رنگ بهار چمن من<br/>         اینست دلا حاصل زرع محن من<br/>         اعظم تو بدانی که کیم در وطن من<br/>         آئی و بفرمائی درین انجمن من<br/>         استاد کنم عرض ز شعر حسن من</p> |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>نگوهر است این جوینده تا بان گوشت ز نو نازیا<br/>         بر دو رخسار ماه رو بانه از لطف است و بر زری<br/>         شود هوید افکراتی معانی خوب مصرع من<br/>         شنو ز حال معاصر گم گشتن موش ای بهار دانش<br/>         تلف نموده حقوق مردم نمجسگر گویند چنینیم<br/>         ز کار عبثی همیشه کاره همین است اعمال اهل دنیا<br/>         ز اقرای این عزیزان شده است ابله در تحیر<br/>         بشان آنان چه خوب حرفی گفت و شب و نیم<br/>         اگر چه بید و نژاد اینجا بجنب نظر که خاکسارانند</p> | <p>رسیده است گرج کاران تا به خسار دزدان<br/>         که دو دانه و شرابها شده بشکل چنین نمایان<br/>         بشان شوکت خوش اند شاهان مکر بهیست کم اگر بیا<br/>         خیس طبع و جنیت سیرت مکر بصورت شبیدان<br/>         نه خود خالق نه شرم عالم ز فضل زشت خود اندازان<br/>         برای سامان زرق دنیا بدل ساعی مریب سامان<br/>         عجب نباشد اگر بگره صلاح زانها دام شیطان<br/>         چنان بردار مجتمع اندوگر و جیفه هجوم گرگان<br/>         مگر باطن لبان انحر و درون خاکستر اند نهان</p> |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

|                                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| بفضل رزاق لازم جان نجات سیر ختم<br>اگرچه کارنی کنش از من نشسته ام من بخانه خود<br>ز دست اثر اربابی حمیت دل است رنجور بی پناه<br>ما را امید از خطایم گهی ز اوضاع این زمانه | که گاه بگیا ه من زرقم به پیش دوان بر دوان<br>چهارمین و چهارمین ز قوتها سر دروغ گویان<br>یقین یابم که بهر دردم بجز رضای تو نیست در مان<br>رجای مهر و وفا می عهد و ادا دین جزای احسان |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

## غزل

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| شور اعمال دوست رویا که در بطونند دشمن جان<br>اگرچه ستر با عریق بکار جسم و گناه هستم<br>دوان مینی و چشم و ابرو و بدن و رخسار و گوش و گردن<br>سریز زانو و ساق و پا و تمام انگشت و ناخن و مو<br>سوا خفیه نویسنده اظہر برای اظہار از ہر یک<br>باین سیراکت باین فاقوت گواہ افعال بمن میند<br>بغور بنید اظہار ہر چشم باطن ضرور ہر گم<br>پنہ طور اعیان معاینہ شد رجای یا بچگونہ دامن<br>بفکر داین چند باشتی بگو بصدق و صفا امید | چهارمین و زبون و حیران شد ز آمد از و روان<br>مگر لذات تکلف سپہم بودند کین فقیان<br>چہ دوش و باز و دست و پنجه پشت میدن شکم گران<br>غرض ہمیشہ بلا کر است جمیع اعضا شرم کیست<br>برو تقیست کار و بار جهان فانی مجرا انسان<br>زہی حرفیان خیر ظرافت عجب یار از خوش غزلان<br>کہ قول و فعل چنین محبت و گجاہ و گجاہ ہر انیس<br>بکار آؤا دینوی ہم کرشنمای و ندیم و خوشین<br>کہ درد و عالم کسی نہ از من بجز نیاہ جلیل رحمان |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

## غزل

|                                                                                                                      |                                                                                          |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------|
| از درد جانگاہ گسردیدم گجاہ<br>رنجی کشیدم دل گفت ناکجاہ<br>در دامن فانی مانم با کراہ<br>شد کار و بارم جارے ز دور گجاہ | الحمد لله الحمد لله<br>الحمد لله الحمد لله<br>الحمد لله الحمد لله<br>الحمد لله الحمد لله |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------|

|                                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>الحمد لله الحمد لله<br/>الحمد لله الحمد لله<br/>الحمد لله الحمد لله<br/>الحمد لله الحمد لله<br/>الحمد لله الحمد لله<br/>الحمد لله الحمد لله<br/>الحمد لله الحمد لله<br/>الحمد لله الحمد لله<br/>الحمد لله الحمد لله<br/>الحمد لله الحمد لله<br/>الحمد لله الحمد لله</p> | <p>گاہی گشتم از بستر تنخواہ قطعہ<br/>در پے جیفہ مانند رویاہ<br/>ویرین امیدم بی حسرت وآہ قطعہ<br/>اکنون برآمد چون بخسبم و ماہ<br/>گنج قناعت ہم کنج دلخواہ<br/>حاجت ندارم از میرک و شاہ<br/>در شکر نعمت گویم بہر گاہ<br/>عفو ت چو کوہ و جسم پر گاہ<br/>بس شمع ایمان داریم ہم ہر گاہ<br/>خایف نگردد ہرگز از فواہ<br/>از لک نترسد چہ صد و پنجاہ<br/>فوج تو کل با جہنمت و جاہ<br/>دارد امیدم عون شہنشاہ<br/>مکر نے مانند شد قصہ کوتاہ</p> |
| <p>بلب خندہ پیدا و در دل ترنگے<br/>شدہ بر رخ و دل غبار می ترنگے<br/>می از رشک رنگش نقیب فرنگے<br/>بتوصیف اعلیٰ بود عیب و ترنگے</p>                                                                                                                                         | <p>در آمد بگلشن گل نیم رنگے<br/>چہ رنگ مصف کہ آئینہ ہارا<br/>چہ لب کر شعا عشق دل لعل ز چون<br/>خطا کردہ ام من کہ مذکور ادنے</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| میان لب و لعل سبت چه باشد<br>ز رنگ چنین لب زهر گونه می<br>چه خنده شکر خنده از حسرت آن<br>زده درد دل و سینه نظر ارگان را<br>چه عشوه که از نارنیشان گرفتگی<br>چه غره که ملک گر شمه ستاند<br>بریزد بچشمت زدن خون عالم<br>چه چشمی که دارد صفوف مکر<br>بقیسم نیاید چنین شاه خوبان<br>نگهبان را با بعالی ضمیرت<br>مرنجان بامید در یاد لے را | که آن روح نجش است و این سرخ شنگ<br>چهار فح و زهرمت چه رنجی و فحش<br>شکر هم زور فقه و رنگ تنگ<br>ز عشوه سنان و ز غره خدنگ<br>متاع زراکت چها بے درنگ<br>ز خوبان بآن بلاجبر و جنک<br>به پیش نگا هوش چ تیر و تفنگ<br>ز مرغان به تادیب هر شوخ شنگ<br>که خیزد ز ملک عجم یا فرنگ<br>کنم عرض یک نکته بی ریونگ<br>بهر قطره اشک دارد نینگ |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

## غزل

|                                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                  |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| شنیده هر که وصف او شده چون نقش تصویر<br>دران خلوت کبی حکمش صبا را هم که نبود<br>شکسته سنگ هجران خانه آینه دل را<br>شد از تقدیر بهر من صدق یا رانی ناصح<br>کنم عذر جرایم از چهر و برگفتند و غلط<br>مرا از حبسه و دستار بغیر بی معاذ الله<br>بخوابم آمده ز بخیر ز بخیر بچسپم | کجا در حش باشد مرا یا را نقی قسیر<br>رساند از من حیران که پیغامی و محزون<br>بگو ای عشق معمار و صالی را بتعمیر<br>اگر نه پسندی آزاوه از تدبیر تغیر<br>نشد از من در اعمال شیوه کاه تقصیر<br>نه آموز هست استادم نظم زور تر زویر<br>بهر زنجی سلسل خواهم از مشا طبعیر |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

|                                     |                                          |
|-------------------------------------|------------------------------------------|
| ہر اکس را کہ دعوتی بعشق تست میثبات  | اگر صدق است تو قیری و اگر کذب است تو غیر |
| برین بجایہ امیدت خدا را خود ترسم کن | نہ در نالہ اثر مانده نہ در آہیت تاثیر    |

## غزل

|                                     |                                      |
|-------------------------------------|--------------------------------------|
| تہ ہفت ارض بینی تو چو خستہ زنی      | ہمہ کار و بار دنیا کہ زمین شدہ تودا  |
| ز ازل سزایزی کہ بجا کہ عجب دارم     | کہ حضور تست مرجع باعالی و ادنی       |
| کہہ کاہ را بگو ہی کہہ کوہ را بجا ہے | تو بدل کنی و کردی کہ ہمیشہ میتوانی   |
| تو نقش کاف و نونی چہ نگار ہائمانی   | زہ قادر و قدیری نہ ترا شریک و شانی   |
| ز رہ یقین جو پدیدم بوجہ جسد عالم    | کہ چو بوی گل نہانی تو چہ خوب لایمکان |
| بجہات زیر و بالا کہ مدام میسر اند   | ز صفات تست حرفی چہ زبانی و روانی     |
| ز موالد ثلاثہ ہزار رنگ ہر یک        | ز تومید ہذا نہا تو چہ گوئی نہانی     |
| خدا عادل و عدلت کہ بگوہ و دشتیست    | بکنند گرگ و شیران شب و روز گلہ بانے  |
| بہوای تو کہ بہن فلک و زمین طیوراند  | تو نمودی و نمائی بہو انگاہ سببانے    |
| پی فکر و زرق پیری زوم ز جادہ خود    | کہ تو پرورش نمودی چو بہ طفلی و جوانے |
| ہمہ انقیادی و روان برت کم از کم این | کرے بجالا کن تو کریم و جہانے         |
| ز و سوسش یا طین دل کہ بقیر است      | بلکون آن عطا کن سند خوش امانے        |
| من مستم ہر دم ز تو این امید دارم    | کہ مرا بخل ساری براہل جا و دامنے     |

## رباعیات

### رباعی

|                            |                             |
|----------------------------|-----------------------------|
| ای جزا مرت امور کل اجرانیت | چہ حکم تو حکم حاکمے بالانیت |
|----------------------------|-----------------------------|

|                               |                                 |
|-------------------------------|---------------------------------|
| پیش یہ قدرت وجود کو نین       | مثل جزوی کہ ممکن الاخرانیت      |
| رباعی                         |                                 |
| ای درد دل و جان خلق تجایت ہست | وی خوبی جملہ در رضایت ہست       |
| با این ہمہ از ہند نرد ما حال  | محمدیکہ سنزای کبرایت ہست        |
| رباعی                         |                                 |
| در ہر جہت جہات مسجود توئی     | ہر سایہ و سر بسجود توئی         |
| از ضعف بطن نہ بنسیم مگر       | در جملہ کائنات موجود توئی       |
| رباعی                         |                                 |
| جادو دل خود بدہ کہ فرمود کریم | بی نفع بود بنون و مال و زرو سیم |
| مقبول شود ہر آنکہ در روز جزا  | آید ز کمال عجز با قلب سلیم      |
| رباعی                         |                                 |
| دور و زائل لطیف بے گرد و غبار | ترکیب نمود جسم دین را جبار      |
| جان پاکش بجان رسول مختار      | ہم چار عناصر اند اصحاب کبار     |
| رباعی                         |                                 |
| گر ئید لے بندگان در گاہ علا   | کین باہ محسرم است ایام غزا      |
| شاہنشہ ملک صبر و تسلیم و رضا  | لبشہ شہید شد کنار دریا          |
| منظوم ۵ شہر محرم ۱۲۰۲ ہجری    |                                 |
| رباعی                         |                                 |

|                                                                                                                                                                       |                                 |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------|
| مقبول حق و گزیده یاسینند                                                                                                                                              | اخیار زمان که حق بحق منبند      |
| سقف دین را چهار ارکان افزند                                                                                                                                           | با صدق و صفا و عدل و حلم و علمی |
| رباعی                                                                                                                                                                 |                                 |
| بهر ترویج دین بدلباس جازم                                                                                                                                             | هر چا خلیفه رسول عازم           |
| گرد در ترجیح بے مرجح لازم                                                                                                                                             | تفضیل دهم اگر میان آنان         |
| رباعی                                                                                                                                                                 |                                 |
| بهر راستی راه نیند دلیل                                                                                                                                               | آنانکه شکستند بتان را چو خلیل   |
| مقبول محمد اند منظور حبلیل                                                                                                                                            | در شرح صفات شان بهیم فکایت      |
| رباعی                                                                                                                                                                 |                                 |
| در دایره نشور اکمل عدل است                                                                                                                                            | چون نقطه دور دو اجل عدل است     |
| از حج و صلوة و صوم افضل عدل است                                                                                                                                       | پرکار صفت محیط بر کار و کون     |
| رباعی                                                                                                                                                                 |                                 |
| وزنیک و بدش چنان اثر میگردد                                                                                                                                           | حاجی که چو از طوف جحر میگردد    |
| از بوسه زدن زیاده تر میگردد                                                                                                                                           | چون مرتب عید و بایر ادا صف      |
| رباعی                                                                                                                                                                 |                                 |
| و ابسته لطف تو برات ارزاق                                                                                                                                             | گیرم که بدست نظم آفاق           |
| کافیت مرا عطا خیر رزاق                                                                                                                                                | در یاد ریاست فیض جودت لیکر      |
| <p>حسب حال اجایان ارجه چهارچہ راجہ چند و لعل بہادر مدار اللہام ریاست اصف جایی نظم<br/>کردم و بلا خطہ ممدوح نیاوردہ بودم و بطریق یادگار در مجموعہ اعظمی امید نوشتم</p> |                                 |

## رباعی

|                            |                              |
|----------------------------|------------------------------|
| گوشل مهاراجه بدبیر سرید    | درهند و دکن رئیس دیوان شنید  |
| در هیچ زمانه با سپاه اقبال | کی چشم فلک بدید و آفتاب شنید |

## رباعی

|                                 |                                |
|---------------------------------|--------------------------------|
| ای مجو مهاراج مها پیش رسیده     | کز فضل خداشن یاد اقبال فرید    |
| ذمی ممت و عقل و فضل و علم و کرم | درهند و دکن عرب عجم روم که دید |

## رباعی

|                              |                              |
|------------------------------|------------------------------|
| تا قدر تو گشت از گمانت بیرون | جز کذب ز رفت از زبانت بیرون  |
| ذی تجربه گفت راست باشد بیک   | حرفی که نیامد از دهاست بیرون |

## رباعی

|                             |                            |
|-----------------------------|----------------------------|
| چون پایه شخص حسن برتر گردد  | اخلاق سوا بقش نیس بر گردد  |
| واند گردد در جواب اهل اسلام | گوید خود هم سلام اکفر گردد |

## رباعی

|                              |                             |
|------------------------------|-----------------------------|
| چون هست نگاه من ببال دیگر    | گوشم که بطرف قیل و قال دیگر |
| بی محبت و بی دلیل بی شبه کنم | بر نفس خود قیاس حال دیگر    |

## رباعی

|                            |                             |
|----------------------------|-----------------------------|
| ای شیخ ترا اگر باید جنت    | خواهی که بچشم تو در آید جنت |
| رو پیش عزیز مصر حسن و خوبی | اینک بکف یدت نماید جنت      |

## رباعی

|                                                                                                                                                                |                            |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------|
| هر چند بلا سے بدرسید فاکا                                                                                                                                      | از واسطه شیر و بدخوگره     |
| من از قوا عانت و مدد میخواهم                                                                                                                                   | لا حول ولا قوت الا بالله   |
| رباعی                                                                                                                                                          |                            |
| مردک که دمام جا بجا میگرد                                                                                                                                      | داینکه که از بهر خدا میگرد |
| در زکرت لخت استخوان میگرد                                                                                                                                      | مانند سنگ سوخته پا میگرد   |
| رباعی                                                                                                                                                          |                            |
| بشنو تعداد اهل بیت ازلی                                                                                                                                        | ایهام محمد است و سبایه علی |
| و سطلی است جناب فاطمه خیر و کون                                                                                                                                | بنصر خضر حسن جین سبط نبی   |
| منظوم دیم شهر حبیب <sup>۱۲۶۵</sup> هجری یک هزار و صد و میت و نه                                                                                                |                            |
| بعد سماع مرثیه تفریبت شد کنگدائی نواب سالار شگ بهادر مد ظله العالی با ذخیر نیک اختر                                                                            |                            |
| نواب فخر الملک بهادر تیار پنج نازدهم ماه شوال <sup>۱۲۶۶</sup> هجری این بکمال خوشدلی نوشتم                                                                      |                            |
| رباعی                                                                                                                                                          |                            |
| ای منفر محشر ملک حیدر آباد                                                                                                                                     | و منظر نام نیک آبا جواد    |
| با جاه و چشم بطل بگم صاحب                                                                                                                                      | بر تخت عروسی شو صاحب اولاد |
| از <sup>۱۲۶۶</sup> هجری تا حال که <sup>۱۲۶۶</sup> هجری است چهل و دو سال میشود من لازم مستغنی الا تقاضا<br>یک هزار و صد و بیست و شش<br>یک هزار و صد و بیست و شش |                            |
| رچاره منبری دین صاحب بهادر ام و نامزدگی مستغنی نخواهم شد و جیش از مطالعه قصیده متضمن                                                                           |                            |
| احوال خیر مال معوج واضح خواهد گردید که بمنجین برادر عالی تبار ذوی الاقدار دنیا دار کرم شعار اخلاق                                                              |                            |
| دماز نیک کردار درین بماند راست رخا خوش طوایف و لولاه در آمده است                                                                                               |                            |
| تعداد عمر شریف صاحب معالی                                                                                                                                      |                            |

## رباعی

|                              |                           |
|------------------------------|---------------------------|
| دین صاحب سران کینگ           | مقبول دل املی بند ذرنگ    |
| بعد پنجاه و چار سال و شش ماه | منه مود بسوی ملک باقی انگ |

قطعات  
قطعه

|                                  |                                |
|----------------------------------|--------------------------------|
| اینکه میگوید تضمینم پسند عالم    | بهترین جبهش کم نشوب رای شما    |
| نظم حافظ همچو معنایس و شعرم آهست | چون گیرد خسته من جایدلبهای شما |

## قطعه

|                                 |                                 |
|---------------------------------|---------------------------------|
| از عدل منصفان چون شرح بدوادم    | گفتا مشو تو عین تفویض کن خدا را |
| در اشتباه ظلم و جور و بجا چاهصل | شرمی گهی نباشد مغرور و بجای را  |

## قطعه

|                                    |                               |
|------------------------------------|-------------------------------|
| من که لباس فضول دور بردم نخست      | عرض نمودم پی پوششی ستار را    |
| در سن بنقاد و چار هم دو صد و پنجاه | از رخ دل برگرفت پرده افکار را |
| عشره ذیحجه بود بعد نماز صبح        | ترک نمودم دلا جامه و دستار را |
| آنچه که هر کوز بود شکر خدا و نمود  | کی توانم ستود کا شف اسرار را  |
| مردمک چشم هم سوی تو دارد نظر       | منظر دیگر کجایده خون بار را   |
| کرده و میکنی از کرمت هوشیا         | غافل و هشیار راخته و بیدار را |
| جرم دگنایم جبهش گرچه در خون زهر    | ای که نمودی شفیع سید ابرار را |
| تاب و توانی مانند زوئی با          | روی جگر گوشه حیدر کرار را     |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| اعظم علی امید مجسم تو نداری                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | دور بفرما از وصیبت اشهر را را                                                                                                                                                                                                                                                                 |
| <p>سمی شیخ نبی جمعه در روز و اوایل ایام موقوفی خضاب پیریه که خضاب موقوف کرده ایم گفتیم<br/>         بی گفت چو گفتیم که هرگاه بدربار و سرکار آمد و شد میشدیم برای روزمانی مردمان خضاب میکردیم<br/>         که بیرون در خانه میروم و خدای تعالی را رونودن است باید که در هر عمری به بیستی خاصی که خالق است<br/>         بهمان شکل رو بنایم فقط هر قوم باید هم شهر چشمتی</p> |                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
| قطعه                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
| هفتاد و شش هزار و دود و صد بود این<br>نور عطا به جل علا را نهفتن است                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | برداشتیم ز روی صنایع نقاب<br>زین وجه خاص ترک نمودم را                                                                                                                                                                                                                                         |
| <p>صاحب عالیشان رفیع المکان خلق مجسم بی ریا اتم و حید العصر فرید الدهر زینت فرخنده نیاید<br/>         حید را باد خیزل جی پس فریزر بهادر دام اقباله واکرام</p>                                                                                                                                                                                                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
| قطعه                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
| <p>نوشا حال جنبل منیر بیهادر<br/>         حوالی مراتب معالی مدارج<br/>         شده نوکران زبلی کینه<br/>         اهل سرکار عظمت مدار<br/>         بخدمت تو کین سرکارها<br/>         یکی زانمیان حید را باد است<br/>         با صلاح و تنظیم آن بارها<br/>         چو در فهم ارکان این مملکت</p>                                                                           | <p>که دانای وقت است و حکمت آب<br/>         زهی از علوم و فنون کامیاب<br/>         بدر کس آمد بهمد شباب<br/>         نموده و را از سران انتخاب<br/>         بگردن با شان نایب مناب<br/>         که آزانیده بحیث عتاب<br/>         نبشته تدابیر بهر ثواب<br/>         تجاویز گذشته نقشی باب</p> |

تحمل شعار و تامل دثار  
 پس چارده سال و چند ماه و روز  
 بر وزیکه بد ششم جنور  
 سن مجیده صد و پنجاه و سه  
 بر خیفن فستم زم سن ساعته  
 بفرمود این نکته را بر محس  
 که دیدم چه خوش و در لکن این مثل  
 خدا هر که را در بلا افکند  
 شد بقصد سال و لیکن از و  
 بفرمیت قلم شمس  
 پی دیدن فوج آن شه سوار  
 بستی کلاه و بدستی غمان  
 باین وضع دلکش نظاره کنان  
 بدیهه گفتی تا شایسان  
 نایه نسیری چنین خیره خواه  
 خهی راست بازی نه میزد گجه  
 چنان باده مهر او جوش زد  
 امید اچو گویم ز اخلاق او  
 بخیر و سلامت رسد در وطن

با مضای امری نکردی شتاب  
 بقصد وطن بود پاد در رکاب  
 چها بود مفهوم هر شیخ و شتاب  
 مسیحی است از روی شمعی حساب  
 سوالات کرده گرفت جواب  
 بتقریر شایسته و با صواب  
 بنظر هر دو لفظی بمعنی کتاب  
 کند پیش دیوانه و پیش خراب  
 جوانی جوانی کند اکتساب  
 رچا لابی او کسبم ارتکاب  
 نشستی برخش فراست نصاب  
 فرس آب آسارش چون حساب  
 رسیدی بمیدان بعد آب و تاب  
 که آمد بمضار افسر ایاب  
 ز عهد همسایون غفران مآب  
 دگر بسچو چشم تمنای خواب  
 بوقت و دعش دلم شد کباب  
 که مشهور ترست چون آفتاب  
 خدا یا بکن این عاستجاب

## قطعه

|                                                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| از قول و فعل انسان فرموده خالق<br>چون بعد آفرایش رب جلیس بخش<br>گوید بشکرش با ذمت و مسرت<br>هرگاه امتحانش نموده حق تعالی<br>و در همچو حال آنکس گوید بلا تامل<br>افعال خودند مینه اعمال هم نفعه<br>گر عذر جرم کردی یا توبه بوضوح<br>این دار امتحان است هشیار شو امید | با گوش بوش بشنوی صاحب بصیرت<br>از فضل و رحمت خود اکر ام و نعمت<br>که زینگاه رازق شد این عطای غرت<br>در رزق تنگی شد بر باد رفت زینت<br>داده مرا بسختی پروردگار ذلت<br>الزام می نهد بر خلاق از حماقت<br>از فضل حق گشتی هرگز چنان نصیحت<br>مثل عن هر کس ذل است و فضیلت |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

## قطعه

|                                                                                                                                                                                                                                   |                                                                                                                                                                                                                                     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| نوشته است به مفوظ خواجه حمیر<br>براه صدق و صفا آنچه کردم منظوم<br>بود همیشه جوان مرد هر که در پیش<br>خوشحال عالمی که پیش خلق<br>بعین رنج و الم هر که می کند شاد<br>صفای ظاهری و باطنی او پدید است<br>کلام اهل دلان را دل بجا نمید | که چار و صف را و صفا خاص در ویش<br>بزرگ ملک گهر شرح هر یکی بیش<br>را احتیاج کم است و تو نگری بیش<br>بروی تازه بود کز فاقه دریش<br>مکمل است و در یاد است و خوش گیش<br>که دوستی بکنه زانکه دشمن خویش<br>که کوه صبر و سکیب و مال اندیش |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

مولوی سید محمد صاحب قدسی که از چند سال وارد این شهر شده بودند اکثر روز جمعه در غربت خانه  
 تشریف فرما میشدند روزی فرمودند که نواب ذوالفقارالدوله بهادر خلف حضور پرنور نواب

سکندر جاهد بهادر رئیس ملک و کن کیفیت اخراجات ملازمان و خور و پوشش و سواری و غیره  
 شما استفسار فرمودند آنچه که از چند سال دیده بودم التماس نمودم نواب اخصاب معلی الیه فرمودند  
 که من هم خوب میدانم که بکجا در نزد کور از سر کار عالی پنج ماه و روزگار غیرت که در ایام  
 تعلقه داری انکار ما موازانیاء کردند و سنجیدگار بهار جاهد و این داده بودند پس گذرا و تا  
 چگونه میشود شاید کمی گری میدانند مولی صاحب عرض کردند که از سالها نزد ایشان میروم  
 نام کمیایم از ایشان شنیدم نواب صاحب مدوح فرمودند که از شما پرسیده شود من گفتم که همه  
 ارشاد نواب صاحب مغرور است مگر کمی گری نمیدانم عمل دست غیب است باین شد و ط  
 که مبلغ بقدر ضرورت یکجا بر کاغذی نوشته و شطخ کرده می نیم بعد عرصه یکد ساعت مبلغ  
 میشود اگر زیاده از این محتاج رقم کم تر زمینگرید و اگر کمی دیگر اجازت این عمل داده شود و زود  
 خود می ماند و این قطعه نوشته بود و نواب دادم که بوالا ملاحظه نواب صاحب مغرور آرند نواب  
 متوصف فرموده ارشاد فرمودند که قیاس من را از قیاد کمی است و غیبت نیست منظوم چهارم ص ۱۲

|                                      |                                |
|--------------------------------------|--------------------------------|
| چونکه در عالم اسباب برای شخصی قطعه   | لی سبب رزق مقدر که پذیرد و نیت |
| مسکن اینجا و بر آنم که بجای دیگر است | بهر من نیز سبب سببی ساخته      |

ساعتی کار خیر نام نیکو انجام مکر می معظمی حاجی داراب جنگ بهادر سلمه الله تعالی با اجازت مرد  
 جنگه مرتفع و اقد قه که همت چند ماه تشریف داشته ارقام فرمودند که در اینجا بسیار است  
 باقم این مکان یادگار شماست در جواب این قطعه نوشته بودم خوش رقم خیرم نواب میر  
 عباس علیخان بهادر متا جنگ اعتصام الدوله اعتصام الملک آرا بسیار پند نموده به دستخط  
 نوشته بر حاشیه آن من کلام افصح الشعر امجد اعظم علیخان بهادر المتخلص به امیر ششم ربیع الثانی  
 ۱۲۲۲ هجری مقصد نیز موش فرمودند و من آن را در خانه آینه رو برو خود بنیاد و بر کاغذ هاشم

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                      |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------|
| قطعه                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |                                      |
| به نام و نشان در نیام                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         | گرچه مشهور مسجد و طاق است            |
| در حیات و موات ای امید                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        | بهترین یادگار اخلاق است              |
| قطعه                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |                                      |
| هر که از نام دیگر حرف بدت میگوید                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              | مفتری باشد و بد ذات و دلش بر کین است |
| شنوی همچو سخن تاب توانی امید                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | بدترین همه اقوال رفید این است        |
| <p>تبارنج زبست و دوم ذیقعه ۱۲۶۳ هجری بعد ما موسر من در مجلس دریافت جمله دعاوی ساموئیل و تعلقه اران و سپاهداران و غیر هم با چار را جگان یعنی راجه شنبو پرشاد بهادر راجه کهنعل بهادر و راجه تلج پرشاد بهادر و راجه منوعل بهادر میرزا زین العابدین صاحب خونی رفیق نواب سراج الملک بهادر مد ظله العالی در غریب خانه تشریف آورده انجیکه ارشاد نوا حبس معلی الیه بیان کردند من آزاد و سلک نظم کشیدم یادگار گشتا</p> |                                      |
| قطعه                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |                                      |
| چو زین العابدین خونی گفت                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | زدیوان دکن حکم همین است              |
| که در دستخط رسانم اسم سامی                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    | که اسباب معیشت را همین است           |
| پس آداب شکرش عرضه دادم                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        | که کار عدل عین کار دین است           |
| نخواهم اجر تنه از اهل دولت                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    | که اجر من نزد رب العالمین است        |
| <p>امیری از امرای انجیکه از سالها بر من عنایت دلی بمذول میدارند و بر روی شخصی عمده تعریف و توصیف من از زبان فصاحت ترجمان ارشاد کرده فرمودند که به جمع وجوه خوب لیکن بسیار نازک فراج اند من این قطعه بدیده خوانده شخص موصوف دادم شنیدم که خطم بسیار خفیه</p>                                                                                                                                                   |                                      |

قطعه

|                                              |                                |
|----------------------------------------------|--------------------------------|
| دیرین کشف زمان مخالف اوضاع                   | چنین لطیف فرجی که بنده میدارد  |
| تصور گل کزنگ گلشن خلقت                       | بدم سرخوش و مسرور وزنده میدارد |
| حب کسی سخن ناستوانست که برای یادگار نظم کردم |                                |
| قطعه                                         |                                |
| زداروبه شود امراض مهلک                       | دوای خولے بدخوران باشد         |
| نده انفاس خود بر باد ناصح                    | نصیحت سودمند اوران باشد        |

تاریخ بست و چهارم ماه ذی قعدة ۱۲۳۴ قریب شام رویگان و غیره صد هاردم او باش میقتل  
 با ساز و سلاح باراده غارتگری جهانوی رزیدنی فرخنده بنیاد حیدرآباد و در دو مکان شروع آباد  
 جهانوی فراهم شده گفتگبار زنده و با صاحبان انگیز بهادر مقابل نمود و هرگاه در دو جاد دیوار  
 باغ راقم که مکان سومی است نعب زنی شروع کردند باراده اینکه از اندرون باغ راقم بر تو بخان  
 انگیز بهادر تاخت نمایند راقم بجلد قوت قادیست تا اینکه بخانه میخان موناک تدبیر به بنی بر زبان  
 آورده که گویا صد هارم مسلح و مستعد نزد خود حاضر داشته بودم همه مردمان بلوای مفروضه  
 و بعد فراتر آن سرداران انگیز بهادر که با تو بخانه متصل مکان راقم حاضر و وقت شام در شروع  
 بلوه چند بار تو بهادر داده بودند و اگر مردم بلوایا و تماشایان شده شدند مطلع گشته بچاه جوانان بوج  
 مع یک یک پیش بهار آورده تا صبح کاذب در خانه باغ راقم مامور فرمودند چون این قصه بسیار  
 طول و ممتد و ترس بر عین گفتا کرده شد و مردم بلوه این قطعه منظوم نمودم که یادگاری باشد

قطعه

|                        |                              |
|------------------------|------------------------------|
| فوج تدبیر باشکوه تقدیر | بر قلب نعب زمان زده بمحو نعل |
|------------------------|------------------------------|

یعنی که آن سحر بر صاحب با و طری کرکری  
 و مجری بر این صاحب بهادر کرده و بخانه  
 و مجری آنهارن مل صاحبان و رفت  
 در وقت صاحب یکین می بی چون صاحب  
 مستعد و بخانه و کسین و لیم استاد و صاحب  
 رحمت دلاستی ۱۲

اگر نسبت آن همه به بحر فرار  
بیهوش شدند چون سنان خورده بنگ

بشربت و چارم هفتاد و نه مجری موافق معمول بوالا خدمت راجایان راجه مهارجه راجه  
چند و عین بهادر راقم حاضر شده بود فرمودند که حضور پر نورنا صراحت و له بهادر مظلای عالی برای خط  
بهار لاله نافرمان و غیره و عده های فرمودند حال که درخت های خشک گردیده اراده رونق افزای راج  
است لهذا درخت و غنچه و گلهای از کاغذ و غیره در چنهنها نصب گردانیده ام راجه رام بخش بهادر آزا  
دیده آمده اند شما نیز ملاحظه کنید تا خاطر جمعی من بشود عرض کردم که قریب ساعت شب گذشته است  
فردا چنهنها دیده گذارش خواهم کرد فرمودند که فردا صبحی حضور پر نور رونق افرا خواهند شد همین وقت  
دیده شود عرض کردم که بعد دیدن آن حاضر شده فرصت عرض کردن نمیدارم که دیش صاحب بهادر  
بعد طعام از مکان صاحب عالیشان جنرل فریزر صاحب بهادر بکان من تشریف آورده منتظر خوا  
و معینان چنگیکه خوبی چنستان راجه رام بخش بهادر بفضاحت عرض کرده اند من زیاده از این گزارش  
کردن نمیتوانم اگر اجازت شود سیر گلزار نموده بجا نه خود خواهم رفت و فردا چنگیکه حقیقت حالت  
نوشته خواهم فرستاد فرمودند بسیار خوب چنانچه به محمد ندیم داروغه فرانشان حکم فرمودند که هر فرد  
پنجما و غیره ششانی با سواری راجه رام بخش بهادر برده بودی همراه خانصا نیز سیری خلاصه از  
عنایات مهاراجه بهادر در راج مانع رسیدم و با کمربندی معظی محمد نعیم الدین خان بهادر سرکرده منصب  
که مهتم طیارسی و آراستگی آن گلستان با چنجه منصب اران تشریف میباشند بخودم و از اطفاف  
بهادر موصوف سیر سیر گلزار بخوبی نمودم و بجا نه خود آمده بوالا خدمت دیش صاحب بهادر بکفایت  
التماس نمودم فرمودند بسیار مسرور شدم فردا سیزده نوشته بخدمت مهاراجه بهادر ارسال نمایند  
چنانچه تا پنج بخت و چارم ماه و نه فروردین صبحی این قطعه منظوم کوه بجا بخدمت مهاراجه بهادر فرستادم  
و مهاراجه بهادر از دست خاص جواب عریفه بکمال تفضلات و عنایات اتمام فرموده و فرمودند

## قطعه

|                                     |                                  |
|-------------------------------------|----------------------------------|
| بهار ارج بهاد چون ز بهر نظر حضرت    | از گلهای نگار آراست گلشن بی رنگ  |
| بهر سوسیل و انسان همین خوانده ارشاد | بهار تازه پیداشت در ایام خزان گل |

## قطعه

|                          |                          |
|--------------------------|--------------------------|
| ایک پر سی که بعد ختم رسل | کیست حامی شمع و دین حسین |
| بجگای شود همه روشن       | گرد لا بگری بعین نبین    |
| هر کی از چهار یار بینه   | منظر و منظر ظهور دین     |

## قطعه تضمین مصراع شمس

|                              |                                       |
|------------------------------|---------------------------------------|
| بجست ایش قلبی بذات مولو حساب | تقلیداری بدعت مفوض شد دیوان           |
| شراب دم شمش فلک پریده خوش    | چو کفر از کعبه برخیزد کجا ماند مسلمان |

## مطلعات

## مطلع

|                               |                                   |
|-------------------------------|-----------------------------------|
| می ریز باغبان به بکس زمان گل  | آب بشنوم قصه گل از زبان گل        |
| بهار آمد و گل کرد لاله و سرین | مطلع مگر این غنچه افسرده دل انگین |

## مطلع

|                         |                          |
|-------------------------|--------------------------|
| اگر نادیده باشی جوی سرخ | بین خوش آب شست و شوی فرخ |
|-------------------------|--------------------------|

## مطلع

|                             |                           |
|-----------------------------|---------------------------|
| چو عشق او از در آب و گل کرد | بناف آهوان جاس خون دل کرد |
|-----------------------------|---------------------------|

## مطلع

|                                     |                                    |
|-------------------------------------|------------------------------------|
| و صلش آسان شود از بخت مدد خواهد کرد | رقم را قسم قدر است که رد خواهد کرد |
| مطلع                                |                                    |
| آنکه بر دعیار خود از سر امتحان بصدق | سنگ محک نشان دهد چه بود در این بصر |
| مطلع                                |                                    |
| جنس دمیسم همه کار و ان بصدق         | دارم امیدها شهاب قلب شود روان بصدق |
| مطلع                                |                                    |
| اگر سیده جن اش هم بد                | بس امید راحت بعالم بد              |
| مطلع                                |                                    |
| زبان که در صفت حسن در سخن بخت       | بوصف زلف گره گیر در سخن بخت        |
| مطلع                                |                                    |
| سر زنجیر من زارست خاک پای تو        | در جریم دیده دل است جانا جایی تو   |
| مطلع                                |                                    |
| بعین نظم تو معلوم نیست چون عین است  | و گرنه در نظرت کار طرقة العین است  |
| مطلع                                |                                    |
| گرچه از بخشش داد دل تو تنگ است      | بابا آهسته کنی دست که زیر سنگ است  |
| مطلع                                |                                    |
| زلف بر چهره اگر ماه تمام اندازد     | و عده صبح فلک بر سر شام اندازد     |
| مطلع                                |                                    |
| بهر تنظیم مالک تو نه لایق باشی      | اگر انیست که مطون خن جلا یق باشی   |

مروزی میرزا زین العابدین خونی حسب الحکم نواب سراج الملک بهادر مد ظله العالی غزل نگاه  
مطلع آن نیست مع نگاه کن که نرزد دمی چو باره بستم تا فدای چشم تو ساقی بهوش باش که مستم  
نرزد من فرستادند که برین غزل غزل نوشته شود من تا وقت این مطلع نوشته در جواب ابلاغ نمودم  
و استغفار کردم که غزل هم نوشته شود در جواب موشیح کردند که مطلع کافیت منظم و بیت دوم مصرع  
۲۶۲

مطلع

بدور باد اے تر سادہ پیالہ بستم  
بجام ساقی کو ترمام سر خوش و مستم

مطلع

آن عاقلان کہ جیب تعلق بریدہ اند  
و امن کشیدہ اند و گریبانہ اند

مطلع

نہ بدست کس گذارم نہ باین آن نگارم  
کہ جمیع کار و بارم بچدا جمی سپارم

مروزی میرزا زین العابدین خونی حسب الحکم نواب سراج الملک بهادر مد ظله العالی این مطلع خرم  
ندارم محرمی تا گویش شرح غم دل را نشاید گفتن آسان پسین بر کس روشنی را نہ مشکل را نہ نرزد من فرستادند و ہست غا  
مطلع جواب کردند من این مطلع بدیہہ ارقام نموده بدست حامل ابلاغ نمودم خیلی پسند فرمودند  
۲۶۳

پنجم شہر ربیع الاول سنہ ۱۲۶۳

مطلع

گویم ہیچکہ حزنی حال رنجش دل را  
کہ آسان نیست تواند کرد جز حال مشکل را

مطلع

نہ فقط روز از دل مان و کجا بم دادند  
خبر بر خطر روز حرام دادند

نظر اسلوب زمان زمانیان بر اخطا بردی خود باب سفارش را نہ کردہ بودم مگر بسبب با گفتن

ز غزلی جمہ  
فات تو فارست بچید و جمال  
آیا بقیدین چون خود گمانہ  
بچش ز امید شب عابد  
و ایچہ بیرون قوم گردید  
آن است بعید و مثال نظیر  
حاجت آفرین چہ حاجت نیست  
مد

سینچہ شہر  
سینچہ شہر ربیع الاول  
سر دستان جلوه  
الغیا  
کہ بہتم دیدان ساعدی قیادت  
بمان مگر چہ از غیب مساعدا

سیدی مضطرب بجمع اری گفتم که لب نانی رسا ندو نهایی یک بوشی خوشی قبول کرد و آب بود  
کار نیاورد بنا بر تبس فیض اماره خود و یاد کا جمع دار و موصوف نظم کس مردم

مطلع

متاع خورش که میداشتم باجواب اجاب در با ختم

مطلع

سگ گرسنه صاحبش را کرد چو نان خورد بیشک و گراورد

مطلع حسب حال سی

کار بد چون کند آن ولد الحیف و گرا مادرش فاخته و زانیه میخوار پدر

مطلع

خوب شد چاک نمودند دل بر چون در نه در عشق تدبیر نگ و صد مخنون را

مطلع

چون مزاج تو سخت و اهی شد خورده کشته کشته خواهی شد

مطلع

چون جگر با خورده باشم که از بهر انصاف چون مرده باشم

مطلع حسب حال من

بی تعلق که درین شهر چو کجده جاگیرم الله الحمد بحال است ازل جاگیرم

مطلع

در شرح سلوک است پی ضبط نمودم که خوردن و کم خفتن و کم گفتن و کم بود

مطلع

|                                                                                        |                                   |
|----------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------|
| معیوب در تلاش عیوب کسان بود                                                            | از ناکسان امید همین برشان بود     |
| فرویات                                                                                 |                                   |
| فروتنه                                                                                 |                                   |
| شود معاف جرایم ز توبه های نضوج                                                         | مگر گناه نماز قضا بغیر ادا        |
| یک هفته نیم گذشته بود که شخصی از خودش معرقل                                            |                                   |
| فرد                                                                                    |                                   |
| دل سوخت جگر سوخت کنون نوبت جا                                                          | یار بده از صحبت کذاب پنا هم       |
| یازدهم شهر رجب ۱۲۶۱ هجری بگرامی حضرت سرایا فادت کرمی معظمی ناظم ناظر مولوی             |                                   |
| حافظ قاری حاج حکیم غلام حسین خان صاحب دهلوی ناظم عدل دیوانه سرکار آصفیای سلطنتی کدخدای |                                   |
| فرد                                                                                    |                                   |
| گر کنی نوش جان شوم ممنون                                                               | کاتب آخری باغ من است              |
| فردیکه جناب مدوح در جواب ارقام فرموده                                                  |                                   |
| فرد                                                                                    |                                   |
| ابنه آخرین رسید و بسر                                                                  | بر نهادیم و شکرها کردیم           |
| فرد حسب حال شخصی عمده                                                                  |                                   |
| ز حسن خلق و مدارت و جاه و علم و ادب                                                    | بفضل همه داری گر خیال سخن         |
| فرد فرمایش بزرگی                                                                       |                                   |
| روزی عید فطر خوردن شد اتم قبل نماز                                                     | در پایله رشتها و شکر و شیرست و من |
| حسب حال است که از اذنی و اعلی این کار پوشیده است                                       |                                   |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |                                    |  |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------|--|
| فرد                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |                                    |  |
| امید منصب و جاگیرانستم کم از آنست                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | زوالی، هیچکے نمود عطای لا زوالی را |  |
| مطابق ارشاد حق سبحانہ تعالیٰ است و بار بار تخریر نموده است                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |                                    |  |
| فرد                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |                                    |  |
| سخن رنج و الم هیچ نگویم امید                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 | انچه بر جان و دلم میگذرد از غفلت   |  |
| <p>کیفیت مفصل احسانا ممدوح و درغلیات بالای ہنیت عید مرقوم گردید چون ممدوح تصویر چہرہ خود از مقام شہر لندن نزد من فرستادند و ارقام فرمودند کہ در حیات و ممات یادگار من نزد شما باشد من این فرد بالای سر تصویر از دست خود نوشتہ خانہ تصویر را در مکان انگریزی کہ صرف بر سر تشریف آوری صاحبان انگریز بہادریا کردہ بودم و در اینجا تضاوی دیگر صاحبان انگریز بہادری و چہا بہادری را دانستہ ام</p> |                                    |  |
| فرد                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |                                    |  |
| چہرہ ہر و شش آربی الو صاحب                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | سبب اعظم اسباب ترقی من است         |  |
| حدیث شریف                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |                                    |  |
| ترجمہ                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                    |  |
| در زعم خود مباحثن مہاسی مفتخر                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                | سردار قوم خادم آنانت ای پسر        |  |
| حدیث شریف                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |                                    |  |
| ترجمہ                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                    |  |
| ہر کہ مشکور لطف انسانیت                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | شکر رزاق کے بجا آرد                |  |
| حدیث شریف                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |                                    |  |
| ترجمہ                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                    |  |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |                                                                   |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------|
| فرموده است مخبر صدق که منی<br>زین نکته فسوق مسلم و کافر بینمید                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | در روزنی دوباره گزیده نمیشود<br>خایف ز قهر چشم دریده نمیشود       |
| حدیث شریف                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |                                                                   |
| ترجمه                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |                                                                   |
| عل نیک گرچه جو دو نجات                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | توشه خیر آخرت تقوی است                                            |
| <p>ختمه تاریخ سرفرازی خدمت وزارت مور و جناب مستطاب معلى القاب نواب میر عالم علیخان<br/>بهادر شیر جنگ سراج الدوله سراج الملک دام ظلّه و اقباله</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                                                   |
| تاریخ                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |                                                                   |
| چون نظم ملک دکن گشت بر و تبر<br>شده به برج وزارت چونیر اکبر                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              | ز نظم تیره در و نان یکدگر هم<br>رسیده در ده بگو شتم که از سر حیدر |
| نمود چهره عالم سراج دولت ملک                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |                                                                   |
| <p>شرح معنی سراج لقب حضرت ابوالقاسم محمد مصطفی صلی الله علیه و آله و اصحاب و سلم<br/>آفتاب چراغ و نیز اکبر اعتبار غلظت شمس و سنبودن عهده بادشاهت و وزارت در سال هجری یصل<br/>در سراسر روز و وقت و در محاوره اهل فارس بجای حرف قسم متعل و حیدر شیر و اسم حضرت علی مرتضی<br/>کرم الله وجهه و نام اصلی جدا مجد بلکاه نواب صاحب معلى الیه و میر عالم خطاب میر ابوالقاسم خان<br/>مرحوم جدا مدری و علم نواب صاحب مدوح است و مدخله هشت عدد در لفظ حیدر براتی تکمیل اعداد مصرع<br/>تاریخ است اعنی بر و ز شنبه مقدم و دقیقه سده الیه که خاص روز بادشاهت زصل است بفضله و ذکر<br/>نواب صاحب موصوف از خلعت وزارت ملک دکن به پیشگاه فضل و کرم حضور پر نور و الله تلاله و<br/>جلاله مغر و مباها شد نه خلاصه نواب صاحب محتشم الیه از خدمت ارثی آبائی پدری و مادریتی</p> |                                                                   |

الله عليهم سرفرازی یافته چهره عالم را که گنایه از بنده گان خدا که در حجاب ظلمت بی انتظام محجوب  
 بود و روی جدا کرد یعنی نظم و نسق عهد میر عالم مغفور مجدداً البضای سبک منو خویش و نمودند و  
 سراج دولت و ملک که فی الحقیقت حضور پر نور هستند و انمعنی اظهار من شمس است نظر بر فایده  
 و امنیت خلق الله و ثرافت و قابلیت و اخلاق حمیده نواب صاحب معظم الیه بغایات بنیایات  
 خداوندی غرامتیار بخشیده چهره میر عالمی بر عالم و عالمیان متجلی فرمودند و دلهای کاذا نام را مرسر  
 و مشکور گردانیدند این چند سطور برای اطلاع صاحبانیکه انام نامی برزگان خاندان انعالینجانب  
 اکامی نداشته اند تسطیر یافته الحق بعد استماع نوید فرحت جاوید ظهور رسم شادی بمنیت ابا  
 وزیر اعظم ریاست عالی اصفیهای اعنی جناب مستطاب معلى القاب نواب میر ترابعلی جان  
 سالار جنگ شجاع الدوله مختار الملک مد ظله العالی با نور دیده مستغنی الاالقاب نواب فخر الملک  
 بهادر که تاریخ بیت و ششم شهر شعبان ۱۲۸۶ هجری بحسن انصرام رسید این تاریخ در سلک  
 نظم کشیدم بفضله و کرامتیکه تاریخ شانزدهم ماه شوال ۱۲۸۶ هجری در رباعی دعایه تقریر نسبت  
 شادنی نواب اصبا معظم الیه از بارگاه قادریستان خوانده بودم بخوبی نظهر آورده انشاء الله تعالی در هفت روزگی خیزد

مبارک شادی

### تاریخ

بستند چو عقد نو عیسنین حسین  
 در برج ابد بشده قران معین

از فضل خدا و لطف سالار جنین  
 کفتم خوش سال حب عهد ازلی

حسب ایامی کرمی معظمی محمد پرورش علیخان بهادر این تاریخ کو ششم بهادر مغرب بنک کنده اند  
 بر دیوار مسجد نصب فرمودند

### تاریخ

شکر حق پرورش علی خانم  
 کرد مسجد بن چو جارفست

|                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                               |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| سال تارنج بی سر بدعت                                                                                                                                  | دل من خانه حسد آگند -                                                                                                                                         |
| بعد مطالعه رساله تصنیف کر معطر مولا محمد علی بهادر مفتی ابن مفتی اجماعی غفر له                                                                        |                                                                                                                                                               |
| تارنج                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                               |
| نوشت رو کسی خوش شاد رویت حق<br>کند بعین کرم شاد شاد رویت حق<br>نصیب نیک رویت مباد رویت حق                                                             | سرامد فضلا خان من محمد علی<br>برو خوشتر که بیشک و شبیه مومن را<br>امید گفت درین سن جواب بے نصیب                                                               |
| امیر با توفیر کار عالی آصفی که مزاج درویشان دهنند و فیما بین شان را قلم اتحاد دلی بود و هم بحر                                                        |                                                                                                                                                               |
| تارنج                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                               |
| که از دار فانی ملک بقاش<br>چو با جان بوسته از تن جدا                                                                                                  | محمد زبردست حسان بهادر<br>سر خود نهاده سرو شمع گفت                                                                                                            |
| فرزند حضرت شمس الدین نجیب خان بهادر خال کلان را قلم که از چشایش برای بردن یزید خودش در<br>بله فوخته بنیاد جدید آید از یما و با تها                    |                                                                                                                                                               |
| تارنج                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                               |
| کوهر کدیانه تاج سرافخار<br>تازه گل گلشن عرو و قار<br>خار غم و هم شکست در دل اهل تبار<br>باد بر و بشمار رحمت آموزگار<br>باد خزان و زید وای در عین بهار | آه عنایت حسین سید عالی نسب<br>داشت ز سر شمشیر ملک قدم آب و گیک<br>رفت ز باغ فنا سوی جهان نوجوان<br>ماند چو او چند سال در چمن بی بقا<br>دل بی تارنج بود با تها |
| تارنج                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                               |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| مخلص معقول و مقبول رفیق نواب سراج الملک بیاد در مظلله العالی                                                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
| سوی دایقبا و جان سپرد<br>۱۲۶۵                                                                                                                                                                                                                                                               | است چون زین العابدین خولی<br>فکر تاریخ بود از سر جوش                                                                                                                                                                                                                                                              |
| مجمع اخلاق منبع استغاث محمد یوسف خان بیاد در خلف شاه عالم خان بیاد در بابوزی سپیدار<br>باوقار سرکار عالی آصفیایی که فیما بین شان در اقامت اقامت قلبی بود                                                                                                                                    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
| تاریخ                                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
| بساد رفیع فکد شش بجایه کو قضا<br>۱۲۶۵                                                                                                                                                                                                                                                       | غریز مصر مروت که بود یوسف خان<br>گفت سال غمش دل ز روی حسرت                                                                                                                                                                                                                                                        |
| تاریخ وفات سسغنی الصفات معالی در بقا قاضی القضاة سرکار مدد اسس مولوی محمد ارضایان<br>بیاد در عاقبت محمود المتخلص خوشنود منظوم معتم شهرشوال ۱۲۶۵ هجری                                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
| تاریخ                                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
| که کساف حقایق بود ناگه روی خود<br>توجهت شایسته تجوی در کس نفیست<br>مذا در حاجت شرحی که درهای معانی<br>بر طاق فیروزه مزیده چشم عالم غیبت<br>محمد شه از و راضی علی چون گل بدلت<br>زج و طوف فارغ شد بنگران صحن تربیت<br>عزیز آب رحمت شد بهمد بحر اخفیت<br>ز علما و مشایخ حال رحلت هر کسی نفیست | گجویتم تمدا احوال قاضی القضاة عصر<br>زمین را تا به بیضا و بصد هاردم است<br>لالی تصانیف غریب گوش فضیلت<br>چه در علم و چه در فضل و چه در تقوی و چه در اخلا<br>برای اتضای حق کعبه رفت چون خوشنود<br>صفای ظاهر و باطن ازین اعلان برسد است<br>زلوشت عنصری هر که که صاف و پاک گرد<br>گفتار ب اغفر ذنبه و ادخله فی الجنة |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| امید از دل چو پرسیده ز سال رحلت <sup>منقذ</sup>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                | بر اس و عین طوع و سر رضی الله عنه <sup>گفت</sup>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
| ذی خلاق گمانه آفاق محبت و مودت اگین منشی غلام محی الدین حصص <sup>میرنشی</sup> دارالانشای تعلیقات<br>سرکار عالی مختار الملک بهادر تبارنج بست و همهم <sup>چهار</sup> الاول <sup>۲۲</sup> شنبه <sup>۲۳</sup> هجری وقت عصره <sup>۱۲</sup> داعی اجل <sup>۱۳</sup> الیک <sup>۱۴</sup>                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
| تاریخ                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
| خوش خلق محی الدین خواجه و شش شد<br>تاریخ وفات ابوی ر و س <sup>۱۲</sup> هجده                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    | صد شکر خدا که سکه اش مرغش شد<br>دل گفت که عاقبت محمود <sup>۱۲</sup> دیش <sup>۱۳</sup> شد                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
| تاریخ ولادت با سعادت بر خوردار محمد اکرم علی سلمه الله تعالی که بهجده <sup>۱۲</sup> ماه محرم <sup>۱۳</sup> شنبه <sup>۱۴</sup> هجری مطابق<br>بهجده <sup>۱۲</sup> شهر <sup>۱۳</sup> گذشت <sup>۱۴</sup> ۵۹۹ عیسوی روز <sup>۱۵</sup> شنبه <sup>۱۶</sup> وقت چهار <sup>۱۷</sup> رگه <sup>۱۸</sup> ی روز <sup>۱۹</sup> باقیانده <sup>۲۰</sup> بعضده <sup>۲۱</sup> تولد شده                           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
| تاریخ                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
| دلم با تیش ذقت که میت <sup>۱۲</sup> سپید هرگاه<br>هزار شکر بنعم البدل که فرزندم<br>چو برین دیار <sup>۱۳</sup> ش محمد ند و علی<br>ز سال <sup>۱۴</sup> و نام <sup>۱۵</sup> او بسته <sup>۱۶</sup> دوست <sup>۱۷</sup> با در <sup>۱۸</sup>                                                                                                                                                          | نظر <sup>۱۲</sup> بمعنی <sup>۱۳</sup> ضمیم <sup>۱۴</sup> میگردم<br>بفضل <sup>۱۵</sup> خویش <sup>۱۶</sup> عطا <sup>۱۷</sup> کرد <sup>۱۸</sup> خالق <sup>۱۹</sup> عالم<br>زهی <sup>۲۰</sup> نصیب <sup>۲۱</sup> صبی <sup>۲۲</sup> بن <sup>۲۳</sup> اعظم <sup>۲۴</sup> و اکرم <sup>۲۵</sup><br>گفت <sup>۲۶</sup> امید <sup>۲۷</sup> بن <sup>۲۸</sup> و اسم <sup>۲۹</sup> اکرم <sup>۳۰</sup> اعظم <sup>۳۱</sup> |
| و دست <sup>۱۲</sup> صمیم <sup>۱۳</sup> با خلق <sup>۱۴</sup> عظیم <sup>۱۵</sup> ثابت <sup>۱۶</sup> قدم <sup>۱۷</sup> با <sup>۱۸</sup> خردم <sup>۱۹</sup> سپه <sup>۲۰</sup> دار <sup>۲۱</sup> سرکار <sup>۲۲</sup> نواب <sup>۲۳</sup> مختار <sup>۲۴</sup> الملک <sup>۲۵</sup> بهادر <sup>۲۶</sup> مدظل <sup>۲۷</sup> الله <sup>۲۸</sup>                                                           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
| تاریخ                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
| شب <sup>۱۲</sup> بست <sup>۱۳</sup> نه <sup>۱۴</sup> شهر <sup>۱۵</sup> شوال <sup>۱۶</sup> بود<br>نظر <sup>۱۷</sup> بر <sup>۱۸</sup> غریبی <sup>۱۹</sup> و حسن <sup>۲۰</sup> سلوک <sup>۲۱</sup><br>اگر <sup>۲۲</sup> چه <sup>۲۳</sup> بکم <sup>۲۴</sup> قضا <sup>۲۵</sup> و تدر <sup>۲۶</sup><br>مگر <sup>۲۷</sup> باعث <sup>۲۸</sup> رنج <sup>۲۹</sup> و اندوه <sup>۳۰</sup> و غم <sup>۳۱</sup> | روان <sup>۱۲</sup> مجسم <sup>۱۳</sup> شده <sup>۱۴</sup> چون <sup>۱۵</sup> روان <sup>۱۶</sup><br>بخزنش <sup>۱۷</sup> خزین <sup>۱۸</sup> گشته <sup>۱۹</sup> پیرو <sup>۲۰</sup> جوان <sup>۲۱</sup><br>ضرورت <sup>۲۲</sup> رفتن <sup>۲۳</sup> به <sup>۲۴</sup> زیج <sup>۲۵</sup> جهان <sup>۲۶</sup><br>محبت <sup>۲۷</sup> مودت <sup>۲۸</sup> و مراق <sup>۲۹</sup> زمان <sup>۳۰</sup>                           |

دل گفت سالت ز روی دروغ  
امید بامید بختایش حق

چها ابل بد های فستخ انتحان  
بنامش بصدق وصفافاتخوان

### مثنویات

مثنوی متضمن تاکید اکبر در باب عبادت حق سبحانه تعالی

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>که جز او ندارند دلهای ما<br/>ز غفار یا بد چنین اقتدار<br/>باین قرب و قدرت برای نجات<br/>علیه الصلوة و علیها السلام<br/>که هستیم منت رسول خدا<br/>که این درد و عالم نیاید بکار<br/>عمل کن عمل کن عسل هر زمان<br/>ریاضت عبادت بجد بشه<br/>چه فرمود زان سرور کایات<br/>اهم شد نجاتون جنت عمل<br/>بخا صان چه احکم واثق شدی<br/>اگر زین دار فانی سفر کردیست<br/>که توشه نباشد به از اتق<br/>که طاعت نمایم اهل جهان<br/>که در ذره بنمود خورشید را</p> | <p>بس چه معبود بکنای ما<br/>و نعت شفعیه که روز شمار<br/>ببیند اے مومنین مومنات<br/>بد خضر بستر مود خیر الانام<br/>که اسی فاطمه تو کن ایسکا<br/>چنین نخر در دل تو هرگز ندار<br/>بفرمان خالق عیسان و نهان<br/>که در بارگاهش پسندیده تر<br/>نتیجید اے مسلمین مسلمات<br/>بغیر عمل چون براید امل<br/>اگر نه عمل قرب خالق شدی<br/>بعین بصیرت نظر کردیست<br/>برای سافز راه رضا<br/>مور از ده منظم جسم چنان<br/>خدا یا هدایت کن امید را</p> |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

جناب ستیاب علی القاب نواب محار الملک بہادر مدظلہ العالی در سلسلہ ہجری در سن ہجری  
بودند اکثر اتفاق ملاقات و مکالمات میشد و حرکات و سکنات و افعال و اقوال قابل و محفل آتاد  
و اطوار و التعمد اند و بزرگانہ مشاہدہ و معاینہ میکردم و در دل خود اللہم زد و دوشم زد و در باب تنہی  
عمر و دولت از بارگاہ قادر استعانت میکردم و بر کار آرایش طبع خود و امتحان مقولہ اہل قیادہ  
این چند بیت و مجموعہ اعظمی امید رفتم نمودم صاحبان خردمند و عاقلان نگہ پسند کہ از ایام صاحبزادگی  
تا حال اتمظام ہرگونہ این بابت کہ روز بہ است دیدہ اومی بنیدہ مضامین این ابیات را بنظر تامل و تحقیق  
ملاحظہ کردہ خوانند فرمودہ اند کہ بیا و اقبی نوشتہ بودم بطریق مداحی

### مثنوی

|                               |                                |
|-------------------------------|--------------------------------|
| پس حمد خلاق ارض و سما         | و نعت بنی خاتم انبیا           |
| من از جوہر و عس و رضی جوہری   | بجوہر شناسان دہم گوہری         |
| چہ گوہر کہ از رخسار جوہر پسند | گہش در برو گاہ بر سر ہنہ       |
| درین استعارہ خطا شد عیان      | کہ این نور و آن زاوہ جبر و کان |
| چہ نور است بنیسید اہل بصر     | منور ز انوار خیر بشر           |
| ز ہی قرۃ العین زوج بول        | جگر گوشہ بنت خاص رسول          |
| کل روضہ جاودان شرف            | چہ نوباوہ بوستان شرف           |
| نمیدی تو خلق مجسمہ اگر        | ہمین است خوش بین بحشیم بصر     |
| شناسندہ مرد بی روی و رنگ      | مخاطب بنواب سالار جنگ          |
| امیر امیران اعلی شیم          | کریم کریمان والا ہم            |
| قیادہ بقاش دلالت کند          | محل با جلالش اشارت کند         |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>چو فارغ شد از درس علم و ادب<br/>         به تحریر و تقریر انگریزیه<br/>         چنان علم او را مفید افتاد<br/>         سخن از دهانش نیاید برون<br/>         سوالی کند گر کنه در امور<br/>         چو حکمی که فرماید آن با خبر<br/>         باین صورت و سیرت دلپذیر<br/>         نداری مزاج تکلف پسند<br/>         بعجز و نیاز و بصدق و صفا<br/>         که اقبالند هست و عالی تبار</p> | <p>تو بجهت سرمد و عالی نسب<br/>         علوم و فنون نو و نفسریه<br/>         که احسنست گوید بدل استاد<br/>         مگر بعد تحقیق خوب و زبون<br/>         بمیزان دانش بسجده ضرور<br/>         مگر دانش خبر قضاوت در<br/>         بنیدیم دین شهر دیگر امیر<br/>         بامید دست دعا کن بلند<br/>         بده عرض در بارگاه علا<br/>         خدا یا بحفظ خود او را بدار</p> |
| <p>مثنوی در باب بی اعتباری تلون مزاجی</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
| <p>شنیدم که شخصی شده که خدا<br/>         بصورت که همچو ماه چارده<br/>         بیا موزنه عصمت عفت ازو<br/>         شبانگاه در خوابگاه عروس<br/>         بسا الفت و مهر و رافت نمود<br/>         یکایک چو زن گریه آغز کرد<br/>         زمیلا بانشکش زن نامراد<br/>         که در عین شادی چه غم دیده است</p>                                                                                | <p>عروسی بی و رد بس با پس<br/>         بریت زهی ثانی را بعد<br/>         باند وخته عفت عصمت ازو<br/>         بشب خون برفته چو شاه الوس<br/>         بعد خرمی است راحت نمود<br/>         بگردید و ششش بد ساز کرد<br/>         چو کشتی بطوفان حیرت فدا د<br/>         زمین هیچ حرفی که نشنیده است</p>                                                                        |

فغانش چو از حد فزون تر شده  
 بدل گفت یارب چه چاره کنم  
 در اینجا بجز من که نلای دیگر  
 زنا چاری و لاعلاجی بدو  
 جوان آه سردی کشید و گفت  
 پس عهد و پیمان دهان در کشاد  
 مرا خویش و بیگانه داده صلاح  
 سرشتم که بی آتش شهوت است  
 یقین است زین عیب من باریت  
 رشوه هر چه بشنید زن این سخن  
 ز مادر پدر نیز اخف کنم  
 کمین موی از مویات سیم تن  
 نهان تا بدارند در درج پُر  
 که اسی منوس من دلت شاد دار  
 نسا ز حال تو کس را خبر  
 توشاه منی من کنسیر تو ام  
 سخنهای شیرین زن گوش کرد  
 عروس از غموشش سرور شد  
 پس ساعتش گریه آغاز کرد

گل عارض زن زخون تر شده  
 چنین حال تانکے نظاره کنم  
 پرید از او تاج دار دسره  
 بگفته که حال دل خود بگو  
 که راز دل من تو نتوان نهفت  
 که این راز بر کس مویده امباد  
 پیستند با تو که عقد نکاح  
 مرا خواهش زن نبوده است  
 اگر من نگریم خواهی گریست  
 چنان کرد و ابی تکلف دهن  
 سر موزارت نه افش کنم  
 دلم مویده و بلکه هر موی من  
 ندانم کسی سفته نامفته دُر  
 زابر سیه چشم گوهر مبار  
 تو بر من گه به بگمانی مبر  
 بغربان جسم تو جان و تنم  
 و دهان بت و گریه فراموش کرد  
 که ذکر نکو میده بد دور شد  
 در ناله آه را باز کرد

دیگر بخت برگشته پیرسان شده  
 بگفتا ز درد و درونی من  
 ز زنی گفت راز تو را ز من است  
 چه در دست پوشیده از من است  
 بگفتا که در چشم سوم راز  
 کنونم که مانم به زو یک تو  
 زن یک طینت بخندید گفت  
 بر این هم تو مختار کار خودی  
 بکن هر چه خواهی مبین پیش و پس  
 چندی حرف زن حق پرست  
 ز خاموشی مرد زن شاد شد  
 نیا سود و نل یافت زن چو  
 زن از شور و غوغا شجیران شده  
 بگفتا که از تو چه پنهان کنم  
 سرشتم که از آب بادست و خاک  
 از نیت آسایشم در نهاد  
 عزیزان مرا پرورش میکند  
 بی بی برکم چون نطفه ره کنم  
 زن مرد سیرت قناعت متعالی

که اکنون دلت از چه ترسان شده  
 چگونه بگویم زبونی من  
 بهمان شب ساز تو ساز من است  
 بجز من نذارے دیگر عمار  
 شد از سالها دفع آن جبر زو  
 بباشم چنان پس به بد بیرغ  
 نفهمیده ام گرچه ز غر نهفت  
 چه پرسی ز من کار و بار خودی  
 مراد جهان زندگانیست بس  
 گذشت از فغان و دهن را بابت  
 نهانخانه چشم آباد شد  
 که برداشت مندیاد چون ساعت  
 ز وجه فغان باز پیرسان شده  
 تو جان منی من روان تو ام  
 تن از غصه آتشین است پاک  
 نه رنج معاش و نه فکر معاد  
 غم خویش تن هم غم من خوردند  
 بگویم که بهر چه چاره کنم  
 بگفتا که کافیت پروردگار

مگر حسب اسباب ظاہر کہ من  
 یقین ہست ز آن وجہ رب بلیل  
 من تو بشکر عطا نعیم  
 چنان شاگرد دید اگر گفت جفت  
 بیا سود زن ہسم بہ پہلوی او  
 ز احوال خفتن کشم گر ختم  
 کہ ناگاہ از خواب بیدار شد  
 مصیبت زدہ نیز با حال زار  
 بدو گفت اے جان مادر بگو  
 بگفت کہ پنهان ندارم ز تو  
 سہ عذر م کہ مقبول خود کردہ  
 دو ماہ پشتم از بار احسان تو  
 اگر چارہ می عذر من بشنوی  
 نباشد ترا مشکلی ذی خسرو  
 مرا عادت ہست ای تکینام  
 دل خویش دیگمانہ خور سنیت  
 عقیقہ زمرہ این سخن گوش کرد  
 بگفتا ز تو آنچه بشنیدہ ام  
 مفصل بگو تا بدانم کہ چیست

بدانم دوستہ حرف از علم و فن  
 دہنمستم ہمجو خوان خلیل  
 بیا شیم سرگرم یادگیریم  
 آرام و راحت دو ساعت بجفت  
 نہ بد فرق درشت اوروے او  
 تو گوئی کہ گشتہ دوساکن ہم  
 ز جام مے گریہ سہ شارب شد  
 کہ در خواب بودہ شدہ ہوشیار  
 چہ در خواب دیدی کہ گری ازو  
 دہم عرضہ حال دلم را شنو  
 بسا بہر من خون دل خوردہ  
 علامت شدم جانمن جان تو  
 بد این گرد د دل من قوے  
 پذیرا بفسر ما کن عرضہ رد  
 با قرار خود کم نمیایم قیام  
 ز بانم زبون در سخن بنہایت  
 حکایات پیشین فراموش کرد  
 معانی آن را نفہیدہ ام  
 سبب ہای زاری و وجہ گراہیت

بگفتا گویم زبان ازین  
 زبده و شورم ای عصمت مآب  
 اگر با کس دعوه نموده ام  
 با مرکه گویم سخن از زبان  
 بقتضیل چون پاکدامن شنید  
 بصد درد آهی کشید و گفت  
 اگر عیب در تو بود صد هزار  
 به تقدیر من بودش با تو عقد  
 ز نان و لباس می عیش شاد  
 کنون در مکان پدر میروم  
 فشد چون نه بد قوت افعال  
 با سباب و زیور کماهی رخوت  
 چو در کار دنیا تزلزل نمود  
 بباد خدایت چنین مشتغل  
 چنان هر محرم باد خالق گزید  
 دلایین زن و مرد را دیده گیر  
 که این زن نه زن بل باز مرد است  
 کسی بیخ اعجاز خود خود کند  
 اگر بایست دولت لازول

مبادا کند خاطرش حسنین  
 سخنهای من هست حرفی مآب  
 گه راه ایفای نه پیموده ام  
 ناغم بهر حال تسلیم بر آن  
 ز جارف و حیب و گریان دید  
 همه راز هایت تو انم نهفت  
 قبول است الا خلاف قرار  
 رسیده بدستم ز هر نفق  
 شدم خانه است دیر آباد باد  
 ز کاشانه تو بدر میروم  
 ز پدر و دوزن یک سر مولال  
 بر آمد ز جوشن چو پونس رخوت  
 لباس عسروسی تبدل نمود  
 ز ر قلب او گشت خالص زغل  
 که خورشید خوابیده او را ندید  
 سخنهای زن را پسندیده گیر  
 که آن کوه نمکین و این گرد هست  
 خلاف سخنهای خود خود کند  
 زبان را بسا موز صدق مقال

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>کسی را که باشد خیال سخن<br/>اگر در جهان بایستین کیمایت<br/>که انسان و حیوان خلقت یک اند<br/>مگر همه کاریکه دادند لفظ<br/>خوش حرفیکه طوطی و شار و زنند<br/>ولیکن نفهمند معنی آن<br/>یقین است خواننده نظم من<br/>امید گفتار تو ریب نیست</p>                                                    | <p>از ودان فیس و غنچه زمین<br/>سخن هست دیگر همه سیمایست<br/>با فعال خلق همه در یک اند<br/>مینرشدند و بگردند لفظ<br/>تعلیم مردم چه با سخنان کنند<br/>ندانند زان صیت سود و زیان<br/>بدارد سر راه و رسم سخن<br/>ز حلف سخن بدترین عیب نیست</p>                                                                                |
| <p>شنیدم که هرگاه حاتم برد<br/>چو تجویز مهسان نوازی نمود<br/>گفتا که اسه مادر مهسان<br/>بدو گفت کین امر مشکل تر است<br/>پس گفتگو آن سخن ناشنو<br/>گفتا که بوده بطغلی تو<br/>تو هرگاه پستان من می کشد<br/>یکی در دهان می گرفت بشور<br/>که آزا نمیرد در گطفه لکی<br/>بخندید و شد سوی همان سرا</p> | <p>مشنوی قصه مامور بنی و حاتم<br/>برادر خود شش بجایش شمرد<br/>بدل مادر او که راضی نبود<br/>درین کار دیدی چه سود و زیان<br/>بدرکن خب کمال اندر سرت<br/>برنجید و پرسید و جهش ازو<br/>خلاف برادر حبلی تو<br/>ز چشم بس خون دل می چکید<br/>بستی دگر می ستیدی بر دور<br/>ز آثار بخت همین به یک<br/>که همچو برادر بصدق و صفا</p> |

شود میزبان فقیر و غنی  
 دوست روز مصروف آن کار شد  
 چنان در دلش یافت آخر قرار  
 برادر شده از سخنانا موار  
 با در زر مزد رو نه خود  
 برشته سوار و کشیده زمام  
 تفحص باحوال مجساج کرد  
 که از حج فقط نام حاجی شود  
 بیا که کارے کند آنچنان  
 لعین بر سر چاه زمزم ستاد  
 که آن بجای ستر خود فاش کرد  
 رسن در گولیش بره های شهر  
 تبه کار بدره عجب کار کرد  
 نه از نوع انسان کسی دیده بود  
 حقیقی برادر که بودند نشان  
 یکی نامور از سخاوت شده  
 چو شد مزرع آخرت اینجهان  
 بکارید و دروید و گیسید بر  
 عزیزان بکوشید در کار خیر

ز خاطر کند دور ما و من  
 چو از ننگدستی گران بار شد  
 از بجا زد دی نباید فرار  
 شوم شتهر من ز کار دگر  
 خبر کرده هم از زبونی خود  
 از انجا رسیده به بیت الحرام  
 خودش را از ان زمره اخراج کرد  
 نه همچون اخي فخر طائی شود  
 که نامش شود شتهر در جهان  
 که ناگاه شورے در عالم فساد  
 بلا خوف و دهرت درین شاش کرد  
 زدند و نمودند رسوای دهر  
 که فی مست کرد و نه هشیار کرد  
 چنین فعل بد بلکه نشیده بود  
 پینیب از غورای دوستان  
 دگر شتهر از شقاوت شده  
 ببا که تخم علمها دران  
 به بزرگی بشیرین بدو تلخ تر  
 برای شما هست فی بهر غیر

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>بدل سعی کن در امور انام<br/>شود فضل خالق مددگار تو</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | <p>امید اگر بایت نیکنام<br/>چو کار حسد لایق شده کار تو</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
| <p>مثنوی مکس مغل</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
| <p>آدم در بلد برهان چور<br/>در سپاه شاه نوکر زد و دشت<br/>چاره دیگر نه بوده جز نهان<br/>بهر آوردن شده مامور کس<br/>در مکان برهن شده فاکهان<br/>بالبین دانست آدم اهرمن<br/>آسیار اہشت و در حجره خزید<br/>پردہ مردانگی خود درید<br/>سنگون فبسته نزد آسیا<br/>دست در گندم چو زن میکرد آس<br/>آمد اندر مکان کو کو گفان<br/>حکم شد بمپاے من مرزا بیا<br/>نامغل آمد در نجای نے چغل<br/>چون نداری فسق من گاو خر<br/>بازگو حالت کو حرف کرخت<br/>وزر و داین مکان ماہر بکن</p> | <p>شخصی از قوم مغل از راه دور<br/>چون قوی بیکل جوان خوب بد<br/>اتفاقت از و قصوری شد چنان<br/>ناشنس گردید چون پیش عس<br/>چون پے خود دید آدم را دوان<br/>دفعاً دیدش چو دخت برهن<br/>چون کلاه و خنجر در پیش بید<br/>مرد عاقل چادری بر سر کشید<br/>بہر اخفا جاے دختر با ادا<br/>بر گرفته دستہ آن دست آس<br/>ہمدین اشنابان نعرہ زنان<br/>دیدہ حال او گفتا مر جبا<br/>گفتہ بیرون روز خسانہ غل<br/>تو مرا مرزا گو بار دگر<br/>بار گفتش آنچنان کی نیکبخت<br/>مولد و منشای خود ظاہر بکن</p> |

|                                                            |                                                           |
|------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------|
| گفت بابا چون نباشی بی شعور<br>کز کلام و صورتم نشناخته      | در بصیرت اینقدر داری قصور<br>وز لباس و هیئتم نشناخته      |
| و ه زمین پر سی کجانی کیستی<br>پس جوان خندید و دستش را گرفت | می با من کی چون گندم پستی<br>سوی آقای خودش را انسان رفت   |
| مشهر گردید گشته مرد زن<br>از برای دیدنش با ذوق و شوق       | بر زبان مرد و زن شد زن زن<br>کرد و پیشش فراهم چون حق      |
| از مکان بر همین تختگاه<br>با چنین نشان مرد زن تبیس را      | نگ تر بر مردمان شد شاه راه<br>بهر جسم بر دور دار العضا    |
| بس امید مطلب دریافتم<br>چون مغل ما هم پله افتخار ناس       | حاصل این نکته را انکار نمیکنیم<br>بار اگر دیم بیدیل لباس  |
| آخر آخر در نگاه هر لب<br>ناهیفت از دیده براق خلق           | شاه معیوب باشد جلوه گر<br>کی نهان ماند بر خلاق خلق        |
| واقف نیایم هر راز دلیست<br>عذر و توبه بهر تقاضاست و بس     | ز آنکه او سلام اسرار خفی است<br>پرده پوشی کار ستارست و بس |

### مثنوی فصاحت بیان خوشه امروزی و ما و کنیز کن

|                                                         |                                                     |
|---------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------|
| شنیدم که در شهر ذی غیر مان<br>که شخصی علوتی به ذی ثروتی | شده عکس دیگر نایب جهان<br>نشستی شب و روز در خلوتی   |
| بیاد معبد آب بودی به ام<br>شد هرگاه از وصل آن کایاب     | چو ظل شجر در سجود و قیام<br>بگردید خود هم کرامت تاب |

نیاز دے کس را بقصیر ہم  
 بیام چو داماد اور وزیر عیس  
 فرستاد قالیچہ بہر فرش  
 کینک بگستر د بالائے تخت  
 ز راه ظرافت بختید و گفت  
 کینک بزمی شدہ طمس  
 بگفتہ گو وصف پنک چین  
 قصار اخر بود نزدیک تر  
 بر آفت و شورید و بچید و گفت  
 کہ دیروز فعلی کہ سردم با و  
 بسا فیلوف است و کذاب دہر  
 چو گفت خسر اساعت نمود  
 بجوشید و مانند دیوانہ شد  
 ز صاحب کینک بس اکرہ کرد  
 شنیدش چو این طس را بجا د را  
 کینک بمنت سماجت و را  
 کہ اسی عصمت از توشہ نامو  
 ز امرت بدل کوشی کردہ ام  
 بگفت از پس پردہ خوشد منش

بفقہ ان ہر شے میخور و غم  
 و رودش چو مادر زن اول شنید  
 بہ بشاند نشی بی تکلف بعش  
 نشیند بران تا جوان نکلیخت  
 برین فرش سخت بختا ہم نشست  
 کہ این فرشتہ پشیمت روینیس  
 مرا ہم ہیست اندر سرین  
 شنیدہ سخنہای شان سر بسر  
 کہ نی سہ داماد از من نہفت  
 بجای نہا منیش کے بود مو  
 بیامختہ در سخن آب ز ہر  
 بچشمش چہ روز قیامت نمود  
 از انجا روان سوی کاشانہ شد  
 بی بی بی ازین فرل آگاہ کرد  
 بزودی طلب کرد داماد را  
 بیاورد کہ سہرہ بخاتون نہا  
 چو تو پاک دامن نباشد دگر  
 کہ داماد را باز آورن ام  
 ز حرف خسر جان ربخی کش

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>در گوشت رنقار و کسروار او<br/>         علهای به را بکند میکند<br/>         نه از خبر بی اصل خسران تاب<br/>         نمودی زنت نسل همایگان<br/>         چه از فرش و مسند بیاراستم<br/>         بجان من ای جان نباشه غین<br/>         سخنها ی پیشین فراموش کرد<br/>         گفتا که عیدت مبارک بیا<br/>         چه مهور کرد دلا قی نخت<br/>         غایت نموده گل و عطرها<br/>         زلفظ رکیک است بزنگ و عا<br/>         نه امت نیز زده باز پشیز<br/>         شب و روز مصرف ده واه اند<br/>         نویسی چنین نقلها تا کج<br/>         نه از بشرح و بیان تسیاج<br/>         که از شرم و غیرت جهابگانه</p> | <p>مرنج و مرنجان ز گفتار او<br/>         حیاره سزاران لکد میزند<br/>         ترا هست با من سوال و جواب<br/>         اگر شهوت او را بود سه چنان<br/>         برایت مکان را به پیراستم<br/>         بیا اندرون و بران خوش نشین<br/>         برفت و نشست و خورد و نوش کرد<br/>         از انجا به بیت خسر رفته نشاد<br/>         گرفته خسر در برش تنک و چیت<br/>         جریانه چندی زده حرف ها<br/>         فصاحت شعار بلاغت دثار<br/>         بزوکیک آمان ز سرط تینر<br/>         همه خوب و سلوک یک راه اند<br/>         قلم در کش از نظم این با جرا<br/>         بشه کیه یا به من هی رواج<br/>         امید این بر سه جالاک اند</p> |
| <p>که منشی شان هست بند وستان<br/>         مزاری دران بسکه پر نور هست</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | <p>متنوی مقوله قمری مدار برادری را میگویم که بعد مطالعہ این آن اعتماد دارد<br/>         شنیدم بکرات از دوستان<br/>         ذرا قصای کهنو کن پور هست</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |

|                              |                             |
|------------------------------|-----------------------------|
| چه مضیع زمین بکنند افخسار    | که خوابیده زنده دران شه دار |
| عیان است اکثر کرامات او      | بسا مشتهر خرق عادات او      |
| بهیند و دکن هر کج بنگرند     | مردانش بسیار بسیار اند      |
| بماه جاد سے اول ضرور         | زادنی و اعلا سے نزدیک دور   |
| بمقدور خود فاتحه میکنند      | بردم خورانش و خود هم خورند  |
| دو چیز است مخصوصه این باز    | چکولی و مالیه خانه ساز      |
| براید مراد کس ماله دار       | طلب کرده فقیر حضرت دار      |
| بگویم که در خانه دهمان هست   | پلی صرف آن این زروان هست    |
| فقران درگاه والا شکوه        | بارش و معمولی سرگروه        |
| چونم شبی محسوس میشوند        | دو خروار سیمه فراهم کنند    |
| بسوزند تا جمده آتش شود       | غانه دران دو دو خالص بود    |
| ز دل دصف مرشد روان بر زبان   | باتش در ایند نعره زمان      |
| در آن حال خود را فراموش کنند | بمانند از پا و خاموش کنند   |
| براهی که دیوانه فسرانه هست   | ز ره های مستور می خایه هست  |
| ز جهال اسلام و اهل هند       | بگویند مثلش نه هست و نبود   |
| اگر چه فضیلت بیغیر است       | مگر رتبه شاه ما دیگر است    |
| همیشه بماند در یاد حق        | نذارند کار سے جز ادا و حق   |
| دلیلی برانست این ماجرا       | که روزی شده مجتمع در سرا    |
| سحر که پس خوردن ماهی         | مدار و رسول خدایم سفر       |

شدند و رسیدند بر جویبار  
 بلا خوف و اندیش حضرت مدار  
 بدیدند کین هر دو استاد اند  
 مذاکره کا می دوستان دلی  
 چرا ایستادید آنطرف رود  
 بگفتند اندیشه در دل است  
 شود در حجب ن زماگر قصور  
 که ما تماشایم از آشنایان  
 بغرور گیرید خوش نام من  
 عمل کرده بر حسب فرمان سول  
 خدا ناپسندیده زان این طریق  
 گنجای بگفتار در ویش کرد  
 پرس کرد و تدبیر آن اجماع  
 باب روان آنچنان اوفتاد  
 که ناگه زده نعره دم مدار  
 خدا را مدد از خوشی برگرفت  
 خدا نیز شکرش مودا نمود  
 از آنجا بصد خرمی هر تن  
 همین بود گفتار آن جا علان

که طغیانی آن بل گشت بار  
 بجستند و فرستند بر آن کنار  
 ز خوف و خطر بسکه آماده اند  
 محب شما م خفته و جل  
 بیک حبت آید اینجا فود  
 که در نهر بسیار آب و گل است  
 ازین رود ممکن نباشد عبور  
 نه عقل است بجا زدن دست و پا  
 سلامت بسیارید با جان و تن  
 نموده بنزد یک حضرت نزول  
 که در بحر احسانش گردد غریق  
 نظر بر خداوند خویش کرد  
 دل خود قوی کرده زدیک ز غند  
 نصیب کسی دشمنش هم مباد  
 بیک طرفه العین شد بر کنار  
 بحدیکه بوسید و در برگرفت  
 که او وقت مشکل چها و نمود  
 بر قند خندان بسیر چمن  
 که در فهم خود اند بس عاقلان

پراز اعتقادات و خالی سر اند  
 سخنهای جهال بی اصل است  
 یکی از بزرگان دین است او  
 کرامت دلیل کمالات او  
 خموشی ز ذکر خرافات به  
 ضرورت هر آدمی زاده را  
 بداند بگوید که خدای تعالی کیست  
 نه او دشمن کیست و مشیر و عدیل  
 بنزدش مساویت نزد یک و دور  
 ملائیک کتب مرسلانش حق اند  
 پی رهنمایی ما گممان  
 هم اینها اولیا تقیبا  
 دیلان آنگاه یک راه اند  
 چهره مجسم جلگی راه ما  
 زهی شرع و شارع که خیر لازم  
 که انیکه مسلوک شده راه شد  
 هر آن پادشاهی از ان رویت یافت  
 که شرع نبی حکم رب العلامت  
 درین راه بوده بدل مستقل

بر این سچو بے آورند  
 که او تابع شرع و ذی فضل است  
 یقینا ز اهل یقین است او  
 تواریخ کشف حالات او  
 توجه بنظم عبادات به  
 بسازد فراموشی این راه را  
 ببرد و سراپا کند وزارت کیمیت  
 زن و بچه و ام و بت و دلیل  
 بغور اراده ظهور امور  
 صراط و جهنم جانش حق اند  
 فرستادگانند پیغمبران  
 بلاشبکه از بندگان خدا  
 مگر خاص و مقبول درگاه اند  
 بحکم خدا شرع خیر الوداد  
 کند آمد و رفت بے خوف و غم  
 پرد و جهان صاحب جایش  
 بدین جنبه خاک دولت یافت  
 خلاف پیغمبر خلاف خداست  
 با حکام شایع شود مشتغل

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>کرامات اہل ولایت حق است<br/>ارادت بقدر مراتب رو است<br/>اگر اندرون سہرائی کس است<br/>نمودم بیان بخشہ بد نقل کفر<br/>امید اور اجل اور یب نیست</p>                                                                                                                                                                                                                                          | <p>کہ مختار امر ہایت حق است<br/>عقیدت بحد مناصب بجا است<br/>برایش ہر حال حرفی بس است<br/>خدا یا کے را مدہ عقل کفر<br/>زاقوان جہلا ورا عیب نیست</p>                                                                                                                                                                                                                               |
| <p>شنیدم کہ در قسریہ مرد کے<br/>کہ ہر روز بگفتش اے خود پسند<br/>شب و روز از زور بازوئے سن<br/>ندانی بہ عقدت جو ان آدم<br/>خدا را بگو با منت صاف و فاش<br/>اگر روزگار ت درین جانی نیست<br/>سفر کردہ در پاے تختی رسید<br/>ز حالت خبر یافت جاسوس شاہ<br/>پرسید ز و شاہ نام و وطن<br/>مؤدب ستادہ چنان کہ و قیل<br/>ازین وصف منظور دگاہ شد<br/>پس مدنے سالہای دراز<br/>باید کیے تا جسد باوقار</p> | <p>ز طعن ز نشت تنگ آمد بے<br/>بگو نان خشک خوری تا بچند<br/>کنم پرورش با تو ہم چند تن<br/>کنون پر گشتہ بجان آدم<br/>کشم تا کہ رنج فکر معاش<br/>بملک دگر رو کہ بی را نیست<br/>بہ نیروی بخش بہ بختی رسید<br/>با غراز بردہ پا بوس شاہ<br/>رعلم و کمال و ہر سزا و فن<br/>شناسم ز عیب و ہنر اہل قیل<br/>بالطاف شہ صاحبہ شد<br/>رسیدہ چو وقت ہوید اے راز<br/>بیاورد قیل بر شہد یا ر</p> |

چو تاج دول شاه داشت و کرد  
 بغرودن بسید غیب و هنر  
 خردمند میگشت خوش گرد فیصل  
 بپرسید زو تا جسر مستند  
 گفتا که زود بچرا میسکنی  
 پس ساخته باز پرسید زو  
 که از اسبابها میخورم نان شاه  
 بهر گفت آهسته ای پر هنر  
 بزودی بگو آنچه دیدی ای یار  
 بچا داد این را بگو شش قبول  
 چو فهمید تاجسر بعقل سلیم  
 بچیرت گراید تا جزو گفت  
 بظاہر که در پس من عیب نیست  
 نه بینی زیک پاس خدام شاه  
 بعید از ادب نیست ای مومن  
 برنجیده چون بچو شش آمده  
 گفتا که آئین انصاف نیست  
 نه آنی که چون شاه عالیجناب  
 بر بنم ز سر تا پا مو بمو

شناسند فیصل را یاد کرد  
 درین فن که دارید بر نظر  
 چو اطراف فرعون شد آب یل  
 که فیلم پسند است یا ناپسند  
 ببینم بخوبی خط میسکنی  
 گفتا که خیر است دیگر گمو  
 بغور و تامل نسایم نگاه  
 ز تاخیر تو میسکنم الحذر  
 ترا میدهم ردیه دو هزار  
 بگردش بگردش در آمد چو غول  
 شناسند نه نیست جز این لیم  
 تو خواهی که فیلم بر آری بغت  
 بجز حق که دانده غیب نیست  
 بدارند هر لحظه بر تو نگاه  
 نظر بر خداداد و حسرتی زن  
 چو طبل تپی در خردش آمده  
 کلامت زود در غرض صافیت  
 درین امر از من بگیر جواب  
 بچشم حقیقت کما حقہ

چو بشنید تاجر جواب کفیل  
 بچشمش زینک آتش فروز  
 دگر گرد پیش که نناس شه  
 بایشه گفتا که دشمن خرد  
 نه فیل از خیاط است بار کمتر  
 بفیلم چه عیب است پنهان دار  
 بپایخ گفتا که این اضطراب  
 ندانم که زودیت از هر صیت  
 بصد غور دیدم ز سر تا قدم  
 پس برق آن بردوش به صور  
 از آن بعد در حضرت پا دشته  
 شده شاه جبریت زده زین جواب  
 بفرمود گیرید فیل و دهید  
 سوا خلوت و اسب حب و دار  
 مخص گردید تا جسر ز شاه  
 شناسنده فیل را الهکار  
 که نادان و ناتجرب کار را  
 چو کردند از شهر او را برودن  
 ز نش من و عن سر گذشت شنید

دلش تنگ گردید چون چشم فیل  
 بزرگ متاعش بیه گشت روز  
 بیع و شرا میس برایش شه  
 بیاتاکسم من علاج رمد  
 نه روز از شب تار تا رکیت  
 بگو صاف ای مردی اعتبار  
 نمودست صد بار دل را کباب  
 نه بینی که سعی من از هر کیت  
 مشخص روی و دم در دلم  
 توجه نماید بعیب و هوس  
 کنم عرض آنچه یقینم شده  
 چو مستی که بیدار گشته ز خواب  
 بتاجر زروسیم و خوشدل کنید  
 عنایت شده رویه سی هزار  
 روان گشت سوی وطن بار فاه  
 نمودند بالعکس جسر سوار  
 تمامه سه همچو نشو و نس  
 رسیده بمکن بحال زبون  
 زد و گفت از تو همین بامید

## مثنوی خروندی بعل بکمر

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>شده شتر با فراست ناله<br/>مسی بعل بکمر شده<br/>بعلق از و داشت هر عقد و حل<br/>مریدانه بوده از و اعتقاد<br/>بمنت بر دے و راجا ہے<br/>ز دیہی در آمد نیردیکت او<br/>بامداد در ماندگی عرض کرد<br/>برفتہ نیامد برون گشته ریش<br/>قدح برستخ خون دل خوردیم<br/>بگردید هرگز خلاصی سر<br/>بکا میدگی هست گاو زمین<br/>شود هر چو فرمان بجا آوریم<br/>بکن زودتہ بیکر تخلیص سر<br/>که سردار تن را بطار سیرت<br/>برای رہائے عضو شریس<br/>روان شد چوبیک اجل بقرار<br/>سموم جگر سوز پستو بماند<br/>کبوشک که آزاد درے بود خرد</p> | <p>شنیدم در اقصای دہلی کے<br/>چنان حرف زگین بجهلا زده<br/>شیر امور ہمہ بود بل<br/>که اہل قسرا را بد و اعتماد<br/>قنادی بکارے اگر مشکلی<br/>کہ روزی دویدہ کی سادہ و<br/>ز طرف پذیر بندگی عرض کرد<br/>کہ شب در سبزو سرگاومیش<br/>بسا نکردند بربنا کردہ ایم<br/>ولیکن نہ زان یکے کارگر<br/>نہ مایم زین رنج اند و بگین<br/>برین استانت نہادہ سریم<br/>ندایم جز تو در چارہ گر<br/>بفرمود کین امر مشکل تر است<br/>کنون خود بیایم بغفس نفیس<br/>مسلم برعت براشتر سوار<br/>شتر را بجعلت چنان گرم راند<br/>چو طالب ز مطلوب برخوردار</p> |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

باب ثلث درش فاش گفت  
 بنقاد در اندرون درخزید  
 نگامی باحوال جاموس کرد  
 یه تخلیص بس تامل نمود  
 بمقتایارید شمشیر تیز  
 که فردا پرسد اگر زین غدا  
 جدا کرده سوار زن گاو میش  
 بتدبیر شایسته بار دیگر  
 بمقتایا عظیمی که بود  
 که تدبیر من زود منظور کرد  
 وجودم نبود و درین ملک گر  
 نقاد برپا هم مرد و زن  
 بمقتند کین آسمان زمین  
 بمحفظ و گنجبانیست قایم اند  
 بود در جهان تا نباست و جاد  
 هر آنکس که این نقل آراسته  
 به بیند چشم خودش این زمان  
 کشاید هر عقد آن مشکلات  
 یکی از عملها و آن عاقلان

محال است اشتد کشن ز سفت  
 چو مرگ مناجات بر سر رسید  
 صد اے همی چو نافرین کرد  
 بدانت خود گوزلفان ربود  
 مراست اندیشه رستخیز  
 ندارم دیسے چو گویم جواب  
 سر خود من و برده و حبیب خویش  
 سوارانکسته بر آورد سر  
 خداوند عالم ترسم نمود  
 چها آفت از دست من و در کرد  
 که بودی خبر دار هر خیر و شر  
 بشکرانه اش و انموده دهن  
 و خوش و طیور و مکان و کین  
 بشکر تو رطب اللسان و ایم اند  
 ز سرهای ماسایه است کم مباد  
 بفرجه طریقه بر دخت  
 توایند لعل بجهل چنان  
 که ممکن نباشد زلات و منات  
 بطور ز نمونه نایم عیان

|                                                                                                          |                                                                                                           |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| که زنده کرد و کس دروغ نپند<br>نماند و روغن زمکه شود<br>که گر بهر روغن بر آتش نهند<br>امید ابلت کند اکتفا | منافع بر آن سبها میدهند<br>مگر رهن کردن ازین ره بود<br>نیابند همچو گبه تا زمین<br>بآنان که دارند طسبع رسا |
| در جواب کرم نامه حاج قطب بار خجک بباد که از مقام مکه معظمه فرستید و منظوم و<br>مرسل گردید                |                                                                                                           |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| ای الطف و اکرم زمانه<br>الطاف دلت مدام بادا<br>بعد از شرح سلام شوم<br>چون نامه نامیت رسیده<br>از چهره نقاب را بر افکنده<br>داخل شدنت به بیت اول<br>مثل تو کس درین زمانه<br>شدنیت خاص تو که رهبر<br>از نور چراغ شمس دین<br>مال تو که صرف شد درین<br>با صدق و صف ترا دهم یاد<br>دارالاسلام ماکه روم است<br>پس چون در عرفات و هر مقام | و بی شرف و اعظم جهان<br>هر دو کرم مت دوام بادا<br>تحریر کنم پیام شوم<br>جا بر سر و چشم من گزیده<br>بی حصر مانم در خرسند<br>ایمان ترا نمود اکمل<br>نی رفت بجای دیگرانه<br>این بر همه عالم است اظهر<br>باشد شرف قمر تقی سنی<br>بازل دهدت بجای یک ده<br>از خاطر عاظم تو مرداد<br>در معرض جنگ روس شوم است<br>از خمر دعا کشته تو جامه |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

در مقام قطب بار خجک بباد که از مقام مکه معظمه فرستید و منظوم و مرسل گردید

بهر فتح جنود اسلام

می نوشش ز در دورد هم جام

امید تو هستی مستجاب است

چون پیش رخت مقام دیانت است

و دستور العن برای صحت دایمی طاهری و باطنی ابدان خلاصه کتب دینی و طب و علمی مجرب معمول بنده و در کاف  
 لم یزل محمد اعظم علی هر روز بعد از نماز صبح و شام و در خوانش کردن و در زدن نمودن یعنی مکرر فرستادن و  
 دیواری نمودن و دیواری دند و در کباب در و در خواندن بخار می شود و تعداد آن بر انگشتان میگرد و در ثواب یک در و  
 و سب و پیزی قلیل افراسن نداشت کردن و قبل طعام خوردن از آب گرم در حمام غسل و طعام بخت معین و وقت خوردن  
 بشرط اشتها و حین قی بود اشتها و دهن دست اطعام کشیدن و موافق معمول خوابیدن و نماز پنجگانه در وقت خواندن  
 که درین از حکمت حکیم مطلق صلوات الله در نماز حرکت می شود و در ماه صیام و نه دهن که رطوبت زاید باشد  
 و همیشه با طهارت بودن برای دفع مرض و آب سرد تر بار بار نوشیدن و از آن غسل کردن و در آفتاب غسل  
 نا خوردن و برای برید در چهار ماه گرام و توله اسب بخور در یک سال آب سرد مخلوط کرده بلا ناخوب بعد از عصر نوشیدن  
 و همین قدر برای دفع اسهال و جیش و بواسیر استعمال آوردن و روغن کاه میشن نیز نباشد خوردن بواسیر را نفع کند  
 زیرا که بواسیر بخشد و هم قبض نماید و بعد خوردن چیزی چرب و طعام غافل یعنی سپاس خوردن آب نوشیدن  
 از سر فحوظ دارد و وقت خوردن و دایاشانی یا کافی یا معافی گفتن و از صحبت جاهلان یا تجربه کار و عالمان  
 بی عمل احتراز کردن و بغض فادرستان یعنی کلی است که عالمان علیل و کامل خواند بود که جوانان شمشیر  
 قوت صلاحیت و پیران غصای طاقت طاعت است فقط

از آب  
 که بپزیند و نوشند  
 و از آن آب بنوشند



## قصاید ہندی

قصیدہ حمدیہ

تیرا جلوہ ہر ایک شے کے عیان ہے ہمایں ہی  
وہی خوشی میں مجھ میں ہی اور پل و دان میں ہی  
ہنیں آئی کبھی فہم فہیم کلمت دان میں ہی  
تیرے ایسا یہ حاضری بلا تاخیر آن میں ہی  
نڈے بل صر کی ہی فرصت گداوین شہا میں ہی  
لیا لیتا ہوں اور لوگ کا تجھے سے اوجہ ان میں ہی  
نمٹا آنا کبھی نہ رگڑ میرے وہم و گمان میں ہی  
میں تیرا شکر لے رزاق ولی میں اور روان میں ہی  
جگر میں دل میں سینے میں نفس میں اور جان میں ہی

زمین میں آسمان میں اور انکے دریاں میں ہی  
تیری قدر سے اک شے ہی نہیں جن و انسان کے  
وہ ایسی چیز ہے مبہم ازل سے تا اب ہر گز نہ  
بجھی کہ علم اسکا ہی وہ تیرے حکم ہی میں ہی  
یہاں کے آنے جانے کا وعدہ تو نے عہد رایا  
دیا دیتا ہی اور دیگا سبھی کچھ فضل ہے اپنے  
عطا فرمایا مجھ کو گنج صورتی مسنوی جتنا  
کیا ہوں اور کرتا ہوں گرد و گنج میں جی تک ہی  
مجھے تو فیض ہے یا رب کروں تا ذکر تیرا ہی

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>جگر میں داغ بدین کے مقلب بجز وکان نہیں<br/>         خدا یادے اثر میری زبان میں اور بیان نہیں<br/>         ترحم کی نظر فرما کے رکھ حفظ و امان میں ہی<br/>         نظر کرتے ہیں اب حال میرے تاب تو ان میں ہی<br/>         ہنو ویسی کسی بوڈھی میں بلکہ نوجوان میں ہی<br/>         گلے اکھنوں میں سرمد ہو شربت ہاں میں<br/>         کہ ہو دو برق سی صولت میرے دھکی میں ہاں میں ہی<br/>         عدو کا ہو جگر کے دھڑک شیر زیاں میں ہی</p> | <p>منور کر منور الیسا میرا ظاہر و باطن<br/>         میں بندہ ہوں تو صفا ہی تیرے ہی نام ہی کام<br/>         تیرے خیر کام کا اب سوا تیرے نہیں کوئی<br/>         قناعت پر تو مجھے اکثر نگاہ ناتوان بنان<br/>         عبادت کے لئے معبود مجھ کو ایسی طاقت دے<br/>         جو چشم بے دیکھے اور باتیں ہی بنائیں<br/>         مجھے امید قوی ہے تیرے حول و قوت سے<br/>         کہ تا دہشت سے اس کے ہو غیب کو کا زہر آ</p> |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

### قصیدہ نعتیہ موسوم بحراغین

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>وہ نور جگہ ذرہ ہی خورشید خاکی<br/>         دیکھو ہر یک شے میں تل انوری<br/>         آیا جو بعد جیسے خبر ہوئی آنری<br/>         سب مزلوں نچے ہی براہ مغازی<br/>         احکم نے حاکموں کو اسے دی ہی سردی<br/>         خاتم نے کی ہی اس ہی یہ ختم پیری<br/>         مرگ پر رنے دی صدف بطن بادی<br/>         صنایع کان و بحر ہوا جسکا جوہری<br/>         رتبہ میں اسکو لے نہیں ہی برابر<br/>         ہر حرف پر الف کو احد کے ہی برتری</p> | <p>لیکن نہ منور انوار برتری<br/>         وہ نور حق ہے ہی وہ جان اس کے نور<br/>         وہ مبتلا ہے جلالتا سے خلق ہی<br/>         اس آخر زمان کے تولد کی خوش خبر<br/>         پیغمبروں درشتوں پہ سب جو انور<br/>         ہی نام پاک جسکا محمد دو کون میں<br/>         دریا ہی احذیت کے وہ در تسم کو<br/>         وہ گوہر گمانہ نہو کیوں کے بے بہا<br/>         چوتھے فلک پہ مہر کا جو ہم نشین ہی<br/>         شب شدن میں وہ قدور و جو خوب</p> |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

گیسوی غنبرین جو تھے ہزار کان کے  
بیشک کرے بہ روزِ شنبہ لئے ہی  
یک شمر گر لکھوں تین بسمِ اسکے حال  
ہر دم بجز سپاس کے اوسنے جو کی نجات  
دندان کے پیش و پس تھی جو شیریں اور زبان  
فرمان دین نپاہ کو آنکھوں پر رکھ لئے  
سالارِ دنیا کے جواہرِ ادحق نے کی  
جب دل میں کافروں کی دی میت کو جانی  
اسی ہزار سے جو کئے خوف یکہزار  
فتح و ظفر جو مینہ اور سیرہ میں آئے  
اکثر مضافِ صعب میں باطنوں کے ساتھ  
پایا کئے کا اپنے سر دست خوب ہی  
حکم خدا سے سر کیا سارے جہان کو وہ  
اس عظمت و جلال کے ہوئے جو نہ تھے  
ہو دین و دودل تو اسکی شجاعت کروں رقم  
احکام اسکے شرع کے پہنچے جو خلق میں  
ہیں جو بہشتیہ دشتِ ضلالت میں آتک  
اودین بھی جگو کھل مواعظِ انزلیہ  
تا نئے ذوالحال سے اعیانِ دین بخت

آئین سے اسکے نسق کے مسدود ہو گئے  
 تار و زبر ستیخیز رنگینے رسوم عدل  
 ایمان اور ثغافت امت میں اسکی طرز  
 باج ہو تجسبا جنس گن کا تو کیوں ہو  
 اخلاق خاص میں سے اور علیٰ عجب کے  
 اسلامیہ کو کرنے مروت سے آشنا  
 تعظیم اور تواضع کفار کے لئے  
 نعمات دنیوی سے نفی اذ کو کچھ غرض  
 گر آفتاب عرش نہ دیکھے تو کیا عجب  
 زیر نگین جم تھے یہ اسلام سے پرے  
 اور باعث وجود کا ہر ذل میں نفی ہے  
 اونکی بڑی نصیب جو خیر م میں ہیں <sup>قطعہ</sup>  
 ساغر بہان ہی یاد و غرت کا ہاتھین  
 لاکن بہت ضرور پہنچی وہی فرضی  
 چاہا میں وصف اور لکھوں اور خیاب کی  
 و صاف جبکا خالق اکبری ای امید  
 مانا میں اسکی بات کو اور سر جبکا کہا  
 روز حساب تک ہی نہ ہو دیکھا ختم  
 وہ کو فسا گئے ہی جو مجھے نہیں ہوا

پہلے کے راہ درسم جفا و شکر می  
 داوڑ کے حکم سے جو ہوئے اسکی داوی  
 جیسی خدا کی ہی خوش بندہ پروری  
 بازار مغفرت میں خدا او کا مشتری  
 قطعہ لکھتا ہوں ایک حرف برس کسری  
 صادر ہو ہی ہی دیکھو یہ عکس کبری  
 کرتے تھے آپ فرزند امی مٹھری  
 تہی صبر و فقر و شکر نوا ہی نو گری  
 نہی شہرہ سے جلی جلیبت مخمری  
 قرآن سے قبول کئے دیو اور پری  
 چون فعل و اسم حرف میں معنی صدری  
 طالع ہی نجم دین کا زہی اوج آخری  
 ملتا وہاں بہت ہی اور جام کوثری  
 لانا بجا بصداق مور مقرری  
 دل نے کہا بہہ کام ہی مشکل نہ سرری  
 دریا ی نعت میں تو کر گیا شتاوری  
 سچ ہی میں کیا ہوں اور بہہ میری غموری  
 شرح کر کروں میرے اعمال کی ذری  
 غفار پر عبان ہی سب احوال اتیری

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>آئے ہیں یا جب گہری آفات محضی<br/>ہو جاوے لعل گوینہ میرا رنگ لعل صغری<br/>اللہ کے سواے میرا لفظ آخری</p>                                                                                                                                                                                                                             | <p>بڑا ہی نام لیتا ہوں اسی شافع ام<br/>دارین میں عجب نہیں لطافت کے چرے<br/>ہرگز نہ ہو کہی نہ ہو ہر سال میں نہ ہو</p>                                                                                                                                                                                                    |
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        | <p>قطعہ</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
| <p>کہ جنکے علم کے قابل ہیں سب کہیں ہیں<br/>کئے مطالعہ ہر بیت ہی بعین نقین<br/>دکھاؤ خوب چشم سے چراغ دین</p>                                                                                                                                                                                                                            | <p>میرے جیب جو ہیں مولوی حبیب اللہ<br/>سنئے یہ نظم کو میرے بس مع دیناری<br/>تو سال و نام قصیدے کا لکھ کے مجھے کہے</p>                                                                                                                                                                                                   |
| <p>قصیدہ در منقبت حضرت حسین علیہ السلام</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
| <p>کیون نہوں آپ سید الشہداء<br/>اور حسن بہائی مصطفیٰ نانا<br/>آپ پر جو ہوا حقیقتی تھا<br/>ایسی حالت میں بھی نماز قضا<br/>ویسے روزوں میں یوم عاشورا<br/>خاص بہ دن بھی آپ ہی کو دیا<br/>فضل حق آپ پر بلا احصا<br/>بھیجین بہر سلام صحیح و صواب<br/>بحر عصیان میں غرق سر تا پا<br/>اپنے نانا سے کر کے استعدا<br/>بخشواؤ خدا سے بہر حسد</p> | <p>ملک صبر و رضا کے شاہنشا<br/>مرضی بابہ فاطمہ ہی ما<br/>ذبیح المجد کا تو مجھ ازنی تھا<br/>کیا آپ نے باوجود<br/>جیسے راتوں میں یل و تل راعلی<br/>سب فضائل کو کر کے حق نے عطا<br/>آپ کے جہد فسیح روز جزا<br/>آپ پر مومنین بصدق و صفا<br/>ہی امید آپ کا بد ارفنا<br/>دستگیری کا وقت ہی شاہ<br/>حشر کے دن اسے طلب فرما</p> |

## قصیدہ در قرینہ کور پیہم

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>ای گل ناز بہار چمن نیکوئی<br/>         بستر ناز پہ کل مکہ سرانے تعایرے<br/>         دل تڑپا ہی جگر بھٹتا ہی دم رکنا ہی<br/>         شجر تن میں میرے کیوں گلبین غم کے شر<br/>         بار بار وقت وضو کہتی ہوئی آبا ما<br/>         کہو لا مسح کے لئے سر تو بہت جھکتا<br/>         پاس بچا دے کے ہٹا لے تھے اور پرتے مانا<br/>         وہ جو آتی تھی میرے نستر تن سے بو<br/>         ہوتی سکتے کی سی حالت میری جیباتی<br/>         تیری وقت میں میری زندگی دھوا ہوئی<br/>         تو ہی کہہ اے گل شاداب ریاض دہا<br/>         اس قدر سر کر کیا بردھ اے نے تن<br/>         صبح سے شام تک شام سے آدھی رات<br/>         واہ جسم کہی داعی اجل کو لبیک<br/>         جلد تو یہاں سے گئی دار بقا کو لیکن<br/>         حیف آفس دن اک سال تہ جانی کی ہوا<br/>         بھگو امید تھی بھنگے گا آنکھوں سے آہ</p> | <p>سیکڑوں دل میں بھی امید دم کوئی<br/>         آج تک کے میں تو بے مکہ زمین میں سوئی<br/>         یاد آتی ہی ہر اک دم جو تیری خوشخوئی<br/>         تخم ہجران کے میرے مریع دل میں بوئی<br/>         ہنسنے سے ہاتھ ملا کرتی تھی شست و شو<br/>         ہاتھ سپر ملی منہ منہ پہ بصد دل جولی<br/>         نہ کہی ہٹ کر لی نے جا سے ہتی مارولی<br/>         پیر چننا ہی باقی ہی وہی خوشبوئی<br/>         حسن اخلاق بہت سے پیر اور گولی<br/>         خواب میں نہیں کرتی کہی دلجوئی<br/>         جی کے بہلا گوا ب تیرے سوا ہی کوئی<br/>         برف سے ہوتی ہی فی الحال رضائی لولی<br/>         دہیان آتا تیرا جب کہتے ہیں بان پابوئی<br/>         شرط و بنداری داکا نہ ذرا ہی وئی<br/>         میرے اعمال کے دفتر کی سیاہی فہوئی<br/>         ہم تو سمجھے تھے کہ نت پہو لگی جون گل لولی<br/>         دل میرا سنگے ہی یا آہنی ہی یا ردولی</p> |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

مرقوم با زدم شہر الیغ ول سن یکینار د و صنف د پنج جری

### قصیدہ

جن پر ہی شیطا طین کو نکر نہوں مسخر  
سوز درون سے لاؤن یک شعلہ گزبان  
داغ کو میرے دل کے گرد کیجے جرج اخضر  
اوراق موز و شب کے درہم ہوں ہر تہر  
اس نظم کو یک عاقل گوش خرد سے سنکر  
کو کون ہی کہ جس کا تم نام لیکے اب  
میں نے کہا کہ سن لو ہوں نام لیوا اسکا  
خلاق ہر د و عالم رزاق ہی ہی سب کا  
بے شبہ دیکھا ہی حال نمک بد کے  
علا م بھی ہی ہی ستار ہی د ہی ب  
پر ہر زبان میں اسکے اسامی لگے ہیں  
مسحود ساجدین کا معبود عابدین کا  
صانع کے ساتھ نسبت مصنوع کو جو کچھ  
تسیر نہایا ہو اپنے دو ہاتھ ہی سے  
پر چاہی کہ اس کے احکام کے موافق  
اکل حلال کا اور صدق متاکل کا ہی

ہی جھکوا اسم اعظم ازل سے ازبر  
جل جاے طور ہست احر و بائی یکسر  
آنکھوں کے تار تو تین گم ہوں نظر سے خیر  
دور دوالم کا میرے کہو لون اگر میں دفر  
حیرت زدہ کیا بہت مجھے سوال منکر  
دہمکانے ہو کر چمکاتے ہو سہر  
قبضہ میں جسکے جان ہی نے مشاہدہ مقرر  
قہار مشرکون کا فضال حال مضطر  
احکم ہی حاکمون کا رور جزا کا داور  
غفار ہی ہی ہی جو کائنات سو اکفر  
شیانوی خبر میں فرماے ہیں پیسر  
ہی اسم ذات اسکا اللہ سب سے اکبر  
براہل دانش و دین اوضح ہی اور اظہر  
تاثر اسکی ہم میں ہی جو ضمیر مضمر  
عالم ہوں اور اگر غافل ہیں مذہب  
کہ کہین خیل تو ہوا نو نے کم سمندر

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>رومی زمین کے رودین رودین بہین جو رین<br/>ہر خند ہونش نہ بار یک بال سے ہی<br/>اے معترض یقین جان ایسے مرد کو<br/>یوسف سانور دیدہ غایب ہو جب نظر سے<br/>بے صبری نے ہماری ہمکو بہت ترلایا<br/>گرچہ ہمارا روظا ظہر میں بدستغا<br/>رونے میں جو براہی ہنسنے میں نہیں<br/>یک فائدہ بھی ہی تو تار فتن دل ہی<br/>امید ہی تھی باب و منیۃ العلم</p> | <p>دریائے احدیت کے خواص اور شفا<br/>گلت جاتے اسکا بیشک ہدف کے اوپر<br/>نا اس جہان میں ڈر ہی نے خوف روضہ<br/>یعقوب وار کو نکر کہین چشم احمر<br/>حق بات تو یہی ہی جو تو کیا سو بہتر<br/>باطن میں آئیے سہی و نماے دلبر<br/>نقصان اسین اسین فواید اکثر<br/>جس شے میں ہو کی رقت چمکیگا مہر نور<br/>ساک جہان میں ہو دین اشعار میرے شہر</p>     |
| <p>کیونکر نہ ہو فلک بہ تیرا دور آخری<br/>پدیسے تعقل باز سے کرتی ہی اندون<br/>میں سخت راست کو تو بہت نرم قبا<br/>بدلے میں نیکیوں کے کرے جو کوئی بی<br/>ایا ہی تجھ میں بزرگان دین کے<br/>اغوا میں فقر میں صلاح و فدا دین<br/>لاٹھی لگے پہ دونوں سروں پہ کھاتا<br/>مغصہ کیا فادو تو تو دکھتارا<br/>کرتے رہو خوشی سے مرد تیرے وطن</p>          | <p>قصیدہ<br/>پڑ سے درخت ارنڈ کا کرتا ہی ستر<br/>گید ہڑ ہی ستر سے ہی کرتا یرا بی<br/>آہنگری کے آگے ہی ناچیز زرگری<br/>ہوگی نہ وجہان میں کہی اسکی بہتری<br/>چاہے بڑا جو کوئی وسیکی ہی اتتری<br/>بہ کا شریک حال جو تو ہا ہی اب بری<br/>سب جہان میں اسین یہ ہی عادت خری<br/>یہ باتجے دور ہی اے زیب سوری<br/>جب جہاں خوب اسی میں ہی برتری</p> |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>چمچ پر پاپوا پس اسے پایہ فساد<br/>         سیکھے ہیں چار پاؤں سے اجالہ ڈال<br/>         چرچہ خوب لڑو کیا ترسے جہان میں ہی<br/>         چرخ ترسے بھلا کیا چلتا رہی بزدل<br/>         مشکل میں جا پڑی ہی خدا کے طرف ہے<br/>         ہوتا وہی جو کاتب قدرت نے لکھ دیا<br/>         غیبت جو کوئی کرتے ہیں لوگوں کی بعین<br/>         بس کرا مید قصہ نادر ضیہ کی عمر</p> | <p>چنڈ روز میں رہی گلی حکومت تیری دہریا<br/>         جاتے او دہری کوہین جد ہر دیکھتے ہی<br/>         سر رشتہ اسکا طول ہوتا دور شتری<br/>         جب تک کہ چرخ میں نہ رہے پہ چرخ خضری<br/>         وہ بات جسکو سمجھے تھے آسان مقبری<br/>         تیر خلق سے نہیں ہوتی پہلی بری<br/>         پریشہ کو اپنے پہوڑ کے سیکھیں ہینگا دی<br/>         دارا القضا میں کھتے ہیں باقی ہی لہری</p> |
| <p>بجھ کر روشن نہیں دل یہ صلاح<br/>         نور از پیشانی صاحب دلان در یوزہ کن</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                     | <p>مثبت شعر مرزا صاحب</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| <p>نہا میں گردش گردن کے جو رکھ مارا<br/>         کبھی نہ صحن و چین میں پھرتا آوارا</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                 | <p>نہ دشت دیکھنا نہ صحرائے جنگل و خارا<br/>         صبا بلطف بگو آن غزال عسارا</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
| <p>بہار آئی ہی شاداب زرگس و سنبل<br/>         فقس میں بلبل ناہن کا ہی یہ شور و فغل</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                 | <p>پایہ ہاتھ میں لالہ کے ہی مہیا مل<br/>         غور حسن اجازت گو نہ ادھی گل</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
| <p>کہ پرستی بکنی عذیب کشیدارا</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | <p>نہ دشت دیکھنا نہ صحرائے جنگل و خارا<br/>         صبا بلطف بگو آن غزال عسارا</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |

|                                       |                                     |
|---------------------------------------|-------------------------------------|
| مدام دہرین واجب ہی خوشیدائی           | دعا دے پیئے ہیں جام شہب تر لہ       |
| ہی رسم اہل تواضع کر تو خود رائی       | جو باجیب نشینی بادہ پیمائی          |
| بیاد آر حریفان بادہ پیما را           |                                     |
| دکھا کے پشمی و شالہ رو پے کی دیکے خبر | بتا کے موضع جاگیر منصب اور گھر      |
| نگاہ جنگی ہی عالی خبہ او کو گھر       | بلطف و خلق توان کرد صید اہل نظر     |
| بہام و دانہ گیرند مرغ و انار          |                                     |
| توشا حسن جہان رشک ہی مہر و پش         | جو مہوی کا فزا کفر سولاک اسہن یب    |
| بتان ہند جو شکوہ حمد سے کرتے غیب      | جز انقدر توان یافت در جال تو عیب    |
| کہ خال مہر و فانیست روی یارا          |                                     |
| خوشی سے بل شیرین زبان کرے ہی نوا      | نبات کر کے ترستم گلن تاہے ادا       |
| چہا ر طرف سے گلشن میں آئی ہی ہر صفا   | شکر فروزش کہ عمر شمس دور از باد چرا |
| تفقدی مکند طوطی شکر خارا              |                                     |
| ضیائے ذکر اجاہی رہ گشتی بخت           | دیباہی ہر عشق سے روشنائی بخت        |
| خیال روی حریفان ہی رونمائی بخت        | بشکر صحبت احباب و شہنائی بخت        |
| بیاد آر غریبان و شت پیما را           |                                     |
| دلہ بہام خط و خوبی دار ہائی نیست      | چہ مشکل است کہ رسم گروہ گشتی نیست   |
| بحیرت ام کہ چرا بوی باد فانی نیست     | نہ انہم از چہ سبب رنگ شہنائی نیست   |
| سہی قدان چشیم ماہ سیما                |                                     |
| ہوا امید سخن و زر گفت حافظ            | ہی چشم اہل صفا تر گفت حافظ          |

|                                              |                                         |
|----------------------------------------------|-----------------------------------------|
| ہلائے جن و ملک سہرگفتہ حافظ                  | آب آسمان چہ عجب گزگفتہ حافظ             |
| سماع زہرہ برقص اور وسیع را                   |                                         |
| تضمین غزل خواجہ عصمت اللہ بجا رحمۃ اللہ علیہ |                                         |
|                                              |                                         |
| نام خالق زبان دین نھا تقوی کا جوش            | بار بار ہتے تھے آواز اذان پر بھی گوش    |
| عشق کی محی نے کیا مجھ کو کچھ ایسا نہ ہوش     | سر خوش از کوئی خرابا گداز کر دم دوش     |
| بطلب گارئی رسا بچہ یادہ فروش                 |                                         |
| و کھ کے مجھ کو وہاں مہیچہ چشمک دارے          | دین و ایمان و خرد ہو کے رخصت سائے       |
| جو تمنای دلی ہی سو بر آئی بارے               | پیش آئم بسر کو چہ پری خسارے             |
| کافری عشوہ کرے زلف چو زار پیدوش              |                                         |
| غمرہ و ناز و اداس بر کی گئی جو ذر کو ات      | ہوشن جاتی رہی کیا بر میری کچھ کم و کاست |
| دل شدہ جا جوین سامنے اس کے کیرات             | گفتم این کو چہ کوئی است و ترا خانہ گنج  |
| ای مہ نوخم ابروی ترا حلقہ بگوش               |                                         |
| پیش آیا جو نہا تھا میں واضح کے پنہ           | وانہ سمجھ ہوئے آتش ترسپا سپینہ          |
| زہرہ باد گیا آتے ہیں کیا دل پہ گرنہ          | گفت نسبیج بہ خاک اکلن و زار بہ بنہ      |
| سنگ بریش تقویٰ زن و پیمانہ ہوش               |                                         |
| ہاتھ میں لادھی دل خواب میں مٹے ہوئے          | ایسے اعمال شنیعہ سے خدا پایا کب         |
| گو صفا قلب کی منظور ہی کئے یہ سب             | گہگداز صومعہ و راہ میخیز نہ طلب         |
| خرد بیرون فکن و کسوت زندانہ ہوش              |                                         |

|                                        |                                      |
|----------------------------------------|--------------------------------------|
| بکھو مجھ کوں کے آدس شوخ کے ناز و غم ہے | مئی الفت کے شے سے پڑنے پامیں کرے     |
| کہا اسے خام تو ہو پھلے تو پختہ مغزے    | بعد ازان پیش من آتا تو گویم رخے      |
| راہ نیت اگر بر بختم داری گویش          |                                      |
| یہو کہ دیے تھا میرے زہد کو منع کی اکثر | اتفا ہو گیا کب کے ہی سوار برش        |
| جب کے اس حال کو پہنچا دیا نفس کش       | زود دیوانہ و مرست دودیم پیش          |
| بقا می رسیدم کہ نہ دین ماند و نہ ہوش   |                                      |
| میں تو پھلے ہی تھے است می جام است      | اگیا وجہ میں دل چاک گریبان بدست      |
| و ڈرا و ڈری سے ہوا حال میرا جو بہنست   | دیدم از دور گروہی ہمہ دیوانہ و مست   |
| وزلف بادہ عشق آمدہ در جوش و خروش       |                                      |
| بے بفاہینگے بھ زنگین اما کیں و بقیاع   | اسمیں بے فکر و زدہ نہیں بسکا جام     |
| مسکن اہل نظر دیکھو ہی جابی ایلیاع      | بی ذوق و ساقی و مطرب ہمہ در قرض سماع |
| بی می جام و صراحی ہمہ در نوشاوش        |                                      |
| دیکھو اوس مجمع خوشحال کا حال بے غم     | دل ہوا عالم اسباب سے در ہم برہم      |
| اجنبی تھے سببی اور کوئی نہتا و ہاں بہم | چون سرشتہ ناموس شدہ اردو تم          |
| خو استم تا سخن پرانم گفت خروش          |                                      |
| غزب طبت دین میں تو پڑا میرے خلا        | کہا کے آتش کی قہ کہتا ہوں رگ و نال   |
| مجھے ترساکے وہ ترسا بچہ یوں بولا صلا   | ایں کعبہ بہت کہ بی با و سر آئے بطواف |
| دین مسجد کہ در وہی ادب آئے بے خروش     |                                      |
| مسجد ویرا اسمیں نہیں آسبب و زلزلہ      | یہاں کے سگان میں ہی عشق کا آسبب نہ   |

۱  
 حاکم گردن تمام فراسید  
 و فرام گردان نعت

|                                        |                                       |
|----------------------------------------|---------------------------------------|
| یہ مکان اور کین درگہ رکے پسند          | ابن خرابات معانیت دوست نند            |
| از دم صبح ازل اقیامت مدہوش             |                                       |
| مذہب عشق ہی بہ اسین نہیں نرنگی         | دست امید اہتا شوق سے رکہہ پنگی        |
| گرد و زگی سے کنارہ جو نہو دل تنگی      | گر ترا بہت درین شیدہ سر یکرنگی        |
| دین دانش تو یک جرعہ عصمت بقو           |                                       |
| تضمین غزل میرا اوطالب کلیم علیہ الرحمہ |                                       |
| مجنس                                   |                                       |
| خرد شوخ نہ کی عشق میں دلہاری دل        | مردم چشم ہی دل سے نہ کہنے یار دل      |
| طوق الفت ہی سے تہی آہ گران بار دل      | خیم زلفیت و گرد ام گرفتاری دل         |
| کہ درو منوی گنجیہ ز بسیار دل           |                                       |
| جگر سوختہ لی را کہ محبت ہی گرم         | صبر کی آئینہ نے ہی کرنے لگی کچھ پتھر  |
| غم تنہائی سے قریا ہوں تو کیا ہی ادھر   | دید چون سبکی مادل آہن شد نرم          |
| مانہ بیکان تو در سینہ بغم خوار دل      |                                       |
| باطنی دوست تھے جتنے دیکھتے باہر        | بان گرا ایک رہا دل سو ہی وہ بھی آخر   |
| اب دم واپسی کی حال کہوں کافر           | ایک نفس فرصت و صد حرف گرہ خاطر        |
| وای گر گریہ نیاید بعد و کارے دل        |                                       |
| کام آتی نہیں ظاہر کی بہ بر خاست        | راہ لے عشق کی دل سے کہ بلند ہل نہ است |
| پہنچا بہ رفر گران قدر مجھے دست بہ      | مذہب بندہ آزاد میں کچھ ہست            |
| چیت آسایش کو نین سکباری دل             |                                       |

|                                      |                                       |
|--------------------------------------|---------------------------------------|
| قافلے مارا اشارے جو ہر ایک نفس       | چشمِ رحم میں اُس کے توہی انسانِ حسن   |
| کوس فریاد کرے یا نہ کچھ نقارے دس     | راہِ زن را بنود باک ز فریادِ جرّس     |
| ترکِ یغما کند غزہ اش از زاری دل      |                                       |
| دوستو تم ہی کہو حالِ تنم گاری دوش    | کھون کس رو سے میں جیل ہی کیا یاری دوش |
| ہوا طالع ہی میرا اب بد دگاری دوش     | خندہ بر بخت زخمِ با نونا داری دوش     |
| گریہ بر خویش کم یا کبھی قار سے دل    |                                       |
| بار بار دیکھا ہی امید خدا ہی کا علیم | آلے میدانِ تعشق میں کئے رندِ حلیم     |
| ہوشِ قائم نہ ہی اور نہ بجا عقلِ سلیم | عشق چون تیغ کشد بر سرِ بچہ کلیم       |
| کیست جز دماغ کہ آید بسیرِ داری دل    |                                       |
| تضمینِ غزلِ خواجہ حافظ علیہ الرحمہ   |                                       |
| محسن                                 |                                       |
| شاہِ سہ رخی ربِ جلیلِ عظیم           | بادِ لعل کی اور ساغرِ مینا کی قسم     |
| ہلکی جھٹ مکہ بہ زبان اور ہی دمِ دم   | فاش میگویم و اگر گفت خود دلشاد دم     |
| بندہٴ عشق و از ہر دو جہان آزاد دم    |                                       |
| یو چھتے کیا ہو سب لیکھا اے باطل      | اور کرتے ہو جو دریا وطنِ اراشفاق      |
| دیکھا میں باعثِ تغیر سے بہ جانِ باطل | طاہرِ گلشنِ قدیم چہ ہم شمعِ فرق       |
| کہ درینِ دام کہ حادثہ چون افتاد دم   |                                       |
| یہ مکان وہ ہی کہ شہادِ پناہ کچھ ہو   | کیا اس جا ہی تھا دعوائے خدائی نمرود   |
| کیا کہنوں دکھا احوال میں ہے افزود    | من ملک بودم و در درین رہن جا یم بود   |

|                                         |                                      |
|-----------------------------------------|--------------------------------------|
| آدم آور دیرین دیر خراب آبادم            |                                      |
| بانگ مرغان سحر جلوه نور و لب خوش        | سدره و سادہ پر کار قصور و لب خوش     |
| چشم مستانہ علان و سرور لب خوش           | سایہ طوبی و دلجوئی حور و لب خوش      |
| بہوای سکر کوی تو برفت از یادم           |                                      |
| کر کے علم عرب و فرس کا میں استحضار      | اختلافات مذاہب جو کیا استفسار        |
| ہیچ و پچ ہی دیکھا بجناب مختار           | نیت بر لوح و لہجہ الف قامت یار       |
| چکلم حرف و گریا و ندا استادم            |                                      |
| نہ زمان تھا نہ مکان تھے نہ مین و نہ رشا | نہ فلک تھے نہ ستار تھے مگر نور و زہا |
| کن کے کہتے ہی پورب کے وجود اور جفا      | کو لب بخت مرہا ہیچ منہم خجست         |
| یار ارباب و گریستی بچہ طالع زادم        |                                      |
| دیکے الفت سے میرا تھہ میں ہا عشق        | کیا ہی ستانہ کیا ساقی فرزا عشق       |
| بر میں جس روز بھی خلعت شاہا عشق         | تا شدم حلقہ بگوش درمخشا عشق          |
| ہر دم آید غمی از نو بمبار کیا دم        |                                      |
| کی جو یک رہ نشین پر کین مجھے دستخوا     | بے تامل میں دیا ہاتھ سے دل کلم و کشت |
| دیدہ دستہ کیا با بظلمات ہی رست          | میسور و خون دلم مر دمک دیدہ رست      |
| کہ چرادل بگجر گوشہ مردم دادم            |                                      |
| سافکے لہر سے از می اثر زلف زاشک         | کیا عجب ڈوبے اگر ناکہ زلف زاشک       |
| نہیں امید رہی خبر زلف زاشک              | پاک کن چہرہ حافظ بسر زلف زاشک        |
| ور نہ این سیل و مادم بردنیادم           |                                      |

## مس

|                                       |                                          |
|---------------------------------------|------------------------------------------|
| ہوا ہی خوش چین شاداب بیل مست مر دم و  | می و ساقی و مطرب کے ہر یک گھڑی نشاط آباد |
| مجھے ایسے سہل وقت پہنچا مردہ میسلاد   | تو دل میرا کہا دجو خوشی سے یوں مبارکباد  |
| نہیں ہی دولت جاوید دنیا میں مگر اولاد | یہ نعمت اچکودا یم مبارک ہو مبارک ہو      |

## مس

|                                      |                                       |
|--------------------------------------|---------------------------------------|
| یکایک یک بزرگ خبر و کل میر گھر آئے   | بطر ز غاشقا نہ تھے میرے دل کو بہت بہا |
| چمکے ریکے دعوت جوین نے کی تو رہا     | ئے وحدت کی لذت حبیبی جام عشق میں پائے |
| نہ با صحرائے دارم نہ با گلزار سودا   | بہر جامیروم از خوشن مجوشہ تماشا لے    |
| تو قاصد ہو صفام و اکالیے راہ ارم راہ | ہی تیر مقصد و معبر کیا کار سی ضم راہ  |
| بغا و رجافانی میں ہی راہ یک قدم راہ  | مجھے دہان پہنچنے دل سے کئی یکدم راہ   |
| من بیدل حریف سعی نیجیستہ راہ         | تو قطع ناز لہاسن و یک لغزش پائے       |

## ترجیع بند

|                                   |                              |
|-----------------------------------|------------------------------|
| نشان تم پو پو جھٹے ہوا س نہبان کا | ہر ایک تے یلن شان ہی نشان کا |
| وہی خالق ارض و سموات              | وہی لک ہی شیک دو جہان کا     |
| سب مسمیٰ مصنوع بین صانع وہی ہی    | دلیل اس پر ہی خانم مرسلان کا |
| وہی روزی سان ہی لے کم و کاست      | بلا ناغہ قوی کا نا تو ان کا  |
| وہی ہی دادرس ہر وقت وہرا          | ہر یک مظلوم کے شور و فغان کا |
| ازل سے تا اب حکم اسکا نافذ        | مقعد نے زمان کا نے مکان کا   |
| نہیں مولود والد وہ نرادر ہار      | کرین اطلاق اس پر دو دمان کا  |

|                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                      |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| نہا نے ہی نہوگا کوئی ہرگز                                                                                                                                                                                                       | سہم اس نئی جلال و عزو شان کا                                                                                                                                                                                                                         |
| مہربا مشیر ای اہل شرکات<br>بتاؤ کون ہی اللہ کے سات                                                                                                                                                                              |                                                                                                                                                                                                                                                      |
| دیا حکم ترشح آسمان کو<br>ہوئی ہر سو ہزاروں ہند جاری<br>پلایا خیر و خاشاک کو بھی<br>گنجان ہر بند و چسپاں کے<br>حفاظت کے لئے سب بندگوں کے<br>زمین کو سبز و گل سے سنوارا<br>رکھا حکمت سے ہر قانون میں<br>جو اس کا کام ہی عین تبدیل | زمین پانی کیے ہوئی اپنی جان کو<br>اپنی چمنوں میں جا آب روان کو<br>چرندے اور پرندے اس جان کو<br>رکھا بحری و شہین ددان کو<br>کیا، مور ملکوں میں شہسان کو<br>ستاروں سے دی زینت آسمان کو<br>بجائے شمع عقل کشتہ دان کو<br>نہ دخل اس میں کہی وہم و گمان کو |
| مہربا مشیر ای اہل شرکات<br>بتاؤ کون ہی اللہ کے سات                                                                                                                                                                              |                                                                                                                                                                                                                                                      |
| انہ میرے میں سا فوج و بر کے<br>کیا کرتے تردد با فراغت<br>کہ او سکے امر سے بے شبہ و شک<br>زبان و گوش چشم و عقل دیگر<br>بڑی دولت عطا کی یعنی قرآن<br>ہیں اس کے لفظ و معنی بابرک اللہ                                              | بہرے سے فقط اس راہ بر کے<br>سببی پابند نقصان و ضرر کے<br>دشتمے ہیں محافظ ہر بشر کے<br>سجھائے اب نتیجہ خیر و شر کے<br>وساطت سے اخلاقی بیغا مبر کے<br>تجلی بخش دل کے اور بصر کے                                                                        |

|                                                                                                                                                                                                                                   |                                                                                                                                                                                                                                            |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| جو کتائی میں اسکے شرک لائے<br>دوہوبی کے گدھے ہیں بے مختلف                                                                                                                                                                         | وہ کرتے ہیں یسازین کا وز کے<br>معاذ اللہ نہ باہر کے نہ گہر کے                                                                                                                                                                              |
|                                                                                                                                                                                                                                   | مدبر یا مشیر اہل شرکات<br>بتاؤ کون ہی اللہ کے سات                                                                                                                                                                                          |
| بنایا ہاتھ سے آدم کو جسم<br>فرشتوں نے مجب حکم خالق<br>شعادت کے سبب فرمان حق سے<br>کیا نازل جو سپر قدر قہار<br>کئے کرتے ہیں جو اعمال حسن<br>عمل میں لائے جو احکام حق کے<br>وگرنہ دو جہان میں مجبیاں<br>یہ دونوں بات کی خوبی و رشتی | تو پہونگا اپنے دم سے اسہن کچھ دم<br>کئے سجدہ اسے سب ہو کے باہم<br>گرا بلیس طعون نے کیا رم<br>ہوا وہ تا اب لعنت کا مرسم<br>زمین پر ہیں کے اولاد آدم<br>ہوے دارین میں مقبول و اکرم<br>خوابی رو سیاہی کے ہیں الزم<br>ہوید ہی ز آدم تا باین دم |
|                                                                                                                                                                                                                                   | مدبر یا مشیر اہل شرکات<br>بتاؤ کون ہی اللہ کے سات                                                                                                                                                                                          |
| لے دریا جہان شیریں و نمکین<br>رکھے حد اس لئے تا ایک پر ایک<br>وہ برزخ کو جو سمجھے ہیں جسم<br>وہ حکم خاص ہی ان دو میں جاہل<br>نیاس فر آدم سے بھی باہر                                                                              | رکھا دونوں میں برزخ نہر سکین<br>نہ طغیانی کرے نمکین و شیرین<br>بامرق انہیں کرتا ہوں بقیقین<br>نہیں جسم جو کہ جاے تخمین<br>ہی اسکا نظر و نسق درسم و آئین                                                                                    |

|                                |                                 |
|--------------------------------|---------------------------------|
| جہاں سے بین جہاں میں ہر طرف کو | جہاں روم و شام و فارس و چین     |
| دلیل راہ میں ہر جہت کے         | یہ رہنمائی تیری قطبین و پروین   |
| صانع اس کے افزون حصہ سے ہیں    | ہی ادنیٰ صنع میں نے کی جو تبیین |

مہربانیاں شیریں اہل شرکات  
بتاؤ کون ہی اللہ کے سات

|                                |                            |
|--------------------------------|----------------------------|
| کیا افلاک کے خیموں کو برپا     | بچھایا فرش قلابین زمین کا  |
| نظر کرتے قیام فرشتے بھی        | یہاں ہی خوب میز و فرش رکھا |
| اُجالے کے لئے شمس و قمر کے     | دو فضیلین دیا جبستہ کشکا   |
| ہر سوی سورج میں ایسی روشنائی   | کہ نکلا رات کا دن کو دوالا |
| تو کیا میعاد تک خورشید و مریکا | تقسیم پا گیا دن رات دورا   |
| سبھی جا بدار کے آرام کو شب     | تردد کے لئے تو روز تہرا    |
| بعدہ حال ہر انسان کے بخت       | برای رفع حاجت سوزنا روپا   |
| اکیلا پن اسی کو ہی سزاوار      | جو ہر جنس کے جوڑے بنایا    |

مہربانیاں شیریں اہل شرکات  
بتاؤ کون ہی اللہ کے سات

|                                   |                                 |
|-----------------------------------|---------------------------------|
| حیات و موت کو کیسے پیدا           | جز اعمال کی تا ہو ہویدا         |
| جو ہو جو کے اور یتیموں پر کیا رحم | تو اسکے حق میں آیا اعظم اجرا    |
| جو کہا یا ظلم سے مال غنیمت        | مساکین کو بھی دے تے کلیف و ایذا |
| ہوا مشہور ظالم بلکہ ان ظلم        | دو عالم میں کیا منہمک کا لا     |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>بہشتی دوزخی اکو بنایا<br/>کمرنا خوب ہی بہتری اولاً<br/>ہی اسکے احدیت میں شرک لانا<br/>صریح و صاف ہی قرآن میں آیا</p>                                                                                                                                                                                  | <p>اکرام کابین کے شاہی سے<br/>گنہ ہر طرح کے بدہین امید<br/>گم بدتر سے بدتر زشت سے زشت<br/>بخششیکا کہی شرک کو غفار</p>                                                                                                                                                                                                   |
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                          | <p>مذہب یا مشیر اہل شرکات<br/>بناؤ کون ہی اللہ کے سات</p>                                                                                                                                                                                                                                                               |
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                          | <p>ترجیع بند</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
| <p>دیا فریب مجھے تو نے باغ سبز و کہا<br/>کہا کسی کا کسی حال میں نہیں مانا<br/>کیا جو حکم و حکم سے بجا لایا<br/>تو ڈرتے ڈرتے میں کروز یوں کہا لایا<br/>بہت سے عہد کئے ایک ہی فائیکس<br/>علاوہ سپہ ڈراتا ہی اب بتیغ خبا<br/>تیری سرشت میں بالکل نہیں ہی شرم جیا<br/>رہا مکان میں تو کہتا ہی پہر مجھے آ</p> | <p>مستیر خاص شایین انفس اتارا<br/>بیر ہر ایک سخن کو جو میں نے سچ جانا<br/>تجھے رفیق سمجھنے پر اٹھایا کہ پہلا<br/>جو رفتہ رفتہ تیرا بھی صاف مجھ پہ پہلا<br/>کہاں ملک میں بہر دن سات تیرا آوا<br/>یہ سنستے ہی تو ہوا میرے خون کا پیسا<br/>تجھے نہ خلق کا کچھ ڈر ہی اور خوف خدا<br/>کہیں میں تیری ستم کا نہیں کیا چرچا</p> |
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                          | <p>ہزاروں جور ہے اور بھی جفا نہیں ہون<br/>خدا کے سامنے شبہ تو ہی اور میں ہوں</p>                                                                                                                                                                                                                                        |
| <p>تیرے کہے سے تو ہرگز نہ ہو گناہ میں بدنام<br/>جدہر کیا تو اشارہ ادھر رہا میں مدام</p>                                                                                                                                                                                                                  | <p>میرے نہ آنے سے دیتا ہی اب جو خوشنام<br/>مسطح امر جہان تک تہا میں بلا اوٹم</p>                                                                                                                                                                                                                                        |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>اگرچہ مجھ کو سمجھائے سبھی ذوی الانبیاء<br/>برائی حق میں تیرے سینے کی نہیں ہو کام<br/>قیضات سے ہی میں کچھ نہیں بہاں<br/>بخانہ نو کہ تیرا سنکے صلح کا پیغام<br/>نکال دل سے تیرے بہ تو ہی خیال خام<br/>تیرے ستم کے حوادث میں اپنے دکھ بھرا</p>                                                                                 | <p>خلاف راہی تیرے لیے میں کیا یہ کلام<br/>تیرا شریک مجھے جانتے تھے خاص و عام<br/>تیرے رفیق کا بیشک ہوا ہی بد انجام<br/>تیرے حضور میں آؤ گناہ میں صبح و شام<br/>دگر نہ عمر اسی آرزو میں ہو گئی تمام<br/>بچا ہوں ظلم سے تیرے بحق خیر امام</p>                                                                             |
| <p>ہزاروں جو رہے اور یہی جہا میں بہوں<br/>خدا کے سامنے کی شبہ تو ہی اور میں ہوں</p>                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
| <p>ہو اسے مال میں صرف کر کے شام و چکا<br/>ہوئے جو مجھے کے بدرجیاب گناہ<br/>مجھے کہنے میں دلیری ہوئی بلا اکراہ<br/>مشاہدہ میں کیا جب کے خواب میں ناگاہ<br/>سمہل کے غور و تامل سے کی جو میں نے نگاہ<br/>شکت کہا کہ تیری پہوڑ خیمہ و خرگاہ<br/>کیا تھا کوئی ضلالت میں مجھ کو تو گمراہ<br/>اذیتیں تو اتھا ہی چکا ہوں سال و ماہ</p> | <p>میرے تو خرم تقویٰ کو کر دیا تو تباہ<br/>کہا تو آفرین شاہ شمس جاوہ و داہ<br/>بخانا بچھکو کسی کام میں میرا بدخواہ<br/>کہ آئے حلو کمان مجھ پر فوج و فوج سپاہ<br/>تو دیکھا دڑجوانی گناہ کی بھی سپاہ<br/>لیا میں شافع محشر کے آسمان کی پناہ<br/>لے آیا راہ صداقت پہ میرا منشاہ<br/>کہی کر فوگکا تیرے طرف رخ معاذ اللہ</p> |
| <p>ہزاروں جو رہے اور یہی جہا میں بہوں<br/>خدا کے سامنے کی شبہ تو ہی اور میں ہوں</p>                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
| <p>نہا کر دوش گردوں کے ہاتھ نئے لان</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                        | <p>ہو پاؤں پڑے کے تیرے جہا میں جلو ان</p>                                                                                                                                                                                                                                                                               |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>نہیں کہا میں کہی تجھے آشکار و نہان<br/>میرا ہنر تو میں کہا ہوا غریب مکان<br/>دیا فریب ہر ایک ثابت میں مجھے ہر آن<br/>کنا رکھن جو ہوا میں تو اسے شیر زمان<br/>تیرے فریب کے قابل میں صرف نرو چا<br/>کیا تھا تو نے توں کر خرابی ایمان<br/>سجھن تیرا تو ابھی دل پر یوں کر سی چھان</p>                       | <p>کہ اس جہان کے کسی چیز کا ہونٹن خواہا<br/>لے آیا کہینچ کے تو نے مجھے کہاں کہاں<br/>گر گئے تیرے تو اذیت کا ہمارے ارہا<br/>بہت سے تو نے کئے مجھے افسرے بہنا<br/>کیڑے لگے تیرے اپنے کان میں شیطان<br/>مجھے بچا لیا اذرا و صدق قلب زبان<br/>کہ بات رہوں چل بل بہا تیرا زمان</p>                                            |
| <p>ہزاروں جو رہی اور یہی جہاں میں سہون<br/>خدا کے سامنے بی شہہ تو ہی اور میں ہون</p>                                                                                                                                                                                                                       | <p>ہزاروں جو رہی اور یہی جہاں میں سہون<br/>خدا کے سامنے بی شہہ تو ہی اور میں ہون</p>                                                                                                                                                                                                                                     |
| <p>منافقا تیرے مذہب میں ہی حرام چلا<br/>صفات ذم سے کوشینہ تیرا ہی لال<br/>جہان ملک کے نہ معلوم تھا تیرا احوال<br/>تیرے تو دل میں ہی گمراہی کہہ لال<br/>دیباہی گنج قناعت کا اسقدر فضال<br/>تیرا بھی کو مبارک ہو زرقاں و منال<br/>بیان و صف میں تیرے زبان بھی لال<br/>تو چاہتا ہی تیرے گہر پہ آون آد جال</p> | <p>کروں میں کیسے تیرے قول شت کو قبال<br/>گمراہی کا تجھ میں بہت بڑا ہی کمال<br/>تیرے امور میں مینے نہیں کیا احوال<br/>نہاؤنگا تیرے کہا تو نہیں حال و مستقبل<br/>برکت کعبہ کسی سے نہیں کیا ہون سوال<br/>میرا بھی کو رہے فخر و صبر و خیر آال<br/>بصد امید میں کہتا ہوں تو ذوق فی الحال<br/>خلاف عقل ہی یہ بات اور امحال</p> |
| <p>ہزاروں جو رہی اور یہی جہاں میں سہون<br/>خدا کے سامنے بی شہہ تو ہی اور میں ہون</p>                                                                                                                                                                                                                       | <p>ہزاروں جو رہی اور یہی جہاں میں سہون<br/>خدا کے سامنے بی شہہ تو ہی اور میں ہون</p>                                                                                                                                                                                                                                     |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>لگا دیا تھا مرنے جہان کے لیل و نہار<br/> تو چاہا تھا شب آدینہ میں کروں بدکار<br/> و کہہ کے دشت منہی کی گلستا کی بیار<br/> میرے طریقے غوغا شدہ تھے سبھی کفار<br/> ہدایت ازلی نے جو لطف کی کیا بار<br/> بپاس خاطر والای احمد مختار<br/> اگر جہان میں نہایتے رہے کوئی گہوار<br/> دوبارہ پڑے میں لا حول اور استغفار</p>           | <p>بلا خلاف ہیں سب جانے صغار و بکار<br/> کہ روزِ حشر کے ہوں اہل نار میں سردار<br/> مجھے نہ ہی دیا شہر معصیت کا شکار<br/> مگر بہ بحرِ خیر غریقِ خویش و تبار<br/> تو آیا کر کے دریا سے دل کا زور تبار<br/> کیا معاف جرایم میرے میرا غفار<br/> نہ آؤ گا میں نہ آؤ گا تیرے در زہن ہار<br/> کہا ہوں کہتا ہوں یہ تباہ بچار بچار</p>          |
| <p>ہزاروں جو رہے اور بھی جہاں میں مہوں<br/> خدا کے سامنے بے شبہ تو ہی اور میں مہوں</p>                                                                                                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
| <p>تیرے سلوک کی ممکن نہیں یہاں بپاش<br/> تیرے رفیق بہ سب محالہ ہیں بپاش<br/> میرے عیوب کی جھجک جو ہی نہ تپا شہر<br/> جو تو نے مجھے یہ بے فائدہ کیا پراش<br/> یہ ہی زبانِ زورِ خاص و عام کے نکاش<br/> جہاں تک کہ مجھے کہتا تھا کہ بچار ہوں فاش<br/> اگرچہ تیغِ ستم سے دل و جگر میں پاش<br/> تو چاہتا ہی نہ تھا اب بھی اے نکاش</p> | <p>کہ تیرے مات کی اما دین میں او بپاش<br/> ہنیں ہی فکرِ معا و انکو اور عقلِ معاش<br/> بہت دیکھے کہ کہا یا ہوں میں ہی جو کہ اش<br/> میرا وطن نہیں یہ ملک ہوں غلط خوش باش<br/> جو کہ ہی تو نے مسافرِ نوازیاں شبا باش<br/> امید کہیے اسے سامعہ میرا نہ خراش<br/> باقضایِ علوم ہستی ہوں بس نشا ش<br/> مکانِ بخش میں برہوں میں حاضر باش</p> |
| <p>ہزاروں جو رہے اور بھی جہاں میں مہوں</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |

خدا کے سامنے بی شہد تو ہی اور میں ہوں

## مثنوی سر جان

|                            |                              |
|----------------------------|------------------------------|
| کہہ ہوئے قلم کی زبان شکرین | کلبھون پھلے شکر جہان آفرین   |
| کہ پیدا کیا ختم مرسلین     | وہ نے شبہ ہی خالق عالمین     |
| زہے جان آدم ہی روح خلیل    | وہ خاتم کہ ہی جسکا اخ جبرئیل |
| کہ موسیٰ کو ہارون جیسے دے  | اُسے آل واصحاب ایسے دے       |
| علیہم صلوات و علیہم سلام   | صبح و سابل مام و دوام        |

## سبب نظم کا

|                               |                            |
|-------------------------------|----------------------------|
| ملاوت میں کرتا تھا قلم العزیز | سبب نظم کا یہ ہی ہے باتیں  |
| بزرگ بزرگان و حید جہان        | مفسر تھے اسکے فرید زمان    |
| خدا دے خدا جیسی سیر ہی        | بیان حقایق کی تصویر ہی     |
| کھا دل اسے کلبھو ہی مرز جان   | نظر میں جو آیا دعا کا بیان |
| کر نیلے عل سبب ثابت قدم       | یہہ اسکا خلاصہ کیا میں رقم |

## بیان حضرت جبرئیل علیہ السلام کے خد مسکا

|                                |                                 |
|--------------------------------|---------------------------------|
| حدیث صحیح ہی سنو با خدا        | بڑے راویوں نے روایت کیا         |
| فرشتوں میں برترین بالیقین      | میں شہور جو جبرئیل امین         |
| کہ بندوں کے حاجات کرتے ہیں عرض | ہی خدمات میں انکے یک یہہ ہی عرض |

## سبب محبوب کے دعا کے پڑائی کے تاخیر کا

|                            |                         |
|----------------------------|-------------------------|
| تو ہوا ہی یوں حکم رب العلا | کرے کوئی محبوب جب التجا |
|----------------------------|-------------------------|

|                                                                                                                                                                                                                                                                                          |                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>کہ تا وہ کرے اور جو سگری<br/>پہنچتا رہے اسکا مجہد کو پیام<br/>کہ باسوڑی اور بے ساری</p>                                                                                                                                                                                               | <p>کہ مطلب کو اسکے رکھو ملو<br/>کہ رو دے پکارے بہر صبح شام<br/>خوش آتی بہت اسکی آواز</p>                                                                                                                                                                                           |
| <p><b>سبب فاجر کے برآمد کار کے تعجیل کا</b></p>                                                                                                                                                                                                                                          |                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
| <p>بد رگاہ لاشائے کبریا<br/>روا کر دو حاجت کو بے قال و قیل<br/>نہ آواز ناخوش سے ناخوش کرے<br/>کہ کوئی ادب کی بہتانی نہیں<br/>یہ فقط ترجمہ سے ہویدا ہوا</p>                                                                                                                               | <p>جو کرنا ہی بدکار کا مسردعا<br/>تو ہوتا ہی ارشاد اے جبرئیل<br/>کہ فریاد کو وہ فراموش کرے<br/>بد آواز اسکی خوش آتی نہیں<br/>سبب ایسے تاخیر تعجیل کا</p>                                                                                                                           |
| <p><b>بیان احکام کے تاخیر و تعجیل کی علت غائی کا</b></p>                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
| <p>میرے عقل ناقص میں ہی کام کی<br/>پہ کا فر کے حق میں ہی تر بہشت<br/>نہیں اس میں کچھ شک بہر خوش حال<br/>برابر نہیں بیان کی کل کانیات<br/>ہی مرکز تاخیر سے استحسان<br/>اسے جانچنا خوب منظر ہی<br/>محق ہو کے مو فور نعمات کا<br/>وہ خواہاں ہی اسباب راحت کا<br/>نظر آنے اخلاق محبوب کے</p> | <p>مگر علت غائی احکام کی<br/>یہ دنیا تو مومن کو ہی جانی نشت<br/>ہی عقبی میں بالعکس ذوق کا حال<br/>وہاں کی یک اذمائے نعمت کے تہ<br/>دہ چاہے تو یدیوے اسبب جہاں<br/>ہی نزدیک تر بہشت دوری<br/>کہ مقبول موعود جنات کا<br/>طلبگار دنیا کی نعمت کا ہی<br/>توقف کی صورت میں مطلوب کے</p> |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>تو منہ وہ کہہ رہا پالتا ہی ہے ہیر<br/>و یا تنگ دل ہو کے کہتا ہی جبر<br/>کہہتا ہی دو امر میں ایک امر<br/>بہر حال منظور ہی تربیت<br/>اے آخرت میں ہی بالکل عذاب<br/>عنایت کئے اسکو کچا بہان<br/>کہ تا وہ کرے خشر میں گفتگو<br/>وہ خلاق ہی اسکی کیا بات ہی</p>                                                       | <p>جو مقصد کی اجرا سے مین ہو کر دیر<br/>وہ مرضی حق پری کرنا ہی صبر<br/>اگر ہووے مایل سوی جبر و قدر<br/>بدرگاہ کیما سے واحدیت<br/>جو غما ہی کافر کا مطلب شتاب<br/>زر و مال اور راحت دو جہان<br/>نہ رہ جائے باقی کوئی آرزو<br/>دم واپسین تک یہہ پرداخت ہی</p>                                                                   |
| <p style="text-align: center;"><b>مرشد کا ارشاد</b></p>                                                                                                                                                                                                                                                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
| <p>کہ جسے میرا دل بہت شاد ہی<br/>تو اپنے تئیں رکھو اسے بری<br/>نہ مانگو کوئی شے کہی خلق سے<br/>وہ خالق ہی رازق ہی سببہ سے<br/>بلاشبہ منتا مناجات ہی<br/>کہلانے کے ہیں اور بلانے کے ہیں<br/>بلانا غدت و تن پھنچو ا دیا<br/>یہی اسکی عادت یہی اسکی خو<br/>وہ گہر جو ہی موقوف اعمال پر<br/>زبان بیان میں میری قصور</p> | <p>مگر میرے مرشد کا ارشاد ہی<br/>دلانا ننگنے کی ہی عادت بری<br/>نکلتا ہی دم یہی اگر خلق سے<br/>جو کچھ چاہئے چاہو اللہ سے<br/>کہ رحمان تو قاضی حاجات ہی<br/>دو جا اسکے دینے دلانے کے ہیں<br/>یہہ دنیا میں جتننا مقرر کیا<br/>دلانا ہی بہان ایک سے ایک کو<br/>وہ خود آپ دیتا ہی جنت میں گہر<br/>میں کیونکر کروں وصف جو قصور</p> |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>بیان اسقدر بس ہی ایمان کی جان<br/> نہیں ہی خوشام کا کچھ ضابطہ<br/> اور اپنی ہی برائے حاجات کے<br/> نہ جنت کہی مانگیو بھول کر<br/> کہ جامع ہی آغاز و انجام کی<br/> اسی سے ہی قرب جہان آفرین<br/> ملاوت کو حق سے بصیرت ہی مانگ<br/> تو جتنا کرے شکر و ثنا ہو بیش<br/> تیرے ذات میں ہی تجلی تری<br/> شب و روز حق کی عبادت کرو</p> | <p>ہی قرآن میں جب خوب انجایان<br/> وہاں واسطہ سے نہیں واسطہ<br/> نظر کرتے اسکے عطیات کے<br/> نہ تو دست کوتاہ کو طول کر<br/> کہ ایمان کی درخواست ہی کام کی<br/> اسی سے ہی دینا اسی سے ہی دین<br/> عبادت کی نیت سے صحت بھنگ<br/> بغیر مغصہ نہ رکھ دل کو ریش<br/> تیرے ہاتھ میں ہی ترقی تری<br/> بل مانگنے سے کراہت کرو</p> |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

### بیان جب حال

|                                                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                      |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>وہ کہتا ہوں میں خلق سے ہی بچار<br/> میرا تجربہ ہی بہت بے خلل<br/> یہ بولا کہی میں نے ہل من مزید<br/> بہت سا کیا یا بہت کم کیا<br/> سبھی پر ہویا ہی اور برطا<br/> درآمد کے ہم سے چھڑایا مجھے<br/> کڑوڑوں کو کیا پدموں سنکھوڑیا<br/> و یا مجھے ناچسیر کو اسقدر</p> | <p>جو ہی راز علام پر آشکار<br/> کرین اسپتہ ماد و سرے ہی عمل<br/> ہی جب سے تمیز سیاہ و سفید<br/> مگر شکر مغصہ کا ہر دم کیا<br/> بظاہر جو اسکا نتیجہ طا<br/> خوشام کے غم سے بچایا مجھے<br/> بہ نسبت مرے حوصلہ کے خدا<br/> امکانات باغات ملک اور زر</p> |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

|                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| کہ ابن ذہب بنت فصد مدام<br>تو مگر ہوں مشکور معبود ہوں                                                                                               | سمجھتے ہیں مجھ کو ہوں عالم مقام<br>نظر میں حسودوں کے مجسود ہوں                                                                                 |
| دعا و خاتمہ                                                                                                                                         |                                                                                                                                                |
| خدایا میں رہتا ہوں تجھے امید<br>ازل سے اب تک نہ کچھ آج ہوں<br>گناہوں پر میرے نہ کیجو نگاہ<br>نقطۂ عجز نہ کرنا میرا کام ہی<br>مجھے دیجیو خدمت شاکرین | مگر یو کسی کا مجھے زر خرید<br>ہمیشہ میں تیرا ہی محتاج ہوں<br>سراسر ہوں عاصی بلا اشتباہ<br>پہ عفو جبرائیم تیرا کام ہی<br>کہ شاکر ہوں تادم خسرین |
| صلی اللہ علیہ وآلہ وصحبہ وسلم                                                                                                                       |                                                                                                                                                |
| بھئی محمد مجسم جلیل                                                                                                                                 | اب آئین کہیں حضرت جبریل                                                                                                                        |
| قطعہ                                                                                                                                                |                                                                                                                                                |
| خجستہ قسم سے جب فراغت ہو<br>سہرہ دخل سے دلانا گمان                                                                                                  | تو تہی منکر تاریخ اور نام کی<br>کہی عقل نے مثنوی حرز جان                                                                                       |
| روایت شریف مکرئی غلطی حاجی زوار میرزا                                                                                                               | عباس صاحب لکھنوی غرضتہ بودم و قوم شہرہ فخر                                                                                                     |
| مثنوی                                                                                                                                               |                                                                                                                                                |
| اگر فرج شریف تنگ نہ ہو<br>کل خبر آپ لائے شریف<br>اپنے داعی کو کیجئے سرور<br>میر و مرزا جو آپ کے ہیں رفیق<br>ہی بہر و سا کہ کل وہ آویں گے            | یہاں کے آنے سے عارفنگ ہو<br>ما حضر کہا نے جو ہو تو طیف<br>تار ہے دل سے اچکا مشکور<br>از رہ لطف میر ہی ہیں شفیق<br>آپ کے ساتھ نہ مان کہا دینگے  |

## مثنوی کید مردون

|                               |                                |
|-------------------------------|--------------------------------|
| کری ہی باب مکر یون تحریر      | خامہ دوزبان خوش تقریر          |
| تہا خرد مند خوب روزیشان       | لکھنؤ کے ضلع میں ایک جوان      |
| نازنینوں سے ہر وادست تہی      | ماہ رویوں سے اسکو الفت تہی     |
| کہو دیا عقل و ہوش کیا رہ      | دیکھ کیٹ روز ایک مہ پارہ       |
| اسکے کا کل میں مہ پہ اسکا     | دل بند ہا اس کے زلف سے اسکا    |
| صید و صیاد ہو گئے ہیں اسیر    | عشق کی دیکھو یہ ہی تاثیر       |
| وصل کی آرزو تہی دونو کو       | ہجر سے گفتگو تہی دونو کو       |
| یہہ بڑپتی تہی اور وہ روتا تھا | پر نہیں اتفاق ہوتا تھا         |
| کہ وہ ہوش ہی پر بے گئے لہر    | بعد مدت کے یہہ ہوا اظہر        |
| اوس پری روکا خاص شوہر تھا     | پر بیا وہ جوان کا نوکر تھا     |
| باندہ ہو باندہ بنے لگا دلبند  | سمجھا جب یہہ جوان دانشمند      |
| پڑنے لاگا نماز وہ دن رات      | یعنی بھرا کے دل میں کچھ یک بات |
| کہ ہی صالح جوان صلاح الدین    | دیکھنے والوں کو ہوا یہہ یقین   |
| رکھہ روپے پانچ اس کے وہ گئے   | ایک دن پر بے کو بلوا کے        |
| دے روپے اچھی زبڈی لانی ل      | بولا اوسے کہ اے نمک بجلال      |
| ہی غازی بڑا ہوا ہی کب         | پر بیا دل میں سو جنے لاگا      |
| کرنی ہی پر یہہ بات ہمکو قبول  | زبڈی مانگی ہی ہم سے بے معمول   |
| اونکے خدمت میں لا کے حاضر کی  | الغرض چکلے سے کوئی سببی        |

رنڈی کے مقبضے تھے ہی وہ شیدا  
 کاتنی شب رنڈی انتظار میں  
 پر بے نے ہی غور ذکر کے سات  
 یاد دلدار میں وہ صادق تھا  
 نہ جھوٹا بات سے نہ بات کیا  
 دوسرے دن ہی دس پلے دلا  
 پر بے نے کہیں سے رنڈی لا  
 وہ جوان رات بھر ساڑ پڑھا  
 سحری مرغ جب اذان دیا  
 پر بیا کر معاینہ یہ حال  
 قمر سے روز بھی جوان تین  
 لیکے پندرہ روپے ایہی سے جا  
 پر بیا ایک کپھنی خوش رو  
 بخوشی لایا اس جوان کے پاس  
 پوچھا اس کپھنی سے نام و نشان  
 کر دیا اپنی جان ساڑ پہ آ  
 کپھنی دیکھتی تھی اوس کی رہ  
 ہو گئی رات جب کہ تین پہر  
 گر گھڑی پل کہیں جو آنکھ لگی

اٹھ و صو کر نساز پڑھنے لگا  
 وہ جوان تھا غازیاری میں  
 جھانکتے تاکتے گزاری رات  
 صبح کا ذب کا وقت آ پہنچا  
 رنڈی کو پر بے کے ساتھ کیا  
 رنڈی لانے کو پر بے سے کہا  
 بولا حکم آپکا بجا لایا  
 رنڈی بستر پہ سو رہی دم کہا  
 رنڈی کو رخصت مکان دیا  
 سمجھا جاتا ہی مفت اسکا مال  
 پر بے سے کہا لے گنگا دین  
 اچھی رنڈی تو شام ہی کو لا  
 نو جوان خوش لباس خوش گسو  
 جانا مالوف ہو گا بلے و سوہا  
 کی تواضع گل اور عطریہ بان  
 پڑھنے لاگنا نماز وہ عرف  
 وہ کرے تہا رکوع اور سجدہ  
 پڑھ کے لا حول سو کئی آئینہ  
 بیقراری سے پھر تو آنکھ لگی

پیشہ میں کچنی کے انتہی سول  
 دل میں جب وصل کی ساقی ہی  
 صبح کے وقت تہندی بہر کراہ  
 دیکھی دینا اذان فجر کی ہی  
 جب کہ فارغ نماز سے وہ ہوا  
 و غنیمت کیا جو اس کے کلام  
 عذر خواہی کی اپنے دوری کی  
 جانے کو پر بے کے ساتھ کہا  
 مفت تحفہ جو اس نے اسکو دیا  
 کیونکہ وہ خیر خواہ صاحب ہی  
 پر بے کہا جو ان عقیسل  
 پر بیا سوچ میں پڑا کیسر  
 اسکی تدبیر ایسی کچھ کیجے  
 جو روانہی ہی خوب صورت ہی  
 لاوین اسکو تو کچھ نہیں چستا  
 ذات میں بھی حسل نہو دیگا  
 رات کی کچنی تہی حور لقا  
 کہہ یہ حال صواب جو رو سے  
 سنکے یہ بات آنکھ نیچے کی

تہا نمازی نماز میں مشغول  
 نیند آوے کہاں سے آتی ہی  
 کی جو ان کے طرف جو اس نے نگاہ  
 ہو گئی بہور راہ گھر کی ہی  
 السلام السلام اُسے کہا  
 دے جواب سلام علیک سلام  
 عفو ہی چاہا سبے حضوری کی  
 دیکھے تحفہ اسے و داع کیا  
 بیچ بے حصر پر بے کو ہوا  
 تین شب دیکھا خوب تائب ہی  
 لویہ پچپیس اور لاو شکمیل  
 کیا روپے جاتے بن پر لے گھر  
 جو دے صاحب آپ ہی لیجے  
 وہ بڑا کانی رہا مورت ہی  
 کسکو معلوم کون ہی سننا  
 پاس اسکو تو وہ نہ سو دیگا  
 اسکا تو ہاتھ ہی او سے نکلا  
 چاہا اس نے جواب جو رو سے  
 ظاہر ادلفکار سے وہ بنی

بولا کچھ فکر کی نہیں ہی بات  
 ترے چلنے میں ہی بہلا میرا  
 عشق کی دل میں تو لگی تھی آگ  
 بولی کرتی ہوں جی کہو کے جو  
 پر بیا ہو جواب سے مسد  
 محل میں میرزا کے جاسئے کی  
 ہی لگا ئی کو میرے بلوائی  
 از رہ لطف دست بچے منگوا  
 لا کے مغلا ئی پا چپہ گہنا  
 بخوشی لا کے اوس جوان کے گہر  
 جون بین دو نو کے آنکھیں چاہیں  
 گو ہر اشک چشم غم خواران  
 جوش آشفگی سرا سر تھا  
 ہجر جان سوز رو سیاہ ہوا  
 لئے اوس نازنین کا ہاتھ میں لیا  
 آنکھ سے آنکھ کو تو نور ہوا  
 سرگذشت اپنی وہ بیان کیا  
 پہر لطیف نکات ہونے لگے  
 دل سے آنکھیں ہمکلا می کی

رات کو چلیو تو خوشی کے رات  
 فائدہ ہوگا میرا اور تیرا  
 جانی اوسنے کہ اب بچگی آگ  
 میں تو چیری ہوں آپ راجہ ہو  
 عرض کی جا کے دوستوں کے حضور  
 ہونی شادی ہی کتھالی کی  
 چاہئے گہنا کپڑے مغلا ئی  
 یہ امانت کو کل ہی لادو بنگلا  
 خوب ہی جو رو کو سنوار بنا  
 بولا حاضر ہی یو بہ رشک قر  
 حضرت عشق پر نثار ہوں  
 برے جیسے کہ فصل میں باران  
 عشق ہر دو طرف برابر تھا  
 وصل کا چہرہ نور ماہ ہوا  
 بیتا مسند پہ دل ربا کے ساتھ  
 ہاتھ سے ہاتھ کو سروسر ہوا  
 اُسنے ہی حال رنج جان کہا  
 داغ دل گشت گو سے دہونے لگے  
 آرزو نکلی ہمسکلا می کی

لب جو شذ تھے آبِ جوان کے  
 لب سے لب کے ہم زبان ہوئے  
 پر بیا دیکھ اونکے بوس و کنار  
 میں نے جو دیکھا کیا ہے سچ ہوگا  
 جو رومی بڑی ہی پیٹ و دُما  
 وہ بھی کن کیانی ہی نرِ سادہ ہو  
 میں جو جو رو کے بوسے لیتا تھا  
 سچہ کہے بات یہ کہیں وہیں  
 خیر یہ تو ہی ہے نکاسِ حال  
 پر بیا پھر جو جہانک کر دیکھا  
 او سکی کردن میں ہاتھ اسکا ہی  
 دیکھ اسن بہا تہ سے ہوا نشاد  
 دیکے دستک پکار کے بولا  
 حکم پایا ہی عرضِ بیگی سے  
 جلدِ شریف لائے باہر  
 پر بے کو جواب بھی نہ دیا  
 دل تو بیتاب پر بے کا تھا  
 بولنے نہ سنے کہل کہلاتے ہیں  
 بولانے خوف وہ پکار پکار

چارے گرد تھے زخماں کے  
 تھے تو دو تن اب ایکجان ہوئے  
 کرنے لگا یہ دلیں سوچ بچار  
 آج رنجِ ایس کہی نہ کیا تھا  
 اور پے ریت کی نہیں کرتا  
 اس زمانے کا ہی وہی مادہ ہو  
 شاید اوسکا مجھے خیال رہا  
 بدگمانی کسی سے خوب نہیں  
 دیکھو نگاہ میں بغور سب احوال  
 ہی وہاں کا تو اور ہی لیکھا  
 اسکے زانو پہ زانو اسکا ہی  
 اذکی ذقت کی یوں رکھی بنیاد  
 آیا حضرت کا خاص ہی مرد ہا  
 یاد کی ہی جناب عالی نے  
 حکم کو سنکے جاؤ اندر پر ہر  
 صرف نے تو وہ مزے میں رہا  
 بے قراری سے پر جو وہ تاکا  
 جانبِ خواجگاہ جاتے ہیں  
 آئے ہیں چو بدار اور رہی چار

کہتے ہیں حکم حضرت اعلیٰ  
 ہو دیکھا وقفہ کوئی دم کا مگر  
 کیونہ ہی نہیں کیا یہ غفلت ہی  
 ہی سواری بھی آپ کی تیار  
 کہہ رہا تھا کہ وہ ہوئے غایب  
 تہو کا دروازہ خوب دھوم کیا  
 کہا آئی ہی فوج حضرت کی  
 ابھی کچھ آپ کا نہیں بگڑا  
 ورنہ جاوے گی آپ کی عزت  
 بندگان حضور لکھنؤ سے  
 دل میں جو اٹکے آیا سب وہ کہا  
 جا پلنگ پر وہ دونوں خواب کے  
 خواہش دل کا اونکے کام ہوا  
 شام سے صبح تک نہ لوٹے  
 وہ جوان غسل کر نماز پڑھا  
 پر بے کی نگہ جو پیسہ پڑی  
 پر بے سے کہا اے نامتقل  
 مرد ہا اور چوہار اور افواج  
 کیا تو کہا یا تھا بہنگ کا گولا

ہی ابھی آپ کو لے آنے کا  
 توڑ دواڑہ آویسنگے اندر  
 ابھی چلنا صلیح دولت ہی  
 خاص بردار پیادے اور اسوار  
 پھر یہ شیطان کا بنانا یہ  
 جو جو اٹے ہوا وہ بوم کیسا  
 بات اب کیا رہی گئی حرمت کی  
 یحاثین او میں جہان ہوں کھڑا  
 نہیں رہو گی شان اور حشمت  
 کرنے ہو کیون بگاڑ بد خو سے  
 یوں ہی بکنا پکا رہا ہی رہا  
 جتنی چاہے شراب نایب پئے  
 باب تفسیل کا تمام ہوا  
 ہجر کے چہالے وصل سے پہنچے  
 اوس پری کو ذرا پرے دے سلا  
 کہا بھگوان کون ہی یہ گہری  
 کیون پکا رکھا تھا جون گٹ غول  
 ہیں کہاں لا انہیں میں دیکھوں آج  
 باتیں دیوان پن کے جو بولا

رنڈی مہان کیس کہی ہوگی  
 بچکو جس روز ہنگ بیہاری  
 بولا بچکو نشے سے شوق نہیں  
 ایسے الزام و صرف تھے آئے  
 صبح تو غمغریب پہنچی تھی  
 پر بیا گہرین جو رو سے پوچھا  
 بولی جیسا کہ تم کہتے تھے کل  
 پوچھا کس بات کی شکایت تھی  
 کہی پورپ کے طرف تھا جو دیا  
 او سکی تاثیر کچھ عجیب ہی  
 تھی اوسمین جو ہن ہوئی روشن  
 بیٹھے سسند پہ بردباری سے  
 باتیں اونکے سمجھ سے باہر تھے  
 تہین انو تھے انو تھے حرکاتین  
 باہر آواز شور و غوغا تھا  
 رات تنہائی جو ستاتی تھی  
 یہ بلا تھی طلسم کی تاثیر  
 دیکھتی دیکھتی ہوئی حیران  
 چہاتی دہر کی تو دل کی کیا

شب تو بلوے ہی میں گشتی ہوگی  
 دنگ ہوا اپنے گہر میں نہا ہی  
 ایسے چیزوں کا دل میں تو نہیں  
 کیا ہوا تھا مجھے حسد اجائے  
 دل ربا کو مکان کی رخصت دی  
 کہو شب کا سما یا کیسا تھا  
 دیکھی ویسا پہ دل رہا بیکل  
 کون سی وہاں نئی حکایت تھی  
 وطلسمات سے بنایا تھا  
 جو نظر آیا سوسندریا ہی  
 صاحب حسن آدم و دوزن  
 خوش فراہی ہزار باری سے  
 آدمی زاد گو کہ خط ہر تھے  
 نئے سسند رہانی سکنا تین  
 یہاں ہر یک طرح کا تماشا تھا  
 جان میری نکل ہی جاتی تھی  
 یا کہ دو نو کے جسم کی تاثیر  
 نہیں آیا نظیر ز مجسمان  
 دل جو ہڑکا جگر تشفی کیا

جب وہ سند سے اوتہنے کے محو  
اسین تہی ہی جل گئی ساری  
شکر کی حق کی کار سازی کا  
دل میرا شب کے کشف راز میں تھا  
پر بسے نے کہا اے میری جان  
جو مصیبت کہ تجھ پہ گزری ہے  
وہ جو ان فلیٹوں گرا ساس  
چکے میں آج آپ جا بیٹھا  
پر بایا عقل نہ لیس کے روپے  
ہم یہ بھگوان کی بڑی ہی دیا  
بولی ہووے جو کچھ کے ہونا ہی  
وہاں اگر آپ کے میں جو جاؤنگی  
پر بیا بھر منکر میں ڈوبا  
اتنے میں وہ ہی بول اوتہی چپے  
چلتی ہوں ایک شرط سے اوجھا  
وہ نہا خوش ہوا گیا دوڑا  
وہ بھی تکرار گرفتبول کیا  
اتنا دل اور جان ہوا  
کت گئی رات عیش و عشرت کی

ہول دل میرا ہو کیسا لہجہ کم  
پای تسکین منکر کی ماری  
نظر آیا جو منہ نمازی کا  
صاحب خانہ تو نماز میں تھا  
کیا بدین نہیں تھی تو انجان  
جانیو سچ وہ مجھ پہ گزری ہے  
پر بسے کہا روپے کی پیاس  
اچھی سی اچھی زبڈی لائی گھا  
بولا جو رو سے ہنکے دیکے روپے  
ہو کے تیار سات میرے آ  
ہم کو کیا جان اپنی کہو نا ہی  
تم کو پر لو کہ میں پاؤنگی  
کہ دون اسکا جواب کس ڈب کا  
تازہ انداز اور ہی چپ سے  
دیوے گہر والا اوس دلی کو بچھا  
اپنے صاحب سے یہ پیام کہا  
جو رو کو وقت پر دیا پیسہ  
ماہ و خورشید کا قران ہوا  
منہ جو دکھلائے صبح ہجرت کی

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>             وعدہ شام کی تو رخصت دی<br/>             دل لگا پر بے کا جانان سے<br/>             پر بے کو تو دن کو رات ہوئی<br/>             پیسے سے پر بے کو کام رہا<br/>             ہر زبان پر ہی کید زن کا سخن<br/>             ایک مشفق ہیں نے طمع باخیر<br/>             اونکے نزدیک ایک ہی زرد رنگ<br/>             چہرے سے رستی ہو یا ہی<br/>             خاندانی حسیل و دشمن<br/>             وہ ہیں جو ہر شناس تو سنکے<br/>             جب وہ گھوڑے پہ بیٹھے شاہ سوار<br/>             شمع محفل ہیں آبرو سے بزم<br/>             دیکھنے میں تو بانکے تھپکے ہیں<br/>             جاننے اپنے تین کم از گل ہیں<br/>             یہ لطیف انہوں نے نجمہ سے کہا<br/>             نہ یہ منظوم ہی نہ موزون ہی<br/>             نہ ہی قابل کسو کے پڑھنے کے<br/>             جھکوا میسہ ہی کہ وہ کھینکے           </p> | <p>             گھر گیا پر بیا لے گنگا جی<br/>             تہرا ہر روز آنا جانان سے<br/>             دو نو کی شب شب برات ہوئی<br/>             دو دن رات کا مدام رہا<br/>             تہا یہ مکر و فریب مردوزن<br/>             نہیں میگا کسی سے او کو بیر<br/>             کون وہ میرزا بہادر بیگ<br/>             واقعی اسم با مسمی ہی<br/>             ہی سپد گیری اونکی بکے پسند<br/>             اچھے گھوڑے سواری میں انکے<br/>             جسے دیکھا کہس کہ واہ سوار<br/>             شیر میدان دلاور انجی رزم<br/>             راستی اونے راست سیکھے ہیں<br/>             اس لئے وہ عزیز مردن میں<br/>             بخوشی میں نے اسکو نظم کیا<br/>             شعرا شعار سے دگر گون ہی<br/>             نہ یہ لائق کسی کے سنے کے<br/>             بن پڑ ہی وہ کہی نہ بہا سینگے           </p> |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

## غزل

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>جسکے باعث سے صفت کرتا رہو ہر دم جدا<br/>         حمد کس سے ہو سکے واللہ ہی نے منہا<br/>         مصطفیٰ کو رہ غارہ بر ہمارا پیشوا +<br/>         ہم دل جان کے کئے کرتے ہیں او سکی اقتدا<br/>         فخر آدم خیر عالم نور حق صل علی<br/>         فی الحقیقت اونے ہی بنیادین کی ابتدا<br/>         ہی امید اونے رکھینگے تار و زانتہا</p> | <p>کون ہی کو نین میں خلاق جز ذات خدا<br/>         جتنے تعریفات مصنوعات ہیں سب سے کہیں<br/>         ہی دی صانع کہ جس نے اپنی قدرت کی کیا<br/>         طرہ دستار وحدت و تاج انبیا<br/>         ہی درد خاص سپر اور ایک آل پر<br/>         آل اور اصحاب ہیں دُر ہای درج معرفت<br/>         سایہ فضل و کرم جیسا کہ اب تک ہم پہ ہی</p> |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

## غزل

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>انسانہ درد و غم کا سنا یا بجا یگا<br/>         اوس دل ربا کے پاس جو آیا بجا یگا<br/>         تیر نگہ سے اوسکے بچا یا بجا یگا<br/>         وہ شوخ چشم ہو گا چھپا یا بجا یگا<br/>         یہ شہ حشر میں بھی لایا بجا یگا<br/>         تو تے پہ اسکا کہنوج بھی پایا بجا یگا<br/>         کہہ طور سا جلیکا بچا یا بجا یگا<br/>         ہر جذبہ ہوئے وہ بہلایا بجا یگا<br/>         جز غرض دل ہمارے اٹھایا بجا یگا<br/>         بہ خون حیض رز ہی دکھایا بجا یگا</p> | <p>گر سیل اشک ہم سے تہا یا بجا یگا<br/>         کس شکل جان رہو گی مجھ ما تو ان کی<br/>         گوشے سے مت نکال دگر نہ غزل<br/>         مت جہانک نے دے غرق ہے چمن کے شکر<br/>         مقبول عشق کو تو اٹھاویگا اسے سج<br/>         شیشے سے دل کو کس طرح تشبیہ دے<br/>         اوس شعلہ رو کے آنکھ سے مت آنکھ ٹو<br/>         دل میں جگر میں آنکھوں میں تصویر کی ہو<br/>         ارض و سما سنبھالی ہی بکچہ پہ عشق<br/>         مت جانو تو شیشے میں ہی اے محنت</p> |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

|                                                                                                                                                                                                                                                                                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>طاہر یہ حکم تجھ کو ہی باطن سے کام کیا<br/>مقتضیں بہان مجاز و حقیقت کی پوچھت<br/>دنیا میں تیرے سر پہ جی جب ظل احمد</p>                                                                                                                                                                    | <p>رہ جا تو اپنی حد پست یا نجا گیا<br/>یہہ زمر و فکتہ تجھ کو سبھایا نجا گیا<br/>محشر میں ہی امید ہی سہ یا نجا گیا</p>                                                                                                                                                           |
| <p>در قصیدہ گیمت یازدہم بند فیضہ ۲۵۴</p>                                                                                                                                                                                                                                                    | <p>۲۵۴</p>                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| <p>غل</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                   | <p>غل</p>                                                                                                                                                                                                                                                                       |
| <p>پوچی میں نے جو اوس سے شب کی بات<br/>جب پتا میں دیا وہ غنچہ وہان<br/>گو نہیں تنہا شریک محفل میں<br/>جھک دیکھا وہ غیر سے ہنسنے<br/>بدگمانی تو اس کی ہی مشہور<br/>دیکھ گھر میں مجھے وہ غصہ سے<br/>میں نے ہر حسد عذر خواہی کی<br/>پاؤں پٹنے سے کیا وہ فتا تھا<br/>میر کے شعر بر غزل کہنا</p> | <p>بولا صاحب کھان کی کب کی بات<br/>مسکرا کے کہا طرب کی بات<br/>جاننا ہوں میں خوب رب کی بات<br/>یہ ہو ہی بڑی غضب کی بات<br/>بے سبب ہو گئی سبب کی بات<br/>باشارت کہا وہ تب کی بات<br/>نہ ذرا کر کے وار وہ لب کی بات<br/>ہوا آزرہ میں تو جب کی بات<br/>نہیں ایسے یہ ادب کی بات</p> |
| <p>غل</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                   | <p>غل</p>                                                                                                                                                                                                                                                                       |
| <p>یار اچھا ہی کر ساتھ ہیں اغیار بہت<br/>سچے کہو مجھے ہو تم کس لئے نیرا بہت<br/>ہر گہری کرتے ہو تم مجھے جو کرا بہت<br/>گوشتہ دل میں جا دیا گیا اے دو گنا دل</p>                                                                                                                             | <p>گل تو خوش نک ہی پر د خن و خار بہت<br/>کچھ خطا ہی تو کرے عذر گنہگار بہت<br/>خانہ آباد میرا دل ہی تو دلدار بہت<br/>یوں تو بہرتے ہیں کئے دن سے خرم بہت</p>                                                                                                                      |

|                                                                                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                  |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| تیرے ہونے میں شفا انھوں نے امرت پتی<br>بار بار عہد کئے اور نہ کئے وعدہ وفا<br>آب جو بروی خدا کی تیری دیکھے<br>شب کو محفل میں تیرے زگرے محمور دیکھے<br>نکے اس غر کربف کی کیفیت کو<br>دیکھ کے چہرہ پر نور کو زلفوں کے بیج<br>جب کہ بیداری میں آئے کی توقع نہ تھی | باہر آہر چند اسبغیہ میں جا بہت<br>ایسے اقرار پہی ہکو بھی انکار بہت<br>کت گئی صاف میان مغربے توار بہت<br>مست ہوتے تھے اور مست تھے نہ ہوتے<br>ہاتھ سے جام بنگ غش کیا جا بہت<br>شمس کی شب کو پرستش کئے کھا بہت<br>رہنا مومن خواب میں ایسے بیدار بہت |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

### عمل

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| کھل کی کل ہی گئی خاطر سے تو سرکاری بات<br>پوچھتے مجھے ہو کیا اس بات خو خوار کی بات<br>کیون ستا نہی مجھے ہر گہری اسے نا صبح<br>رشتہ الفت کا تجھے توڑنا گری منظور<br>ریخ دنیا ہی طبعیوں کو دو اکون کرے<br>پہچے بچانے کے کیا فائدہ دل دیکھے شباب<br>جسکو ہی عقل رہا فہم و ذکا بخت بلند<br>پوچھا حاکم سے میں فونے جو کی فائل کی لگت<br>بولامین جاتا ہوں مسئلہ فقہہ مگر<br>شب کو غیبت میں جفا پیشہ نے نام میرا<br>میں برانا تو کہنے لگا وہ بادہ پرست | مجھکو معلوم نہیں آج کے دربار کی بات<br>بزم میں جبکہ نہیں خبر سرفروار کی بات<br>سُن نہیں سکتا میں غیروں سے کہیں یا رک بات<br>مسجد و دیر میں کہیں مسجد و زمار کی بات<br>غش میں لائے جو سنا اس دل میار کی بات<br>پہلے تو خوش نہیں آئی نہ کہنگار کی بات<br>کرتے ہیں اپنی کر سستے ہیں وہ چار کی بات<br>کیا تیرے دل میں نہیں قاہر جب رک بات<br>سُنئے اکثر ہیں بہان مجرم زردار کی بات<br>ہتی نکالی سہ محفل نئی کرا رک بات<br>نکے ناخوش نہیں ہونا کوئی شرار کی بات |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

|                                           |                                   |
|-------------------------------------------|-----------------------------------|
| یہ کیا مجھے یاد نہیں ہی خبری خمار کی بابت | میں کہا سچ جڑی می من سودھی کہوائی |
| ہوش میں آئے کہیں کا کہی ہشیار کی بات      | ہنگلی امید کہ جو مست سنیگا بہ غزل |

## غزل

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| تو کیا عجب ہی پہنچتی ہو لا مکا کی خبر<br>مطلع<br>کسی خدا ہی پہ ظاہر ہی اس نہا کی خبر<br>نہ کچھ سکا کی خبر ہی نہ کچھ زمان کی خبر<br>جگر کی سینے کی دل کی کہان کہا کی خبر<br>کہہ لی نہ اس نے میرے دل سے نوجوان کی خبر<br>نہ آیا دل جو گیا لانے جان جان کی خبر<br>خدا کے واسطے لاؤ کوئی وہان کی خبر<br>زمین پہ پتھیکے کہتے ہیں آسمان کی خبر<br>نہ جھکو میری خبر ہی نہ دودمان کی خبر<br>وہ پوچھے مجھے میرے پائے نشان کی خبر<br>ہی تھکو میرے رفیعوں کے کاروان کی خبر<br>نہ بازبان کی خبر ہی نہ بے زبان کی خبر<br>اگر نہ پہنچتی گلشن میں اس دہان کی خبر<br>بہار آنے کی اور جانے کی خزان کی خبر<br>یہ کیا غرض ہی جو رکھتے ہو تم جہان کی خبر | جو تم کو ہوتی ہی بیشک میرے گان کی خبر<br>صبا سے پوچھے جو میں میں نے دل سا کی خبر<br>میں انجام ہی سے ہو گیا ہوں وہ ہوش<br>یہ حال دیدہ خون بار ہی رکھوں سپر<br>تک کہ ہی جھکو تو بس پر عقل ہی سے ہی<br>نہ بیچے چین نہ لینے فتنہ راہی کل سے<br>نہ نامہ بری نہ قاصد نہ ہی کہی صبا<br>ہو خاک انکی دین میں خرد کی راہ سے جو<br>اگرچہ ہوں بنی آدم بصورت اسلام<br>جو دیکھے غور سے اپنے تئیں بچشم دل<br>میں پوچھا شام کو نو واردان منزل سے<br>کہے جو ہستی موہوم سے گئے سو گئے<br>نہ کہلتے غنچہ گل اور نہ بولتے بلبل<br>نسیم کہو بصد تہنیت شہ گل کو<br>ضرور کہو خبر او سک جسے ہی امید |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

## غزل در مرثیہ نور چشم

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>شادی دوروزہ سے ہلکوا ہوا یہ حصول<br/>صورت غم کیوں نہوں اہل چین نون<br/>ہر در و دیوار سے باغ و مکان کے ہی<br/>رواق گزار و بام تجہی سے تہی صبح و<br/>گہر کو جو آتے نہیں خواب میں بھی خوشی<br/>بانی زد و سوس و خلد بہر نبی فاطمہ<br/>خالق ارض و سما فضل و کرم سے ترے</p>                                                                                                               | <p>گلشن سینہ میں ہی باد خزان کا نزول<br/>خارالم درجہ گر غنچہ دل ہی ہول<br/>آتی ہی ہر دم صدا وادہ صغیر و بول<br/>سیرتائے کی جاڑ رہی ہی خاک دہول<br/>آپ گئے سو گئے اور گئے ہلکے ہول<br/>میرے بنی کو بار و ضہ و ضوا کا ہول<br/>عرضہ امیہ کو دیکھو حسن قبول</p>                                                                                                          |
| <p>فرمائیں صاحبی صلیت و کیا عرفی و شرعی مستحبی</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| <p>ہلال ابرو کا جا دو خوشہ صورت مسکنکم<br/>حجاب کھنوں میں شرم با تو نین زینت و عجب<br/>سوا حسن و جمال ظاہر کمال باطن سے کوہ تمکین<br/>جہان میں جتنے ہیں خوبصورت وہ بہت قدر کے سا حین<br/>اگرچہ ہر رقص میں ہی پرتی پر و اس کے چنے میں<br/>اگر نظر آئے میں شبیہ اسکی تو بخود ہی سے<br/>تجھے اے امید کیا ہوا جو شکل تصویر زبان بھی<br/>غزل کہہ ایسی ہی فارسی میں کر کے تبدیل قافیہ کو</p> | <p>ہی ماہ رویوں میں ہر تابا خدا کی قدرت مسکنکم<br/>ہی دیکھتائی ہر عصمت جلالی غرت مسکنکم<br/>بہاد انش کے بوشاکی ہی جان فطرت مسکنکم<br/>مگر ہی صانع کے ہاتھ ہی کی یہ نیک شکر مسکنکم<br/>ہزار جستی جاگی سے کرے ہی نہت مسکنکم<br/>خود اپنی ہیستے آپ بچے یہ کیسی شکر مسکنکم<br/>فقط نہیں ہی ہی دلو تیرے بہت شکر مسکنکم<br/>کہ جسکے سننے کو بے تمانا کرے اشتہار مسکنکم</p> |
| <p>کسی پرین نہیں معنون ہوا ہون</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | <p>نثار طاعت بدر الدجا ہون</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |

غزل فارسی بدین  
جگر و ریف و  
نہایت فارسی  
تعمیر

غزل

|                                                                                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>وہ بدر آسمان حسن کے گہر<br/> یہی کہتا ہوں کہ دے ہر سے ہر<br/> دیکھاؤ دلبروں میں و دجہان کے<br/> صفت تیری کف پاکی صفا کی<br/> سبب سے نارسائی کے سراپا<br/> اجازت دے حضور کی خدا را<br/> تمنا سے دلی اب تو یہی ہی<br/> کہ تا آمید دیرین کے موافق</p>          | <p>ہلال آسائے کاسہ گہرا ہوں<br/> ہتی باطن گداہوں بے نوا ہوں<br/> جواہر دلمین میں دیکھاوا ہوں<br/> قطعہ گوشت دل خا سے جو سنا ہوں<br/> زنگ زنگ رنگین خا ہوں<br/> بہت مدت سے میں بے جا پڑا ہوں<br/> تیرے مضجع پہ آؤں اور خدا ہوں<br/> شکر کی زمرہ اہل صفا ہوں</p>                         |
| <p>اگرچہ حسب ظاہر اب یہاں ہوں<br/> خیال نو جوانی سے تمہا سے<br/> الم ترکیف بس ہی کہہ دوں کو<br/> میرے چپ رہنے پرست ہوں جاؤ<br/> نہ سمجھو دور ہوں پر برق آس<br/> اگر میرا ہو ہر مو تیرا و صاف<br/> نہیں یک خصل جانے کی ہی طاقت<br/> ادب سے رو بقید دست بستہ</p> | <p>تمہارا ہی دعا گو ہوں جہاں ہوں<br/> بمخدا نہ کہ پیری میں جوان ہوں<br/> جو کہتا ہی کہ میں فیصل دان ہوں<br/> یقین جانو بلائے ناگمان ہوں<br/> یہاں تو ہوں پدم بہر میں دان ہوں<br/> تو کہہ سکتا ہوں سرتاپا زبان ہوں<br/> اگرچہ سوز دل سے شعلہ سان ہوں<br/> کہاؤں پر با امید امان ہوں</p> |
| <p>یکجا ہوں براہوں یا بہل ہوں</p>                                                                                                                                                                                                                              | <p>بہر صورت تیرے ہا توں ناہوں</p>                                                                                                                                                                                                                                                      |

تو ہی خدائی اور رزاق بیشک  
 شنائی ہو میرے اس زبان سے  
 اگر دہو بن نسیم دو جہان سب  
 نظر کرتے میرے اعمال بد کے  
 مگر لا تعظوا کو جہان دل سے  
 نہیں حاجت بیان کی تیرے آگے  
 وہ ہونا کوہ پر تو چسل نکلتا  
 پہ باتوں سے کیڑوں کے سرا  
 ستائی ہی مجھے ربخوری دل  
 شفا دے اب مجھے شافی مطلق

تیرے مخلوق سے میں کبھی ہوں  
 میرا منہ کیا ہی میں خود کیا ہوں  
 تو اس پر ہی تیرے در کا گدا ہوں  
 دو عالم میں سزاوار سزا ہوں  
 وظیفہ ہر زمان اپنا کیا ہوں  
 کہ جس صدمے میں یارب مبتلا ہوں  
 تیرے افضال سے اب تک بچا ہوں  
 پخت دہو کے ہی میں پایادغا ہوں  
 مقام صبر و تسلیم و رضا ہوں  
 بامید شفا کب سے کھڑا ہوں

### غزل

باد صبا ت ہلا زلفوں کی زنجیر کو  
 خاک قدم کی تیرے دولت کو نہیں  
 سر کو زمین پر رکھا اسگون کو جاری کیا  
 نقش گین سامیرے دل ہی میں دلدار  
 حشر کے دن بر ملا پوچھ گیا مجھے خدا  
 دل سے تعلق ہی سب کہنا یہ ہی غلط  
 غفلت کی آئینہ ہی دیکھ گئے گری میری

یاد کر گیا یہ دل نالہ شبگیر کو  
 پاؤں اگر او سکویں ہیکہ دیں کسیر کو  
 آیہ قرآن پڑھاوسکی میں تسخیر کو  
 عاشق صورت نکر کہتے ہیں تصویر کو  
 عرض کرونگا دلا میرے ہی تقصیر کو  
 عشق سے نسبت نہیں عزت و توقیر کو  
 نامہ اعمال میں جا نہیں تحریر کو

### غزل

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p> باعت جہل و کدور دیکھو<br/> یک نصیحت میں تم کو کرنا ہو<br/> جو جو تم کو صلاح دیتے ہیں<br/> جسے تنظیم ملک ہوا ہے<br/> کچھ بھی خوف خدا نہیں کرو<br/> کیجیو کام وہ خوشی کے سات<br/> از برای خدا بچشم دل<br/> ابھی رسواے دہر ہوتے ہو<br/> وہ زمانہ گیا میرے حضرت<br/> ہو کے بدنام ملک کہوتے ہو<br/> دیکھو اول لیاقت ظاہر<br/> یہ مدار الہام ہوتے ہیں </p> | <p> منتہ بیدار یہاں ہی دیکھو<br/> فائدے اُسکے تا ابد دیکھو<br/> انکے اعمال نیک و بد دیکھو<br/> مقدور بغض و حب دیکھو<br/> موت کو دیکھو و تحسہ دیکھو<br/> جسمین خوش و بد دیکھو<br/> کے کر لئے ہو ضد و کد دیکھو<br/> اس ارادہ کے خرپہ لد دیکھو<br/> وقت دیکھو اور اپنی حد دیکھو<br/> نہیں باور تو شرط بد دیکھو<br/> بعد اوصاف آبت و جد دیکھو<br/> ریش دیکھو اور انخاف دیکھو </p> |
| <h2>غزل</h2>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |

|                                                                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                                |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p> بجئے مختاری عالم مبارک ہو مبارک ہو<br/> ظہور کار کا باعث بغض حق تیرے ہی<br/> ہی کردار سے جولانی پہ اب میدان نصرت<br/> جہان کے رنج و راحت سے عطا کی نصرت<br/> سبب یہہ رستی کا ہی تیرے آداب پر اب<br/> دلے دلے دعا میں تم کو بوعرش اعظم </p> | <p> اور عالم کو ترا مقدم مبارک ہو مبارک ہو<br/> ہوئی تقدیر سے توام مبارک ہو مبارک ہو<br/> ترے اقبال کا اہم مبارک ہو مبارک ہو<br/> تجہ شادی عذو کو غم مبارک ہو مبارک ہو<br/> ہوئی ہیشت دشمن خم مبارک ہو مبارک ہو<br/> ٹلاک ہو کے سب باہم مبارک ہو مبارک ہو </p> |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

غسل تیری تو ہے امید کی نیت ہی ہے  
ترے مدد کو ہر دم مبارک ہو مبارک ہو

## غزل

مردم آزاری سے بترہنیں جب کوئی گنہ  
بد معاشوں کی صلاحوں پہ چلا جو کوئی  
جو مخالف ہو حشد اور رسول اللہ کا  
آخر شملہ لاتی ہی اسی خود سر پر  
پڑ کے لا حول میں کہتا ہوں بلاشبہ دستک  
شاہ یک آن میں ہوتا ہی گدا سے بتر  
نے تکلف وہ جمیل الامراہین جنکے  
لائق نظم نہیں پڑتے ہی ابجد کے دوڑ  
حسب حال اسکے ہی دہلکے یہ مشہور مثل  
آپ کے فیض نظر سے ہوئے جاہل عالم  
درمیان خوف درجا کے جو ہی اسکو دے نام

ہر گہڑی کرتا ہی کیوں نام اعمال سیہ  
ہو کے گمراہ بہشتکار ہر باد تہ  
کون کہتا ہی کہ کونین میں اسکو ہی جگہ  
ظلم و بیداد و ستم جو روح خدا کی سپہ  
ہو گیا خاک بر جس نے شیطان کی پٹہ  
میری اس بات کے اثبات پہ قاہر ہی گوہ  
سوزنے زیر سرسبزین سر پہ ہوزین کلمہ  
جسے سمجھا کہ ہون سب علم و ہنر سے آگہ  
جو ہا ہنسا ری بنا ملتے ہی ہلدی کی گرہ  
علم کے شہر ذرا کیجئے مجھ پر بھی نگہ  
بیم د امید ہی میں گدز سے ہیں ہر شام و گہ

## غزل

فانوس دل سے بہتر کیوں کر ہو اگینہ  
رویت ہلال کی ہی اسلام تعلق  
دہو کے سے ماہ نو کو جب بہ نظر میں کیا  
اے خالق دو عالم فضل و کرم سے تیرے  
تیرے ہی باد میں رکھ دو زو شب و سال

اشراف کے برابر ہرگز نہ ہو کمینہ  
کو نام ہو کو کا مشہور شیخ دینہ  
روتے ہی روتے سالم کہتا ہی وہ مہینہ  
ہوئے بلا توقف مسکن میرا مدینہ  
اس دار بے بقا میں جب تک میرا موجدینہ

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>مقد رخصاے تیرے بندہ جگر دل و جان<br/>امید و بیم ہی میں دن رات کہتے رہے</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | <p>کچھ نہ ہو تو زینہ مخزن ہوا ورنہ<br/>کب تک پڑا رہوں میں کہن میں کیونے</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
| غزل                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
| <p>جو تیرے حسن کا شہرہ سنا ہی<br/>جو تو نے نئے نئے نال دل لیا ہی<br/>تیرے چٹون ہی سے افشا ہوا ہی<br/>یہی آئین دلاری ہی پیار سے<br/>میرا کیا جرم ہی کہہ دے دگر نہ<br/>کہا نقصیر تیری کچھ نہیں ہی<br/>میں شب کو آئینہ میں جسکو دیکھا<br/>اندھیری رات اور بہناگ کالا<br/>خدا سے ڈر بہ خون کشمکش ہی<br/>دو بوسے لب کے یا رخسار کے و<br/>تیرے مقول کی جو کچھ دیت ہی<br/>کبھی مقفل کی بھی کر سیر جانا<br/>ادب سے نذر دینے چشم روم</p> | <p>وہ بعد مرگ بھی جیسا رہا ہی<br/>مقطع یہ خط کش ہی ہٹلا ہی بارہا ہی<br/>مقطع کہ تیرا دل کسی پر مستلا ہی<br/>جو ناحق مجھ پہ تو ایسا خفا ہی<br/>کہیں گے لوگ مجھ کو نے وفا ہی<br/>مجھے اب ماجرا یاد آگیا ہی<br/>اسی ظالم نے میرا دل لیا ہی<br/>تیرے زلفوں کے آگے کیا بلا ہی<br/>تیرے ہاتھوں میں کیا زنگ حنا ہی<br/>ہوں راضی اس پہ جو تیری رضا ہی<br/>وہ پوشیدہ نہیں ہی بر ملا ہی<br/>چمن ہی نہر ہی باغ و فنا ہی<br/>تیرا امیہ آدر پر کھڑا ہی</p> |
| غزل                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
| <p>ردی رخسان اور ہی انوار تابان اور ہی<br/>جسکو ہی چشم حقیقت میں دہی جانے پہنچے</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | <p>ماہ کنگان اور ہی خورشید دوران اور ہی<br/>طرز حرمان اور ہی انداز نادان اور ہی</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |

|                                          |                                         |
|------------------------------------------|-----------------------------------------|
| چہرہ انور سے بہت کچھ بہی تعدد رو کوئی    | مہر خشان اور ہی شمع بستہ اور ہی         |
| رونق سبزی گل سے زلف زیب گل رخا           | سنبستان اور ہی بہ موی پیمان اور ہی      |
| تازہ برگ گل کی لب تشبہ پتھر سے زدہ       | لعل خوبان اور ہی سنگ پشان اور ہی        |
| چشم زار عاشقوں سے ابر سر پر کیونکہ ہو    | اشک سوزان اور ہی سرد آب باران اور ہی    |
| روشنی بجلی کی ایک آن سنبستان دایا        | خلو بطلان اور ہی شان کریمان اور ہی      |
| و اے آنکھ حال پر کہتے جو نا فہمی سے ہیں  | شیخ جلیان اور ہی شاہ خراسان اور ہی      |
| بجھکو ہرگز دل نہ دنگھا دور کر دل سے امید | جنس انسان اور ہی اس دل کا خواہان اور ہی |

### غزل

|                                         |                                      |
|-----------------------------------------|--------------------------------------|
| کل رات جو دیکھا کئے ہم راہ کو کوئی      | وہی نہو شب اور سحر گاہ کو کوئی       |
| مت ابر سید جانو بجلی کی چمک کھی         | بہد برق جگر تفتہ ہی اور آہ کو کوئی   |
| دم آنکھوں میں جان لب پہ جگر بارہ ہوئی   | پہنچا دے اس حالت کو ہمیں جاہ کو کوئی |
| اوس مرند انور کا تصور جو بندہ ہی        | نظر و نین نہیں بہتی ہی درگاہ کو کوئی |
| ناخیز ہی ہر چیز یہ دیکھا دنی کی         | الفت ہی شد اے میرے اند کو کوئی       |
| فرصت ہی دلا کر لے جو کچھ کرنا ہی تجھ کو | نے ملک رہا اور زہی جاہ کو کوئی       |
| بجز ذات حسد اور رسول عربی کے            | امید کسی سے ہی نہ کچھ چاہ کو کوئی    |

### غزل

|                                       |                                        |
|---------------------------------------|----------------------------------------|
| مر جا باد صبا بار سے لائی ہی          | پہچ میں زلف کے دل کو بھی میرا ہی ہی    |
| دل کی ہر جذبہ ہی تقصیر کہوں کیا او کو | پہلے تو آنکھ ہی مجھ پر سید بلا لائی ہی |
| خال چہرے پہ نہیں مڑ مک لیلی ہی        | جادو آنکھوں میں ہی ہو تو نہیں سچائی ہی |

|                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                             |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>بہو لون کس طرح بہسلا راہ کو سنا کر کے<br/>جسے میں مت ہوں وہ بادہ مجھے کافی<br/>بہو لے ہی دل سے انسان کی جگر گوشہ کو<br/>بات تو ایک طرف دیا کی امیس نہیں</p> | <p>میرے رہ رہے مجھے راہ بہہ دکھلائی<br/>اب جو دیا ہی تو انگوڑی بہہ جانی ہی<br/>پیر و مرشد نے میرے بات بہہ فرمائی<br/>جھک کر جلوئے کسی شوخ نے کر مائی ہی</p> |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

### غزل

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>نہ ہی عورت نہ ہی کسرت کہی یون ہی کہی یون<br/>کہی تدبیر ریا زان کہی قسیدہ کے قایل<br/>نہو کر آئینہ خانے میں شاہ دست مکر ہو<br/>یہہ گردش زمانے کی جو نیچے تھے سوا و پرہیز<br/>خبر رکھو ذرا اپنی سخاوت اور سخاوت کی<br/>صحیح ہی فی الحقیقت ہی برابر ہی بہت سچ ہی<br/>دیکھ کے دل کے کام پہلے کی مت رکھو دیکھ</p> | <p>نہ مجبور ہی لے قدرت کہی یون ہی کہی یون<br/>ہی انسان کی عجب فطرت کہی یون ہی کہی یون<br/>نہیں اس میں کچھ حیرت کہی یون ہی کہی یون<br/>نہ کچھ لانے تم نفرت کہی یون ہی کہی یون<br/>جہان میں اکی شہرت کہی یون ہی کہی یون<br/>ہو جسکو جھوٹہ کی کثرت کہی یون ہی کہی یون<br/>یہ دنیا ہی میرے حضرت کہی یون ہی کہی یون</p> |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

### غزل

|                                                                                                                                                                                                                                   |                                                                                                                                                                                                                            |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>گر آپ علاج دل میں سا کر گئے<br/>دل لیکے میرا آپ جو انکار کر گئے<br/>بہر آپ یقین جانے داغوں کو جگر کے<br/>چہوڑ گئے نہیں آپ کو عشرت میں ہی گر گئے<br/>ابیں لعین سکو جو گمراہ کیا ہی<br/>گو عشق کے میدان میں بہت خار پیچے ہیں</p> | <p>تو خاک کے سوتون کو بھی بیدار کر گئے<br/>ہم چپ زبانی کہیں نیرا کر گئے<br/>دکھلا تھیں رسواں دربار کر گئے<br/>ہم وہ بہن دستوں سے ہی تیار کر گئے<br/>کر عرض خدا سے اوسے فی الذاکر گئے<br/>ہم حسن تدابیر سے گلزار کر گئے</p> |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

ہم جسکے عشق میں ہوئے شہرہ آفاق  
دکرا سکے محبت کا رقیبوں کے علی الرغم  
جو جاننے کے حق تھے سو سب جان بچ گئے  
کیا بات ہی وصف اسکا نہ اظہار کر گئے  
کیسب کر گئے نہیں سوار کر گئے  
امید ہی اب ہمو بہت پیار کر گئے

### غزل

دل آرام شب سے جو آیا نہیں ہی  
بجز اسکے دیدار کے دو جہان میں  
لے آوے اُسے یا میرا رہا ہو  
کوئی نہ کہا چشم باطن سے دیکھو  
قصود بصارت ہی ہی فی الحقیقت  
میں دیکھا سوا تیرے کبڑا کسی کا  
ازل سے رخ دل میرا تیرے جانب  
بغور و مائل جو امید دیکھا  
دل آرام کیت دم ہی پایا نہیں ہی  
کسی شے کی مہک ٹوٹ نہیں ہی  
رفیقوں میں کوئی تو ایسا نہیں ہی  
کہ یہ تھکھ نظر کے جینا نہیں ہی  
وگرنہ وہ سب جا ہی کس جا نہیں ہی  
میری جان یہ بات حاشا نہیں ہی  
خدا کے لئے تو ہی فرما نہیں ہی  
جہان وہ نہیں ہی تماشا نہیں ہی

### غزل

عاشق شب فراق نہ روئے تو کیا کرے  
یوسف صفت کھڑا ہی وہ بازار حسن میں  
خوابیدہ بخت مت کہو اسکا وہاں  
جس مزدوم میں نہیں ترویج کن عدل  
اشکون سے اپنے ہنہ کونہ دھوئے تو کیا کرے  
دل نقد جان کو اپنے نہ کہو دے تو کیا کرے  
غیر مکلفہ ہی نہ دے تو کیا کرے  
منظوم تخم غم کے نہ دے تو کیا کرے  
مشکور خاص عام نہ ہوئے تو کیا کرے  
امید جب کہ صبر کے معنی کو پا چکا

### غزل

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>             در پر تو اپنے دیکھو ہیں خواہان نے نئے<br/>             اسے عشق ہم پہ تیرے ہیں احسان نے نئے<br/>             ہیزین نے نئے ہیں گلستان نے نئے<br/>             لاؤں کہان سے دست در گریبان نے نئے<br/>             روشن ہیں داغ دل کے چراغ نے نئے<br/>             مت چھڑو ایتھا و نیگے طوفان نے نئے<br/>             ہیں میرے شاہ حسن کے زمان نے نئے<br/>             رکھتے ہیں مجھے انس غزلان نے نئے<br/>             تم کس لئے بناتے ہو ایوان نے نئے<br/>             واعطائے نئے ہیں مسلمان نے نئے<br/>             ابو ہریرہ بن ہو گئے مہمان نے نئے           </p> | <p>             کیوں ہم یہ جان کرتے ہو بہتان نے نئے<br/>             آنکھوں سے لعن ہے ہی گوہر کہیں کہیں<br/>             داغ فراق و گریہ شبہای مجھ سے<br/>             دامن کو تیرے ناز کے نت اور روپی<br/>             محفل میں میرے شمع کا فور کے بدل<br/>             رو رو کے سو گئے ہیں ہر شام طفل کش<br/>             کہ حکم قتل ہوا ہی گا ہے امان جان<br/>             جب سے تمہارے چشم عیاں ہم چ<br/>             شاہان امارت کان چھوڑی گئے<br/>             بن جائیں کیا عجب نئے قرآن ہیہ دین<br/>             پہلے امید ایک تھا محفل میں آپ کے           </p> |
| <p>             صبح امید کیوں نہ ہو پہلے شام کی<br/>             مدت کی آرزو تھی سو نکلی سلام کی<br/>             پہنچا وے بات کون یہ میرے پیام کی<br/>             طرز خرام دیکھ کے اوس خوش خرام کی<br/>             خلعت نے اوسکے دیکھو از و حرام کی<br/>             کہنا تے ہیں مہر و ماہ نسیم جسکے نام کی<br/>             نکلی تھی ہر زبان سے صد ارام کی           </p>                                                                                                                                                                                                       | <p>             جس دم زبان ایک ہوئی خاص و عام کی<br/>             سر کو جھکا جو دیکھا رکھا ہاتھ تیغ پر<br/>             جس نے کہ نام تیرا سنا جان ہی دیا<br/>             لکبت درسی تو کب کے ہی بے جاں ہو گیا<br/>             نظر فکے پر داوت تھا بیتا وہ شاہ حسن<br/>             امد کیا جمال و جلال اوسکا ہونگا<br/>             اسلام و کفر کا تو تھا کچھ ہی وہاں خیال           </p>                                                                                                                                                                              |

|                                                                                                                                                                                              |                                                                                                                                                                                         |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>ناصح بنے ہیں جہل مرکبے و جہنم<br/>دل چاک کر کے مریم زنگار بہر دیا</p>                                                                                                                     | <p>اب تک نہیں تمیز حلال و حرام کی<br/>تذہیر سے امید نہیں الیام کی</p>                                                                                                                   |
| غزل                                                                                                                                                                                          |                                                                                                                                                                                         |
| <p>گرا پئے کشتہ کو دیکھ حذر کرے تو کرے<br/>نہ نامہ بر ہی کوئی نے پیام پہنچی ہی<br/>ہمارے نالہ شہگیرین نہیں تاثیر<br/>تماشا کاہ بتان ہو اگر مزار قیس<br/>شفیع روز جزا سے امید اقویٰ ہی</p>    | <p>براہ رحم و کرم در گذر کرے تو کرے<br/>صبا ہمارے فغان کی خبر کرے تو کرے<br/>دعای پر مغان کچھ اتر کرے تو کرے<br/>بطور سیر کے یلی گذر کرے تو کرے<br/>ہمارے عفو جہاں نظر کرے تو کرے</p>   |
| غزل                                                                                                                                                                                          |                                                                                                                                                                                         |
| <p>زمانہ یار ہمارا ہی نامہارا ہی<br/>جہان میں آکے عدم سے جو سیر کی غنہ<br/>نہ تیغ ابرو کی حاجت نہ تیر نگاہ کی<br/>خنجر می کہتے ہیں آوے تو شہری پہل ہو<br/>تجھے ہی نہر سے امید مغفرت شیخا</p> | <p>خیال خام ہی کہتے ہیں جہا ہا ہی<br/>مثال خواب کے یک آن کا نظارہ ہی<br/>ہمارے قتل کو چٹون کا بس اشارہ ہی<br/>خدا جو چاہے کرے چاند ہی نہ تارا ہی<br/>ہمیں تو آل نبی کا بڑا سہارا ہی</p> |
| غزل                                                                                                                                                                                          |                                                                                                                                                                                         |
| <p>ای صبا گل کی خبر تو جو سنا جاتی ہی<br/>بیل زار سانالان ہو نہیں لے غنچہ وہان<br/>ہاتھ ملتے ہیں گل لالہ بہ داغ حسرت<br/>ماہ رویوں کا عجب حال ہی جب مغن</p>                                  | <p>جان مرغان نفس راہ فنا جاتی ہی<br/>سیکشن کو جو تو میرے بنا جاتی ہی<br/>جب گلستان میں گلزارنگ خفا جاتی ہی<br/>چین بہ پیشانی کج ابرو وہ بنا جاتی ہی</p>                                 |

|                                     |                                     |
|-------------------------------------|-------------------------------------|
| کو صبار کرنی ہی شکوہ میرا بزلطف رسا | باد حادث سے عشق کی بنا جاتی ہی      |
| جو ہر ذاتی عوارض سے نہوے تغیر       | گو غنی خاک ہو کیا دل سے غنا جاتی ہی |
| اور تو کچھ نہیں امیبہ ہیں اے مگر    | روتھہ بیٹھے تو کہیں آ کے مناجاتی ہی |
| رباعیات                             |                                     |
| رباعی                               |                                     |
| قرآن مجید میں ہی سہرا یا حشہ ا      | جس نے کہ میرے یاد سے منہ کو پہرا    |
| گزران اے تنگی کی طتی ہی اور         | لاوینگے قیامت کے دن اسکو اندھا      |
| رباعی                               |                                     |
| غیبت جو کرے کسی کی ابر ہوگا         | اس فعل شنیع سے کدر ہوگا             |
| آیات و احادیث میں آیا ایسا          | شاید کہ کہیں وہ اس سے بہتر ہوگا     |
| رباعی                               |                                     |
| اس زعفرانی کو دلیں جادو اے سب       | بر کام کی ہی جہانیں بے شبہ نصیب     |
| جب موی سفید کے معاصی ضد ہیں         | بروں سے بلا فرق میں کرتا ہوں خضبا   |
| رباعی                               |                                     |
| دھوکا لوگوں کو دینے اعیان ارکان     | لڑتے آپس میں جیسے پاجی نسوان        |
| لیتے رشوت کے جب نوالے بیہوش         | جون انگلیان ہو جاتے ہیں باہم کیان   |
| رباعی                               |                                     |
| عاقل کو یہاں کہیں ہیں ب دیوانہ      | دیوانہ کہے سے ہوئے کب فرزانہ        |
| فرزانہ اگر نہیں ہی دیکھو کس طرح     | لذرائع تو تہا بڑھایا اب شکرانہ      |

صاحب اخلاق و کرم پشمال کن صاحب ہا در دوم رسیدنت فرخندہ بنیاد حیدر آباد کہ از قہر را  
اکثر غریب خاں رونق افزا میزند روزی بتذکرہ شرارت شخصی عمدہ کہ خود معیوب بود و عیب صنی  
دیگران بیکویشہ انگیزی خواندہ فرمودند کہ اگر خلاصہ مضمون این درہندی منظوم کردہ خوبست  
ہا نوقت این رباعی نوشتہ دادم پس پند فرمودہ با خود را

### رباعی

|                               |                                 |
|-------------------------------|---------------------------------|
| گو ہوی کس کا کجہ سرا سہ بہتر  | ماریکا تو اس کے بھی گئے سہ بہتر |
| شیشہ کے مکان میں آپ بھی بیٹھی | بہولے سے بھی مت پہنکو کسی بہتر  |

### رباعی

|                             |                                 |
|-----------------------------|---------------------------------|
| انہ میری اب دن کو کھاتے ہیں | شاید سمجھے ہیں سب کے بے نور ہیں |
| حرین شیرین کے حاجی صاحب     | صد حیف تبرکات رشوت میں لے       |

\*

روزی محبت و مودت اس ای شکر دار صاحب سرشتہ و جمعیت سواران و غیرہ سرکار عالی  
برای تہنیت تولدہ بخوردار محمد اکرم علی شریف آوردہ بودند گفتہ کہ از قدوم گرامی خلی منون مشکو شدیم  
مگر خلاف راہ و رسم عمدگان این شہر ہت را ای صاحب موصوف فرمودند کہ وقعت کہ اکثر صاحبان  
بنابر ادای تعزیت خود رونق افزا می شوند گیاماب خود را میفرستند و تہنیت را معیوب میداند و غیرہ  
کہ بلی دعوت برای تہنیت رفتن کارڈوم و ڈھاری است این تو پر پندیدہ نیست جانیکہ دوستی است  
در ہر دو صورت رفتن ضرورت ہست من گفتہ رسم تعزیت را کہ پسندیدارند دلیل خوشودی است و نمی فہمند  
کہ شیوہ مردہ شویان ہست الحاصل من خلاصہ تعزیرات آن وزہ را در ستہ رباعی آوردہم را ای صاحب مغرب را پسند فرمود

### رباعی

|                                  |                               |
|----------------------------------|-------------------------------|
| کہتے ہیں کہ سوگ میں ہی جانا آئین | لڑکون کی بہائی کو نہ آنا آئین |
|----------------------------------|-------------------------------|

|                                                                                                      |                                                                       |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------|
| پہرسم جدید اور سہانا آئین                                                                            | چالیس برس کے بعد معلوم ہوا                                            |
| رباعی                                                                                                |                                                                       |
| اپنی طہنت کے سہے مسموم ہوا<br>منحوس ترین حشلق جون بوم ہوا                                            | جو کوئی نوید سنکے مغموم ہوا<br>بد خواہ جہانیاں بلاشبہ رشک             |
| رباعی                                                                                                |                                                                       |
| اولاد کی تنہیت میں آنا معیوب<br>آئین محبت میں ہن دون محبوب                                           | کہتے ہیں کہ تعزیت میں جانا ہی خوب<br>ہم کہتے ہیں بالعکس ہی اسکا ہی بہ |
| فرمایا شکرانہ سگت نامی برہنہ بجا بعد از سہانا ملازم کار عالی متعین سرکار کرم مت و برہنہ کرم مت منظور |                                                                       |
| رباعی                                                                                                |                                                                       |
| آچار و بچار سے پہرے ہیں کئی<br>در پردہ وہ آپ ہی ہیں آس ماری                                          | لنگھانی کے ایوانہ بید و جاری<br>عورات ہیں انکے پردے میں کہانیکے وقت   |
| ازایامی میرزا فتح علی صاحب عرف غا بامازد رانی رحیمیان قطعہ نمودہ ش                                   |                                                                       |
| قطعہ                                                                                                 |                                                                       |
| ثم ہا نواہا بسحق من قدم<br>ویلہم من جور مظلوم حکم                                                    | بنت کرم یتقوا من امہا<br>شمہ دار و احکواہا بین ہم                     |
| ترجمہ                                                                                                |                                                                       |
| کر ڈالی تیسیم و باہانت پامال<br>مظلوم حکم ہی اب ہوا و نکا کیا حال                                    | بہن کو غیب کے مان کے گودھی نکال<br>دور اسکا کئے بنائے حاکم اپنا       |
| قطعہ ترجمہ آجیز و بعد رباع                                                                           |                                                                       |

|                                                                                                                                                                                                   |                                                                                                                                                                                                          |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| حق کار خدا اسکے حق میں ہی<br>منکر و ظلم تم کسی پہ کبھی                                                                                                                                            | جو سمجھتے ہیں ہی نیکوئی ظلم<br>تاکہ تم پر کرے نیکوئی ظلم                                                                                                                                                 |
| قطعہ ترجمہ آید خرفہ برابر نصف                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                          |
| ذکر رحمان سے جسے کہہ چرائیں<br>راہیں مردود کے معہور کے کی جو ہیں                                                                                                                                  | اس بہ اللہ نے شیطان کو مامور کیا<br>اس سے نزدیک ہوا حق سے بہت دور                                                                                                                                        |
| قطعہ                                                                                                                                                                                              |                                                                                                                                                                                                          |
| چرب کو شیریں کو بوی خوش کو اور جام کو<br>گرد و دیو او دہویں سے کیجیو پرہیز تم<br>جو کیا اس ریحل امید فضل حق سے و                                                                                  | اپنے پر لازم سمجھے طمع سے مانوس<br>تجربہ سے متقن یہ قول جالینوس<br>ناطبیہوں سے ملائے ریح کا محسوس                                                                                                        |
| تاریخ صیت و یکم دیچہ شمسہ ہجری مطابق یازدہم جون ۱۸۶۶ء در جواب رقعہ دعوت شاد کچھدلی<br>و خیرہ اکثر سائیل علی تہہ صاحب برای یادگار این قطعہ نظم کردم وقت ملاقات خانہ مذم پسہ کردند و بعد مقبول نمود |                                                                                                                                                                                                          |
| قطعہ                                                                                                                                                                                              |                                                                                                                                                                                                          |
| لوگ کہتے ہیں ہر طفل کو<br>جبکہ سبز سے ہوتا سر سبز<br>ہو گئے جب سیاہ ریش و روت<br>ہوا و مویہ تو بلا شبہ<br>داڑھی موچین سفید ہوتے ہی<br>محنون میں مجھے نہ بلواؤ<br>شب گئی اور صبح کا ذب بھی         | ہی فقط بول اوبراز کا وقت<br>اگیا ناز اور نیاز کا وقت<br>عقل کامل کے استہزاکا وقت<br>تجربہ کا ہی اور ساز کا وقت<br>آیا افسوس اور گداز کا وقت<br>یہ تو ہی سب سے احتراز کا وقت<br>صبح صادق ہی اب غار کا وقت |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>کہنہ طبعوں اور ایاز کا وقت<br/>توبہ کا اور عرض راز کا وقت</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                 | <p>یاد کے اور عمل کے لائق ہی<br/>ہاتھ سے کہو میو نہ تو امیر نہ</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
| <p>اشرف و اسعد دارین و حید زمان حاجی سلطان حسین خان بہادر خلف مستثنیٰ القاب عالیجناب مولانا محمد<br/>مغزی تمسانی قدس سرہ کہ بار دم غم بالجزم حصول شرف زیارات کو مغلطہ و مدینہ منورہ زاد اللہ شرفی<br/>الغنائشہ روز عید ہجری دستماع آواز افغان آن برگزیدہ گاہ عمان باوصف ضعف و ناتوانی از اثر روزگار<br/>فرض فخر ادا کردہ با زحمت داعی اجل را لبیک اجابت گفتہ</p> | <p>اشرف و اسعد دارین و حید زمان حاجی سلطان حسین خان بہادر خلف مستثنیٰ القاب عالیجناب مولانا محمد<br/>مغزی تمسانی قدس سرہ کہ بار دم غم بالجزم حصول شرف زیارات کو مغلطہ و مدینہ منورہ زاد اللہ شرفی<br/>الغنائشہ روز عید ہجری دستماع آواز افغان آن برگزیدہ گاہ عمان باوصف ضعف و ناتوانی از اثر روزگار<br/>فرض فخر ادا کردہ با زحمت داعی اجل را لبیک اجابت گفتہ</p> |
| <p>قطعہ تاریخ محرم ۱۹۷۶ و یحییٰ بہ</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | <p>قطعہ تاریخ محرم ۱۹۷۶ و یحییٰ بہ</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
| <p>صبح عید ضحیٰ فرض پڑھا تمام ہوا<br/>بسان ابرود رو کو کہا غریب ہوا</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                          | <p>بعینہ کعبہ کہ سلطان حسین خان مجذبا<br/>جو دیکھا سال کو مرحوم کے بچہ صبر</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
| <p>نام و تاریخ موضع مذکور مجوزہ و محررہ قلم اتحاد رقم مکرئی مغلطی و حید زمان محمد زور اور خان صاحب مندوری<br/>سلا اللہ تعالیٰ و حسب ایام انصاحب موصوف آزا منظوم کردم فنام خود ہم مندرج نمودم و باقی<br/>از مطالعہ اسناد و قبایح و غیر ہدی و دستخطی قطبشایان سلاطین کن ظہر شدہ</p>                                                                                | <p>نام و تاریخ موضع مذکور مجوزہ و محررہ قلم اتحاد رقم مکرئی مغلطی و حید زمان محمد زور اور خان صاحب مندوری<br/>سلا اللہ تعالیٰ و حسب ایام انصاحب موصوف آزا منظوم کردم فنام خود ہم مندرج نمودم و باقی<br/>از مطالعہ اسناد و قبایح و غیر ہدی و دستخطی قطبشایان سلاطین کن ظہر شدہ</p>                                                                                |
| <p>قطعہ</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | <p>قطعہ</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| <p>جیا پٹی کہ تھا تو ام نگر سی<br/>شکار شیر کو ہر دم نگر سی<br/>گیا اسجانہ کوئی اکرم نگر سی<br/>کیا اب اسم اعظم ضم نگر سی<br/>یہ راقم بھی گیا با اسم نگر سی<br/>جو ہوا آئے تھے آدم نگر سی</p>                                                                                                                                                                    | <p>وہ میران پور موضع عرف جکا<br/>تھے وہاں جاتے سلاطین قطبشای<br/>ہوا ویران وہاں سو برس سے<br/>او سے اعظم علیجان مول لیکر<br/>گئے جب دیکھنے کو اوس نگر کے<br/>سبھایا انکو آبادی کا نقشہ</p>                                                                                                                                                                       |

|                             |                             |
|-----------------------------|-----------------------------|
| بجای مرتفع قبیلہ نما رکھہ   | تغیر کرنے ہی مہم نگرسی      |
| کہا اللہ اکبر و لقبہ        | بر ب کعبہ کی اقدم نگرسی     |
| بنائے مسجد اور مہمان خانہ   | سعادت کے لئے الزم نگرسی     |
| کیا تیار پھر برج اور مکانین | تعلق رکھتے جو طارم نگرے     |
| خدا چاہے تو ہوا سق در آباد  | نظارہ دیا نکا مارے دم نگرسی |
| رہین ب شاد و حشرم اسکے کن   | الہی دور کیجو عشم بگر سے    |
| زراعت میں عطا کر ایسے برکات | کہ پاوے فیض یک عالم نگرے    |
| جو چاہو نام میں تاریخ ہی ہو | کر و تیرہ عدد کم نگر سے     |
| کہو اس سال فضل حق سے پایا   | جیا پلے نے جی اعظم نگرے     |

حسب حال میری بامرتی نظم کردہ بودم اتفاقاً ملاحظہ کردہ فرمودند کہ مطابقت حال خودت نگر۔  
فلت داخل و کثرت مخارج

### قطعہ

|                                   |                                 |
|-----------------------------------|---------------------------------|
| یہ نہ کہتے کو جا گوشت دل میں دیجے | کہ کہنا میرا جان بے جا نہیں ہے  |
| جواب سوالات میں عاشقوں کے         | زبان پر مروت سے جب ما نہیں ہے   |
| تغافل تجاہل سخاوت ساہل            | مزاج مبارک میں کیسا کیا نہیں ہے |

### قطعہ

|                             |                               |
|-----------------------------|-------------------------------|
| صدے جو کچھ کہہ دیتے ہیں مہر | صرف افعال کے نتیجے ہیں        |
| وقت پر تو نہیں تہرنا دل     | کہتے ہیں بہائی ہیں بھتیجے ہیں |

حسب حال شخصی کوتاہ اندیش کہ از سادہ دلی دشمن باطنی خود را برای سوان جواب مقدمہ خود را مور

|                                                                                                                                                          |                                                                                                                                                  |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| کر دے بود انجام کار بخیر نشد بکلمه نقصان عظیم گریه نیکم کردم مادران عبرت گیرند                                                                           |                                                                                                                                                  |
|                                                                                                                                                          | قطعہ                                                                                                                                             |
| جو نہیں رکھت جال انجام کا<br>تمیش عقرب سے نکالا خار پہ                                                                                                   | ہی مقرر درد و غم کا ستون<br>دیکھئے کیا حال ہو گا اب اس یہ                                                                                        |
|                                                                                                                                                          | حب خاں میں شخصی عمدہ<br>قطعہ                                                                                                                     |
| زل ہی سے بجان دل تو میرے چشم لراں<br>خدا سے ذکر قرآن میں جڑاں کی لراں                                                                                    | بہتر گلشن خواب کے آب و تاب کا باعث<br>جیو تا ہی میرے اکھوں میں غم غم خندہ                                                                        |
|                                                                                                                                                          | بیان وضعیت<br>قطعہ                                                                                                                               |
| ہوا وفات خود اسکا تو ایک بھی نہ گیا<br>اگرچہ قاضی نے دعوت بھی انکو دی نہ گیا<br>بلائے تو کہے کیوں قاضی کا جی نہ گیا<br>جو اسکا رسم مدارات تھا کہی نہ گیا | موسیٰ کیز جو قاضی کی بے بلا ب لے<br>ہمارے وقت کے اسلامین سے کوئی شخص<br>چنانچہ باپ کی میت میں آپ قاضی بھی<br>تھے اگلے لوگ ہی بہتر کہ مرگ قاضی نہ |
|                                                                                                                                                          | بیان وضعیت<br>قطعہ                                                                                                                               |
| کہ تم کس لئے خوف اند نو نہیں<br>لالی دین نے کی ہی جفا اند نو نہیں<br>کیا باب تاریخ والا اند نو نہیں                                                      | میں داروغہ عیش و عشرت سے پوچھا<br>کہا جو کے آشفست باآہ وزاری<br>کہ شاگرد کو کر کے گمراہ اب یوں                                                   |

|                                                                                                   |                                                                             |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------|
| وہابی ہوا کھنڈ اندونین<br>۱۷۷۳                                                                    | طرب اور مسرت کا سر قطع کر کے                                                |
| قطعہ                                                                                              |                                                                             |
| دم ہی اکہیر ہے جاتی ہی صبح و شام<br>ہوتا ہی نتیجہ ہی غسل حرام میں                                 | مشہور ہی بہت خواص و عوام میں<br>کچھ شک نہیں مجھے میرے حق کے ظلم میں         |
| قطعہ                                                                                              |                                                                             |
| انتظام جزو کل سے جس گہری فارغ ہو<br>جاریہ کو کر کے نئے سرہ بوجھا اور مو                           | بارہ ارکانونین بھائی کے ایک بچا و جو<br>اسم اسکا با سہی دیکھ ہاتھ غیب کا    |
| سایہ سوال کا غیر ممکن کردہ از عدم برآمد کا گفت کہ بدعا خواہم کرد و جوا مقبول از رسولی من خلاصہ آن |                                                                             |
| برای یادگار شش نظم کردم                                                                           |                                                                             |
| قطعہ                                                                                              |                                                                             |
| تعلق ہی منیٹ قدر اور قضا سے<br>ہنیں ہوتی ہرگز کسی کی دعا سے                                       | ہمارے عمل کی سزا اور جزا کا<br>کئی بیشی دن رات کی میرے حضرت                 |
| حسب حال زمانہ                                                                                     |                                                                             |
| قطعہ                                                                                              |                                                                             |
| سنتے سنتے ہو گیا جارا دل اب بقدر<br>اس مرض سے کرتے ہیں مارے اظہار الحذر                           | خستگون کے درخشنو مون کے حال زار کو<br>شریعت میں درجہ کا مستقود ہونے سے امید |
| حسب حال زار و کن ناخبر بکا                                                                        |                                                                             |
| قطعہ                                                                                              |                                                                             |
| جب لڑکے لڑکے تو پہر کہ نہیں ہونے                                                                  | ہر وقت جو پڑھتے ہوتے تھے ہر صبح                                             |

کیا یاد نہیں اچو لڑکائی کے جھگڑے • جون دور تسلسل کہی صد نہین بون

در مرثیہ نور چشم

قطعہ

|                            |                            |
|----------------------------|----------------------------|
| جس دن سے گئی وہ میری صفرا  | چتا تھا جگر میں غم کا نشتر |
| قرآن مجید میں جو دیکھا     | مضمون قضا ہوا دل انور      |
| راضی برضا ہوا میں دل سے    | دھوڑا غم والہم کا دفتر     |
| ہمدردوں کا درد دور کرنے    | کرتا ہوں خلاصہ ادسکا اشہر  |
| سب گوش دل اور چشم دل سے    | سنلین دیکھیں یہ حکم اکبر   |
| نہایت تکویری لگی وہ چہینر  | ہو دے جو تمہارے حقیق بہتر  |
| یا کوئی شئی پہلی لگے تم کو | وہ تمہارے لئے ہو بدیکھر    |
| نیک و بد کی خبہ نہین تم کو | گنہ ہر شئی خدا پہ ہی اظہر  |
| پڑہ فاتحہ خیر کے اے امید   | بے شبہ ملین گے روز محشر    |

حسب حال چند تعلقہ داران سرکاری ست کی بحر و محصول سند تعلقہ صدہ جوانان نظامت ملازم  
قدیم سرکار عالی بے حکم سرکار بے قصور بر طرف کردہ جوانان علاقہ خود را نوکر داشتند منظوم کردیم کیادگار انا

و تنبیہ و عبرت

قطعہ

دلبران

|                              |                            |
|------------------------------|----------------------------|
| حکومت کے آتے ہی پخوف رازق    | غریبوں کو بے وجہ فاقون سے  |
| یہ کھزان نعمت کا بدلاجو ہوگا | کھینکے خلافت یہ ہانکے پکار |
| حکایت شکایت سے کیا فائدہ ہے  | تمہارا کیا آیا آگے تمہارے  |

حسب حال فضولین مرحومین

## قطعه

|                                   |                                  |
|-----------------------------------|----------------------------------|
| ہو اجب کے پستی کو لڑکا تولد       | کئے جشن چہٹی کے ادنیٰ و اعلیٰ    |
| جو پوچھا کسی نے یہ کسکی شادی      | تو ہر ایک بولا ہوا مجھ کو بیٹ    |
| سنے جب کہ یہ بات ذی غرتوں نے      | لگے کرنے آپسین بچے پہ جھگڑا      |
| اگر ادنے کہا میری صورت ہی کیو     | پہر اعلیٰ ہی بولا ہی منہ کل میرا |
| سنا جب دلیلوں کو دو نو کے منو     | گیا پاس بیٹے کے اور اسے بوجھا    |
| کہ اسے جان ہر مرد سچے کہہ دے مجھے | حقیقت میں یہ طفل لطف ہی کا       |
| قسم کھا کے فی الفور رو کے سرے     | کہی جی یہ بالائے شراکت کا لڑکا   |

## مطالع

## مطلع

|                                     |                                      |
|-------------------------------------|--------------------------------------|
| تو ہی کہہ اپنا ساعیار کہیں دیکھا ہی | اور مجھ سے ابھی گرفتار کہیں دیکھا ہی |
| گرچہ مجھ کو تاجِ اعرس لاماں کر دیا  | تاجِ ایمان سپر رکھا فخر شاماں کر دیا |

عالی نسب و الاسبی خواستند کہ مرا شریک کار پردازان سرکار عالی فرمایند بعد اداۃ شکر یہ بچیکہ عند فرودم  
خلاصہ آن نظم کردم کہ یادگار حسان محسن باشد

## مطلع

|                                      |                                            |
|--------------------------------------|--------------------------------------------|
| خدمتِ نظم و نطق ملک اور کسی کو دیکھے | خاندانِ نشین ہوا ہوں میں مجھ کو معاف کیجئے |
|--------------------------------------|--------------------------------------------|

## مطلع

|                              |                            |
|------------------------------|----------------------------|
| پاؤں میں مہندی ماتھ میں چہلے | جس کو چاہی تو بات میں چہلے |
|------------------------------|----------------------------|

## مطلع



|                                  |  |                                      |
|----------------------------------|--|--------------------------------------|
| مطلع                             |  |                                      |
| کیا نہیں معلوم مکودن کے چھ رات   |  | منہ کی اور چوٹی کی گل سے فکر تشبیہات |
| مطلع                             |  |                                      |
| مجھے معاف کرو صابو خدا کے لئے    |  | کسی کے کہ نہیں سکتا ہوں دعا کے لئے   |
| مطلع                             |  |                                      |
| طویلہ کی بلا بند رہ آئی          |  | اب اچھے ہو گئے پیار نکلی جا ئی       |
| مطلع                             |  |                                      |
| رہو ہمیشہ سلامت بفروکت و جاہ     |  | تمہارے شہر سے جاتے ہیں ہم باؤں       |
| مطلع                             |  |                                      |
| حکایت شکایت سے بھی دور رہنا      |  | دل زہد ہی پر نہ مغرور رہنا           |
| مطلع                             |  |                                      |
| تو اضع تعلق کے ہی در سے آوے      |  | جو اپنے میں لڑنے کی طاقت نہ پاوے     |
| مطلع                             |  |                                      |
| یزید ہی نکلیا جو دعا کہ تو نے کی |  | ادب کی راہ سے کہتا ہوں اسمعی علی     |
| مطلع                             |  |                                      |
| پہیکا جامہ گپڑی ٹپیکا            |  | جسم غم نے دل کو ٹپیکا                |
| مطلع                             |  |                                      |
| دعا ی نیک سے زاید جہد عا میں     |  | ڈرو خدا سے کرو رنج خشکوں خدا         |
| مطلع                             |  |                                      |
| تنگ چشمی سے بھی دیکھو چشم سوزن   |  | کیا تمہاری جزیرگی بخل کو تنگ ہے      |
| مطلع                             |  |                                      |
| اگیا دو خان میں بے ضرر رہے زبان  |  | تورہ کو نو خان کے دیکھو ذرا جہر بان  |
| مطلع                             |  |                                      |
| صل علی محمد بولا اٹھا نقاب کو    |  | بعد نماز صبح کے دیکھا میں آفتاب کو   |
| مطلع                             |  |                                      |
| فردیات                           |  |                                      |
| فرد                              |  |                                      |
| دولہا ہو جسکا ہنر سو تو کیا کرے  |  | خوابیدہ بخت مت کہو دلہن کو شہیا      |



|                                                                                                     |                                                                                                                             |  |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--|
|                                                                                                     | فرد                                                                                                                         |  |
| آنچیکہ داواراق باہر مابست                                                                           | رحمت بران کسی کہ قناعت نیکند                                                                                                |  |
|                                                                                                     | مطلع در جواب سوال دوستی بدینچند                                                                                             |  |
| ہو کہتے ہی ہو جا نا کوشش سے بہی ہونا                                                                | اقبال کے وہ معنی ادبار کے بہر معنی                                                                                          |  |
|                                                                                                     | قطعہ                                                                                                                        |  |
| کلمہ گئے خوب موضع قرآن<br>ادعیہ میں پناہ کے جتنے<br>کہانے سے کہلانے میں بہت لطف ہوا                 | ماہر سرور فرزند و کل<br>انہیں افضل میں تحسری و قتل<br>مطلع جواب ہی کھاتا ہی مقرر وہ گداہی                                   |  |
|                                                                                                     | دوہیتی                                                                                                                      |  |
| بت جیسے ہیں غریب نہیں جاہ و مال ہی<br>آنکھیں میں اور کان میں اور ہاتھ پاؤں بھی                      | قدرت پہ انکے آیت قرآن دال ہی<br>ما سو جہاں سے سنا کر نا پچال ہی                                                             |  |
| ای میر خالق ای میرے رازق ای میرے شافی میرے                                                          | مطلع<br>میرے گناہ میں جگہ میں زیادہ نوبہا میں تو ہی عانی                                                                    |  |
| جن رئیسوں کا ہمارا نظام<br>چٹکیا ملک اور تاج و تخت<br>دولت آصفی تو ہی امید<br>احکم الی کسین بحق بنی | قطعہ<br>ظاہر اعتدل و زور اور تدبیر<br>بوریا ہی نہیں ہی جا ہی سریر<br>صرف خیالات سے قیام پذیر<br>یہاں کے حاکم کہیں ہنوں دگیر |  |
| داوود دانی دے لاریب                                                                                 | فرد<br>کیون ہنوں آپ سر ہری پر شاو                                                                                           |  |
| جراحات السنان لها الالیتا<br>باتے میں التیام جراح سنان کے                                           | فرد<br>ولا یلتام ما جرح اللسان<br>رحمہ<br>منع زبان کا زخم ہی ہمراہ جان کے                                                   |  |

## طهوری

|                               |                              |
|-------------------------------|------------------------------|
| تدارند چون عارض شش آب و تاب   | پیمید این با این آفتاب       |
| اس عارض سار کنه نبین آب و تاب | اجی دیکهو به سه ماه به آفتاب |

روزی صاحب دالامنا قبکین گارستن صاحب بهادر سر کرده سواران ساله سرکار کبندی بهادر  
کتاب آنگاه این شعر دیده فرمودند که این مضمون در هندی خواهید نوشت همانوقت این بیت خواندم  
بسیار پس کردند و فرمودند که آن فردست و این مطلع از دست من در آن کتاب نیاید که یادگار شست

## فرد

|                                  |                                   |
|----------------------------------|-----------------------------------|
| در طوف حرم دیدم دی مغیج میگفت    | این خانه بدین خوبی آنگاه بستی     |
| کل طوف حرم بین یونیک مغیج گستاخا | اس خوبی به به که تو آنگاه نه باخا |

معنی قطعه خواجه حافظ علیه الرحمه که در ذیل مرقوم میشود در جواب سوال اعازین العابدین خوانی نوشته شد  
برای فایده عالم میگرد معنی قطعه حافظ علیه الرحمه آنجکده در خاطره به قلم می آید از راه کرم از کاغذ صوفی  
ولایت مسرور خواهند فرمود آتشا لشکر توفیق که همراه تو است خیر اگر غم تسخیر جهان داری با چنین جا بود  
از پیشیا مملکت آگهی خدمت آگاه دلا میکنی و با وصف فرب فلک کار بر وفق مراد وین بری میکنی آنکه  
با هفت و نیم آور و بس سودنی کرد اعنی حواس عشره که پنج باطنی پنج ظاهری اند با هفت و نیم یعنی هفت  
نیم سال که عمل رطل بقول منجین برای انسان به است موافق اراده شاه سودمندند فرصت با و اگر  
و نیم با و میکنی یعنی بعد انقضای مدت مذکوره که رطل مطابق حواس عشره تو خواهد شد یعنی موافق تو اراده

جهاگیری فرمود مناسب است فقط مرقوم به مع کلاوس هجری

## حافظ

|                                |                                   |
|--------------------------------|-----------------------------------|
| بادشاها لشکر توفیق همراه تواند | خیر اگر بر غم تسخیر جهان ره میکنی |
|--------------------------------|-----------------------------------|

|                                                                                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                                                               |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>با چنین جاہ و جلال از پیشگاه سلطنت<br/>با فرب این خم زنگارگون نیلھام<br/>آنکہ وہ باہفت دیم آور دلسود نکرد</p>                                                                                                          | <p>اگنی و خدمت دلہاے اگر میکنی<br/>کار برو فی مرا و صفتہ اند میکنی<br/>فرصت باد کہ صفت و نیم بادہ میکنی</p>                                                                                                                   |
| <p>دوستی کہ در علم موسیقی چهار تے دارند مصراع کسی خوانند و فرمودند کہ چند مصراع دیگر ترقیم کردہ شود و بیج<br/>مصراع نوشتہ و ادا مرقوم دوازہم شہزادہ محمد شہید</p>                                                         |                                                                                                                                                                                                                               |
| <p>بیدری مین تیر بہر سے جیا جو بنا گوا ئی<br/>بیدری مین تیر بہر سے جیا جو بنا گوا ئی<br/>بیدری مین تیر بہر سے جیا جو بنا گوا ئی<br/>بیدری مین تیر بہر سے جیا جو بنا گوا ئی<br/>بیدری مین تیر بہر سے جیا جو بنا گوا ئی</p> | <p>بستی چوڑی کنا چوڑی چوڑی بہائی بائی<br/>ڈھنگا بگاڑی رنگا بہی چاٹڈے اٹھا بیو گائی<br/>اپنے برائے رب ہو پیری ہو ہے جگ نہائی<br/>جا کہڑے کو چند رائی کہو سار دھکت کو دکھائی<br/>پت تو گئی تھی ست ہی کہوئی باوری چیری کھائی</p> |
| <p>بیدری مین تیر بہر سے جیا جو بنا گوا ئی</p>                                                                                                                                                                             |                                                                                                                                                                                                                               |
| <p>جون مکی معظمی صاحب علم و ہنر ناظم و ناشر سید منو صاحب المتخلص بہ منور این مجموعہ اعظمی امید از با<br/>بسم اللہ تا رے تمّت ملّا کو کردہ این قطو تاریخ ارقام فرمودند</p>                                                 |                                                                                                                                                                                                                               |
| <p>شراب معرفت خوش خورد مہمید<br/>منور سال این مجموعہ دریافت</p>                                                                                                                                                           | <p>دران مجلس کما قاض بود ساقے<br/>کلام اعظم از امید باقی</p>                                                                                                                                                                  |
| <p>مفتی کاب از دہم شوال ۱۲۹۰ ہجری از اتمام بندہ پیمان سید محمد عبدالرحمن مطبع حمانے<br/>صبح صادق مدرّس زبیر لطیف پوشیدہ</p>                                                                                               |                                                                                                                                                                                                                               |



آخری درج شدہ تاریخ پر یہ کتاب مستعار  
لی گئی تھی مقررہ مدت سے زیادہ رکھنے کی  
صورت میں ایک آنہ بومیہ دیرانہ لیا جائے گا۔

---

# کجی پناہ

## جامعہ کمالیہ

۱۔ اگر کوئی شخص اس کتاب کو پڑھ کر اپنے دل میں  
 جہاں شہادت خلیفہ کی کتاب کی ایک ایک آیت اور  
 ۲۔ سادہ و سادہ شہادت خلیفہ کی کتاب کی ایک ایک آیت اور

۳۔ اگر کوئی شخص اس کتاب کو پڑھ کر اپنے دل میں  
 جہاں شہادت خلیفہ کی کتاب کی ایک ایک آیت اور  
 ۴۔ سادہ و سادہ شہادت خلیفہ کی کتاب کی ایک ایک آیت اور

۵۔ اگر کوئی شخص اس کتاب کو پڑھ کر اپنے دل میں  
 جہاں شہادت خلیفہ کی کتاب کی ایک ایک آیت اور  
 ۶۔ سادہ و سادہ شہادت خلیفہ کی کتاب کی ایک ایک آیت اور

۷۔ اگر کوئی شخص اس کتاب کو پڑھ کر اپنے دل میں  
 جہاں شہادت خلیفہ کی کتاب کی ایک ایک آیت اور  
 ۸۔ سادہ و سادہ شہادت خلیفہ کی کتاب کی ایک ایک آیت اور

۹۔ اگر کوئی شخص اس کتاب کو پڑھ کر اپنے دل میں  
 جہاں شہادت خلیفہ کی کتاب کی ایک ایک آیت اور  
 ۱۰۔ سادہ و سادہ شہادت خلیفہ کی کتاب کی ایک ایک آیت اور



